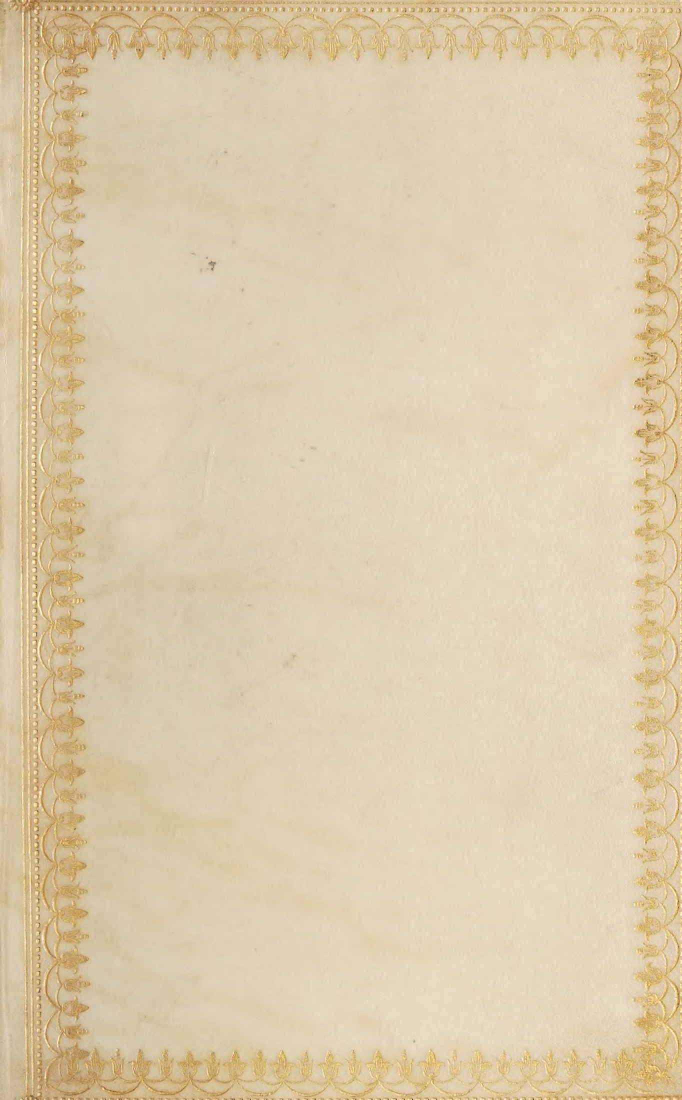
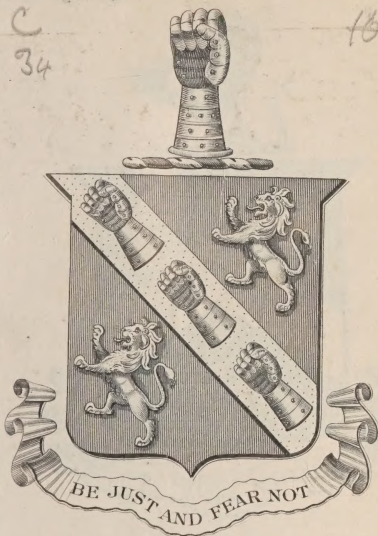

Arthur Dalrymple

Ex Libris
Edward Arnold,

Andrew W. Arnold,
The Grove, Dorking, Surrey.

IETS
VOOR ALLEN,

Zynde een

VERHANDELING

en

VERBEELDING

Van allerhande

STANDEN, STUDIEN, KONSTEN, WEETENSCHAPPEN HANDWERKEN, enz.

Waar in derzelver Oorſpronk, Opkomſt, Aart, Eigenſchappen, Deugden en Ondeugden op een Geeſtige wyze beſchreven werden.

t'Zamengeſtelt en doorgaans met vreemde geſchiedeniſſen, Zinryke Zinnebeelden, en Zeldzame gedachten doormengt.

Door den beruchten PATER

ABRAHAM VAN St. CLARA.

Uit het Hoogduitſch in 't Nederduitſch vertaald.

DERDE DEEL.

t'AMSTERDAM,
By JAN ROMAN JUNIOR, Boekverkooper in de Kalverſtraat, 1745.

VOORBERICHT.

NAdemaal men van dit Werk van den zo Geeſtryken Pater *Abraham van St. Clara*, die niets zo veel als een *Heracliet*, maar veel meer als een *Democriet* de Waereld en hare Lievelingen de Waarheid zegt, bereits twee Deeltjes in onze Nederduitſche Taale ziet overgebracht, doch welke deeltjes van tuſſchen het gantſche werk zyn uitgenomen, zo dat den Lezer maar een gedeelte daar van is opgediſt geworden; als mede dat 'er zeer veele Lief hebbers van dien *Paters* werken zyn, die zich echter maar met een gedeelte hebben konnen verluſtigen, alzo het nooit Compleet is uitgevoerd; en eindelyk wyl men bevonden heeft, dat de overige Hoofdſtukken en Handwerken die 'er zyn overgelaten, voor al niet minder zyn, dan de geene die reets daar van vertaald zyn: zo hebben wy heden voorgenomen, om dat werk Compleet te maken, door het overige, dat nu ook noch twee tamelyke deeltjes uitmaakt, te vertalen, en den Nederlanderen mede te deelen; niet twyffelende, of zy zullen zo veel ſmaak in dit, als in het voorgaande vinden. Om nu den Lezer niet laſtig te vallen met een lange Voorreden, en ook om dat de aanpryzing vàn een Werkje in een Voorrede, van veelen maar voor een opſchik of fraye Voorgevel word gehouden, zo wyzen wy een iegelyk op het Werk zelve, en wenſchen hem veel genoegen daar in. Alleenlyk hebben wy noch maar bekend te maken, dat wy de Geeſtryke vaerſjes, welke door het gantſche werk on-

onder de Plaatjes ſtaan, en die in de voorgaande 2 deeltjes van dit *Iets voor Allen* zyn voorbygegaan, onder ieder plaatje hier hebben bygevoegt, als welken niet minder dan het werk waardig zyn gelezen te worden, zynde daar in het zedige en vermakelyke op een aangename wyze te zamen gevoegt; latende wy het oordeel daar van aan den Kundigen Lezer.

REGISTER

Van alle Staat-Ampt- en Ambachts Perſoonen welker werk in dit Derde Deel *verhandelt, en in printverbeeldingen vertoont is.*

A.

Amptenaar. Pag. 1
Ankerſmit. 270
Aſchkarreman. 436

B.

Beerenleider. 365
Bezembinder. 55
Blaasbalchmaker. 44
Buskruidmaker. 297

D.

Diamantſlyper. 108
Dienſtbode. 64

E.

Elzeſmit. 352

G.

Glasſchilder. 409
Glasſnyder. 418
Gordelmaker. 129
Goud draadtrekken. 134
Goudſlager. 84
Goudſpinnen. 139

H.

Handſchoenmaker. 89
Herberg. 279

J.

Janitzaar. 210

K.

Kaatsbaan. 288
Kalkbrander 321
Kammemaker. 73
Kiezetrekker. 8
Klok- en Geſchutgieter. 14
Koetzier en Voerman. 31
Koolebrander. 310
Koornmoolenaar. 94
Kruyer. 476

M.

Manege of Ryſchool. 20
Myngraver. 147

N.

Naaldemaker. 156
Nagelſmit 345

Or-

O.

Orgelmaker. 221

P.

Paerelviſſcher. 398
Paternoſter of Roze-kransmaker. 427
Poppemaker. 452
Poſtillon of Boode. 25

R.

Riemmaker. 123

S.

Schermmeeſter. 168
Schermſchool. 175
Schoorſteenveger. 59
Schuyermaker. 79
Slaaf. 201
Slootemacer. 162
Speelhuis. 332
Spooremaker. 118
Springer. 232
Stokviſchvangſt. 374
Straatemaker. 444

T.

Taſſenſpeeler. 252

V.

Viſchdrager. 384
Vuurſpuwer. 260
Vylemaker. 471

W.

Waterſpuwer. 243
Weger. 189

Z.

Zaagmoolenaar. 99
Zagemaker. 462
Zevemaker. 38

Wel hem, die zynen tyd besteet,
En in het werk stelt all' zyn krachten,
Met naar den rechten prys te trachten;
Doch hy, die met der Armen zweet
Den akker van zyn AMPT *wil misten,*
Zal 't middel van zyn heil verkwisten.

DE allerhoogſte Godt heeft zelf, ter groter Heerlykheid zyner Majeſteit, in de ſchoonſte orde ontelbaar veele Amptenaars, en deelt hoge en lage verrichtingen onder de Engelen en Aarts-Engelen uit; op dat alzo een iegelyk Amptenaar ten allen tyde met Recht en gerechtigheid zynen Dienſt verrichten moge, zullende de Engelen den minſten misſlag niet begaan, noch in de beweegingen der Hemelen, noch in andere hen toevertrouwde Bedieningen, welker getal byna ontelbaar is.

Doch in de Waerelt kan gantſch geene Regering beſtaan, zonder noodwendige Amptenaars, welke als dan, gelykerwys de pypen in een welgeſtelt Orgel, tot grote en kleine verrichtingen gebruikt worden. Nu ſchynt het byna onmogelyk alle derzelver Ampten of Bedieningen te beſchryven, nademaal men van het hoogſte tot het laagſte niet zonder veel moeite zou konnen ſtygen, en dus mocht de penne eindelyk zo koen worden, dat ze ook ons gemene Duitſche ſpreekwoord toeſtemde: *Geen Bediening is zo klein, of zy is der Eere waardig.* Of gelykerwys de Nederlander zegt: *Alle Officiën zyn ſmeerig.* Doch dit ſpreek- of ſteek-woord ſchynt in dit geval gantſch ongerymt, wyl 'er een ontelbare menigte zodaniger Amptenaars gevonden worden die hunne verrichtingen getrouw, redelyk en heiliglyk volbracht hebben: gelyk als geweeſt is

Een Opper-Hofmeeſter, de H. *Gaudentius.*
Een Opper-Kamerheer, de H. *Calocerus.*

Een

Een Land-Hofmeester, de H. *Jozeph* in 't Oude Testament.
Een Land-Richter, de H. *Artemius.*
Een Stadhouder, de H. *Demetrius.*
Een Schat- en Rentmeester, de H. *Adaucius.*
Een Keukenmeester, de H. *Fulgentius.*
Een Kamerdienaar. de H. *Martinus.*
Een Koorenzolder-Voogd, de H. *Elesmus.*
Een Tafeldienaar, de H. *Castulus.*
Insgelyks een Burgermeester, de H. *Gallicanus.*
Een Raadsheer, de H. *Nicodemus.* &c.

Ja noch duizendmaal meer, van welken naam en Ampt het ook zyn moge, zyn 'er geweest, zyn 'er noch, en zulien 'er zyn, die de hun toevertrouwde Ampten met een onbesmet geweeten verrichten, gelyk 'er dan ook geen stand noch Ampt gevonden word, waar in de Mensch zynen Godt niet kan dienen, en eene Christelyke volmaaktheid erlangen: weshalven die geene noch vernuftig, noch minder heilig handelen, die, met verzuiming van hun Ampt of Bediening, de tyd al te veel met gebeden of andere heilige oeffeningen toebrengen.

Onze gezegende Heiland heeft in den Hof *Gethsemane* heel ieverig Gebeden tot zynen Hemelschen Vader: *Pater, transeat à me, &c.* Doch dit Gebedt heeft hy tot twee of driemalen afgebroken, begevende zich tot zyne weinige Apostelen, die hy met zich derwaarts genomen hadde: ware het dan niet beter geweest, dat hy in den Gebede hadde volhardt? ware het niet heiliger geweest, dat hy met zynen Hemelschen Vader gesproken hadde, dan met zyne slaperige Discipelen? ***Simon de Cassia lib.* 3. *supra Evang.***

zegt hier van, dat zulks tot ons Exempel en Navolging geschied zy; alzo moet niemand den Gebede waarnemen met verzuiming van zyn Ampt, dat hem opgelegt is geworden: Het Ampt onzes lieven Heilands is geweest, zyne Apostelen te onderrechten, en voornamentlyk *Petrus*, als het Opperhooft van 't *Collegie*, een verwyt te geven, wegens zyne slaperigheid; daarom heeft de Heiland zelf zyn ieverig Gebedt verlaten, en intusschen zyn Ampt volbracht.

Van een loze en achterhoudende Knaap zeid men zomwylen: hy houdt zich, of hy geen *drie* tellen kan. Van eenige Amptenaars kan men met waarheid zeggen: dat ze niet *getrouw* kunnen tellen. De eerste Mensch der Waereld, namentlyk Vader *Adam*, is van Godt den Heere aangestelt geworden tot het Ampt van een *Custodis*, of Bestierder van het Paradys, *ut operaretur*, *& custodiret &c. Gen. cap.* 2. maar heeft wel haast zynen plicht en Trouw vergeten, en een ten hoogsten schadelyken Dief-stal begaan; dan heet het immers met recht, *Officium, ô Vitium*! Hoe meenig Ampt maakt iemand verdoemt!

Benevens andere zonderlinge en grote weldaden, die Godt de Almachtige den Israëliten in de woestyne bewees, was ook niet de minste, dat hy het menigvuldige *Manna* of hemelsbrood van boven neder zendende hen schonk; doch te dier tyd liet hy door *Mozes* uitroepen: *Colligat unus quisque. Exod.* 16. Een iegelyk versamele zo veel daar van, als hem genoeg is te Eeten. Almachtige Godt! waarom verordende gy niet, dat zommige Amptenaars dit zo rykelyk en overvloedig Proviant onder uw Volk uitdeelden?

den? De geleerde Spanjaard *Sylveira* houd het daarvoor, dat het goed en wysselyk zy, dat hier toe geene Amptenaars of Bedienden gebruikt zyn geworden; want offchoon zulk *Manna* of Brood, van de Engelen in overvloed is gemaakt geworden, *Ps.* 77. zo zou het echter niet genoeg geftrekt hebben, als het door de handen der Amptenaars had moeten gaan, nademaal dezelve meerendeels met de *vermindering* gevoerd zyn, en dat het meefte by hen in de afnemende Maan komt. *Sylveira de Nuptiis in Cana.*

Jerobeam (zegt de H. Schrift) is den Koning *Salomon* rebelleerende en afvallig geworden, hebbende hy zelf zich onderftaan, het gantfche Koningryk aan zich te trekken, en deze was maar een Zoon van een arme Weduw; hoe is hy toch tot zulk een Rykdom geraakt, dat hy het gantfche Koningryk heeft konnen in onruft brengen? Hoor de oorzaak, welke de H. fchrift zelf bekend maakt, 1. *Reg.* 11. *Salomon* bouwde *Millo*, en floot de breuke der Stad zynes Vaders *Davids* toe, weshalven hy den gantfchen Volke, tot voltrekking van dit Gebouw, een *Tribut* opleidde, doch tot den Ontfanger der gemelde Laften en Inkomften ftelde hy *Jerobeam* aan, in welk Ampt hy door zyne *Induftria* (of anders *Dieffal* in onze tale gezegt) zo Ryk en machtig is geworden, dat hy zich onderftond, om *Salomon* den Scepter uit de handen te rukken. Een Ampt is een wonderlyke fpys, dat het iemand zo fchielyk vet maakt; een Ampt is een zeldzame Koe, die iemand zo veel melk geeft; een Ampt is een aardige Akker, die iemand zo haaftig de fchuren vult: *Officium*, *ó Vitium!*

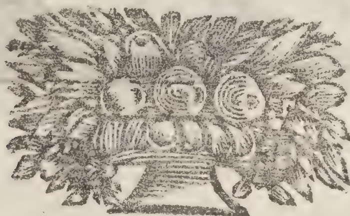
ò Hoe veele zyn 'er noch diergelyken, die

zich met eens anders goed verryken! het ware te wenſchen dat die onrechtvaerdige Rentmeeſter in het Evangelie, welke eenen Grypvogel in zyn wapen voerde, en met zyns Heeren Goederen handelde, gelyk een Roofvogel met de jonge Duiven, te wenſchen ware het, zegge ik, dat zodanig een geen Navolgers of Kameraden had: maar helaas! zyn 'er hier of daar eenige te vinden, by wien deze misdaad een lekkende tap heeft; zy behoorden echter billyk een ſchrik te hebben, voor dit volgende, en noch veel duizend andere voorbeelden, 't welk noch onlangs in *Bohemen* is voorgevallen. Wel is waar, dat *Pater Kyblerus* het beſchryft, maar ik hebbe 't ook van andere geloofwaardige getuigen.

In het gemelde Koningryk *Bohemen* is een zeker Amptenaar geſtorven, wiens Lichaam in de Kerk gedragen wierd, alwaar de jonge Knapen of Scholieren vaſt bezig waren te bidden, tot dat de gezamentlyke vrienden en verwanten daar zouden gekomen zyn; doch de Doode heeft zulks niet willen afwagten, maar is van de Baar opgeſtaan, en naar het huis gegaan, daar zyne Vrienden vergadert waren, voegende zich midden tuſſchen dezelve. Welk een angſt en ſchrik daar op by meenig een ontſtaan zy, kan wel gedacht, en behoeft niet gemelt te worden; want een iegelyk ſtond verſtomt en vreesde met grote vreze, tot dat eindelyk een van 't Gezelſchap de vrymoedigheid nam, dat hy al ſidderende tot hem zeide: *Alle goede Geeſten loven Godt den Heere.* Ik in eeuwigheid niet, antwoordde de Doode. Zyt gy dan verloren? hernam de andere: Ja, ja, hervatte de Doode, verdoemt ben ik eeuwig, en wel daarom, wyl ik de Onperſt

derdanen myns Heeren en Meesters te veel geperst, en hier veel onrechtvaerdig Goed aan my getogen hebbe. Waar op hy door een schielyk ontstane Stormwind ten venster uitgevoerd wierd, tot in den naastgelegen Tuin, alwaar hy met wydt opgesperde blikken den Hemel aanziende, in deze verschrikkelyke woorden uitborst: *Ach! dit is nu de laatstemaal, want voor eeuwig, ach! voor eeuwig, zal ik in den Hemel niet meer aanzien!* En na dat hy deze woorden gesproken had, verdween hy.

ô Goedertierenste Heiland! verlicht toch de Herten aller hoge en lage Amptenaaren, op dat ze zich mogen spiegelen aan dit verschrikkelyk geval. Hoe verblind zyn toch zommige Adams Kinderen, dat ze met *Esau* het recht hunner Eerstgeboorte verkopen, voor een onnozele schotel moes! Hoe betoverd en verkeerd zyn ze, dat ze voor een slechten Dans met *Herodes*, niet alleen hun halve Koningryk, maar om een tydelyk Gewin, hun eeuwig heil en welzyn verdobbelen!

De boze luſt veſt zich in 't bloed,
Gelyk een KIES *de wort'len doet,*
En maakt ons in 't geweeten ſmerte:
Trek uit, want anders groeid de pyn:
Het Vleeſch moet eerſt gekruicigt zyn,
Dan woonen Vrede en Ruſt in 't herte.

Y Stervelingen, alle gezamentlyk, hebben veeltyds grote Kiespyn, en wel doen ons altoos die tanden of Kiezen zeer, met welke *Adam* zo onbedacht in den Appel heeft gebeten. Doch wie de eerste Kiezetrekker is geweest, dat is noch onbekend. Voordezen, toen de lieve Matigheid noch in de spys en drank was, toen de Vogel Veel-vraat noch in de Wildernissen bleef, en niet in de Steden en Vlekken kwam vliegen, heeft men weinig van Kiespyn geweten. Toen Moses, de grote Man Godts, op den Berg *Nebo* gestorven was, en wel in den jare na de schepping der waereld, 2493. Van de Zondvloed 836. en voor Christus geboorte 1457. was hy reets hondert en twintig jaren oud. Een schoonen Ouderdom! en nochtans had hy alle zyne Kiezen noch in den Mond; want de H. schrift zegt duidelyk, *dat zyn ooge niet donker geworden, en zyne kracht niet vergaan was. Deut.* 34. ergo hadde hy ook alle zyne Kiezen noch. Te dier tyde hebben de Kiezetrekkers weinig werks gehad, of mogelyk is het gantsche beroep noch niet bekend geweest.

De Tanden beginnen gemeenlyk den Kinderen naa 7. maanden te groeyen, doch na zeven jaren verwisselen zy meerendeels, en dan komen 'er vastere en sterkere in de plaats. De Mensch heeft 'er doorgaans niet meer noch minder dan 32. boven in den mond 16. en onder in even zo veel, hunne namen zyn ook onderscheidentlyk, de voorste worden genaamt *Incisorii* of Snytánden, de andere *Canini* Honds of

Oog-tanden, en de achterſte *Molares* of Baktanden, anders gezegt Kiezen.

Als 'er nu eenige ſchadelykheid of verderf aan deze beenen byttangen komt, word de wortel doorgaans wurmſtekig, het welk als dan een onbeſchryffelyke ſmerte veroorzaakt, en nodig heeft, dat de Tanden- of Kiezentrekker met zyn verborgen *Inſtrument* de ſmertende Kies of Tand, als een niets waardig Inwooner, uit zyn Logement light. Aangezien nu deze Menſchen ook zeer noodzakelyk zyn, en dat ze meenig een van zyn wee en ſmerte ontlaſten; zo moet men hen ook den behoorlyken Lof geven, die hen toekomt. Want iemand de Tanden in te ſlaan, is eene heel ſlechte kunſt, die inzonderheid de dronken Boeren wel weten te oeffenen; maar iemand op een behendige en voorzichtige wyze een Tand of Kies uit te nemen, en hem dus van eene byna onlydelyke ſmerte te ontlaſten, is eene goede en grote wetenſchap.

Deze Tandmeeſters dan verſtaan zich zeer wel op de boze Tanden, maar kunnen dezelve, hoe ervaren zy ook zyn, echter niet alle volkomen genezen; want zommige gewetenloze Menſchen hebben zulke ſlechte Tanden en Kiezen, dat ze byna geen eerlyk Man ongebeeten kunnen laten. De Tanden zyn ſcherper dan Pylen en zwaarden. *Casſiodorus* noemt ze in zyne uitlegging over *Pſ.* 3. *Dentes*, *à demendo*, wyl zy namentlyk van de ſpys iets wegnemen; maar wat kan men een eerlyk Man meer ontnemen dan zyn' goeden Naam?

De Beeren verſcheurden op een jammerlyke wyze de jonge Knapen, die den Propheet *Eliſa* beſpotteden, en zulks geſchiedde door Beerentanden,

tanden; doch zy, die hun Evennaasten niet ongebeten kunnen laten, hebben geen Beeren-tanden, maar Beerenhoeders-tanden, nademaal 'er geen groter ondeugd is, dan de Eerroving.

Gelyk toen de *Ammonitische* Koning *Hanun*, de Gezanten van den Koning *David* de baarden half had laten afscheeren, zo hebben zich deze Mannen, en ook David zich hunnent wegen geschaamt, invoegen dat zy zo lang te *Jericho* bleven, en niet opentlyk onder 't volk verschenen, tot dat hunne baarden weder gewasschen waren 2. *Sam.* 10. Te dier tyd had men veel op met de grote baarden, doch tegenwoordig snoeid men ze meer dan de Boeren het Gras; ja meenig een praalt des te grootscher met zynen baard, om dat denzelven smalder is dan eens Schilders Penceeltje. Zommige laten onder de Neus maar twee wisjes staan, waar van men haast zou zeggen, dat het twee Muggen waren, die uit het hoofd van zulk een *personagie* komende, zich onder zyn rottig afdak neder gezet hadden. ô Waerelt! hoe zyt gy zo D. zo zeldzaam? De Gezanten des Konings schaamden zich ten hoogsten, om dat hunne baarden slechts half waren afgesneden; hoe hard en smertelyk moet het dan iemand wel vallen, wanneer hem een Lasteraar de Eer ten eenenmale afsnydt. Een Baard groeid noch weder aan, maar, wanneer de Eer en goeden Naam? Zodanige Goddeloze Menschen, die iemand zo hard byten, kan ik geen ander *Recept* voor 't bederf hunner Tanden geven, dan de woorden, die Godt tot allen Zondaren heeft gezegt, welke in de Helle komen: *ibi erit fletus & stridor de..tium, daar zal een eeuwig gehuil en geknars der tanden zyn.*

Wie

Wie zal twyffelen, dat 'er onder de Tanden- of Kiezetrekkers ook vrome en Godvruchtige Mannen zyn aan te treffen? wel is waar, dat men weinig lezen zal van heilige Kiezetrekkers, behalven dat de heilige Jonkvrouw en Martelaresse *Apollonia* zeer veelen van de Kiespyn genezen heeft, die hunne toevlucht tot haar genomen hebben. Doch voor 't overige vind men onder deze Lieden veel flechte en nietswaardige snaken, die zich tamelyk wel op het liegen en bedriegen verstaan, inzonderheid de meesten der geener, die hunne Tenten en *Theaters* op de Markten en Kermissen opslaan, en (zo zy meenen) met eenige borden en schilderyen eene *Universiteit* oprichten, daar zy de Boeren en gemene lieden door hunne Grondeloze *Predikatien* het Geld uit den Buidel trekken. Van dezulke zal men zomtyds horen, met welke gewichtige Leugens zy hunne Kunst en Waare opvyzelen. Luister maar, daar is 'er een, die haalt eenige Wortelen voor den dag, en zweert hoog en dier, dat hy dezelve achter *Syra*, een eiland in de *Archipel*, op den oever der Zee, hebbe doen uitgraven. Deze zyn voor alle Kiespyn, voor alle Dovigheid, in 't kort voor alle Zinkingen uitnement goed, gelyk dan ook de Koning van *Paphlagoniën* dezelve altoos placht in de ooren te dragen, waardoor hy zulk een scherp gehoor kreeg, dat hy een oud Wyf dertig mylen verre kon horen hoesten. Lieg, dat je zwart word!

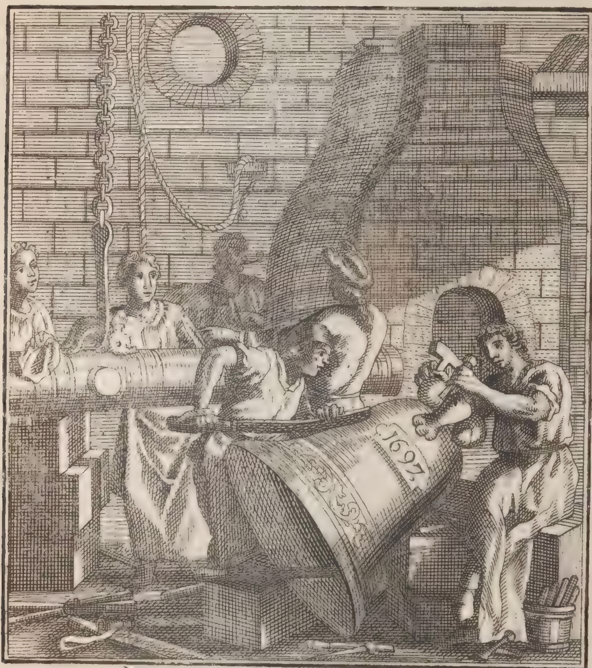
Een ander haalt een Poeyer (dat niet anders dan gewreven Wynsteen is) voor den dag, en zweert op een schrikkelyke wyze, dat hy het zelve door de Spaansche vloot uit de nieuwe waereld hebbe laten brengen, en dat het niet anders

zy,

zy, dan de Affche van den verbranden Vogel *Phenix*, een Mespunt vol daar van ingenomen, geneeſt alle Kiespyn, Dovigheid en duizeling, en wel in diervoegen, dat men over een Koord zou konnen lopen, die niet dikker is, dan een hair van een ſtrykſtok. (Lieg, dat je zwart word!)

Met diergelyke wurmſtekige *Predikatiën* bedriegen zy veel eenvoudige Lieden, maar deze ſlechte Broeders (want alle zyn ze dus niet geſtelt) mochten wel denken, dat het Gehuil en geknars der Tanden, by hen niet zal achter blyven, volgens het zeggen van den Pſalmiſt *David: De Heere zal de Leugenſprekers verdoen, en van den Man des bloeds en bedrogs heeft hy een Gruwel.*

De KLOK *ter Godtsdienſt wel te roeren,*
En niet zyn hart ter aandacht voeren,
Is maar een heiligheid in ſchyn:
Zal haar geluid ten Hemel ryzen,
Zo moet Geloof zyn hulp bewyzen,
En Aandacht moet de Klepel zyn.

En tyde van *Moses* zyn reets de kleine Schelletjes of Klokjes in gebruik geweest; maar de grote Klokken hebben eerst haren aanvang genomen van den H. Bisschop der Stad *Nola* in *Campaniën*, als welke dezelve met een zonderlingen vlyt gieten, en in de hoogte heeft laten hangen, op dat hier door de Lieden ter Kerke en by den Godtsdienst mochten geroepen worden; gelykerwys ten tyde van het Oude Testament door metale Bazuynen het Volk tot den aandacht in den Tempel genodigt wierd. Deze van *Paulinus* uitgevondene Klokken zyn naderhand in alle Christen Kerken gebruikt geworden; ook doet dit gewyde geluit alle boze Geesten verdryven, welke by een grote menigte in de Lucht zweven. Ook heeft het geklank der Klokken noch een andere eigenschap, namentlyk dat het de Lucht en de Wolken verdeelt, gelyk zulks meermalen en ogenschynelyk ten tyde van een Onweêr bespeurd werd, inzonderheid wanneer de twee Klokken van *Loretto* geluid worden, welke van een Engel derwaarts zyn gebracht geworden, zo zal men baarblykelyk bevinden, dat zich de zwarte en donkere Wolken in een schoon en helder Weêr veranderen.

Daar zyn eenige dermaten ervarene Klokgieters, dat ze een ontsterfelyken naam verdienen. *Philippus*, Koning van *Vrankryk*, heeft na een behaalde *Victorie* op Keizer *Otto*, te *Parys* een prachtigen Tempel, de Moeder Godts ter Eeren, opgericht, in welken alleen hondert en twintig grote Zuilen of Pylaren, vyf en veertig Capellen, elf Poorten, acht en twintig heerlyke

ke grote ſtandbeelden der Koningen te zien zyn; en op dat hy dit aanzienelyk Gebouw ook helder Klinkend maken mochte, zocht hy alom naar een ervaren en Kunſtryken Klokgieter, dien hy ook eindelyk vond, en van dien hy eene Klok, MARIA genaamt, heeft laten Gieten, welke door twintig ſterke Mannen moet Geluid worden, en welker heldere klank, by ſchoon Weêr, zeven duitſche Mylen gehoord word. *Merul. in Cosmographia.* Een diergelyken Lof hebben insgelyks die geene verdiend, welke de grote Klokken van *Rothomago*, *Parma*, *Loreto*, *Weenen*, doch inzonderheid van *Erfurth* in *Thuringen* Gegoten hebben.

Op onderſcheide plaatzen der waereld zyn eenige Klokken, die noch hedendaags van zichzelfs luiden. Doch inzonderheid moet men zich verwonderen over de Klok van *Vililla* in het Koningryk van *Arragon*; welke de Biſſchop *Paulus* heeft laten gieten, en daar in een van de dertig zilverlingen is geſmolten geworden, voor welke de verraderſche *Judas* den Heiland der waereld verkocht: Gemelde Klok luid altoos van zelfs zonder iemands handreiking, zo dikwils de Chriſtenheid een zonderling Onheil ſtaat te naderen; gelyk dan zulks geſchied is Ao. 1527. toen de Stad *Rome* is verwoeſt geworden. Ao. 1654. toen 'er eene zo hevige en algemene Peſt ontſtond. Ao. 1601. toen de Koninginne van *Arragon* is gevangen geworden; gelyk ook te dier tyd, wanneer *Carel* de Vde, en de Koninginne *Anna*, Gemalinne van zyn' Zoon *Philippus*, zyn overleden. Aldus ſchynt het, dat den Arbeid der Klok-Gieters door de Goddelyke

mede-

medewerking zomwylen een waarzeggenden Geeſt in zich hebbe. *Euſeb. Lib. 1. de Mir. nat.*

De Duivel is gantſch geen Vriend van de Klokgieters, inzonderheid als de klokken gewyd worden, want dan is derzelver klank den verdoemde Geeſten ten hoogſten onaangenaam, gelyk zulks door veel voorvallen zou kunnen bekrachtigt worden. Onder anderen ſchryft *Grillandus* van zyn eigen Perzoon, als hy op zekeren tyd eenige *Hexen* in het *Mark* van *St. Paulus* hebbe moeten *Examineeren*, is 'er eene van den Bozen Geeſt uit de Gevangeniſſe des nachts in hun gezelſchap gebracht; doch toen de Duivel dezelve weder wilde te rug voeren, hebbe men des morgens vroeg het *Ave Maria* beginnen te luiden, het welk den gedoemden Geeſt zodanig in zyne krachten had verzwakt, dat hy haar niet verre daar van daan in een kreupelboſch heeft moeten laten leggen, gelyk zy dan ook naderhand aan 't Gerecht is overgelevert geworden. *Bisfeld. Lib. de Confeſſ. Malefic.*

De Klokgieters worden niet alleen geroemt, wyl derzelver arbeid, ik meen het geluid, zelf de wolken en de boze Geeſten doet verdwynen, maar zy zyn ook met hunne kunſt zo verre gekomen, dat men thans zonder hun werktuig noch Oorlogen, noch Veſtingen veroveren kan, want zo ras de eerſte, dat een *Duitſcher* was, het geſchut uitgevonden had, door een kluchtig toeval, namentlyk dat hy op zekeren tyd by een Mortier, die vol geſtampte zwavel was, wilde vuurſlaan, ſprong een vonkje in de Mortier, en ontſtak de Zwavel, welker kracht den ſtamper niet weinig naar de hoogte dreef;

het welk gemelde *Duitscher* wel opgemerkt, en zulks verder nagedacht heeft, invoegen dat hy daar door het Geschut en desselfs tegenwoordig gebruik uitvondt: zo hebben de Klokgieters dag noch nacht vier-avond gehouden, maar gestadig geärbeid, tot datze het Geschut tot zulk een volkomenheid hebben gebracht, als het hedendaags gezien word. De *Italianen* pochen niet weinig met hun groot stuk geschut te *Ferrara*, 't welk zy *Gran Diovolo*, dat is, den *Groten Duivel* noemen. Maar de *Duitschers* gaan hen verre te boven; want men heeft in de zegenryke verovering der Vesting *Offen* van de *Turken* zulke grote stukken Geschut bekomen, dat 'er een groot Karel heeft konnen in-en uitkruipen. Te *Ingolstadt* in *Beyeren*, is op den hogen Toren van onze L. Vrouwe een groot stuk geschut te zien, waar op een Vyg gemaakt is, dat is, een Duim tusschen de twee voorste vingeren: Voorzeker! op zulk eene wyze kan men heel krachtig den Vyand de Vygen tonen.

Doch den zedelyken Levenswandel der Klok- en Geschut-Gieters betreffende, zo kan men zich lichtelyk verbeelden, dat onder de zulke, die met *Erts* omgaan, ook zomwylen Aartsdeugenieten en Aartsbedriegers gevonden worden; doordien ze menigmaal Klokken gieten, die een Jaar daar na al weder geborsten zyn, en aldus een stem laten horen als een verzopen Musikant, of Zanger. Ook noemen zy de holligheid van een stuk geschut de Ziel, doch deze is zomtyds net zo gestelt, als hun eigen onsterfelyke Ziel, nademaal door hunne onachtzaamheid en onverstand zulk een loop dikwils

vol

vol gaten is, die zy dan vervolgens zo fraai en gelyk weten toe te ſmeden, dat ze heel onzichtbaar zyn, en naderhand den Konſtapel by 't gebruik in Levensgevaar brengen. Diergelyke Klok- en Geſchut-Gieters, zou men mogen zeggen, moeſten in plaats van de Klokken opgehangen worden; gelyk dan ook diergelyke Veldſtukken rechte ſchelmſtukken zyn te noemen. Doch redelyke en ervarene Meeſters moeten zich dit niet aantrekken, wyl zulks alleen van de Bedriegers gezegt word.

*Het Jongen-*PAARD*, dat, als verbolgen,*
Steets kwade driften zoekt te volgen,
Moet onder Wysheids ſtrenge tucht,
En vastſtaan onder Waarheids hoede;
En als het zich dan wendt ten goede,
Zo ſpoor het aan met Liefde en Vrucht.

DE

De Propheet *Balaam* moet een flecht Ruiter geweeſt zyn, aangezien hy zyne Ezelinne niet konde regeren; wel is waar dat hy deswegens te ontſchuldigen is, wyl hem een Engel in den weg ſtond. Maar in vergelyking van dien tyd zyn 'er thans zulke ervarene Ruiters of Paarde-beryders, dat ze niet alleen een moedig Paard weten te dwingen, maar het ook dus verre gebracht hebben, dat deze Scholieren hen byna alle dagen in 't School de les moeten opzeggen, en aldaar met de voeten toonen, dat de Beryder geen gek is; en het geleerde Paard weet op ieder wenk van de Zweep zo kunſtig zyne *Saltapas*, *Trotta*, *Corbetta*, *Galop* en *Redop* te maken, dat men zich niet weinig daar over moet verwonderen. Eenige willen, dat ten tyde van de *Sybariten* de Paarden zo net na den toon der Speellieden hebben weten te danſen, als by ons de Boeren op een Zondag; ja zelf dat 'er eenige geweeſt zyn, die op de Achtervoeten, als de Aapen, wiſten te lopen, en zommige waren zo verre, dat ze als een Menſch neder zitten, en met de voorſte pooten een Barbiers Bekken konden vaſt houden. Of ſchoon nu dit alles waarheid was, daar nochtans aan 't laatſtgemelde grotelyks te twyffelen is; zo zyn echter de tegenwoordige Rymeeſters niet minder, als welke de Paarden zo verre weten te brengen; dat ze op de kniên kunnen neder vallen, en menig Menſch beſchamen, die in de Kerke zyne kniën noch nauw weet te buigen.

Doch deze beryders mogen zo wakker en ervaren zyn als zy willen, zoo vind men 'er echter eenige in de H. Schrift, die noch beter te Paard zaten. Wanneer de dappere *Judas Machabeer* met de zynen tegen *Timotheus* te Veld toog, en de ſlag bereits een aanvang genomen had, verſcheenen 'er vyf Mannen van den Hemel, die op Paarden zaten, welke met goude Tomen verſiert waren. Deze beſchermden ten deele *Machabeus*, en ten deele ſpeelden zy met Pylen en Blixemſtralen tegen den Vyand, en wel in diervoegen dat 'er 20. duizend en 500. Mannen te voet, en 600. te Paard van dezelve op de plaats bleven. 2. *Mach.* 10. Deze vyf, welke zo wakker te Paard zaten, zyn louter heilige Engelen geweeſt, die meermalen in dezer voegen den Menſchen te hulp komen. Keizer Conſtantyn heeft meerendeels diergelyke Hulp-troupen gehad, gelyk *Nazareus in Pareg. ad Theod.* getuigt.

Den Keizer *Theodoſius* zyn zulke Hemelſche Ruiters te hulp gekomen tegen de *Perſianen* en *Saracenen*, welken hy by hondert duizenden heeft in de *Euphraat* gejaagt. *Ramiro* den *Legionenſchen* Koning is insgelyks A. 938. door diergelyke Soldaten geholpen geworden, invoegen dat hy tachentig duizend Man van de Vyanden nedervelde. *Chron. Hiſp. tom.* 14. A 1620. heeft *Maximiliaan*, Hertog van *Beyeren*, op den *Witterberg*, door middel van diergelyke dappere Hemel-Helden, eene ongehoorde *Victorie* bevochten, gelyk zyne Vyanden te dier tyd zelf bekend hebben. Zie *Drexel.* Zulk een Ruiter alleen ſtryd beter en zekerder dan alle Ruiters van den gantſchen Aardbodem.

De Ry-Meesters, Stal-Meesters, of *Manegie*-Meesters, mogen hunne Paarden zo wel leeren als zy willen, en daar door grote Heeren en Landsvorsten een welgevallen doen, ook zich zelven door menige Schimmel den buidel smeeren; zo vind men echter zelden een zo goed en wel geleerd Paard, als den Heiligen *Prior*, *Werricius*, heeft gehad. En het is te geloven, dat dit Paard zyne kunsten van geen Ry-Meester in het Ry-school, maar van een Engel geleerd hebbe. Want zo dikwils als dit Paard, waar op de H. Man over Land Reisde, een arme Bedelaar ontdekte, bleef het stille staan, om den H. *Prior* gelegentheid te geven, dat hy een Aalmoes geven konde. Het ware te wenschen, dat meenigen Ryken Ezel zulk een Paardeverstand had. Diergelyke Geld-Wolven moesten weten, dat Godt in het Oude Testament den Kinderen Israëls het edele *Manna* of Hemel-brood in groote menigte heeft laten neder regenen, maar zy dorsten echter niet alles op zamelen, dan alleen een iegelyk een zekere maate. *Gomor. per singula Capita Exod.* 15. Doch waar is het overige gebleven? merk wel aan, het is de arme Wormen ten deel geworden. Meenig een is van den Allerhoogsten met Rykdommen opgehoopt, maar daar uit volgt niet, dat hy alles voor zich zelven aanwenden moge; wel iets tot onderhouding van zynen staat, maar het overige behoord den Armen, die de verachte Wormen niet ongelyk zyn. Wee de geenen, die prachtige Paleizen bouwen, en de Armen-Huizen vergeten! Wee de geenen, die met bosschen pluimen pralen, en de Armen in hunne Boschjes verlaaten! Wee

de geenen, die meerder worden, en daarom voor de minderen en geringen geen zorg dragen! Het bovengemelde Paard van den H. *Wer-ricius* hadde ook de gewoonte, als hem eenhovaardig en net opgeſchikt Perzoon bejegende, dat het dermaten ter zyden liep, als of het met ſcherpe ſporen geſtoken wierd. Ziet, zelf een onvernuftig Paard heeft een mishagen in de Hovaardy. Als een Hovaardige Saletjonker, of een opgeſmukte en geblankette *Dame*, die met louter Goud en Zilver pronken, zich voor oogen ſtelde, dat het met hem of haar niet anders zou aflopen, als met het prachtige Beeld van *Nebucadnezar*: *Contrita ſunt &c. pariter argentum & Aurum, & redacta quaſi in favillas &c. Dan.* 3. Zilver en Goud, en alles wat heerlyk was aan dit Beeld, is tot ſtof en Aſſche geworden. Als de hoogmoedige Adams Kinderen dezen Aſchdag ſteets voor oogen hielden, zouden zy zulk een dwazen Vaſtenavond niet in 't hoofd krygen.

Betreffende de Ry-Meeſters, van deze weet ik, als onkundig van hen zynde, weinig gebreken te zeggen; het kan lichtelyk wezen, dat 'er eenige onder zyn, die beter hunne Paarden, als hunne gemoedsdriften in toom kunnen houden, en somwylen niet beter leven, dan *Equus* en *Mulus*, of om duidelyker te ſpreken, als een *Paard* en Muil-Ezel, die zonder kenniſſe of vernuft zyn; dezulke worden van den Duivel bereden. Doch ik wil liever geloven, dat ze vromer en deugdzamer leven, dewyl zy daar door veel zekerder ten Hemel kunnen vliegen, dan het Paard *Pegaſus*, daar *Meſſieurs* de *Poëten* twee vleugels aan hechten.

De

Wat is men altoos vol verlangen,
Om een verwagte BRIEF *te ontfangen,*
Die ons redt uit bekommernis?
Ach! mocht elk zo begeerig ſtreven
Naar 't ſchrift, van Chriſtus zelf geſchreven,
Waar aan zyn bloed het zegel is!

IMmers is 'er byna niets nuttelyker in de gantſche Waereld voor 't algemeen, dan de Poſt, en die dezelve heeft uitgevonden, verdient alom een onſterffelyken naam, om welker reden mogelyk de Poëeten *Mercurius* onder de Planeten en 't Hemelſche geſternte geſtelt hebben, wyl hy der Goden Boode zou zyn geweeſt.

Anders moeten alle Rechtgelovigen bekennen, dat de ware en Almachtige Godt geen andere *Poſtillons* of *Booden* heeft, dan de lieve Engelen, onder welken de Aarts-Engel *Gabriel* de beſte Boodſchap heeft op Aarden gebracht, toen hy de gezegende Maagd *Maria* de Menſchwording des Zoons Godts verkondigde.

Toen *Alexander de Lellis* van zeker Tovenaar zoude verleid zyn geworden, ſchreef hem zyns Vaders Broeder *Camillus de Lellis*, hem vermanende van zulk een Ondaad af te ſtaan, zynde de Brief gedateerd den 5. van *Hooymaand*, en noch op dien zelven dag bracht een Engel denzelven zesmaal hondert duizent ſchreden verre, en leverde hem aan *Alexander* over. *Alexander* den *datum* ziende, en den Boode wel beſchouwende, erkende het Mirakel, keerd om, en gaat in zich zelven, en doet Boete. Deze Bode was meer dan een gevleugelde *Mercurius*, dien men onverdient een Poſthorentje in de vuiſt ſtopt. *In Vit. Camill. P. 2. cap.* 13.

Wanneer de boze Vyand den geduldigen Job alle plagen aandeed, hem zyner have en goe-

Goederen beroofde, de Herders en 't Vee door 't vuur verteerde, zyne Zonen en Dochteren ombracht, zond hy telkens een Bode tot *Job*, met de tyding dat 'er dit en dat was geschied, en hy zy alleenig vrygekomen, om hem zulks aan te zeggen. Wel is waar, dat de H. Schift niet uitdrukkelyk meld, wie die Boden geweest zyn; maar naar alle waarschynelykheid waren het boze Geesten, uit hoofde, gelyk *Olympiodorus in Cat. Græc.* zegt, dat ze gantsch geen medelyden met den bedrukten *Job* hadden; want geen eene dezer Boden heeft ooit gezegt, dat het hem leed ware, dat 'er dit en dat gebeurd was: doch zyn het Menschen geweest, zoo waren zy wel grove en onbeschaafde plompaarts, niet ongelyk aan de zulke, als de Dorsschers in de handen dragen; want het is by na niet menschelyk, wanneer iemand met zyn rampspoedigen evennaasten geen medelyden heeft, daar nochtans zulks dikwils by de onvernuftige Dieren bespeurd werd: wanneer een Olyphant nedervalt, komen zyne makkers en helpen hem met de grootste zorge en yver weder op de been.

Gemelde *Job* vergelykt de dagen des Menschen by een Postbode, *dies mei velociores cursore. cap.* 7. Want ons leven is ook een Postloper gelyk, wyl het nacht en dag voortloopt, maar waar heen? de eene Postbode gaat naar *Madrid*, de andere naar *Parys*, een derde naar *Venetien*, een vierde naar *Rome*, naar *Duitsland* enz. Maar ons leven is een Postbode, die recht toe recht aan in *Hongaryen* naar *Dottis* loopt, versta my wel, het loopt zonder eenige vertoeving ter Dood. *Myne dagen lopen voorby als een Post-*

Poſtloper. Deze is Ryk, by hem is geen zolder zonder wyn, geen zak zonder geld, enz. Zak hier, zak daar, de Dood ſtrykt hem echter in zyn zak, want *Loculus* betekent een Buidel en eene Doodsbare.

Deze is ſchoon, de wangen heeft ze geërft van *Roſenheim*, het voorhooft heeft ze geërft van *Glattau* uit *Sileſien*, de Oogen heeft ze geërft van *Sterrenberg*, de Lippen heeft ze geërft van *Rodenburg* aan den *Neckar*, den hals heeft ze geërft van *Wittenberg*, enz. Zy is ſchoon, ſchoon hier, ſchoon daar, het woordje *ſchoon* komt overeen met de *ſneeuw*, de ſneeuw verſmelt, en trekt in de aarde, en aldus ook de ſchone gedaante.

Deze is Geleerd, hy heeft een kop daar brein in ſteekt, hy heeft een wel geſneden penne, een *Juſtiniaanſch* Verſtand, een *Tulliaanſche* Tong, *Baldus* heeft hy garen in de vingers enz. *Baldus* hier, *Baldus* daar, wel haaſt zal het heeten, 't is uit met hem, hy leeft niet meer. *Dies meæ velociores curſore.*

Voor dezen moeſten wel Duiven voor Boden en Brief-dragers verſtrekken, gelyk dan ook de Chriſtenen de Stad *Ptolomeï* door geen ander voordeel hebben verovert, dan door een Duif, die zy met een Brief in de Stad lieten vliegen. *Aldrovand. in Ornit.* Dat de Vogels voor Boden kunnen verſtrekken, gelooft men gaarne, maar dat ook zomwylen de Boden Vogels zyn, ondervind men ook.

Zodanig een was die zekere Bode, welken de Hertog van *Beyeren* naar *Augsburg* zond aan den H. Biſſchop *Ulrich*, dit geſchiedde op een Donderdag, dat juiſt de Biſſchop met een ander

ter

ter Avondmaaltyd zat; doch deze beide raakten dermaten diep in een Geestelyk gesprek, dat ze ongemerkt over middernacht aan de Tafel bleven zitten; als nu ondertusschen gemel- Bode aankwam, wilde de H. Bisschop van zyne bekende mildadigheid niet afwyken, maar gaf aan den Bode een knap stuk gebraad, onkundig dat het reets over middernacht, en bygevolg al Vrydag was. De knaap weigerde dit Vleesch niet, maar nam het in dank aan, stak het in zyn zak, en vervolgde zynen weg weder te rug naar huis. Aldaar aangekomen zynde, smaalde hy by den Hertog niet weinig op den vromen Bisschop, zeggende: Uwe doorluchtigheid maakt zoo veel werks van dezen Paap, en gelooft, dat hy met louter heiligheid gevoedert is; ondertusschen leid hy een leven dat in de onnozelste Menschen strafbaar is, want hy ontziet zich niet, Vleesch op een vrydag te eeten, en tot bewys heb ik een stuk gebraad, dat hy my van zyn tafel gaf, mede genomen. Op dit zeggen haalt hy het zelve voor den dag, om het aan den Hertog te tonen; maar bevind tot zyn grootste verwondering, dat het Vleesch in een Visch was verandert. Hoe dat die snapper toen heeft staan kyken, is lichtelyk te denken. En hier is 't ook van daan gekomen, dat men den H. *Augsburgschen* Bisschop *Ulrich* altoos met een Visch heeft afgebeeld. *In Act. 6. Udalrici.*

Doch anders moeten de Postboden ook zeer veel uitstaan, en zy mogen zomtyds wel zeggen, als *Jacob* tot *Laban*: *Die potuque æstu urebar & gelu, by dagen verteerde my de hitte, en by nacht de vorst, Gen.* 31. Ook overkomt hen dikwils

wils 't geen de Reiziger van *Jerusalem* naar *Jericho* bejegende, dat is, datze onder de Moordenaars geraken, en veel van dezelve lyden moeten. Ten zy 'er hier of daar eene gevonden wierd, die zonder geweeten zynde voorgaf, dat hem alles door de Rovers ontrooft is, terwyl hy zelf den Rok van den Dief aan heeft. Wyl nu deze Menschen zo veele gevaren onderworpen zyn, is 'er voor hen niets raadzamer, dan dat ze by hunne pakken en valiezen ook een goed geweeten mede dragen.

Ik ben met mynen God te vreden:
Hy lade op my ik houde ſtil,
Hy voer' my welk een' weg hy wil,
De Liefde word nooit afgeſneden,
'k Weet dat de VOERMAN *van myn' tyd*
Allengs met my ten Hemel Rydt.

Wan-

WAnneer, hoe en van waar eigentlyk de Koetziers en Voerlieden hun' eerſten oorſprong hebben, kan men zoo grondig niet weeten noch aantonen. De Poëeten verdichten wel, dat voor dezen ook zelf de Goden op wagens gezeten, en in plaats van Paarden allerhande andere Dieren daar voor geſpannen hebben; ja zelf de God *Oceanus* zy op een prachtigen Triumpwagen gezeten, dien eenige Walviſſchen voorttrokken, zoo dat buiten twyffel een Stokviſch Koetzier moet zyn geweeſt. Doch ik voor my mag myne penne niet ſtomp maken met diergelyke Poëtiſche grillen, en houde my veel zekerder aan de H. Schrift, uit welke onloochenbaar blykt, gemerkt men ten tyde des Konings *Pharao* op wagenen heeft gereden, dat 'er bygevolg ook te dier tyd alrede Koetziers en Voerlieden of Wagenmenners zyn geweeſt. Want uit *Gen. cap.* 41. is klaarblykelyk te zien, dat *Joſeph*, als Vice-Koning van *Egypten*, op den tweden wagen des Konings heeft gereden, *fecitque eum aſcendere ſuper Currum.*

ô Hoe heilig was *Elias*, de grote Man Gods! dezen hebben zelf de Raven, dat anders zulke Dief- en Roof-vogels zyn, op zekere tyden vleeſch en brood gebracht.

ô Hoe heilig was *Elias!* deze heeft de vrome Weduwe te *Sarphat* het meel en de Olye dermaten vermenigvuldigt, dat ze al haar Leven daar van heeft kunnen beſtaan. Zulks had het Brood verdient, dat ze aan Aalmoeſſen heeft weggegeven.

ô Hoe heilig was Elias! deze heeft zelf zo veel

veel vermogen gehad, dat hy het vuur van den Hemel ter wraake van den ſmaad dien men God had aangedaan, heeft doen komen.

ô Hoe heilig was *Elias*! deze heeft de verſtorvene Zoon der Weduwe wonderbaarlyk van den Doden opgewekt. En deze heilige Man is een Koetzier geweeſt; want toen hy in een vuurige Wagen, ten Hemel voer, heeft *Eliza* zelf uitgeroepen: *Currus Iſraël & auriga ejus! Wagen Iſraëls en zynen Voerman* 2 *Reg.* 2. Dit ſtrekt voorwaar den Voerlieden tot een zonderlinge Eere en Roem, voornamentlyk, wanneer ze zodanig leven, datze niet voor den Duivel vaaren.

Richardus Vulmarius, en andere meer, zyn heilige Voerlieden geweeſt, doch onder deze heeft voornamentlyk de Voerman van *Paderborn* een onſterffelyken Lof verdient, die uit onachtzaamheid een kind op de ſtraat en gantſchelyk te pletteren gevaren heeft. Deze is wel kwalyk gevaren, maar het onſchuldige Kind in tegendeel des te beter, want dat is recht toe recht aan ten Hemel gevaren. De Voerman, die altoos een Godvruchtig Leven geleid had, wilde deze misſlag by zich zelven niet ongeſtraft laten, bood zich zelven aan 't Gerecht aan, en verzocht eerbiediglyk de behoorlyke ſtraffe daar voor; maar de Rechter vond uit alle omſtandigheden en onderzoekingen niets, waarom de goede Man zou geſtraft worden: hier op heeft de Voerman, ſchoon 'er omtrent dit voorval geene boosheid onderliep, zich zelven een zware boete opgeleid, en wel de volgende: Hy nam een groot, zwaar houten Beeld van de Moeder Godts,

waar van daan? dat weet men niet, op zynen pokkel, en droeg het zelve van *Paderborn* naar *Rome*, ſtortende onderweegen een meenigte van tranen om zyne begaane Daad, (want Ondaadt kan men 't niet noemen) en bekende dezelve opentlyk. Vervolgens heeft hy 't gemelde Beeld wederom naar *Paderborn* gebracht, en kort by de Stad zynde, ging hy een weinig ruſten, buiten twyfel om God den Heere te danken, dat hy zo na weder gezondt en friſch was t'huis gekomen: maar toen hy 't Beeld weder opvatten, en ter Stad in dragen wilde, voelde hy dat het zelve zo zwaar als Loodt was geworden, en zyne krachten (hoe ſterk hy ook anders was) niet vermogent waren zulks op te tillen; alle het welke duidelyk en omſtandig de Geeſtelyke Overheid is aangetoond geworden, met welker goedkeuring men terſtond een ſchoone Kerk op die plaats heeft doen bouwen, die naderhand een zonderlinge Genaden- en Wonder-plaats geworden zynde, een groten toeloop van ieverige Menſchen heeft gekregen. *Gump. in Alt. P.* 1. *Imag.* 25.

ô Hoe heilig en heilzaam zou het zyn, als 'er meer diergelyke Voerlieden wierden gevonden, die hun gewiſſe zo wel queten als die vooren gemelde! Deze goede Man, om dat hy onſchuldiger wyze een Kind Dood gevaren had, heeft zich zelven een vrywillige en grote boete opgelegt, ja zulks alle de dagen zyns Leven berouwt. Maar wyſt my eens meer diergelyke? Goddeloze, Eerloze, grondeloze en heilloze knapen, gewis, die kan men by *Multum* onder de Voerlieden aantreffen.

De Propheet *Balaäm* is wel bovenmaten toornig

nig geweest, om dat zyne Ezelinne niet voortgaan wilde; maar hy heeft noch gevloekt noch gescholden. Ey lieve! beschouw my daar en tegen eens de meeste Koetziers en Voerlieden. Immers als hunne Schimmels niet willen trekken, of wel anderzints wat halstarrig zyn, hoord men ze dermaten vloeken en schelden, dat noch nooit eenigerley Almanak door 't gantsche jaar zo veel Donder en Hagel heeft voorzegt, als zomtyds die knapen in een ogenblik uitbraken. Daar komt het ook van daan, dat de Duivels in de Hel van niemand zo veel aantekening hebben te houden, dan van dat slag van Volk.

Toen de hartnekkige Koning *Pharao* van *Egypten* het Volk Israëls najoeg, en het zelve tot in de rode Zee op de hielen vervolgde, zyn 'er ongetwyffelt behalven zyne *Armee* een groote meenigte Koetziers en Voerlieden, gemerkt hy 600 wagens by zich had, door het water bedekt geworden. *Exod.* 14. Maar hedendaags worden de meeste Koetziers en Voerlieden van Wyn en Bier toegedekt, 't welk dan ook dikwils veroorzaakt, dat de Menschen, die op hunne wagens zitten, hals en beenen breken. Diergelyke Nathalzen, *Bacchus*-Broeders, Kannevrienden, Bekerstorters, wyn zwelgers en Kelderknapen, die als een Sponzie gedurig het nat beminnen, zyn veel erger dan de Beul, wyl deze volgens zyn beroep, en op hoog bevel der Overheid, de Misdadigers slechts Rabraakt, daar in tegendeel de Dronken-Voerlieden veeltyds de onschuldige Menschen Rabraken. ô Gy sch.... O. O. O. O.

Deze *Messieurs* weten voorzeker wel iemand

van *Weenen* naar *Lintz*, van *Lintz* naar *Regensburg*, van *Regensburg* naar *Nureberg*, van *Nureberg* naar *Frankfort* enz. te voeren; maar zy weeten iemand ook wonderlyk om den tuin te voeren, weshalven ook zomwylen een Voerman een *Fur-Man*, dat is Dief-Man word, inzonderheid wanneer hy pleistert by een Hospes, daar hy voor niet vreet en zuipt, maar daar in tegendeel den buidel der Reizigers, die hy mede brengt, by *Multiplicatie* gebarbiert word.

Item, daar zyn'er niet weinige onder de Voerlieden, welke, offschoon zy in de zeven vrye konsten gantsch onkundig zyn, echter in veele Duivelskunsten zo wel ervaren zyn, dat zy met lichte moeite, maar ook met een zwaar Geweeten, zodanige kunsjes weten te practizeren, dat ze eens anders Paarden op een effen weg zo krachteloos maken, dat deze geen voet verder voort willen zetten. Zy weten insgelyks een gevonden Hoef-yzer op een Kruis-weg, een verroeste Hoef-nagel by een Martel-zuil, en het wagensmeer op *St. Jans*-Avond zo wel met zonderlinge *Ceremoniën* te gebruiken, dat ze makkelyk voor des Duivels beste Discipelen konnen passeren, weshalven men zich voor diergelyke gewetenloze Menschen wel moge waggen.

Doch de verstandige Lezer moet zich echter niet verbeelden, dat alle Voerlieden zodanig gestelt zyn, neen toch niet, want daar zyn ook Vrome en Godvruchtige Mannen onder hen aan te treffen, die niet alleen de Paarden, maar ook hunne driften dermaten weten in toom te houden, dat zy den rechten weg ter Deugd gantsch niet misvaren. Immers heeft die

ze-

zekere Koetzier allen Lof verdient, welke de Goddeloze *Drahomira* te Praag in den wagen voerde, door dien hy het klokje van zekere Capel horende luiden, in aller yl van den wagen ſprong en zich ter Godsdienſt begaf, ondertuſſchen is *Drahomira* zonder Koetzier met al haar gevolg ter Helle gevaren, vermits ſy levendig door de aarde zyn verzwolgen *Dubrav. Lib.* 5.

Toen Gods Zoon als een Menſch te *Bethlehem* is geboren, was zonder twyffel de Heiligheid zelfs in den ſtal; alzo is 't wel te geloven, dat insgelyks wel heilige en aandachtige Voerlieden en Koetziers in zommige ſtallen zyn te vinden. Want *Jobs* gebed van den miſthoop is als een welriekende Wierook tot God geſtegen.

Men plagt weléer de Tarw' te ziften,
Om 't goede en 't kwade uit een te schiften:
Indien men nu, op dezen grond,
Des Menschen handel van zyn leven
Eens wilde Ziften door de ZEEVEN,
Wie weet hoe weinig goeds men vond!

Vol-

VOlgens de uitſpraak van *Plinius cap.* 18. hebben de *Franſchen* het eerſt de Zeeven uitgevonden, en dezelve aanvangkelyk van Paardehair gemaakt. *Polydorus* getuigt wel, dat de Egyptenaars lang te voren de Zeeven hadden bedacht; doch dit zy hoe 't wil, zoo is de Zeevemakery echter alvorens in zulk een volmaaktheid niet geweeſt, als men die tegenwoordig bevind, wordende dezelve byna in alle Huishoudingen gebruikt, doch voornamentlyk moeten de Boeren, de Moolenaars, de Bakkers, de Grutters en diergelyke met Zeeven voorzien wezen.

Alle rechtſchapene Ouders, welke hunne Kinderen tot Godts Eere denken op te brengen, behoorden als een Zeef te zyn; want een Zeef ſcheid het goede van het kwade, het Koren van het kaf, en het beſte van het ſlechſte. Dus behoorden zich ook de Ouders niets meer te bevlytigen, dan dat ze hunne Kinderen van alle kwade Gezelſchappen af houden, nademaal 'er niets ſchadelyker is, dan deze. Petrus wierd van een Braven een *Bravus* (*verdorvene*); van een heilige een heilloze; van een Apoſtel een *Apoſtata* (*Afvallige*) van een Rotſteen een vervalſcher der waarheid: hoe kwam dat? enkel en alleen om dat hy die ſlimme Vogels volgde, die zich by het vuur ſtonden te warmen. *Saturnus* is de hoogſte Planeet maar ook een koele Julfus, doch dit komt alleen daar van daan dat hy het water boven den Hemel zynde, tot zyn naaſte Gebuur heeft! Zo dan nu een Ster of Hemelslicht van zyne metgezellen word

dorven; hoe veel te meer een Menſch, die buiten dit tot het kwade geneigt is. In het Evangelium is het goede zaad daarom verſtikt, wyl het de Doornen tot gezelſchap kreeg. Derhalven, gy Ouders, toond u als een Zeef, en ziftet uwe Kinderen van de kwade gezelſchappen.

Ook noch anders gaat het by de verkeerde waerelt toe, als by de Zeeven, wanneer namentlyk het beſte, of de tarwe nedervalt, en het kaf en ſtof blyven in de hoogte. ô Hoe dikwils worden Ezels en Domkoppen verhoogt en verheven, daar ondertuſſchen een ſchrander Man als de Tarwe moet nederblyven. De Philiſtynen hebben *Dagon*, alſchoon hy, door het bykomen van de Arke des verbonds, nedervallende den kop gebroken had, echter noch voor eenen God gehouden; hoe veele ſtaan 'er wel in hoge waardigheid, en worden genoegzaam als de Goden verëerd, alſchoon zy ondertuſſchen geenen, of ten minſten een ſlechten kop hebben. De ſpyzen, waar op Loth de Engelen, in de gedaante van Vreemdelingen, onthaalde, zyn alle, door toedoen van de boze Keukenmeid, zonder zoud geweeſt: doch veele, ja veele die in hoge waardigheden zitten te pronken, hebinsgelyks weinig, of wel in 't geheel geen zout. Dat men de ronde kopere en vergulde knoppen op de toorens en hoge Huizen ſtelt, gaat noch wel heen, maar dat men onbekwame knoppen en ſimpele koppen tot hooge waardigheden verheft, ſtryd gantſchelyk tegen de reden; nademaal God zelf de ſtralende Zonne tot een beheerſcher of voorzitter van den dag heeft gemaakt, maar niet de wankelende Maan. Ook heeft men noit

op

op een hogen Tooren een ſlapende Vink gezien, maar wel een wakenden Haan: doch by veele verheffingen gaat het als by de waagſchalen, waar van de volle altoos nederwaarts, en de ledige in de hoogte ſtygt.

In Duitſchland maken de Zeevemakers niet alleen de Zeeven, waar van zy den naam hebben, maar ook de Trommels, welker muzyk den Soldaten het aangenaamſte in de ooren klinkt. Alhier kan ik niet voorby gaan, zeker geval, dat een Soldaat op een Trommel heeft gehad, en dat tot zyn grootſte geluk afliep. In de laatſte Belegering der Stadt *Vercell*, waren twee Soldaten, by welke de vrees de overhand genomen had, en die dieshalven het hazepad kozen, maar echter terſtond vervolgt, gevangen, en geboeid wederom gebracht, ook veroordeelt wierden, met de Koort geſtraft te worden. Doch de voorſpraak eeniger Officieren bracht eindelyk zo veel te weeg, dat 'er een van beiden vry zou wezen, weshalven zy met dobbelſteenen op de Trommel moeſten werpen, om aldus te zien, wien het Lot gedoemt had om te ſterven. Eer en alvorens de eerſte begon te werpen, beval hy zich heel yverig in de beſcherming der heilige Moeder Godts; daar echter van veele ketters over gelachen wierd, te meer om dat hy maar twee oogen wierp, namentlyk op ieder dobbelſteen een, waar over hy ook zelf, (als 't billyk ware) geheel verſchrikte, ja reets van een iegelyk afſcheid nemende zich tot den Dood bereidde. Doch op dat zyne hoope op de Moeder Godts niet ydel en vruchteloos ware, gebeurde het, dat ook de andere de dobbelſteenen met grote

vreugd opnam, denkende dat hy althans niet minder koſt werpen, en al ſpringende zynen gooy verrichtte; maar ziet, hy wierp maar een oog, alzo de dobbelſteenen op elkanderen bleven ſtaan, en niet meer dan een oog aan 't gezicht vertoonden; hier op behield de eerſte ſpeelder zyn Leven, en de laatſte moeſt klimmen; welker grote genade de overblyver niet aan 't blinde geluk, maar aan de hulp der gezegende Moeder Godts toeſchreef, *Gumpenberg.* 399. *fol. P.* 1.

Chriſtus de Heere heeft insgelyks eens melding gedaan van het werk der Zevemakers, toen hy tot Petrus zeide: *Simon, ecce! Satanas expetivit vos, ut cribraret ſicut triticum. Ziet, Simon, de Satan heeft ulieden begeert te ziften als de Tarwe.* De Tarwe moet zeer veel lyden in het Zeef., men ſchudt ze heen en weder, op en af, achter zich, voor zich, en rondtom, maar dit alles is tot haar voordeel, want daar door word zy gereinigt en gezuivert: Dus word ook een oprecht en vroom Menſch met allerhande droeffeniſſen overvallen, maar deze zyn aan hem dat het kromme ſnoeymes aan de wynſtok, de vyl aan 't yzer en de pers aan het Boek is; ja wat de ſnuyter aan de kaars, de Ploeg aan de aarde, en de ſchaaf aan de plank is. In troebel water is goed viſſchen, zegt het ſpreekwoord, goed: in droeffeniſſen Viſcht en vangt God ook de de meeſte Adams-Kinderen.

De Zevemakers zyn goede, eerlyke en vrome lieden, kunnen ook met hun werk weinig bedrog in de waereld brengen, en behelpen zich met hun ſtuk brood; maar als het hier of daar

op

op een Dorp eens Kermis is, en dat ze een dozyn of drie van hunne Zeven verkopen, zo hebben ze al veeltyds de gewoonte, dat ze de helft van 't geld in de kroegen laten zitten; en schoon hunne Zeeven geen water kunnen houden, zo kunnen zy (Messieurs de Zevemakers) des te meer wyn houden, waarom het juist geen wonder is, dat derzelver nalatenschap meerendeels zo klein is, dat men ze wel met een Goudwegers schaaltje kan uitwegen.

Myn hert is, als ik ondervind',
In 't goede een BLAASBALCH *zonder wind,*
Die ſchielyk werd te zaam' gedrongen:
Kom dan, ó Heilwind, met ter ſpoed!
Gy, die u éer als vierge Tongen
Deed zien, ontſteek myn Liefde gloed.

DE

DE eerste uitvinder der Blaasbalchen is geweest de Wysgeerdoch ongelukkige *Anacharsis* (*grapaldus de Patrib. Ædium L.* 2. *p.* 248. *ex Strabonis lib.* 7.) welke niet alleen het Pottebakkers Rad, maar ook dit nuttelyke werk heeft uitgevonden, onaangezien hy onder de plompe *Scythen* geboortig was, by welke weinig scherpzinnigheid woondde, zo dat hy aanleiding gaf tot het spreekwoord: *Anacharsis inter Scythas* (*als Anacharsis onder de Scythen*) als men van menschen wilde spreken, die weinig te vinden waren. Doch hy nam een treurig einde: want doordien hy de *Atheensche* wetten by de zynen wilde invoeren, wierd hy deswegens van zynen Broeder, der *Sythen* Koning, met een Pyl doorschoten. *Laërtus.*

De Inwoonders van *Ceylon* plachten een aardige inventie van Blaasbalchen te hebben. Namentlyk achter hunne Vuurplaats, die met een plank afgeschut was, maakten zy twee blokken van hout, die in den grond vast gemaakt, en uitgeholt waren; daar over spanden zy de huiden van eenig gedierte, en lieten in elke huit een gaatje, daar men een vinger in kon steken. Over 't midden dezer beide holligheden waren twee riemen gespannen, aan twee in den grond staande stokken vastgebonden, door middel van welke de huit opwaarts getrokken wierd. De Aanblazer nu stond met zyne voeten op de beide holligheden, bedekkende alzo de beide gaten die in de huiden waren, met zyne voeten. Als hy nu wilde blazen, lichte hy de eene voet op terwyl hy

met

met de andere neder trad, zo dat door middel van het oplichten des Voets de lucht in de holligheid kwam, en door het nedertrappen ging dezelve door een Pyp, die in de houte blokken vaſt was, in de Vuurplaats. Tot meerder gemak van dezen arbeid, had de blazer van achter zich een Riem geſpannen, waartegen hy met zyn rug leunde, en van vooren een dwarshout, waar aan hy zich met zyne handen vaſt hield, om meer kracht in het toereden te doen. Een kluchtige *inventie* waarlyk!

De Inwoonders van het Afrikaanſche Landſchap *Fetu* maken hunne Blaasbalchen van Bokken en Schapen Vellen, niet ongelyk aan een Doedelſak, latende in het midden een klein gaatjen, aan 't welke zy een handvaſt maken, en voor aan de Zak is een yzere pyp vaſt, door welke de Wind in de Vuurplaats komt.

Toen Keizer *Frederik* den Ryksdags te *Nurenberg* hield, liet hy op den hogen ronden Tooren, die buiten het Slot ſtaat, in een hoek van denzelven een groot Tinnen Hooren leggen, het welk met een Blaasbalch getreden en aangeblazen, een fel geluid gaf als een Orgelpyp, dat men 't over de gantſche Stad konde horen. Met dezen Hoorn moeſten de daar toe beſtelde Wagters, dag en nacht, zo lang den Ryksdag duurde, de uuren uitblazen.

Insgelyks dienen de Blaasbalchen den Bergluiden, met welke zy de dampen weg blazen, gelyk dan ook de geleerde *D. Broun* als iets merkwaardigs aantekend, op welk een aart en wyze de ſchadelyke dampen uit het Berg-

werk

werk by *Herrn-Grond* verdreven wierden; wanneer zy namentlyk twee grote Blaasbalchen vier dagen na malkanderen lieten gaan; en echter waren op onderſcheide plaatzen de Dampen zo ſterk, dat ze de Bergwerkers niet weinig in hunnen Arbeid verhinderden. Deze Dampen bevinden zich niet alleen ter plaatze daar de aarde Moeraſſig en Lymig is, maar ook daar veele Rotzen zyn.

Wat de Blaasbalchen der arbeidzame Smits voor eene nuttigheid toebrengen, dat ziet men dagelyks, als zy in hunne roeſtige werkplaatzen het anders onhandelbare yzer gloeyend en week maken. Ook is een Blaasbalch, volgens de goede uitvinder *Picinellus*, een zinnebeeld van een dankbaar Gemoed, dat bereid is de weldaden te vergelden, wyl hy den wind nauwelyks ontfangen hebbende denzelven terſtond in den vuur-Oven weder uitblaaſt; weshalven gemelde *Auteur* hem dit Byſchrift geeft:

ACCIPIT & REDDIT.

Hy geeft het geen hy heeft bekomen,
Zo ras als hy 't heeft aangenomen.

Daarentegen is ook de Blaasbalch een zinnebeelt eens Hovaardigen, die, als hem het geluk verheft, terſtond opgeblaazen word, zo dat ook dit Opſchrift niet kwalyk daarby paſt:

IN-

INFLATUR, CUM ATTOLLITUR.

Zo ras hy word verheven:
Word hy ook opgedreven.

Maar gelykerwys deze verheffing van een korten duur is, gemerkt de Blaasbalch terstond weder te zamen valt, zo mogen de hoogmoedige zich insgelyks wel aan hem spiegelen; dat namentlyk hunne Eere en grootheid onbestendig is, en zy ook wederom in een slechten staat kunnen gesteld worden. Weshalven zy niet veel reden hebben, zich zo trots te tonen, en als een Doedelzak op te blazen.

Anderzints hebben de Ouden den Blaasbalch voor een teken van dankbaarheid gehouden; want men kan met denzelven een groot vuur aanblazen. Die niet ondankbaar is, zal altoos weldaden erkennen.

Een ondankbaar Persoon komt my voor, als een van den aardbodem opgetrokkene Nevel; want zo lang de Nevel in de diepte leid, is hy een slecht vloeibaar ding, maar zo haast hy door de warme Zonnestralen geformeert word, dat is, zo ras de liefderyke Zonne als met een magnetische kracht hem optrekt, en met hare vergulde stralen hem belichten wil, zo word hy ondankbaar, en verduistert zelf de weldadige Zonne, breid zich uit met dikke wolken, en beneemt zyn' Weldader het licht en den schyn. Dat heeft als dan de Zonne voor haren dank, dat ze hem uit een stinkende Moeras als een ligte Nevel en Damp zo hoog verheven heeft.

Al-

Aldus en niet anders maken het de ondankbare menſchen, want menig een is in den beginne een geringe perſonagie, die met den Bedelſtaf de Koſt wind; of hy is een Boeren jonge, of wel een arme Wees, en menigmaal noch ſlechter, een ſtinkende Aard-Nevel; als dan erbermt zich over dit arme Schepzel de eene of andere liefderyke Zonne, (dat is deze of geene Weldader) en neemt het arme Kind tot zich, voed het op als zyn eigen Krooſt, kleden en ſpyzen het zelve op zyn beſte en ſchoonſte, laten de Knaap Studeren, of brengen het Meisje tot een goed Huwelyk, en tonen dezelve alle liefde en Vriendſchap. Maar wat gebeurt 'er? Als door den tyd de ſtinkende Nevel van dit Schepzel, van deze bedelbrok, ja van deze Dienaar of Dienſtmaagt, door een weldadige Zonne is opgetogen; ô hoe ondankbaar worden ze? Hoe ras vergeten ze de voorgaande Liefde en Opkweking hunner Zonnen, hoe dikwils doet naderhand zulk een onvoorzichtige Moerasnevel zyn eigen Zonne en Voedſteraar verduiſteren en verdonkeren, en beneemt denzelven alle het Licht? Daarom hoord men zo dikwils diergelyke klaagredenen: Myn Godt! (roept menig weldader uit) wat breken my myne Liefde en weldaden kwalyk op? Ik hebbe dees Perſoon zodanig verhoogt, ik hebbe hem uit den ſlyk getogen, en uit zyne armoede geholpen, en hadde ik zulks niet gedaan, hy zou daar in hebben moeten ſterven en verderven, het was een arme Slokker, een vreemde Knaap uit *Slampaniën*; ik hebbe my over hem erbermt, hem als myn Kindt aangenomen en opgetogen,

gevende hem dit Huis, dat Land, en die Bediening; in het kort, ik hebbe hem in dien ſtaat geſteld, hem Geld geſchoten, daar niemant hem een penning wilde borgen, en tegenwoordig wat hebbe ik voor dank, voor alle myne weldaden, liefde, goedheid, genade en hulpe? niet anders, dan een Duivels-dank. Thans wil de perſoon my nauwelyks aanzien, ſpreekt trots tegen my, bejegent my bars, laat my voor zyn Deur ſtaan, en om dat ik hem beminde, beloond hy my met haat; om dat ik hem verhoogde, poogt hy my te onderdrukken; om dat ik zyne Eere opgehouden hebbe, ſpreekt hy alle laſteringen tegen my uit; om dat ik myn Geld aan hem beſteed hebbe, ſtelt hy het zyne in 't werk, om my en de mynen te onteeren en aan den Bedelſtaf te brengen, en ſchaamt zich niet, my in myn aangezicht te ſchelden en te verachten: zou my dit alles niet wee doen? zou my zulks niet ter harten gaan? Ja, myn goede Man! gy hebt gelyk. Het veroorzaakt een onlydelyk hartszeer, wanneer zulk een ſtinkende Nevel, zulk een Moeraſſige Miſt, en zulk een ondankbare Damp uwe weldadige Zonne verduiſtert, en zelf derzelver glans en ſchyn wel in 't geheel zou willen wegnemen; maar dat is der Waerelts-loon, het gaat 'er niet anders toe, ondankbaarheid is alle hare vergelding. De Liefde werd by haar met haat beloont, de weldaad met afgunſt betaalt, de Ondankbaarheid laat zich alom beſpeuren. Hoe komt dit? De arme Dankbaarheid is dood, och laſie! zy is geſtorven, verdwenen en niet meer te vinden, al zocht men ze met de ſchoonſte Cryſtaleyne

Brille. Doch om dit alles maar over te ſlaan, zo beſchouw maar eens in 't verſchiet, hoedanig het de Ouders met hunne Kinderen gaat? Worden 'er niet duizenden met de Ondankbaarheid, als met een helm geboren? Hoe dikwils krygen de lieve Ouders ondank voor haren dank? Zegt niet menige Vader en Moeder met gevouwen handen: Waar is de Kinderliefde en erkentenis tegen my? ik hebbe dit myn Kind, Zoon of Dochter, uit den ſlyk opgetogen, ik hebbe het aldus gevoed, en myn vleeſch en bloed gegeven, ik hebbe het aldus verzorgt en bewaard; hoe dikwils (zegt de Moeder) hebbe ik de gantſche nagt zonder ſlapen om hem door gebracht, op dat ik de Wieg aan de gang houden, en myn Kind den Zoeten ſlaap genieten mocht; hoe dikwils (zegt de Vader) hebbe ik den gantſchen dag Gewerkt, al myn vermogen in geſpannen, Vlees en brood uit mynen mond geſpaart, op dat die kleine bengel zyn nodige Voedzel mocht hebben. Wat heeft my myn hooft zo grys gemaakt, myn herte met zo veel zorge en angſt, myn Lichaam met zo veel zwakheden en ziektens vervult? wat heeft my dees mynen Zoon niet algekoſt, eer ik hem door ſtudien en tot dus verre gebracht hebbe? Wat hebbe ik voor deze myne Dochter een tedere Liefde gehad, en alle koſten en moeiten aangewend, opdat ze eindelyk met Eeren een goed Huwelyk doen mochte? Nu is dit alles zo verre gekomen; maar wat voor danck heb ik 'er van? ſchandenlyke verachtingen, oneerlyke ontmoetingen! Wat baat my myn zuren arbeit en zweet? Wat baat my myne zorge en moeite omtrent de opvoedigen myner Kinderen? Niets;

en ik mag wel uitroepen gelyk de Propheet *Jesaias* zegt: *Filios enutruvi & exaltavi, ipsi autem spreverunt me: Ik hebbe Kinderen opgetogen en verhoogt, maar zy hebben my veracht.* Thans ziet my deze myn Zoon of Dochter van ter zyden aan, en houd zich al waare ik geen Vleeschelyke Vader of Moeder daar van; is over myne Nedrigheit en Armoede beschaamt; thans verlaat my dat ondankbaar Kind in myn hogen Ouderdom, in myne Ziekte en Krankheit, ik ben een oude Vader, een oude Moeder, ons Kind zit in 't onze, en wil ons uit het onze geheel verstoten, geeft ons nauwelyks het droge brood ten onderhoud, lacht met ons, doet alles tegen onzen Zin en wille, wenscht duizentmaal dat wy den dood sterven, of voor den duivel varen mogen: zou my dat niet tegen de borst staan, zou my dat niet ter herten gaan, en zou een Mensch dusdoende de spyt niet verteeren?

Ja myn goede Vader, ja myn goede oude Moeder! het is maar al te waar, dat 'er niets smertelyker valle, dan de Ondankbaarheid van een Kind tegen zyne Ouders; maar dit is thans het Waereldsbeloop; en zulk een ondankbaar Kind is slimmer dan een Beest, ja slimmer dan een Ezel. Hoe maakt het de jonge Ezel? Deze, als hy lang genoeg aan de Moeder gezogen en gelurkt heeft, slaat achter uit, begint te grinneken, en stoot de Moeder zelf van zich; dat is dan haren dank en Loon, dien hy haar voor de Moedermelk geeft. Of een ondankbaar Kind is als de giftige Slangen. Zeker personagie nam een jonge slange, voedde en koesterde dezelve met alle zorge in zynen boezem;

doch

doch nauwelyks was zy groot geworden, of zy ſtak haren weldoender dermaten, dat hy daar aan den Geeſt moeſt geven. ô Hoe meenig Kind, na dat het lang met een Vaderlyk en Moederlyk herte gekweekt, gekoeſtert en gevoed is, ſteekt eindelyk zelf met een giftige Tonge naar 't herte zyns Vaders of zyner Moeder, bedroeft hen door allerleye bedryven, en brengt ze eindelyk om 't leven: of hoe meenig Kind, Zoon of Dochter, na dat het lang genoegt der Moeders borſten gezogen, en derzelver zorge genoten heeft, ſlaat eindelyk als de jonge Ezels achter uit naar de Moeder, en vervult aldus de uitſpraak van *Moſes*, als hy zeid: *Incraſſus eſt dilectus & recalcitravit*, of *toen Jeſchurun* (Het Kind) *vet werd, ſloeg hy achter uit*, toen hy zyne krachten bekomen had, en groot geworden was, heeft hy als een onvernuftig Dier, ja als een lompen Ezel achter uit geſlagen; weshalven het geen wonder is, wyl de Kinderlyke Ondankbaarheid tegen hunne Ouders zo beeſtachtig is, dat in vroeger tyden de oude Heidenen, inzonderheid de *Romeinen*, zulk een gruwelyke ſtraffe daar tegen ingeſtelt hebben, dat wanneer een Kind, Zoon of Dochter, in de Ondankbaarheid zo verre ging, dat het de handen aan Vader of Moeder ſloeg, hetzelve aldus ter dood gebracht zoude worden; namentlyk met vier onvernuftige Dieren, een Aap, een Hond, een Ezel, en een Slang, in een Lederen zak gebonden, moeſt het in Zee geworpen zynde, dus jammerlyk verſmoren. ô Als alle ondankbare Kinderen heedendaags noch zo geſtraft moeſten worden, waar zou men

Apen, Honden, Slangen en Ezels genoeg krygen? Ja zelf ik zou vrezen, dat de Zee van zo veele en grote ondankbare brokken vervult zou worden, dat ze meer een wondersop dan een Zee moest genoemt worden.

DE

De BEEZEM *dien gy daagelyks vindet*
In Godes woord, en dien men bindet
Door 't ſtil betrachten, toond, hoe gy
Den Miſt der ydelheid moet weeren;
Op dat, als Chriſtus in wil keeren,
De Wooning rein en lieflyk zy.

HEt Beezembinden is eene heel makkelyke Kunſt, en de Bezembinder zal zich, hoop ik, met den Boekbinder niet vergelyken, aangezien de Boeken, als een heerlyke zaak, zo wel bewaard en geplaatſt worden; daar integendeel de Beezem een donkeren hoek of winkel moet voorlief nemen. Ook weet men, dat een oude en afgeveegde Beezem voor een Duivels-Merry moet verſtrekken, waar op meenige oude *Hexe* by nacht ter Schoorſteen uit ryd. Ten tyde der Keizers *Valens* en *Valentinianus* hebben de oude Bezems ten Hoof beginnen te groenen en bladeren te dragen, 't welk een voorteken was, dat ſlechte en geringe Lieden tot grote waardigheden zouden geraken, volgens 't zeggen van *Cardanus lib.* 15. *rer. var.* Vervolgens is een Beezem een van de ſlechtſte dingen, maar echter heel noodzakelyk in een Huis; want dat Wyf in 't Evangelium zou mogelyk haren penning niet wedergevonden hebben, zo zy den Beezem niet ter hand genomen, en het huis vlytig geveegt hadt. *Luc.* 15.

Het ware te wenſchen, dat meenig een dezen Bybel-Beezem ter hand nam, en het huis van zyn geweeten wel uitveegde; want hoemeenigmaal verlieſt de Menſch door de zonde niet zynen penning, ja wel zynen grootſten Penning *Magnus Dominus &c.* namentlyk de grote Godt zelf, en zyne Goddelyke genade: doch dezen kan men niet weder vinden, ten zy men door een rechtſcha-

ſchapen Boete zyn geweeten wel uitveege; want zonder zulk keeren komt de ziel niet weder ter Eeren.

Aaron en *Mirjam*, beide de Zuſter en Broeder van *Moſes*, ſpraken ſmadelyke en ſchimpelyke woorden tegen haren Broeder om dat hy eene *Moorin* tot zyn Wyf nam; Godt nu wilde zich deswegens zynen getrouwen Dienaar *Moſes* aannemen, weshalven *Mirjam* met eene Melaatsheid geſtraft wierd, maar *Aaron*, die insgelyks mede geſmaalt had, kwam 'er ongeſtraft af. Hoe kwam dat? immers zou men denken, dat Godt eerder medelyden met *Mirjam*, als een zwakke Vrouw zynde, zou gehad hebben, wyl dezelve buiten dit het krouwen niet kunnen verdragen, maar op een krouw van een Penning een Pleiſter van een Daalder leggen. Doch luiſter naar de oorzaak: *Aaron* heeft zyne ſchult bekent, heeft redelyke boete gedaan, en tot *Moſe* gezegt: *Obſecro Domine, ne imponas nobis hoc peccatum, quod ſtulte commiſſimus.* Dat is: *Och myn Heere, en legt doch niet op ons de Zonde, daar mede wy zottelyk gedaan, en daarmede wy gezondigt hebben. Num.* 12. Alzo is 't wel nodig, dat men met den Beezem de Kamer van zyn geweeten uitveege, zo men Godtsgenade weder vinden wil.

Daar is wel een groot getal der geener, welke den Beezem vlytig ter hand nemen, kunnende de Beezembinder hen nauwelyks ſchielyk genoeg nieuwen leveren, hoe vlytig hy ook arbeide; maar zy veegen meerendeels voor de Deur van andere Lieden, het welk Godt ten hoogſten mishaagt. De Phariſeen en Schriftgeleerden bekeeken der Apoſtelen doen en la-

ten met dubbelde Brillen, en zagen eindelyk, dat de vrome Discipelen de handen niet wiefchen, eer dat ze het brood aten, en dat was terftond een groot *Nota Bena*, dat was een der grootfte misflagen, naar hun gevoelen. *Matth.* 15. Ondertuffchen zyn ze zelf de flimfte Deugenieten geweeft, die vol ondeugden en lafterlyke zeeden ftaken, weshalven zy liever voor hun eigen Deur hadden mogen Veegen, daar zouden zy onkruid en drek genoeg gevonden hebben. Om kort te gaan, het is gantfch niet te pryzen, dat wy Menfchen zyn als de Weegfchalen, die andere zaken weegen, en zelf ongewogen blyven.

Gy die ſteets andren weet te gispen,
En elks gedrag fray kunt berispen,
Veeg eerſt de ſmetten uit uw borſt:
Want anders is 't met u gelegen,
Als met hen, die den SCHOORSTEEN VEGEN,
En blyven zelf met Roedt bemorſt.

OFschoon deze Menschen naar het uiterlyke aanzien een zwarte *Vulcanus* niet ongelyk zyn, ook van de vreesachtige Kinderen voor *bytebauwen* gehouden worden; zo moet men echter bekennen, dat hun werk niet alleen nuttelyk, maar zelf ten hoogsten noodzakelyk zy: Doch wie de eerste Schoorsteenveger geweest zy, kan niemand met goeden grond bewyzen. De Vloek is wel over Adam uitgesproken, en bygevolg over alle zyne Nakomelingen, dat men het brood zal eeten in 't Zweet des Aangezichts; maar deze Menschen moeten het hunne Gewinnen in het zwarte en bittere Stof van hun aangezicht, en zulks is voorzeker geen geringe zaak, doordien andere opklimmende de Voeten gebruiken, doch zy de Kniën, waar mede zy op een zeldzame wyze den Schoorsteen uitkruipen, en door hunnen Arbeid, vlyt en zorge die Rookpyp zuiveren, en dus het roken van een Vertrek, en ook andere ongelukken die daar uit zouden konnen ontstaan, voorkomen.

De Waereld, welke alle dingen naar het uiterlyke aanzien waardeert, schat deze Rookbeletters of Schoorsteen vegers, heel gering, ja zomwylen worden ze wel voor gecopiëerde Duivels uitgeroepen, om hun roedachtig Wezen en misselyke Gedaante; daarom laat men dezelve ook niet lichtelyk in een wel opgepronkt en schoon vertrek komen, maar hun geheim vertrek, namentlyk de Schoorsteen, gunt men hen van harten gaarne.

Maar de Almachtige Godt ziet niet op 't uiterlyk Gezichte, maar alleen op 't geweeten; niet

niet op het Lichaam, maar op de Ziel, niet op de Schille, maar op de Kern; niet op de Mossel, maar op de Paerel; niet op de Scheede, maar op den Deegen, en niet op den Band, maar op het Boek. Meenig Adamskind doet zyn best, om een glat, schoon en wit aangezicht te hebben; daar ondertusschen de *Concientie* Koolzwart blyft; wat is dit anders, dan een Misthoop die des Winters met sneeuw bedekt is? of een houten of aarden Beelt, dat heel fray vergult is? Daar en tegen kan een Schoorsteenveger onder zyn bemorst Kleed en zwart aangezicht een wit en onberispelyk geweeten verborgen hebben: De zwarte Aarde is ook doorgaans beter als de andere. De Schoorsteenvegers hebben dezen Naam van den Schoorsteen, anders Rookvanger genaamt, daarom kan hy voor zich zelven een schone Zedenles uit den Rook maken. *Vanimunde*, ziet gy dien Heer wel? ja, ik zie hem; wat is hy? Het is een Rookvanger; want hy vangt louter Rook, hy snapt op Eere en hoogheid, en deze verdwynen als een Rook. Zeg my, of liever klaag my: waar is een *Carel de Grote?* waar een *Carel de Kaale*? waar een *Carel Martel*? waar een *Carel de Eenvoudige*? waar een *Carel de strenge*? waar een *Carel de stoute*? waar een *Carel de goede*? waar een *Carel de strydbare*? *Omnis Caro Fenum*, (*alle Vleesch is als Gras*) zegt *Job*. Maar ik zegge: *Omnis Carolis Fumus*, (*alle Carels zyn als Rook*) zy zyn hoog gestegen gelyk een Rook, hunne hoogheid, waardigheid, dracht, Pracht, en

macht

macht is vergaan, gelyk de Rook ook doet. *ô Vanitas! (ô Ydelheid!)*

Vanimunde, ziet gy die Dame wel? ja, ik zie ze; wat is 't voor een? het is een Rookvangster; want zy tracht naar een schone gedaante, en wat is die? Rook, en niet anders; want immers vergaat de schoonheid als Rook. *Venus* in *Cypres* is schoon geweest; *Athalante* in *Arcadiën* is schoon geweest; *Cleopatra* in *Egypten* is schoon geweest; *Thermusa* in *Parthen* is schoon geweest; *Helena* in *Griekenland* is schoon geweest, maar zy zyn het niet meer; Spiegels zynze geweest, maar thans gebroken; rode Appels zynze geweest, maar thans verrot; schone rozen zynze geweest, maar thans verwelkt; schone lichten zyn ze geweest, maar thans uitgeblust. Zy zyn het geweest, maar zyn het niet meer, wat zyn ze dan? stof en assche, en vergaan als een Rook! ô Ydelheid!

Vanimunde, ziet gy die Snaak? ja ik zie hem wel, wat is hy? hy is een Rookvanger, hy heeft zyn lust en vreugde in Rykdom en Goederen, en deze zyn Rook, en vergaan als Rook. *Salomon* heeft zo veel Goud en Zilver gehadt, als 'er steenen in *Jerusalem* waren, maar alles is weg. *Heliogabalus* heeft gantsche Wagens van Goud gehad, en noch dezelve met Edelgesteente bezet; maar alles is verdwenen. *Mydas*, een Koning der *Lydiers*, heeft alles tot Goud gemaakt, wat hy aanraakte, maar weg is 't. *Nero* heeft Paarden en Ezels met Goude en Zilvere Hoefyzers laten beslaan, verdwenen zyn ze. *Cræsus* heeft zyne schatten niet konnen tellen, maar waar zyn ze?

ver-

verdwenen, vergaan als een Rook. *ó Ydelheid!* Diergelyke ſchone Zedeleſſen kan een Schoorſteenveger by zyn werk maken, en dus doende, by deze overweging der waereldſche ydelheden zyn gemoed tot Godt verheffen.

De Schoorſteenvegers zyn goede vrome Gezellen, weeten zulk een Eerlyken wandel te leiden, dat ze niet alleen in de Schoorſteenen ſtygen, maar ook ten Hemel. Zy generen zich met hunnen ſtompen Bezem zo goed, als meenig een met zyne ſpitze penne; èn beletten niet alleen den Rook der vertrekken, en brand der Schoorſteenen, maar beyveren zich ook, om den Helſchen brand te ontgaan. Alleenlyk hebben zommige van hen een klein gebrek, dat ik echter met ſtilzwygen niet kan voorby gaan, dat is, dat ze zomwylen wel een ſtuk Spek, een Ham of Worſt, by ongeluk, te gelyk met het Roet uit de Schoorſteen krabben, en in de Knapzak ſteken; ook wel den Rook-ſtof wat te veel doorſpeelen. Maar holla, *Monſieur* Zwartmaker! maak het niet te grof, en denk altoos dat alle verborgentheden voor Godt openbaar zyn.

Wie reedlyk DIENDT, *en weinig breekt,*
Veel hoord, veel ziet, en niet veel ſpreekt,
Dien zal het eindelyk gelukken,
Dat hy, na 't volgen van zyn' plicht,
(Mits dat hy alles Trouw verrichtt')
De Vruchten van zyn' Dienſt mag plukken.

De

E Eerste, welke Knechts en Maagden in zyne Dienst heeft gehad, was *Abraham*, de grote Patriarch, want zulks betuigt de H. Schrift: *Fuerunt ei servi & famulæ &c. Gen.* 12. Doch te dier tyd hadden de Dienstboden heel andere Zeden als tegenwoordig; getuige zy, dat gemelde Patriarch, voor dat hem *Isaac* van Godt belooft was geworden, zynen Dienaar en Huisknecht *Eliézer* tot zyn *Universeele* Erfgenaam wilde verklaren, buiten twyffel daarom, dat hy hem redelyk en getrouw gediend hadde.

Welke Dienstbode is ooit zynen Heer zo Trouw geweest, als *Joseph* zyn' Egyptischen Edelman *Potiphar*? *Joseph* was een Jongeling van een goede gestalte en welgeschapen Aangezicht; want voor zulk een schonen spiegel behoord ook een zo zuivere Lyst. Edoch gelykerwys een schoon vel een spekzwoort niet ongelyk is, dat dikwils de Muizen in de Val lokt; alzo vergaapte zich ook een snode Muiskop (namentlyk het Wyf van *Potiphar*) in 's jongelings Gedaante, invoegen dat zyn bevallig wezen zulk een vuur (ja 't is wonderlyk) in het herte dezer *Madame* ontstak, dat ze op alle middelen en wyzen bedacht was, om hare tomeloze begeerte te voldoen. Het geluk was haar eens zo gunstig, dat ze met den schonen *Joseph* alleen in een vertrek was, en toen speelde de moedwillige *Cupido* met zyne Boog en Pylen dermaten, dat eindelyk deze onbeschaamde *Et Cetera* zulk een *Petitum* (*verzoek*) aan *Joseph* voorsloeg, dat wel maar in tien

Letters bestond: *Dormi mecum* (*slaapt by my*), maar dat ook regel recht strydig was tegen de Tiengeboden Godts Waarom *Joseph* ook dit Goddeloze verzoek niet alleen heiliglyk en oprechtelyk afsloeg, maar ook zynen mantel in hare handen liet, willende liever dien, dan het Kleed zyner onschuld verliezen; liever in de Gevangenis dan in de Ontrouw gaan; en eindelyk liever sterven, dan trouweloos leven. Hoe? waar? wanneer zal men een zulken aantreffen? Wanneer? hoe? en waar vind men diergelyken?

De Hoofdman te *Kapernaum* was wel een weldadig en goedig Man tegen een iegelyk, maar inzonderheid bewees hy zynen kranken Dienstknecht bovenmaten veel goeds; hy heeft hem niet, gelyk 'er veele doen, in een Gasthuis, daar de Overlast menigmaal ten venster uitziet; maar in zyn eigen Huis laten bedienen: hy heeft hem niet, als anders wel in zwang gaat, op een harden Stro-zak gelegt, maar met een zuiver Bedt van zagte vederen voorzien: hy heeft hem geen harde en half gare Erten en Boonen, daarmede men wel een Bresch zou kunnen schieten, maar zagte en goede spyze, als een zieke dient, laten geven: hy heeft geen oude rottige *Hecuba* by hem geroepen, die hem een poeyer van een vermolmde Bezemsteel voorschreef, maar de voornaamste Artzen en Geneesheeren laten halen: in 't kort. hy heeft hem gehouden als zyn eigen Zoon, en bericht gekregen hebbende, dat Jesus te *Capernaum* zy aangekomen, heeft hy den Heere instantelyk gebeden, dat hy toch zynen Dienstknecht wilde gezond maken, *Luc.* 7.

want deze was hem zeer lief en waard: waarom? buiten twyffel daarom, wyl hy namentlyk Vroom en trouw, trouw en redelyk, redelyk en vlytig, vlytig en Godtvruchtig is geweeſt; want een Dienſtknecht moet op zyn Meeſter zien, gelyk de Zonnebloem op de Zonne; een Dienſtknecht moet zynen Heer gehoorzaam zyn, gelyk *Bucephalus* den Groten *Alexander*; een Dienſtknecht moet zo vlytig zyn, gelyk een Orlogie, dat nooit ſtille ſtaat; een Dienſtknecht moet zo waakzaam zyn als een Leeuw, die ook in den ſlaap open oogen heeft.

De H. *Tarſenſche* Prediker *Paulus* beſchryft met allen yver, hoedanig een Dienſtbode moet geſtelt zyn: *Gy Dienſtknechten* (ſchryft hy in het 6de *Capittel* van zynen Zendbrief aan de *Ephe*ſ*ers*) *zyt gehoorzaam uwen Heeren na den Vleeſche, met vreze en beven, in eenvoudigheid uwes herten, gelyk als Chriſto: niet na oogendienſt, als Menſchen behagers, maar als Dienſtknechten Chriſti, doende den wille Godts van herten. Wetende dat zo wat goet een iegelyk gedaan zal hebben, hy dat zelve van den Heere zal ontfangen, het zy Dienſtknecht, het zy vrye.* Diergelyke trouwe en te gelyk heilige Dienſtboden zyn geweeſt *Oneſimus*, *Andras*, *Salus*, *Baſilides Portianus*, *Polycarpus*, *Rothaburga*, *Dula*, *Lubertia*, *Bathildis*, *Julia*, *Matrona*, *&c*, en veel andere meer: invoegen dat de Dienſtknechten en Dienſtmaagden alzo wel een heiligen wandel kunnen voeren, als een Ordensperſoon in een Klooſter.

De heilige Engelſche Leeraar *Thomas Aquinas* ſchryft over *Matth. cap.* 25. aldus: *Rarus*

eſt fidelis Servus, zelden treft men een trouwe Dienſtbode aan. Ja by den tegenwoordigen tyd, nu buiten dat de gantſche waerelt met boosheid is uitgemonſtert, is het meeſte roepen en klagen over de Dienſtboden.

Urſula, eene Dienſtmaagd, heeft jaarlyks vyftien Gulden Loons, onder deze 15 gulden ſteken 15 geheimeniſſen, doch geene heilige maar heimelyke voordeelen: want eerſtelyk heeft ze een groenen *Taffen* Rok, goed is 't, als om zulk een groene weide de Eerbaarheid eenen zoom maakt: *Item* heeft ze een roden *Topynen*-Rok, de verwe is ſchaamachtig genoeg, als de Zeden maar met het ſtof overeen komen. Van Huuren verwiſſelt ze, gelyk de Zwanen van pluimen Des winters praaltze met een ſchonen langen Pelts, in ſpyt van die dit Lamsvel voor een Ramsvel aan ziet: haar Lynwaad is netjes met ſpitze puntjes geplooit, en ſchoon dezelve niet ſcherp zyn, gelooft zy echter, dat ze daar mede wonden kan. Hare Klederen koſten zo veel, dat, byaldien haar Huur-Loon tweemaal in 't jaar Jongen kreeg, zo zoude het nog niet kunnen toereiken. Hoe en waar komtze dan aan de middelen tot dien opſchik? Ik zal 't u zeggen. Zy woond by *Monſieur Prosper*, en daar heeft ze de Marktgang, waar by ze *Proſpereert*; daar heeft ze de Inkoop van de Keuken, waar by ze *Proſpereert*, &c. Somma ſommarum, het zyn louter achtergehoudene Guldens, die zo veel in 't jaar belopen, dat men veele fraye dingen kan kopen; behalven het geen men noch op een buitengewone wyze, daar niet hard by geroepen word, verdiend. Wel hebt gy heilige *Thomas* gezegt: *Rarus eſt fide-*

fidelis Servus & Serva! Zeldzaam zyn de Trouwe Dienſtknechten en Dienſtmaagden!

Theodoor is een Kantoor-knecht, zyn Loon is 50. of 60. Guldens alle jaren, in kleding gelykt hy wel een *Cavalier*, op Zon- en Feeſtdagen, als 't Kantoor geſloten is, ſtaat zyn buidel open. De Makkers komen op zekere plaats te zamen, daar moeten de Duivelsbeenen eerſt braaf over de tafel lopen, eindelyk draagt men louter S S S. op, en geen Z Z. De mond ſchaamt zich middelerwyl de Moederſpraak, men verlieft op uitheemſchen Drank; naderhand is 't geen meer wonder, als zich ook de Meerminnen vertonen, waar by de Vyoolen niet blyven verholen, en als de Kop zwaar word, willen de beenen licht zyn, men zingt en ſpringt, men krioelt en voelt &c. en zulke heilige dagen komen heel dikwils in 't jaar. Waar haalt men het Geld van daan? Luiſter myn lieve *Theodoor*, toen de oude en vrome *Tobias* in zyne arme hutte eens zeker Bokskcn hoorde bleeten, het welk *Anna* zyn Wyf door harer handen arbeid verdiend had, kreeg hy de argwaan dat het geſtolen was, zeggende: *is 't niet geſtolen? Lyranus* ontſchuldigt hier in den Ouden *Tobias*, dat hy door dezen Argwaan niet gezondigt hebbe, want hy geloofde, daar moeſt iets onrechts onderlopen, daar goede Beeten gevonden worden, en de Inkomſt gering is. *Tob. 2. Lyran. in eund.* Alzo, myn goede *Theodoor*, de 50. Guldens, die gy jaarlyks van uw Meeſter ontfangt, kunnen nauwelyks tot de betaling van uwe Klederen toereiken, en van u zelven hebt gy niets, waar komen dan de buiten gewone uitgiften van

 daan

daan? Hoe zou men anders kunnen denken, dan dat deze uitgeving oorſpronkelyk is, van eene afneming &c. ô hoe wel hebt gy, heilige *Thomas*, gezegt: *Rarus eſt fidelis Servus*

Ook hebben de Dienſtboden noch andere laſterlyke gewoontens, waar van zy den Gerechten Godt nauwkeurig rekenſchap zullen moeten geven. Zommige Dienſtknechten werken, als of ze handen hadden van waſch gebotzeerd; zybewegen zich als een Hoppezak in *Bohemen*, (*Scilicet: niet zo:*) zy zitten den gantſchen tyd als een Broedhenne in 't Neſt, zy lopen, als wilden ze met de ſlakken in de wedde lopen, zy ſlapen als waren ze Stads Richters van *Ratzenberg*, zy zyn zo luchtig als een Ezel op het ſtro. *Sudat, quando vorat, frigeſcit, quando laborat. Zy Eeten dat ze zweten, en werken dat ze koud worden.* Met wat geweten kunnen dezulke hun Huurloon ontfangen?

Men vind 'er eenige onder de Dienſtboden, die labbekakken alles, wat ze zien of horen, buiten 's Huis; deze zyn niet ongelyk aan de Hanen op een Miſthoop, want als die een korreltje vinden of opkrabben, ſchreeuwen ze zo luid, dat de naburige Hennen het kunnen horen. Den Koning *Farao* is byna niets overkomen, dat zo onverdraaglyk was, dan de ſtraffe van de Vorſchen, welker grote meenigte in alle Huizen, Kamers en Winkels huppelden, en hem met hun quakken nacht en dag een groot verdriet veroorzaakten. *Exod.* 15. Insgelyks kan 'er ook byna niets verdrietiger en ſchadelyker zyn in een Huis, dan wanneer de Dienſt-

bo-

boden, als de Vorſchen, den Mond niet kunnen houden, maar ſteets quakken, en alles buiten 's huis vertellen, wat 'er binnen geſchied: diergelyke tongen zyn als de Lonten, die dikwils een groot vuur veroorzaken. *Rachab* de hoere te *Jericho*, heeft buiten twyffel ook Dienſtboden gehad; maar men leeſt niet, dat een van dezelve heeft uitgebracht of ontdekt, dat zy de Mannen, van *Joſua* gezonden, in haar huis verborgen hadde. *Joſ.* 2.

De Dienſtboden placht men in de alöude tyden *Echthouders* te noemen, maar dezulke, die alles uit den Huize klappen, zyn geene *Echthouders*, die den Echt of verbintenis houden, maar veel meer Echtverdervers, waar van zy zich wel een geweeten mogen maken.

Doch als men vrome en getrouwe Dienſtboden in huis heeft, welke in alles hunnen plicht betrachten, en alles getrouwelyk na komen, dan vereiſcht het de billykheid, dat men dezelve wel behandele, en niet (als by zommige in gebruik is) Tirannig en byna onmenſchelyk met hen te werk gaa, ja wel gantſchelyk zonder Loon wegjage. Gelyk ik een zeker Heer gekend hebbe, die een Jongeling zes jaren in Dienſt heeft gehad, en eindelyk den zelven, wyl een ander hem beter behaagde, zonder Loon of klederen weggejaagt heeft. De Vader van deze knaap beklaagde zich hier over by 't Gerecht, alwaar gemelde Jonker ook verſchynen moeſt; doch deze gaf voor, dat de knaap wel zes jaren by hem gewoond of gediend, maar niets anders uitgevoerd hadde,

de, dan hem alleenig achter na te gaan, en bygevolg ook niets verdient hadde. Hier op besloot de Rechter even wel wysselyk, dat, aangezien het nagaan van iemand een zwareen moeyelyke zaak was, de Heer dan ook zyn gewezen Dienaar 6 jaren achter na gaan, of een billyken Loon betalen zoude; welk laatste hy veel liever koos dan het Eerste.

DE

Het hair, ineen verwart by nacht,
Word door de KAM *te recht gebracht;*
De Mensch is vol van slimme vonden:
Nochtans zyn diergekochte hart
Is vaak van jaar tot jaar verwart,
En blyft een Broeynest veeler Zonden.

GElykerwys de Bladeren op een Boom, en het Gras op der aarde een ſieraad zyn, alzo zyn niet minder de hairen een ſieraad des Menſchen; waarom ook de uitverkorenen ten jongſten dage zullen opſtaan met de hairen die zy gedragen hebben in het vier en dertigſte jaar huns Ouderdoms. Doch byaldien de hairen wegens hare tederheid verward en in een gewikkelt zyn, dan verliezen zy alle hare ſchoonheid en ſieraad. Want kwalyk ſtaat het, als 'er de hairen uitzien als een *Beyerſche* Kroeskop; ſchandelyk ſtaat het, als 'er de hairen uitzien als een Hooy-Opper die door een ſtormwind gehavent is; ongerymt is 't, als 'er de hairen uitzien, als een oude Ovendweyl, dien de *Boheemſche* wyven *Huſſa Baba* voor een Wapen gebruiken; wild ſchynt het, als 'er de hairen niet anders uitzien, dan een uitgeſtoten Zwaluwen neſt, daar hier en ginder noch een vlok uithangt: Doch op dat zodanige hairen weder tot heur vorigen opſchik geraken mogen, zyn de Kammen bedacht en uitgevonden, die gelyk een Rechter, dien billyk de Naam van *Geſtrenge* toekomt, de verwarde hairlokken weder te recht brengen. Alle Menſchen gebruiken Kammen, ook zelf de Gezegende Moeder Godts hadde een Kam, welken de H. *Helena* aan de Stad *Trier* in Duitſchland geſchonken heeft, alwaar hy ook noch ter dezer uure bewaard en in Eere gehouden word. *Jac. Mittendorf. in Reb. Akadem.*

Dienvolgens is het Kammemaken geen van de

de jongste Handwerken, gebruikende de grootste Monarch dezelve zo wel, als de geringste Boer. Wyl de schone Jongeling *Absalon*, des Zoons *Davids* zulk schoon hair had, en dat zo menigvuldig, dat het wel vyf pond woog, zo is 't wel te geloven, dat hy den Kam dikwils gebruikt hebbe. *Bonifacius* de Vde heeft *Edelburgi*, Gemalinne van *Edwinus*, Koning van *Engeland*, een schoon Spiegel benevens een Elpenbeenen Kam toegezonden. Door welke schatten hy buiten twyffel een zedelyke Leere heeft willen geven; doch vermoedelyk wilde hy door den Kam tonen, dat, wanneer men dezelve niet dikwils gebruike, de hairen wel haast in een grote verwarring komen; en dat alzo, wanneer de H. Biecht en boete zelden verricht word, het geweten insgelyks in een schadelyke verwarring geraakt. *Bed. Lib.* 2. *Hist. Angl.*

Een Man van een Huis moet de eigenschap hebben van een Kam, welken de Barbier gebruikt; deze Kam recht en flecht de hairen, maar hy plukhairt niet daar by. Een Man, als een Oppervoogt van 't huis, voegt het wel, dat hy in zyn huis tusschen Wyf en Kinderen en Dienstboden alle wanorde afweere, ook dezelve, als het de nood vereischt, eens helder door kamme, maar het plukhairen staat gantsch niet wel; want de ervarentheid leerd, dat men dikwils met goedheid meer kan uitwerken, dan met slagen. *Samson* heeft een Leeuw overwonnen, *David* een Reus, allebeide *Victorieus* en Zegeryk; maar ongelyk in nuttigheid: want *Samson* heeft naderhand in den Leeuw zoeten Honing gevonden, maar *David*

in

n den verslagen Reus niet anders dan wormen en stank. Mogelyk komt het daar van daan, wyl de eerste den Leeuw met handen heeft nedergemaakt, doch de andere met een harden steen. Alzo gebeurt het meermalen, dat men met een zagte manier meer in een Huisgezin kan uitwerken, dan met harde en scherpe woorden. Een Man moet niet gesteld zyn, als een Organist, die niet anders doet dan slaan op het klavier. Daar is een zeker soort van stof, dat *Poffy* heet, daar uit maakt men een Kleed; maar uit Poffen en slaan ontstaat veeltyds maar Leed, en bygevolg een *Bannissement* aller Liefde en eenigheid.

Een Heer van 't Huis moet ook in dezen opzichte zyn als een Kam; gelykerwys deze alle ongedierte van het hoofd kamt, alzo moet een Huisvader alle Lasterlyke Dienstboden terstond uit zyn huis kammen. De Koning in het Evangelie heeft zynen Zoon een prachtige Maaltyd gehouden, waar toe een groot getal Gasten genodigt waren; doch toen hy 'er een lompen bloed onder zag, beval hy, dat men denzelven uitwerpen zoude. *Matth.* 22. Want één slecht Gezel, kan 'er veel duizend voeren in de Hel. Volgens het Getuigenis der H. Schrift heeft Godt niet alleen de zondige Steden *Sodom* en *Gomorra*, maar ook de gantsche omleggende Landstreek door zwavel en vuur vernielt: *Sub vertit civitates has, & omnem circa regionem Gen.* 19. Dat de Goddelyke Gerechtigheid zo scherp met de eerst gemelde Steden heeft gehandelt is geen wonder; want zy waren vol Laster en boosheid; maar dat ook de gantsche Landstreek gestraft is geworden,

den, komt zeldzaam voor. *Hugo Cardinalis* geeft 'er een rechtmatige oorzaak aan, zeggende: dat de nabuurige plaatzen, aangezien zy altoos met de *Sodomiten* omgingen en met hen handelden, insgelyks van dezelve in de bekende Ondaad zyn aangestoken geworden; want een Goddeloze is als een gloeyende kool, die ook de naast gelegene aansteekt; weshalven ook een Huisvader als een Kam met allen ernst het ongedierte moet uitroeyen, op dat het kwaad als een invretende Kanker niet verder lope. De Luis heeft den Kammemaker tot zyne dodelyke Vyand, doordien zyn werk niets meerder zoekt, dan derzelver ondergang. Doch of het Latynsche woord *Laus*, dat zo veel als *Lof* betekent, hun Vriend zy, zal ik voor ditmaal niet onderzoeken en wil gaarne geloven, dat ten minsten eenige derzelve, wegens hunnen deugdelyken wandel en goeden yver niet kunnen gelaakt worden; doch daar en tegen zyn 'er niet weinige aan te treffen, die het Kammen beter van noden hadden dan eenige andere handwerkslieden. My is van een Geloofwaardig Heer verhaald, dat hy in zekere Stad, in het *Milaneesche* gebied gelegen, een Kammemaker gekend hebbe, welke allerhande hoorne, houten, Elpenbeenen en schildpadden kammen verkocht, waar van een iegelyk een byzondere werking had. De eene maakte, dat de hairen uitvielen, en dier Menschen hoofden wel gevilde Kalfskoppen geleken. Een ander maakte, dat de geene, welke zich dikwils daar mede Kamde, geheel dol en uitzinnig wierd, enz. Alle het welke dees Gewetenloze Knaap maar alleen gedaan heeft, op dat

hy

hy braaf Geld mocht trekken, van den geenen, die zich aan zynen Vyand wilde wreken. Zulke en diergelyke, wyl zy buiten dat het tande maken gewoon zyn, zullen bezwaarlyk de Helle ontgaan, daar het huilen en geknars der tanden zal zyn.

DE

Wat baat het andren te onderwyzen ,
En hen het STOFFEN *aan te pryzen ,*
Indien men daar door ſchimp opraagt?
Zyt niet te ligt tot ſpot genegen ;
Maar wil het ſtof der Zonde afveegen ,
Van 't hart , dat ge in uw' boezem draagt.

ONder alle Dieren der waereld word 'er geen voor zo wilt en morſſig gehouden, als een Varken , weshalven het zelve gemenelyk de Latynſche Tytel *Salva venia* gegeven word. Nochtans zyn de Schuyermakers zo verſtandig , dat ze de borſtels van dit morsſige Dier gebruiken , waar mede men naderhand alles zuiveren kan; en voorzeker , daar zou noch huis , noch huisraad kunnen zuiver en ſchoon worden , zo men den Borſtelmaker moeſt miſſen. De H. Schrift beſchryft omſtandig, hoe netjes zich de dappere *Judith* hebbe opgeſchikt, zo dat alles van 't hooft tot de voeten op zyn ſchoonſte en volmaakſte zy geweeſt , op dat het gantſche Krygsheir van *Holofernus* , voornamentlyk de Heeren *Officieren*, zich aan haar vergapen mochten. *Judith.* 10. Nu is het zeker, dat *Abra* , haar Kamermaagd, ten dien einde de Borſtels wel gebruikt hebbe , als daar zyn de Kleer-borſtels, de ſchoenborſtels &c. offchoon de Bybel daar van geen melding doet, want zonder die werktuigen kunnen de Klederen niet zuiver gehouden worden.

De

De Zaal te *Jeruſalem* alwaar Chriſtus de Heere het laatſte Avondmaal met zyne Diſcipelen gehouden heeft, was bovenmaten ſchoon verſierd, dienvolgens is 't wel te denken, dat zulks zonder het werk der Schuyermakers niet geſchied zy, doordien men buiten twyffel alle hoeken en winkels met den ſtoffer wel uitgeveegt zal hebben; het welk als noch in alle Kerken en Godtshuizen vlytig onderhouden word. Zulks leerd ons zeker Vogeltje, waar van ik reets in een ander Boek gemeld hebbe. In *Spanjen* is een ſchoon Marktvlek, *Ololla* genaamt, aldaar recht over de deur van de Parochie Kerk is eene holligheid in ſteen uitgehouwen, waar in een *Krucifix*-beeld ſtaat; nu komt 'er alle jaren een zeker klein Vogeltje, en veegt, in de tegenwoordigheid des Volks, met zyne Vleugeltjes, als met een klein Borſteltje, de ronde holligheid en het Beeld zo ſchoon af, dat men niet het minſte ſtofje daar op vind, en na dat het zulks verricht heeft, begeeft het zich weder in de hoogte, en verdwynt uit elks gezicht. Doch als men 't gemelde *Krucifix* daar van daan neemt en het in de Kerk plaatſt, komt het evenwel en verricht dat werk, latende zich niet afſchrikken, noch door het geſchreeuw des Volks, noch door 't geluid van Trommen en Trompetten. *Cap. Villarel. in cap.* 13 *Judic.* Als men nu dit Vogeltje, wie weet of 't geen Engel is, vlytig navolgde, zo zou 'er meenige Kerke zo morſſig niet uitzien als een beſtoven Molen, of een roeſtige Smitswinkel. De H. Seraphiſche *Thereſia* kon niets minder dulden, dan den ſtof en de onzuiverheid in de Ker-

Kerken, immers is het werk der Schuyermakers niet zo duur, een borſtel of ſtoffer koſt geen hondert gulden; waarom of dan dezelve niet wat meer ter hand genomen worden, om den Tempel te zuiveren, welke een Woonplaats is des genen, die de Reinheid zelve is.

Het Wywater is geene nieuwe verdichte zaak, als eenige zich verbeelden, maar is door de overleveringen van de Apoſtelen afkomſtig, en hoe krachtig het zelve zy tegen den bozen Vyand en deszelfs vervolgingen, zou met duizent bewyzen konnen bewezen worden. *Anton. Poſſevinus* ſchryft, dat in *Livonië* een *Proteſtants* Hoofdman van een Slot by zeker Prieſter van onze Kerk zittende, zich beklaagde, dat de Boeren zyne Wolfskuil dermaten betovert hadden, dat 'er geen eenen Wolf meer in gevangen konde worden, waarop de Prieſter geen ander middel wiſt voor te dragen, dan het Wywater uit onze Kerke. De *Proteſtant* lachtte om deze reden, zeggende: als dat water zulk een kracht in zich heeft, moet wel iets heiligs daar in en aan zyn. Proberen is 't naaſt, hernam de Prieſter, en nawelyks hadde hy den Wolfskuil gewyd en beſprengt, of daar wierden noch ten zelven dage eenige Wolven in gevangen. *Pagat. T.* 1. *fol.* 440.

Ook heeft de H. *Evernoldus*, Biſſchop van *Ratzeburg*, niet minder de deugd van het gewyde Water aangetoont; want toen hy eens op een Paaſchen, naar gewoonte, de plechtigheid met het wywater verrichtte, en dat 'er juiſt eenige gevangene met zware yzere ketens aan de voeten tegenwoordig waren, gebeurde het dat hen terſtond de ketens van de voeten

len, invoegen dat ze vry en onverhindert naar huis gingen. *Rayſſ in Auct.* 17. *Febr.* Wyl nu het Wywater zo heilig en heilzaam is, zo is 't ook den Schuyermakers geen geringe Eere, nadien men zulk Water niet anders uitſprengt dan met hun Werk, verſta den Wykwaſt, dien zy vervaardigen.

Ook maken zy allerhande kwaſten en Penceelen, waarmeede Kerken en Godtshuizen gewit worden; invoegen dat hun werk niet alleen dient om kleeren en Huizen ſchoon te maken, maar ook tot het verſieren van Godtgewyde Tempels, want die begeerd bovenal een zuivere woning; weshalven hy ook niet wilde leggen en begraven wezen in een onzuiver graf, waar in reets een dood Lichaam gelegen had, noch ook gewikkelt wilde worden in oud of onzuiver Lynwaad, maar *in Syndone Munda*, in een ſchoon, rein en ſneeuw wit Lynwaad, dat *Joſeph van Arimathea* bezorgde.

Maar wellekom, gy zuivere Schuyermakers! gy doet andere zuiveren, en blyft zelf onzuiver (doch ik meen u niet alle); dit ſpreekwoord is bereits drie mylen boven *Babel* bekend geweeſt: *Hy zuipt als een Schuyermaker!* gy maakt geen liever werk, dan de borſteltjes daar men de kannen en glazen mede ſchoon maakt. Uw werk neemt den ſtof weg, maar uit uwen mond komt ſtofs genoeg weder te voorſchyn, wyl hy altoos vochtig is van wyn of Bier. Geen wonder dan, dat gy zomwylen zulk ſlecht werk maakt, gelyk zommige uwer ſtoffers zulks getuigen, die, als 'er tweemaal mede geſtoft is, de ſtrubben ter zyden uit ſteken als een Broedhenne. Toen Godt de Heere zo veele duizent

Men-

Menſchen in de Woeſtyne ſpysde, leeſt men van geen Dronk wyn, dien de Heere hen verſchaft zou hebben; maar was 'er een ſchuyermaker onder het Volk geweeſt, die zou ongetwyffelt meenigmaal om een Dronk wyns geroepen hebben. Van *Noach* den Oudtvader leeſt men, dat hy den eerſten Roeſch gedronken hebbe, waar uit te beſluiten is, dat ook te dier tyd geene zyner Zonen een Schuyermaker is geweeſt, wyl hen anderszints ontwyffelbaar dat Lot overkomen was. Het wyn drinken is aan en voor zich zelven niet kwaad, nademaal zelf de H. *Paulus* den zieken *Timotheus* geraden heeft, een weinig wyns tot verſterking van zyn maag te gebruiken. 1. *Tim.* 5. Maar om te zuipen als een Schuyermaker, dat zal niemand te rade geven.

De Waereld, die de Waarheid tart,
Heeft ſlechts in Liefde een houten hart,
Met GOUDEN *Woorden overtogen:*
De tonge praalt, het werk ſtaat ſtil;
Doch alsze iemand bedriegen wil,
Word zy noch dikwils zelf bedrogen.

DE

H Onos en *Onus*, waardigheid en Laſt, *Culmina* en *Fulmina*, Hoogte en Wiſſelvalligheden zyn gemeenlyk by malkanderen, hebbende ook grote Heeren geen vryheid van kruis en droeffeniſſen; dat ziet men aan 't goud, dat aller Metalen Vorſt is, en echter zo menigen harden ſlag moet uitſlaan, dat deszelfs graviteit zodanig vermindert word, dat de geringſte adem het kan ontrusten. De oorzaak daar van is de Goudſlager, welke door zyne moeite en kundigheid gemelde koſtbare Metaal noch dunder maakt als papier. In 't oude Teſtament heeft men noch weinig geweeten van dit Handwerk, weshalven de Arke des Verbonds niet met bladgoud, maar met goude platen bekleed en overtogen is geworden. *Exod.* 25. Doch wie in 't vervolg van tyd dit Goudſlagen opgebracht hebbe, is wat duiſter om te raden; de uitvinder daar van verdient nochtans een zonderlingen Lof, wyl hier door de Kerken, en in de Kerken de Altaren, en op de Altaren de Beelden des Heeren en zyner Heiligen een grote Eere en verſiering word aangedaan.

Onze gezegende Heiland en Zaligmaker heeft het allerhoogſte Sacrament des Altaars niet ingeſtelt in een duiſtere Rook-kamer, niet onder een met ſpinneweb overtogene ſchuur, niet in een onzuivere kelder: maar te Jeruſalem in een met Marmer gevloerde Zaal, waar in niet alleen de wanden met ſchone Tapyten behangen waren, maar ook de Tafel op het allerzuiverſte opgepronkt was; waar uit dan blykt, dat

Godt een zonderling welgevallen hebbe, wanneer men de Kerken en Tempelen, waar in het hoogste goed bewaard word, zuiver en heerlyk laat versieren, tot welke versiering dan eerst voor al des Goudslagers werk dient.

Te Rome stonden ten tyde der eerste Christenen over de drie duizend Kerken, offschoon dat getal by dezen gering is, zo waren de meesten echter zo schoon en Goudryk, dat zich de aankomende vreemdelingen niet genoeg daar over kosten verwonderen. Doch ons waarde *Duitschland* wil thans daar voor niet onder doen, gelyk genoegzaam te zien is in de Stad *Weenen*, *Munchen*, *Saltsburg*, *Passau* en veele andere voorname Steeden; waarom ook in *Duitschland* alleen jaarlyks meer dan voor vier maal hondert duizent Guldens aan Goud geslagen word, offschoon 'er door een zondig misbruik, wegens een al te grote en aangroeyende pracht en overmoedt, zeer veel aan wagens en Karossen verspilt word, invoegen dat alzo dit kostelyke Metaal, dat met zo veel moeite en arbeid uit de aarde gegraven word, zo jammerlyk weder in den drek moet verstikken.

Hier nevens kan men zich niet genoeg verwonderen, dat des Goudslagers Arbeid en Vlyt de kunst zo verre gebracht heeft, dat een enkele ducaat zo groot geslagen word, dat men daar mede de grootste Tafel kan bedekken, het welk insgelyks getoond word in Zilver en Koper, zo dat de Hamer byna over alle Metalen schynt te heerschen. Wel is waar, dat men dikwils ondervindt, dat uit een klein ding een grote zaak word uitgebroeid, ook is een klein

wa-

water dikwils tot een grote zee geworden, waar in meenig een elendig ten gronde is gegaan.

Men bezie maar eens den *Donau*, hoe groot, hoe breed, hoe diep, hoe verſcheurend en hoe razent dezelve is, hy heeft geene Tanden, en byt nochtans gantſche Steden weg; hy heeft geene handen, en ſteelt nochtans gantſche Akkers en Velden weg; hy heeft geene ſchoppen of ſpaden, en ondergraaft nochtans gantſche Paleizen en Huizen; hy heeft geenen hals, en ſlokt nochtans gantſche Schepen in; hy is niet dan Water, en is nochtans gedurig onſtuimig. Wie wil zyne diepte doorgronden? Wie wil zynen Loop verhinderen? Groot en gruwzaam, gruwzaam en groot is de *Donau*; maar eilieve beſchouw zyn eerſte oorſpronk eens, ga naar *Donau-Esſching*, een graaflyk Furſtenbergs Slot in het Land-Graafſchap *Baar*, daar zal men u toonen den oorſpronk van dezen Vloed, dezelve is zo klein, dat zelf de jonge Eenden pas water genoeg hebben om te zwemmen. Dat mag met recht heeten, uit wat kleins, wat groots.

Zie my dees Galge-Vogel daar eens tuſſchen twee Bomen hangen! thans ſchertzen de Winden met hem naar hun believen, hy is hoog in aanzien, doch met ſlechte *reputatie*, zyn geluk heeft hy zelf aan de ſpyker gehangen, en tegenwoordig moet hy open tafel houden voor de Raven, om dat hy als een Raaf geſtolen heeft. De *Ablativus* of Neemer huisveſte byna dagelyks by hem, hy herbergde vlytig de Vreemdelingen, namentlyk hun Goed; in ſomma, hy was de grootſte Dief. Doch hy heeft evenwel niet aangevangen met een gro-

te somma, maar met eenen penning, van een' penning is hy tot de grote stukken gekomen. Uit een kleine Zaadkorrel groeid een grote Boom, alzo groeid uit een kleine Zonde, die men dikwils niet eens telt, de grootste ondeugd.

De Geldzucht zal nooit tyd verſpillen,
Als zy met Goud haar' dorſt kan ſtillen;
Daar in ſchept zy alleen genucht:
Zy neemt, om voor geen doorn te vrezen,
De HANDSCHOEN *van ſchynheilig wezen,*
En plukt daar meede eens anders vrucht.

Zo

Zo ras de rechtvaerdige Godt dezen vloek over den Aardbodem hadde uitgesproken: *Spinas & tribulos &c. Doornen en distelen zult gy dragen*, zo hadden onze eerste ouders terstond handschoene van noden gehad, inzonderheid *Eva*, nademaal het vrouwelyk geslacht veel viezer en teerder is dan de Mannen; zullende een Vrouwe of jonge Maagd niet zo licht eene Brandenetel met de blote handen aantasten; schoon zy somwylen zelfs meerder branden dan de gemelde Neetel. Nu kan men wel niet met waarheid beweren, dat *Adam* en *Eva* handschoenen gedragen hebben; nochtans blykt uit de H. Schrift, gelyk *Laurentius Beyrlink* aanmerkt, dat *Rebecca* de eerste handschoenen voor *Jacob* heeft gemaakt, aan welke zy echter het ruwe van 't vel van buiten heeft laten zitten, op dat hy hier door den Vaderlyken zegen erlangen mocht in plaats van *Esau*, die heel ruwe en hairige handen hadt. *Gen.* 27.

Door middel van de Handschoenen zyn 'er al veel wonderlyke zaken voorgevallen. Op zekeren tyd las de Heilige Bisschop *Adalbertus* te *Rome* de Misse voor den Paus, en toen hy eindelyk aan het andere *Memento* kwam, als wanneer men voor de verstorvene Bidt, is de Heilige Man twee gantsche uuren weggebleven; en als hem de Paus deswegens een verwyt deed, dat hy het Kerkelyk gebruik niet nakwam, ontschuldigde zich *Adalbertus*, dat hy gedurende dien tyd te *Praag* te begraaffenis was geweest met zyne twee Broederen, die aldaar zyn omgebracht geworden; en tot een getuigenis daar

van

van, hebbe hy een handſchoen daar gelaten. Na dat nu de Paus dit alles nauwkeurig en omſtandig had laten onderzoeken, is zulks waar bevonden. *Thom. Boz. lib. 5. C. 1. de Sign.*

Van den heiligen *Ubaldus*, welke Biſſchop te *Gubbio* in *Italien* is geweeſt, word geſchreven, dat hy na zynen Dood, toen hy in zyn Biſſcoppelyk gewaad op de Baar lag, aan zyn' Dienaar, dat een Duitſcher was, een handſchoen met een vinger gegeven hebbe; en toen gemelde Dienaar dit Heiligdom in Duitſchland bracht, hebben alle de klokken dier plaats, daar deze *Reliquiën* bleven, van zelfs beginnen te luiden. *Certen. fol.* 108.

Een zeker perſoon ging eens in de Kerk van den heiligen *Walpurgis*, maar trok zyne Handſchoenen niet uit, het welk te dier tyd tegen alle eerbiedigheid ſtrydig ware. Maar ziet! op 't ogenblik verdwenen hem de handſchoenen van de handen, 't welk hem billyk ten hoogſten verwonderlyk voorkwam; eindelyk na verrichten aandacht t'huis komende, vertelde hy dit zeldzaam geval over tafel, doch toonde echter te gelyk berouw, dat hy de Kerke als Godts Huis niet naar behoren geëerd hadde; nauwelyk had hy dit gezegt, of hy ziet beide handſchoenen voor zich op de Tafel leggen, welke dan ook, zo men zegt, als noch in het Klooſter van den H. *Walpurgis* bewaard worden. In vit. S. *Walpurg.*

Over diergelyke Handſchoenen moet men zich wel ten hoogſten verwonderen; maar by de tegenwoordige waereld geſchieden noch dagelyks grote wonderen met de handſchoenen.

Ziet *Heinrich* van *Limmelfeld* is zulk een perſo-

ſonagie geworden! ik kan my niet genoeg daar over verwonderen. Het gaat tegenwoordig by na als met de Emmers van een put, de ledige ſtygt altoos in de hoogte. Voor dezen is *Saul* Koning geworden, toen hy de Ezelinnen zyns Vaders zocht; maar tegenwoordig word menigen Ezelkop groot gemaakt en *gepromoveert*: een Berg is op zyn hoogſte toppunt meerendeels wit, en iemand, die in een hoge waardigheid ſtaat, behoorde billyk wit en verſtandig te zyn; maar deze van *Limmelfeld* is geleerd tot aan den hals toe, doch zyne harſſens zyn maar goed om pannekoeken voor de *Laplanders* van te bakken. Hy is wel wonderlyk geſtegen. Doch dit wonder hebben de handſchoenen gewrocht, hy heeft 'er een paar voor de genadige Vrouwe, door welke alles gaat, geſpendeert.

Ziet *Hans Georg Triſchlauer* zal met zulk een *Dame* in 't Huwelyk treden, de verloving is reets geſchied, en ik kan my niet genoeg daar over verwonderen; immers heeft hy zyn vorige Wyf getrakteert als den Dorſcher de Garven, daar hy al 't kooren uitſlaat; zy is voorzeker bereits by haar Leven zalig geweeſt, want zy hadt altoos den Hemel in 't gezicht, namentlyk wyl ze altoos met twee blauwe oogen liep. Haar dagelyks *Tractament* was gekneuſt vleeſch, dat ze zelf op een *Kwatertemper* genoodzaakt was te gebruiken, behalven noch de houtſnippen, die daarby niet vergeten moeten worden, en deze Jonker zal met die *Dame* trouwen? die immers ſchoon, vroom en Ryk is. Dikke *Marry*, de Dochter van *Jan Pintjes*, was immers goed genoeg geweeſt voor dien zot. Wie moet zich niet daarover verwonderen! Maar

dit

dit wonder hebben de Handſchoenen gewrocht. Want Vrouw N. is immers *intriguant* genoeg, en deze heeft 'er een Paar Handſchoenen aan verdient, dat ze hem daar aan gekoppelt heeft.

ô Vervloekte Handſchoenen! wat kwaad hebt gy niet alrede in de waereld gebrouwen; gy zyt niet minder ſchadelyk dan de yzeren Handſchoen, met welke *Malchus* den Heere Christus in 't aangezicht heeft geſlagen.

Doch wat anders de Handſchoenmakers betreft, zo weet ik niet kwaads van hen te ſchryven; want my is niet bewuſt, of ze ook gelyk als anderen door bedrog voordeel kunnen doen; doch zo zulks geſchieden kan, zullen hen dikwils de Handſchoenen tot ſchandſchoenen worden; wat helpt het hen, dat ze ſchone handſchoenen verkopen, en integendeel een leelyk geweeten moete mede dragen.

DE

DE KOORN-EN ZAAGMOOLENAAR.

Godt ſchudt gedurig nieuwen zegen
Op zulk een hart dat weder geeft,
Want alle milde Geevers heeft
Godt lief, en laatze nooit verlegen:
Let, MOLENAAR, dat gy maar neemt
Uw deel, en niemand iets ontvreemt.

Een

EEn Koorn-Molenaar is een noodzakelyk persoon in de Waerelt, dien men tot onderhouding des menschelyken Levens niet kan ontberen, aangezien een mensch het zonder Meel en Brood niet lang kan goed maken. Daar en boven is dit werk heel zuiver, nademaal het met geen Roed, Koolen of Pek vermengt is, waarmede men zich schandelyk bezoedelt, maar alleen met schoon wit meel, invoegen dat een Molenaar doorgaans de gedaante heeft van een zalig gestorvene; want als de geesten in een zuivere witte gedaante aan iemand verschynen, houd men dezelve alrede voor kinderen des eeuwigen Levens. Ook zal men al weinig Handwerken vinden, die minder den Lediggang zyn onderworpen, dan dat van een Molenaar, doordien hy niet alleen des daags, maar ook veeltyds des nachts zynen arbeid en waakzaamheid te werk moet stellen.

Welk een' Lof en Roem heeft niet *Simson* in de H. Schrift! gemerkt de Almachtige Godt geen' mensch op aarden ooit zulk een sterkte heeft gegeven, als aan *Samson*. Duizent Philistynen versloeg hy met een verdroogt Ezels-Kinnebakken; dat is eerst een sterkte! Driehondert Vossen ving hy op eenmaal, en heeft dezelve brandende Fakkels aan de staarten gebonden; dat is een sterkte! De grote en van Metaal gegoten Poorten der Stad *Gaza* nam hy op zyne schouderen en droegze op een hogen Berg; dat is een sterkte! Den groten Tempel van den Afgodt *Dagon*, waar in eenige duizent Menschen waren, heeft hy met

ee-

eenen ruk om verre gerukt; dat is een ſterkte! Een wilden en gruwzamen Leeuw heeft hy met de blote handen verſcheurd, als een jong Lammetje; dat is eene ſterkte! Nu deze *Samſon* word van den H. *Paulus* in zynen Brief aan de Hebreen *Cap.* 11. onder de Heiligen des Ouden Teſtaments gerekent, nochtans is hy een *Molenaar* geweeſt; want toen hy door de argliſtigheid van *Delila* van zyne Vyanden de Philiſtynen is gevangen geworden, hebben zy hem beide Oogen uit geſtoken, en te gelyk gedwongen, dat hy den gantſchen tyd in de Moolen heeft moeten malen; dienvolgens is 't den Molenaars een zonderlinge Eer, dat *Samſon* mede van hun handwerk is geweeſt.

Samſon heeft zyne ſterkte in de hairen gehadt; maar menigen Molenaar heeft zyne ſterkte in de handen, en grypt zo ſterk in eens anders Meel, dat het gevoel daar van heeft. By de Weduwe te *Sarphat* in *Sidonië* is door de Goddelyke Werking het meel niet vermindert ſchoon zy alle dagen daar van gebruikte 1. *Reg.* 17. Maar in de Molen ondervind men maar al te dikwils het tegendeel. In *Schotland* is hedendaags noch een Moolen, die voor dezen den Heiligen *Fridiano* toebehoorde, en ook noch den Naam van hem draagt; deze heeft door de Goddelyke kracht die eigenſchap, dat ze op geenerley wyze het geſtolene Kooren wil malen; dat is eerſt een ſchone Molen, dat is een voortreffelyke Molen, aangezien zy zulk een Vyandſchap tegen de Dievery heeft: ja het ware te wenſchen, dat alle Molens die eigenſchap hadden en zodanig geſtelt waren;

maar

maar men treft veel Moolens aan, die het Grypkoorn zo graag Malen als het andere. Hierom heeft zeker persoon niet kwalyk gesproken, toen hy zeide: men zal heel zelden een Oyevaars-nest op een Molen zien, niet tegenstaande deze Vogels zich gaarne omtrent het Water ophouden. Hoe komt dat? De Oyevaars duchten, dat de Molenaar hen de Jongen ontstelen mocht. Nochtans zyn 'er onder dezelve Vroome, eerlyke en oprechte Lieden, gelykerwys de heilige *Senanus* een Molenaar was, die by Godt om zyne Verdienste zo hoog gestegen was, dat zyne Molen menigmaal zonder Water of Wind, of handbomen, van zich zelve heeft gemalen. *Colgan. in Vita.* De Molenaars behoorden van rechtswegen altoos te gedenken aan het Meel, met het welke de Wonderwerker *Elisa* den bitteren Kruid-pot verzoet heeft. *Hy wierp het in den pot, en toen was 'er niets kwaads in den pot.* 2. *Kon.* 4. Door het bittere kruid kan verstaan worden de bittere droefheden, welke ons Adams Kinderen veelvuldig overkomen; doch het witte Meel kan beduiden, het witte en reine geweeten, nademaal dit alle bitterheden der droefheden en rampen verzoet, weshalven ook den H. Aarts-Martelaar Stephanus de harde Keizelsteenen heel zoet zyn geweest; zo dat nu ook de Molenaars zo wel op het witte geweten, als op het witte Meel behoorden toe te leggen, volgens het zeggen van zeker Poëet:

Een rein geweeten, gantsch gezuivert, zal steets wezen

Het beste middel om de Droefheid te genezen;
Daar een bevlekt gewisse in tegendeel het hart
Met droefheid overstelpt, en altoos wroegt met smart.

De Wind moet aan de ZAGE *geven,*
Tot haren arbeid, drift en Leven;
Alzo heeft ook en hart en wil
De driften der genade en krachten
Van doen, in 't geestelyk betrachten,
Of 't vleesch staat ook ten goeden stil.

IK weet eene *Zog*, die heeft geene oogen, geen snuit, geen kop, geene voeten, en is echter eene *Zog*, dat is wonderlyk; ik weet eene *Zog*, die heeft geene huit, geene borstels, geen vleesch, geen spek, en is echter eene *Zog*, dat is zeldzaam. Ik weet eene *Zog*, die leeft niet, en vreet echter meer dan een gantsche kudde Zwynen, dat is aardig. De *Gangus* is een voorname Vloed in *Indië*: de *Pactolus* een voorname Vloed in *Lydië*: de *Jordaan* een voorname Vloed in *Palestina*: de *Nyl* een voorname Vloed in *Egypte*: de *Caspes* een voorname Vloed in *Persië*: de *Euphraat* een voorname Vloed in *Armenië*: de *Moesel* een voorname Vloed in *Nederland*: de *Donau* een voorname Vloed in *Duitschland*: de *Moldau* een voorname Vloed in *Bohemen*: en de *Savus*, op duitsch een Zog, een voorname Vloed in *Slavonië*. Deze Zog heeft geen muil, leeft niet, en vreet nochtans veel, hier byt ze een stuk van een Akker weg, daar een grote weide, ginder een halve stad, en weder op een andere plaats een gantsch Dorp. ô Gy onbeschofte Zog! Daar deze Zog ontspringt, is zy zo klein, dat een jarig kind, zonder vrees van Schipbreuk, daar in baden en dartelen kan;

want zy is maar eenige ſpannen breed, en een halve ſpanne diep, echter, wanneer zy een endweegs dus voortgelopen is, word uit zulk een klein Water een grote Vloed, uit een kleine Bigge, met ter tyd een grote en vreeſſelyke Zog. De Menſchen, en voornamentlyk de Laſterlyke menſchen, zyn meerendeels geſteld en gezind als deze Vloed *Savus*, of de *Zog*. Niemand, het is zeker, niemand, geloof me vry, niemand, gy zult het niet lochenen, niemand word zo voort een grove en onbeſchofte *Zog*, een ontuchtige *Zog*, en wilde zoggenmaag; maar hy begint, eerſtelyk van een klein gebrek, en deze kleine onvolkomenheid niet achtende, eindelyk een grote Zog te worden, en zal onfeilbaar door den tyd tot de afſchuwelykſte Laſters vervallen. *Qui modica ſpernit, Paulatim decidet.* (Die het geringe niet acht, komt allengskens ten verval) *Adam*, op het veld van *Damaſcus* uit rode aarde, gelyk het hunner veelen daar voor houden, van den Almachtigen geſchapen, was in 't Paradys gezet geworden, als een Koning, nademaal hem alles gehoorzaam zyn, en onder zyne gehoorzaamheid leven moeſt. Hem, *Adam*, kwam allerwegen dezen tytel toe: *ADAMUS, de eerſte dezes Naams, grootmachtig Koning des gantſchen* Aardbodems, *doorluchtige Aartshertog van het* Paradys, *Hertog van het* Damaſceniſche *Gebied*, *Graaf van* Vreugdendaal, *Heer van* Allegro *&c.* *Adam* ſtond te dier tyd in zulk een toppunt van geluk, dat, zo hy geen *Adam* had geheten, hy zich billyk *Felix*, *Fauſtus* of *Fortunatus* had mogen noemen. Hem ontbrak geen Rykdom, geen gezondheid, geen ſchoonheid,

geen

geen Eer of *reputatie*. Daar en boven heeft hem Godt zulk eene Princesse ten Huwelyk gegeven, dat van het Kunstpenceel van *Apellis* geen schooner ontworpen konde worden, niet anders, dan of ze van de schoonheid zelf, als eene Moeder, was geboren; niet anders, dan of ze van de Minzaamheit zelf, als eene Minne, gezoogt was; niet anders, dan of ze van de Vriendelykheit zelf, als een voedster, was opgevoed geworden. Hy en zy, zy en hy, stonden in het hoogste toppunt van geluk. Maar ziet! deze beide gelukkige schepzels zyn kort daarna tot de grootste elende vervallen, uit het Paradys verbannen, en hen, in plaats van een Scepter, de spade en schop ter hand gesteld geworden. Dat is een kwade *Comeet!* Hoe is dat gekomen? alzo, en niet anders: zy hebben met kleine misslagen begonnen, en hebben zich naderhand heel grosselyk misgaan. *Eva* heeft door nieuwsgierigheid buiten het Paradys gekeken, dat was een kleine Misslag; *Eva* heeft een onnodig gesprek met de slange gehouden, dat was weêr wat groter Misslag: *Eva* heeft den Appel afgeplukt, dat was al een kleine zonde: Adam heeft haar deswegens geen verwyt gegeven, dat was ook niet recht: vervolgens at ze van den Appel, gaf Adam daar van, en hy at ook, ziedaar was de Zonde volkomen. Eindelyk zyn ze beide in 't verderf gestort, en zulks alleen, om datze de kleine Misslagen niet geacht hebben. Die niet met *David* in grote zonden wil vallen, hoede zich voor de kleine.

Principiis obſta, ferò medicina Paratur.

dat is:

Doet in den aanvang wederſtand,
Of 't kwaad neemt haaſtig de overhand.

Als de zaag eens recht geſteld is, en zy door het water of de Wind werd aangedreven, blyft het daarby, tot dat de balk is afgezaagt. Wie de zaag uitgevonden, en hoe de uitvinder de eerſte aanleiding daartoe van een Viſchkevel heeft genomen, word by de *Zagemaker*, dien het zyn werk is de Zagen te maken, aangetoond, dieshalven zal ik my hier daarmede niet ophouden. Doch *Iſidorus* is hier in van een ander gevoelen, en meend, dat zekere Viſch, die op zyn hoofd een tweeſnydige tandige hoorn draagt, *Dedalus* aanleiding tot deze uitvinding heeft gegeven, om te zwygen, dat *Plinius* de ingetande bladeren van zekere kruiden en bloemen voor de oorzaak van deze uitvinding uitgeeft. Doch wyl de dikke balken met de hand tot planken te zagen, al te zwaar, te koſtbaar en te moeyelyk was, en dat ook de Zagers met dit werk nauwelyks het Zout in de pap (gelyk het ſpreekwoord zegt) konden verdienen, heeft de Menſchelyke ſchranderheid menigerley *Machinen*, tot de Zaagmolen behorende, uitgevonden, door middel van welke de Zagen gemakkelyk op- en nedergetrokken, en, dat meer is, in een rechte linie voortgedrukt, ook aldus de planken in een evengelyke dikte gezaagt worden. *Stephanus Winandus Pigius* in zynen *Her-*

Hercules Prodicius noemt deze Zaagmolen *Moletrinas Lignarias* (Hout-Molen), en befchryft dezelve heel aardig; doch welke befchryving hier aan te halen te lang zoude vallen. Voorts diend een Zaagmolenaar wel voorzien te zyn van allerhande foorten van hout, tot de Bouwinge en ander Timmerwerk dienende, op dat hy niet meer vierdagen dan werkdagen in een jaar hebbe, en alzo een Zaagmolenaar in naam, en niet inderdaad zy.

In *Duitfchland* plachten deze Molens meerendeels gezet te worden, ter plaatze, daar veel Bofch en houtgewafch omtrent is, om dat het halen en brengen der Bomen en Balken anders zo veel komt te koften, dat de Zaagmolenaar zyne planken en Deelen zonder winft moet verkopen, en aldus vergeeffch werk doet. Ook ftaanze in dat Land gemeenlyk op een fnel lopende Rivier, en worden alzo door het Water omgedreven; doch in *Holland* zyn het meerendeels Windmolens. Wat nu van deze beide 't befte is, laat ik aan 't oordeel van den Lezer, en zegge maar alleenlyk, dat de Wind heel ongeftadig, en de loop van een Rivier veel geftadiger is.

Voor 't overige zyn de Zaagmolens heel nut en noodzakelyk in de waereld; want, eilieve! waar zouden anders de Timmerlieden, Schrynwerkers enz. zo goedkoop aan planken en Deelen komen, als ze met de hand gezaagt moeften worden? kunnende zy nu, wyl de Planken en Deelen dusdoende goedkoop zyn, hunne Meefters, daar ze voor werken, noch een ftuivertje *per plank* meerder toerekenen, het welk men, zo men 't beft wil

doen,

doen, door de vingers moet zien: wyl men anders toch zo veel te meer aan de Zaag-Molenaars moet betalen, dat de Werkbaas zyn voordeel daar van hebben kan.

Voor 't overige zyn de planken de laatste gifte waarmede ons de Waerelt beschenkt. Al naaide men ons maar in een Linnen zak, en bracht ons dus ten grave, zo zouden wy immers zo wel rusten, als in een kist van de beste planken, byaldien maar de ziele zalig gescheiden is: maar de Waereld zoekt ons hier door noch eenige eere aan te doen, wanneer zy ons in vier planken spykert, en dus ter aarde besteld, op dat het Lichaam, uit aarde gesproten, weder tot aarde worde, doch onze beenderen daar in des te ongestoorder blyven mogen, tot datze eerlang weder groenen, met de ziel vereenigen, en gantsch vernieuwd en gezuiverd tot een nieuw leven opstaan.

Het is waar, dat men het kwaad in den aanvang moet wederstaan, en zo dat niet geschied, komt men ongevoelig al verder, en vervalt hoe langer hoe dieper daar in.

Hoe menig eene komt 'er voor den Biechtstoel, die na den *Pater* eenige gebreken in de ooren geluistert te hebben, een mond begint te trekken, als of ze pennemessen spuwen wilde, en zegt, heel stil, stil, op dat men de broeyende Canaryvogels niet verschrikke, zy hebbe eenige gedachten gehad, en wyder niets, het andere blyft achter den Spaanschen Wand verborgen. Wat voor gedachten? Mogelyk van het Lammetje, dat de goede Herder op zyne schouderen draagd? Het Lamt niet, maar het bulkt zo wat. Mogelyk heeft ze eene onbeta-

tamelyke Liefde gekweekt, tegen een ander, en in den zin gehad, haar echte Man een Latynſche *Ypſelon* op het hoofd te planten? Zo wat diergelyks, ja, maar 't is niet geſchied, daar zyn verhinderingen tuſſchen gekomen. Weet gy wat? gy zyt eene Echtbreekſter. Holla *Pater!* noch geene Echtbuigſter, veel minder eene Echtbreekſter, dat valt myne Eere te ſchimpelyk, zo men my met zulk eene ondaad beticht; alſchoon ik diergelyke gedachten heb gehad, wat is dat? met de gedachten byt men niemand een oor af, met de gedachten ſlaat men de glazen niet in, met de gedachten ſtoot men het Vat den bodem niet in enz. Doch ik herhaal het nochmaals, zy is eene Echtbreekſter, en heeft de Huwelyksband geſchonden in haar hart, en ware zy in dezen gewetenſtaat geſtorven, zo ware zy gewiſſelyk verdorven. Immers zal zy den Heiland der Waereld, als de eeuwige waarheid, niet konnen heten liegen, welke gezegt heeft by den Evangeliſt *Mattheus*, *Cap. 5. Et ego dicto vobis &c. Doch ik zegge u, dat zo wie eene vrouwe aanziet om dezelve te begeren, die heeft alrede overſpel in zyn herte met haar gedaan.* Dit zelfde is van eene Vrouwe te verſtaan, die hare gedachten op een ander Mansperſoon ſtelt.

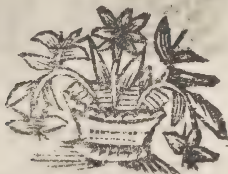
Wie kan een Hond het blaffen afwennen? ik niet. Wie kan een kat het muizen afwennen? ik niet. Wie kan een Vos het ſluipen afwennen? ik niet. Wie kan een Beer het brommen afwennen? ik niet. Wie kan een Rave het ſtelen afwennen? ik niet. Wie kan een Gans het ſnateren afwennen? ik niet. Wie kan een Schaap het blaeren afwennen? ik niet.

Want dit is hunne Natuur. Wie kan een oude kwade gewoonte afwennen? ik niet: want de gewoonte is de twede natuur, *Consuetudo altera natura.* Een' Moor te wasschen, dat hy wit worde, is ongemakkelyk, ja heel ongemakkelyk; een' ouden Boom te buigen, is moeyelyk, ja heel moeyelyk; een lopende Rivier in haren loop te fluiten, is bezwaarlyk, ja heel bezwaarlyk; een oude Wonde te genezen, is kunstig, ja heel kunstig; een zuuren en bedurven Wyn weder goed te maken, is veel, ja heel veel; en eindelyk eene oude ingeslopen kwade gewoonte af te brengen, is hard, ja wel ter dege hard. *Nihil tam firmum est in rebus humanis, quam veteris consuetudinis Tyrannis*: zegt *Chryfost. in Homil.* 32. Niets blyft zo vast onder de Menschen, dan de oude kwade gewoontens.

Moses voerd een groot Volk uit *Egypte*, uit hunne harde Dienstbaarheid, en bracht alzo met de zynen veertig jaren in de Woestyne door, waar in Godt dag en nacht hunnen Wegwyzer was. Hy heeft hen met klederen voorzien, want in zo veele jaren is geen draad aan hen versleten. Hy heeft hen met Drank voorzien, want uit de harde rotzen heeft hy hen bronwellen doen voortkomen. Deze rots werd noch hedendaags gezien, niet verre van den Berg *Horeb*, in een Dal, 't welk *Raphidim* genoemt word, hy is 15. voet hoog, en 12 breed, kunnende men ook noch de twaalf gaten daar in zien, waar uit te dier tyd het water gesprongen is. *Rocheta in descript. terr. sanct.* 20. Insgelyks heeft hen Godt voorzien van Eeten, hen schenkende het Edelste *Manna* of Hemelbrood, 't welk aller spyzen smaak aan zich had, en wel

wel in diervoegen, als of ze gezoden, gebraden, gebakken, zuur en zoet, en waar een iegelyk luſt toe had, genoten; nochtans zyn ze zodanig tot overmoed vervallen, dat ze *Moſes* beſpot en geſcholden hebben, ja zy wenſchten, dat ze in plaats van het *Manna* de *Egyptiſche* Ajuin en look mochten hebben. ô Gy onzinnigen! een loot *Manna* zou my liever zyn, dan een gantſche Mand vol ajuin en knoflook. Men had u in plaats van *Manna* Pynappels mogen voorzetten: maar wat doet de gewoonte niet, want zy waren aan de ſtinkende ſpyze in *Egypte* gewend, daar het overvloeidde van Look en Ajuin.

Wat nu de Zaagmolenaars betreft, zo doen ze wel, dat ze zich van den beginne af tot het goede gewennen, niemand bedriegende met planken of Deelen van ſlecht hout, als ze voor goed betaalt worden; maar in alles rechtzinnig te werk gaande, zulle zy hier veel lofs, en hier namaals heil verwerven.

Wat baat der EDLE-STEENEN *pracht,*
Die ſchittren als een Ster by nacht,
Zo wy in Ondeugd nederzinken?
Weg met den glants der Ydelheid!
Men zoeke ſteeds met wys beleid,
Om naamaals als een Zon te blinken.

Wan-

WAnneer men de Kunst-Kabinetten van grote Heeren met een nauwkeurig oog beschouwt, wat voor zeldzaamheden worden daar in niet gevonden, en elk ter wondering voorgestelt! Daar zyn niet alleen de kunstigste Tapyten te roemen, waar in door de dode nadel en draden alles wat vliegt, zwemt, ryd, gaat en vaart naar 't Leven afgebeeld is; benevens de gedachtenissen van *Apelles*, bestaande in veele cierlyke en naar't leven afgebeelde Kunststukken en Wonderdieren; als by voorbeeld, daar ziet men een wit Hart, hier een Beer, die zonder hair en zo kaal is als een Vorsch; daar een Haas met Ramshooren op den Kop, hier een Hond met Zwynetanden; daar een wilde Kat met een Egelshuid; hier een Vos met een gesprengde huid als een Tyger; daar een Visch met een Hanekam; hier een Henne met gekrulde Vederen als een Schaapsvel; daar een Valk met een Reigersbek; hier een Paard met gespleten Klauwen als een Os. Wederom aan een anderen kant eenige afbeeldingen van wonderlyke Menschen en Misgeboorten, die half Mensch en half Beest, ook half Engel en half Duivel zyn, enz. Met alle welke afschetzingen de Vertrekken van Grote Heeren worden behangen, om de waereld te tonen, welke Wonder-Dieren en Wonder-Menschen dat 'er al zyn geweest, die gelyken naar 't geene, waar van zy hunnen oorspronk hebben. En zulks geschied alleen, om dat de Aanschouwer zich daar over verwonderen zal. Maar noch veel Kostbaarder zaken leggen in de kleine Kasjes opgesloten, of tot een Gedenkteken op een

Ta-

Tafeltje. Namentlyk een menigte van onderscheidene Edele Gesteenten, welke ons immers aanleiding genoeg geven, om van den Edel-Gesteentslyper te spreken.

Edele Gesteenten zyn de zulke, welke niet alleen wegens hare zeldzaamheid en schoonheid Kostbaar zyn, maar die door de Natuur zelf met een byzonder licht en glants begaaft en geädelt zyn, invoegen dat ze als de Sterren blinken, en boven het Goud en Zilver den voorrang hebben en behouden.

Doch de Edelgesteenten zyn twederley, doorzichtige en niet doorzichtige. De doorzichtige zyn: de *Dyamant*, *Carbonkel*, *Saphir*, *Robyn*, *Smaragd*, *Hyacinth*, *Chryzolit*, *Amethist*, *Berille*, enz. Onder de niet doorzichtige, alhoewel eenige derzelve half doorzichtig zyn, behoren de *Topaz*, *Jaspis*, *Onyx*, *Turkois*, *Agaat*, *Sardonix*, *Lazur*-steen, enz.

Deze Edelgesteenten, doch inzonderheid de doorzichtige, hebben haaren oorspronk en doorzichtig lichaam van een Bergzout, bevrucht met water of vochtigheid, door middel van 't welke zy sluiten en Chrystallig worden, gelyk zulks niet alleen de Geleerde *Helmont* toestemt, maar ook de onvergelykelyke *Boyle* met veele *Experimenten* betoogt; want het is onmogelyk, dat iets doorzichtig zy, 't geen niet alvorens vloeibaar is geweest. Het andersints dichte Zilver en Lood, als het door een schei-water of *Liqueur* opgelost en vloeibaar gemaakt word, stolt lichtelyk tot een doorschynent Chrystal; dus vind men ook in de schoonste Chrystallen dikwils helder doorschynende waterdruppels, en in de hardste steenen in *Indiën*, het schoonste Edelgesteente. Doch

dat

dat 'er eenig Bergzout mede vermengt zy, geeft de *Geometrische figuur* der Edelgesteenten, die zy met het zout en Salpeter gemeen hebben, duidelyk te kennen, nademaal de gegravene Chrystallen en Dyamanten, welke alleenlyk in hardigheid van elkander onderscheiden zyn, heel hoekig worden, ja dikwils aderen of zodanige uitzettingen hebben, dat men lichtelyk bemerkt, hoe de zoutachtige deelen zyn aangezet.

Gevoeglyk kunnen wy alhier de waarschouwinge plaatzen, dat ook de geene, voor welke deze stenen geslepen en gesneden worden, demoedig moeten zyn; want de opgeblazenheid in diergelyke zaken, heeft nimmer iets goeds te weeg gebracht.

Daar is een groot, wyd, lang, breed en hoog onderscheid onder het *nemen*: want daar zyn *Wegnemers*, *Afnemers*, *Omnemers*, *Uitnemers*, *Innemers*, *Opnemers*, *Toenemers* en *Overnemers*. Aan het *Wegnemen* was *Achab* schuldig, toen hy in de Stad *Jericho* zo veel roofde: het *Afnemen* ondervond *Isaac*, toen hy in zynen Ouderdom aan lichamelyke krachten afnam: by het *Omnemen* bevond zich *David*, toen hy Oud en koud zynde, zo veel Dek en Klederen omnam, en zich echter niet verwarmen kost: by het *Uitnemen* bevonden zich de drie *Maryen*, namentlyk *Maria Salome*, *Maria Magdalena* en *Maria Jacobi*, toen zy de kostbare Speceryen uitnamen, en naar 't graf gingen: by het *Innemen* bevond zich *Holofernus*, toen hy het Avondmaal innam, in de tegenwoordigheid van de schone *Judith*: by het *Toenemen* bevond zich *Job*, toen hy zo in Lichaamsgestalte als in goederen weder heeft

toe-

toegenomen: doch by het *Overnemen* of te veelnemen heeft zich de Duivel bevonden, toen hy zo veel moed en hoogheid Overnam, en den Allerhoogſten wilde gelyk zyn. Maar welk *Nemen* doet het meeſte *Nemen*? Raad en Rym, Rym en Raad:

Wegnemen doen de Dieven,
Toenemen doen gelieven,
Omnemen doen de Kouden,
Afnemen doen de Ouden,
Innemen doen Kroeglopers,
Uitnemen doen de Kopers.

Maar:

Overnemen en Hoogmoed,
Neemt het meeſte en doet geen goed.

Gôdts genade, der Engelen Liefde, der Eeren beſtendigheid, der Menſchen gunſt, des Zatans welvaard, der goederen aanwaſt, des Huizes zegen, des Lichaams nut, en der Zielen heil, doet nemen het *Overnemen*. Van Hoofden de Kroon, van handen de Scepter, van de ſchouders het Purper, van den Troon de Zetel, van den Heerſcher het Ryk, van den Veldheer de Overwinninge doet nemen het *Overnemen*. Overneem u dan, grote Koning! blaas u op als een *Abſalon*, die Koning in *Iſraël* wilde zyn, maar moeſt aan een Eikeboom zyn leven eindigen. Waſch in Hoogmoed als een *Domitianus*, die een Godt wilde zyn, maar elendig ſterven moeſt. Veracht alle anderen, als een *An-*

Antiochus, die meende, dat hy een Bloedverwant van *Jupiter* ware, maar eindelyk levendig vervuilen moest. Alzo houd voorzeker, dat Hoogmoed een vast gevolg is van den Val, een voorbode des verderfs, een Propheet des ongeluks, en een sleutel der Elende. Om kort te gaan het *Overnemen*, of eigentlyk de overmoed, is een onfeilbaar teken van het *Afnemen*: merk het wel aan ô Koning!

Met een Edelgesteente, en wel inzonderheid met een Dimant, heeft zeker personagie een gelukkig geval gehad. Deze was een Boer, door de wandeling *Kriekje* geheten, (*Kriekje* is eigentlyk een *Krekel*, die doorgaans des Winters achter de warme platen zit, en zich des avond en des nachts laat horen.) hy had voorgenomen, zich eens vrolyk te maken. al zou het hem een huid vol slagen kosten. Met dit oogmerk reisde hy het Land door, en gaf zich uit voor een Waarzegger, zeggende, dat hy alle dingen raden konde, namentlyk wanneer men hem alvorens drie dagen, van den Morgen tot den Avond, met de heerlykste spyze en drank onthaalde. Eindelyk kwam hy in een Landstreek, alwaar een voorname *Dame* woonde, die, gedurende een tyd dat haar Man van huis was, een schone Diamantring was kwyt geraakt; welken drie *Laqueyen* gestolen hadden. Deze *Dame* vernomen hebbende, dat 'er een Waarzegger was gekomen, verheugde zich over die tyding, liet *Kriekje* by haar komen, en vroeg hem, of hy zeggen konde, waar haar Diamantring was gebleven? *Kriekje* antwoordde, dat hy zulks voorzeker wel zeggen konde, maar dat 'er tyd toe vereischt wierde. Men

vroeg hem hoe veel tyds hy nodig had, en wat voor onkosten men doen moest? hy eischte drie dagen, binnen dewelke hy heerlyk getracteert moest worden van den Morgen tot den Avond, anders konde zyn Prophetische Geest niet vaardig worden. De *Dame*, heel Ryk zynde en die Onkosten weinig tellende, beval haren Hofmeester, dat men hem alle spyze zoude geven, die hy begeerde. Daarop wierd hy in een vertrek gebracht, en men maakte hem de Tafel klaar; doch deze Avondmaaltyd wierd niet mede tot de drie bedongen dagen gerekend. Na dat hy ter ruste was gegaan, wenschten de drie Lakeyen, welke den Diamant gestolen hadden, dat de droes den Waarzegger mocht halen; want zy vreesden dat hy hen ontdekken zoude: en nadat ze te zamen geraadpleegt hadden, wat hen te doen stond, besloten zy te wagten tot dat de drie dagen voorby waren, wordende een van hun driën belast, den Heer waarzegger by zyne eerste Maaltyd optepassen. Des anderen daags zette hy zich ter Tafel, en wierd als een groot *Sinjeur* bediend; de Lakey die hem op wachtte gaf nauwkeurig acht op al zyn doen en laten, en was zeer vlytig in het schenken. Toen hy nu dien dag braaf gesmuld en gedronken had, begaf hy zich weder ter rust, en den Lakey eens aanziende zeide hy overluid: *Godt lof en dank, dat is 'er al een!* Gelyk nu de Dieven altoos meenen, dat alles, wat 'er gezegt word, op hen doelt; zo waande deze Lakey ook, dat de Waarzegger zeide, *dat is al een van de Dieven, welke den Diamant gestolen hebben*; daar hy integendeel niet anders wilde zeggen, dan dat dit al eene van de drie

Maal-

Maaltyden was, daar hy zo hartelyk naar gewenſcht had. Doch de Lakey verſchrikte op dit zeggen niet weinig, ging by zyne Makkers, en verhaalde hen wat hem wedervaren was, hen te gelyk verzekerende, dat de Diefſtal ontdekt en openbaar zy; waarop zy zich verder beraadden, en beſloten, dat, tot meerder zekerheid een van de andere twee de volgende dag by den Waarzegger zoude oppaſſen, om te horen wat hy alsdan zoude zeggen. De dag verſcheenen, en *Kriekje* wederom voortreffelyk getracteerd zynde, zeide hy te Bed gaande wederom overluid: *Godt Lof en dank, dat zyn 'er al twee!* De twede Lakey zulks horende, bracht vol verbaaſtheid deze tyding aan zyne Makkers, menende ook, gelyk den vorigen, dat de Waarzegger van hem ſprak; waar op zy, hoewel met een veel grooter vrees, echter beſloten, het noch eens te wagen op den derden dag, als wanneer de Derde Lakey de Opwachting by hem had. De *Dame* droeg grote zorge voor haren Waarzegger, en liet verſcheide malen vragen, of 't wel met hem was, en of men hem wel onthaalde? 't welk hy vrymoedig met ja beantwoordde. De derde Lakey de laatſte dag by hem oppaſſende, beefde van vrees, zo dikwils als hy hem aanziende gebood in te ſchenken. Na dat de dag voorby, en hy des Avonds gegeten hadde, dankte hy, en na het Gebedt zeide hy nochmaals overluid: *God lof en dank, dat zyn ze alle drie! nu ben ik volkomen voldaan, want dit is 't eenigſte daar ik al myn leven om gewenſcht heb.* Vervolgens zeide hy tot de Lakey: Ga heen, myn Vriend, zeg aan uwe Mevrouw, dat ik morgen de Eere zal hebben, haar te ſpreken.

Deze Lakey verhaald zulks insgelyks aan zyne Makkers, en zy geloofden alstoen, dat hy de zaak zeker wist, en aan de Mevrouw zulks verwittigen wilde; dierhalven gingen zy des anderen daags morgens vroeg by de gewaande Waarzegger, vielen hem te voet, bekenden hem de gantsche zaak, en gaven hem den Diamant in handen, te gelyk verzoekende, dat hy hen toch niet verklikken zoude. Onze Waarzegger, die geen andere gedachten had, dan een brave huid vol slagen te zullen ontfangen, was niet weinig verheugd over deze bekentenis, dit niet tegenstaande hield hy zich heel ernstig, en na hunne reden aangehoord te hebben, zeide hy, dat ze wel gedaan hadden, hem de zaak te openbaren, schoon hy zulks door zyne kunst alrede wist, en dat, zo ze hem alle omstandigheden wilden verhalen, namentlyk hoe, waar, en wanneer zy den Ring gestolen hadden, hy hen niet beklappen zoude; 't welk zy gaarne deden. *Monsieur Kriek* nam den Diamant, en liet hem een Kalkoenschen Haan opslokken in hunne tegenwoordigheid, vervolgens ging hy by de Mevrouw, zeide tot haar, dat zy den Diamant op dien dag, op die plaats, en in dat gezelschap, door het uitrekken van hare handschoen had laten vallen, en dat een Kalkoenschen Haan denzelven hadde opgeslokt. De *Dame* was ten hoogsten verheugd, zulks te horen, liet de Kalkoen voor den dag brengen, dezelve openen, en vond haren Ring weder: waar op ze bevel gaf, dat men den Heer Waarzegger noch eens braaf trakteren zoude, zullende zy hem daar en boven noch een voortreffelyk geschenk geven.

Om

Omtrent een uur daar na wilde het geval, dat de Man t'huis kwam, aan wien zy de gantſche Hiſtorie verhaalde, en hoe ze den Diamant had weder gekregen. De Man, niet zo lichtgelovig zynde als de Vrouw, hield zulks voor onmogelyk, dat namentlyk een Waarzegger alle dingen weten konde, en toen de Vrouw hem zulks vaſt verzekerde, wierd hy nieuwsgierig, dien Heer eens te zien, en wilde hem noch eens op een andere wyze toetzen. Het geval wilde, dat 'er juiſt een *Krekel* of *Kriekje* achter de plaat zat, het welk hy vangen, en tuſſchen twee borden liet leggen, bevelende, dat men den Waarzegger zoude halen, en deze by hem gekomen zynde, zeide de Edelman tot hem: Welaan, myn Vriend! thans willen wy eens zien, of gy zulk een Man zyt, als gy zegt; gy moet terſtond eens raden, wat 'er tuſſchen deze borden leid, en zo gy dat niet raden kunt, is uw voorgeven maar bedrog, en ik zal u hondert ſtokſlagen laten geven. Daar ſtond onze arme Waarzegger en keek, en ziende dat zyn bedrog ontdekt was, begon hy te zuchten, en zeide al zuchtende: *Ach! arme Kriekje, nu benje gevangen!* Hy meende zich zelven, want dus was zyn naam; maar de Edelman, welke zynen naam niet wiſt, ook die Dubbelzinnige zegging niet begreep, geloofde alstoen vaſt, dat hy een goed Waarzegger was, verzocht hem om verſchoning, gaf hem noch een goede vereering, en aldus ging *Kriekje* de Waarzegger zyns weegs. Was hy niet veel gelukkiger dan verſtandig?

Dien ſtrekte een Diamant tot een tydelyk geluk, en het ware te wenſchen, dat alle Diamantſlypers een eeuwig daar by winnen mochten!

Laat uw hart niet toomloos dryven,
Maar steets tusschen SPOOREN *blyven,*
Als de zuivre Liefde u roerd:
Want wy rennen door dit Leven,
En 't Kleinood werd meest gegeven
Dien, die 't harte niet vervoert.

AL wie van dit goede en nuttelyke Handwerk kwalyk ſpreekt, heeft gewis een' ſpoor te veel; want behalve dezer Lieden werk is geen Paard wel te gebruiken. Het Paard van *Caſtor* heeft *Cilarus* geheten, dat van *Menzenus*, *Rhetus*, dat van *Neptunus Arion*, dat van *Hector Ethon*, dat van *Achilles Xanthus*, dat van *Martes Thetus*, dat van *Pluto Dicton*, dat van *Alexander Bucephal*, deze alle zyn de deftigſte en beroemdſte Paarden geweeſt; echter heeft de Sporemaker dezelve alle met zyn werk moeten voorzien, en zonder dat kan ook de beſte Ruiter niet beſtaan; want zonder Mondſtuk, Gebit, Stangen, Stegelreep en Sporen zal een Ruiter ſlecht voortkomen, ten minſten niet zo zeker zyn, als een Soldaat die op het Houten-Paard zit.

Beſchouw maar eens een Jong Paard, hoe moedwillig het zelve ſpringt, hoe overmoedig het zelve loopt, hoe onzinnig het achter en ter zyden uitſlaat, hoe tomeloos het zelve gierd, en hoe wild en ongebonden het zich toond; maar zo ras men het zelve een gebidt in den bek doet, zal men het terſtond in een tucht, en niet half zo veele kromme ſprongen zien maken. De Menſchelyke jeugd is even zo geſteld; deze is een vat dat haaſt lekt; deze is een hout dat haaſt brand; zy is een kaars die haaſt afloopt, een verf die haaſt verſchiet, een vleeſch dat haaſt ſtinkt, en een ſchip dat haaſt zinkt. De Jeugd des Menſchen loopt niet, maar valt; zy rookt niet, maar brand; zy weld niet op, maar ſtort zich nederwaarts; zy ſtort zich in alle ondeugden, als de verlorene Zoon; zy

blaakt in alle ontucht, als *Ammon*; zy valt in alle overmoed, als *Absalon*; zy loopt in het verderf als de Kinderen van *Heli* enz. Maar gy lieve Ouderen, gy Hoofmeesters en *Preceptors*, legt zo moedwillig eene Jeugd een Gebit in den mond, handelt als de Wyngaardenier, die de ranken opbindt, op dat ze niet naar eigen believen langs de Aarde kruipen; volgt de Apothekers na, die de Potten wel toebinden en bezorgen, op dat de reuk en kracht des Balzams niet vervliege; doet als een vlytig Lezer, die zyn Boek netjes laat binden, op dat 'er geen ezelsooren in komen; legt ze een goed gebit in den Mond, dit gebit heet *Diciplina*: *Weerd de tucht van den jongen niet*; *als gy hem met de roede zult slaan*, *zal hy niet sterven. Prov.* 23.

Een Paard gaat zomwylen wel, maar zo langzaam als een Braadspit; het gaat wel, maar zo verdrietig als een Speelman op een vrydag; het gaat wel, maar zo onwillig als een hond uit een keuken met koud gebraadt. Wat raad is 'er toe? niet anders dan dat gy 't de Sporen geeft, die by de *Sporemaker* genoeg te krygen zyn, dan zult gy wel haast ondervinden, dat de Loomheid verkeren zal in rasheid.

Alle Ouders, alle voorstanders, en alle Overheden zyn van 't Verstand berooft, als ze niet een *Spoor* hebben; dat is te zeggen, een goed *exempel*, 't welk de onder hen staande (zo wel als 't beste spoor) ten goeden aanspoord. Toen *Moses* als Leidsman en Voorstander van het Israëlitische Volk, na dat hy zo wonderbaarlyk door de rode Zee was gegaan, begon te zingen en Godt te danken, hebben

ben ze hem alle nagevolgt, tot de jonge Kinderen incluis. *Exod.* 15.

De Ster, welke de 3. Koningen uit het Oosten naar *Bethlehem* voerde, is altoos in hoogte blyven zweven; doch zo ras zy te *Bethlehem* kwam, is zy nedergedaald, en boven den Stal ſtaan gebleven. De oorzaak was het *Exempel* hares Scheppers; want de Ster merkende dat Godt zich zelve dus vernedert had, en in een geringe Kribbe was gekomen, dacht zy, dat het niet paſte, dat zy in de hoogte zou blyven pralen, terwyl de Heer nederwaarts zyn verblyf nam: *Stetit, ubi erat, puer &c.* Het goede *Exempel* is de beſte ſpoor, welke de Jeugd aanſpoord.

De *Sporen* zyn wel 't voornaamſte, welk een Paard tot een ſnellen loop aandryft; nochtans is 't eens gebeurd, dat zeker Paard, door het goddelyke toedoen, de Sporen niet geächt heeft; want onder de Regering van Koning *Pipyn* was 'er een Edelman, *Willimarus* genaamt, die in een gevaarlyke ziekte zyn beſte Paard aan zyn' Biechtvader *Gallus* beloofde, doch toen hy de gewenſchte gezondheid weder bekomen had, heeft hy zyne gedane belofte vergeten. Als hy nu op zekeren tyd een ander Edelman te Paard een end weegs uitgeleide wilde doen, en genoodzaakt was de Kerk van den H. *Gallus* voorby te ryden, wilde het Paard, voor die Kerk komende, geen ſtap verder gaan, niettegenſtaande hy het geweldig met de ſporen ſtak; waar op hy dan middagklaar bemerkte, dat het Paard veel beſcheidener en Vromer was dan hy, wyl het zelf de belofte voldoen wil-

de, die hy had nagelaten, gelyk het ook geschiedde. *Strab in Vit. S. Galli. L.* 2.

Gelyk 'er in de Roomsch Catholyke Kerke veel schone Ridderordens zyn, als de *Duitsche* Orden, die van *St. Jacob*, van *St. Lazarus*, van *Calatrava*, van *Alcantara* enz. Zo is 'er ook een schone Orden, die genoemt word, de Ridder-Orden van het Gouden Spoor, welke zeer beroemt en loffelyk is: Doch onder deze Ridders behoren de *Sporemakers* niet, wyl zy weinig goudene, maar meerendeels zeldzame *Sporen* dragen, en men zal 'er veel (schoon niet alle) onder dezelve vinden, die drie dagen voor *Aschdag* hun grootste Feest houden, en wel zulke harde koppen hebben, dat een Smits-Aambeeld beter te regeren is dan zy. Doch dit strekt de Deugdzamen tot geen Oneer, want het is voor het Goud geen schande, dat het Lood zyn naaste buurman is.

Wilt

DE RIEM- EN GORDELMAKER.

Wilt gy in 't goede niet vertragen,
En geen geweetens-geeſſels dragen,
Maar zyn op Vrede- en Vryheids baan?
Zo denk geſtaeg aan Chriſti ſtriemen,
En laat uw hart ſteets in de RIEMEN
Der Kruiciging zyns zelven gaan.

HEt Riemmakers Handwerk heeft voor eerst in *Duitsland* een groten aftrek, inzonderheid in voorname Steden, alwaar een menigte van Koetzen, Wagens en Karren zyn. Het voornaamste werk des *Riemmakers* bestaat in schone tuigen voor de Paarden te maken; maar wie de eerste *Riemmaker* is geweest, dat kan niet met grond bewezen worden: en of de Paarden, welke in de Arke *Noachs* zyn geweest, ook te dier tyd reets tomen en Riemen hebben aangehad, is ook heel duister om te ramen.

Wyl de van natuur zo wel geschapen *Absalon* in alles stout en opgeblazen is geweest, zo is 't ook wel te denken, dat hy de Muil, waar op hy zat, toen hy tegen zynen Vader *David* te Veld toog, fray laten opsmukken, en bygevolg met des *Riemmakers* werk wel voorzien hebbe; doch dat naderhand dit Dier doorgegaan, en *Absalon* aan de Eike is blyven hangen, in welker gedaante hy van *Joab* doorstoken wierd, zo is 't niet te vermoeden, dat de Toom gebroken, of de Riemen gescheurt zyn, doordien de Riemmaker een bedurven Leer daartoe gebruikt hebbe; maar dit is alles veel meer het ondoorgrondelyke Oordeel Godts toe te schryven; want de rechtvaerdige Godt weet heel wysselyk en rechtmatig met gelyke Munt te betalen. *Absalon* had gezondigt met de hairen, als willende uit doemwaarde Eerzucht de Kroon zyns Vaders op dezelve dragen, en even daarom is hy met de hairen aan eene Eike blyven hangen, en een elendigen Dood gestorven: *per quæ quis*

pec-

peccat, per hæc & torquetur, waarmede iemand zondigt, daar mede word hy ook geplaagt. Sap. II. vs. 17.

Samson is onbehoedzaam geweest met zyne oogen, door welke hy 't vergif van de schone *Delila* had ingezogen. De Philistynen hebben hem naderhand beide oogen uitgestoken; ziet hoe wonderlyk Godt betaald. *Jud.* 14. Na dat *Samson* de oogen verloren had, heeft hy eerst recht kunnen zien, dat men een Wyf niet al te veel vertrouwen moet.

De eigentlyke Natuur van 't Vuur is, dat het opwaarts brande, en zich naar boven verheffe; doch te *Sodom* en *Gomorra* is het vuur tegen de natuur van boven naar beneden gedrongen. Men zie hier van de reden by *Chrysost. Serm de Abrah. & Sod.* De Godloze *Sodomiten* hadden ook tegen de Natuur gezondigt, de Mannen met Mannen zich schandelyk vermengende. Zie hoe Godt betaald!

Alexander de Grote placht dikwils by nacht met een Pyl naar de Sterren te schieten, welke op 't Latyn *Astra* genoemt worden: een tydlang daar na heeft een Soldaat met een Pyl *Alexander* een oog uitgeschoten, en dees Soldaat was *Astra* geheten; zie hoe Godt betaald!

Hendrik de IIIde dezes Naams, Koning van *Vrankryk*, heeft door zyn Volk den Hertog en Cardinaal van *Ghisa* laten vermoorden; het woord dat hy ten dien einde aan zyne Soldaten gegeven had, was de naam van *Clemens*: deze *Hendrik* is naderhand door een gemeen persoon in zyn Kabinet met een mes vermoord geworden: hoe heeft de dader geheten? ook *Clemens*. Zie hoe wonderlyk Godt betaald.

De

De Riemmakers hebben te dier tyd een groot voordeel gehad, toen de Koning *Pharao* met zyne gantſche *Armée* de Iſraeliten vervolgde; want hy hadde een ontelbaar getal Wagens en Paarden by zich, welke buitentwyffel alvorens met allerhande Riemmakerswerk voorzien zyn geweeſt. Doch deze Tocht heeft een zeer rampzalig einde genomen, want toen de Rode Zee zich van elkanderen gedeelt, en den Iſraëliten een vryen doortocht vergunt had, begaf zich *Pharao* ook met de zynen in de Zee, gantſchelyk van meening zynde, dat de Weg voor hen zo goed als voor de Iſraëliten was; maar toen het Water zich weder vereenigde, en hem met al zyn Volk overſtroomde, heeft de dwaze Koning ondervonden, dat, 't geen Godt den eenen doet, niet altoos een ander ook te hopen hebbe.

Godt heeft de Moordenaar en Quaaddoender aan 't Kruis, na dat hy al zyn leven een bozen wandel gevoerd had, een heilig einde verleend, en een Kind der Zaligheid van hem gemaakt; maar verlaat u daar niet op, gy onbekeerden! want, wat Godt den eenen doet, dat heeft iedereen niet te hopen. Veele duizend en duizend hebben 'er kwalyk geleeft, maar zyn ook weder kwalyk geſtorven.

Jephta had een gelofte aan Godt gedaan, dat, ingevalle hy hem de Zege verleende op zyne Vyanden, hy hem het eerſte, dat hem uit zyn huis te gemoet kwam, zoude Opofferen: voorzichtig, Heer Hoofdman, byaldien uwe Gemalinne of uwe Dochter u eens bejegende? 't ſchaadt niet, docht *Jephta*, want Godt heeft wel een' Engel aan *Abraham* gezonden, toen hy

hy *Isaac* wilde Offeren, welke den slag wederhield; zo kan Godt met my ook handelen. Maar om zulke dwaasheden te straffen, heeft Godt naderhand toegelaten, dat *Jephtas* Dochter waarlyk is Opgeoffert geworden. *Fecit sicut foverat. August. lib. Jud. Quæst.* 49. Wat Godt den eenen doet, heeft niet altoos een ander te hopen. Godt heeft van *Saulus* een' *Paulus*, van een vervolger een navolger, van een Godtlozen een Godtzaligen, en van een heillozen een Heiligen gemaakt; *ergò* kan hy my ook van een groot Zondaar en Kwaaddoender tot een Heiligen maaken: Ja toch! dat is de waarheid! hy kan, als hy maar wil; maar weet gy ook, of hy wil? neen, dat weet niemand, daarom hebt gy duizendvoud te twyffelen, want, wat hy den eenen doet, doet hy niet allen; doordien 'er al veele na de eerste Doodzonde voor den Duivel zyn gevaren.

By de Turken zyn de Riemmakers niet weinig in aanzien; want zy willen zonder riemen niet eens begraven wezen. Zo dikwils als iemand onder de *Turken* sterft, zo leggen zy denzelven op een schoon Tapyt, dat op der aarde is uitgespreid, met het aangezicht naar 't Zuiden. Als dan komen hunne Priesters, en binden den doden een groten breden Riem om 't Lyf, aan welken Riem rondtom een menigte van ronde knopjes of kogeltjes hangen, alle van *Aloë*-hout gedraaid, daarop keeren zy zich tot de omstanders, en roepen met luider stemme: *Subachanalla!* dat zo veel beduid als, Godt zy hem genadig. Ja zommigen van hen geloven, dat *Mahometh* hen met deze Riemen in het Paradys trek-

trekke. *Philipp. Lonic. Tom.* 2. *c.* 19. Dat Riemt zich wel, maar 't Rymt zich niet!

De Riemmakers gaan met allerhande huiden om: doch zy moeten ook zelf wel bedenken, dat ze hun eigen huid ook eens te markt brengen, en voor den geenen verschynen moeten, die het goede van het kwade weet te scheiden.

Doch het strekke hen tot vermaning, dat ze hun geweten in acht nemen, niemand bedriegen of te veel afnemen, hun Handwerk vlytig en onder Godts zegen voortzetten, uit het Leder geen Lyder! maken, en meer gedenken aan de lange Eeuwigheid, dan aan de lange Riemen.

Myn Godt, laat t'allen tyd' myn harte,
Met een Geweten zonder ſmarte,
En Waarheid vaſt OMGORDT, *beſtaan:*
Moet ik dan met de Leugen ſtryden,
Zo weet ik, dat ik met verblyden
In 't eind zal uit het Vechtperk gaan.

HEt Gordelmakers Handwerk is in den beginne niet zo pryswaardig en Kunſtryk geweeſt, als het tegenwoordig in veele Landen der Waereld is. Want men behielp zich eertyds in plaats van een Gordel maar met een brede band om 't Lyf, waar door de Klederen veel beter aan 't Lyf gehouden wierden. Doch ſedert dat uit het Zaad, door de nydige *Lucifer* in de Waereld gezaaid, ook de hoovaardye en pracht der Klederen zyn opgewaſſchen, zyn ook de Gordels met allerhande Goude, Zilvere, en Metale ſieraden opgepronkt geworden; ſchoon het in derdaad niet eens der moeite waardig is, dat men om een ſtinkend Vat zulk een koſtbaren hoepel legge.

De yverige Boetprediker *Johannes de Doper* droeg, volgens de Goddelyke Schrift, ook een Lederen Gordel om zyn Lyf, doch deze diende alleen t'zyner Kaſtyding; want gemerkt hy een Rok van Kemelshair op zyn blote lichaam droeg, zo heeft hy den zelven door dezen Gordel des te vaſter op zyn lichaam gepreſt, zo dat ze hem in plaats van een tuchtroede diende; want offſchoon hy reets in zyn Moeders lichaam Geheiligt was, zo wilde hy echter aan-

tonen, dat de Kuisheid zonder kastyding bezwaarlyk kan behouden worden. Het Menschelyke lichaam, deze grote en blote *Musti*, heeft de natuur en eigenschap van een brandnetel; als men deze met de hand zagtkens drukt en teder behandelt, zo brand ze des te sterker, doch als men dezelve hard aantast en vryft, beneemt men haar den moed en snuikt haar de Vleugels.

De grote Man Godts *Elias* heeft insgelyks een Lederen Gordel gedragen, als we lezen 2. *Kon.* 1. welken naderhand veele Ordens personen daar in gevolgt hebben, waar onder voornamentlyk te tellen zyn de *Augustynen*, welker Gordels van de Roomsche Pausen met zonderlinge grote genade verrykt worden. In het Huis te *Lorette* ziet men ook de Zalige Moeder Godts met zulk een Gordel afgebeeld, en aangezien zulks door de hand van den H. *Lucas* gedaan is, zo is 't wel te geloven, dat hy ze zodaniger wyze heeft ontworpen, als zy op aarden gewandelt heeft.

De Gordelmakers hebben hun Handwerk reets tot zulk eene volkomenheid gebracht, dat hunner eenige by na onder de Kunstenaars zyn te tellen: nademaal zy zo wel het Goud en Zilver als het Koper, tot allerhande form en sieraad daaraan weten te brengen: doch van alle hun Werk schat ik niets waardiger, dan die Ledere Gordel, welke de heilige *Colmanus* aan zyn Lyf gedragen heeft. Deze Gordel werd noch hedendaags op het Adelyke Huis der Heeren van *Osechnasaigh* als een zonderlingen schat bewaard; ook geschieden 'er niet weinig wonderen door deze Gordel, gemerkt eenigen door

het

het blote aanraken van hunne ziekte zyn genezen geworden: wyders is 'er onder anderen dit merkwaardig van, ja door een gedurige ondervinding een vast mirakel geworden, dat deze Gordel niemand past om zyn Middel, dan die noch zuiver Maagd zyn, zodanig een mag ook zo dik en Lyvig zyn als hy wil, zo kan hy zich met dezen Gordel omgorden, daar in tegendeel een ander, die zyne Eere der Jonkheid verloren heeft, al was hy ook noch zo dun en mager als een Laadstok, denzelven niet om zyn middel kan krygen, als zynde dan veel te eng. Waardoor Godt openbaar maakt, hoe aangenaam hem de geenen zyn, welke met deze witte *Leliën* pronken. *Pagat. tom.* 2. *fol.* 261.

By *Levit.* op het 1. 5. 12. 14. en 15de *Capittel* heeft Godt bevolen, dat men hem altyd maar jonge Duiven zoude opofferen, *Pullos Columbarum*: Waarom altyd jonge Duiven, en geene Oude? merk de oorzaak, daar is geen hitziger Dier dan een Duif, waarom ook de Poëeten altoos een paar Duiven voor den Wagen der Godinne *Venus* spannen: Dus is ook *Albert Magnus* van die meening, dat *Columba* zo veel wil zeggen, als *Colens Lumboe*, en voorzeker het is bekend, dat de Duiven den gantschen dag korren en trekkebekken, daarom heeft Godt dezelve van het Offer uitgesloten; maar *Pullos Columbarum*, of jonge Duiven, als noch in den staat der onschuld zynde, deze heeft Godt zeer lief en waard gehouden.

De heerlyke Intocht van Christus in *Jerusalem* wierd meerendeels versierd door de Hebreeusche jongelingen, welke hier en daar de

takken van de Olyfbomen braken, en met de zelve den gezegenden Heiland zeer verheug ontfingen. Ook wilde de Heere met niemand anders pralen dan met kleine en reine knapen nademaal zy van de Latynen *Pueri*, dat is *pu ri* genaamt worden. Alhier heet het eveneen als by *Matth.* 19. *Qui poteſt capere*, *Capiat* Die 't vatten kan, die vatte het.

Rupertus in Exod. Lib. 2. *C.* 20. *Ao.* 111 ſchryft, dat te *Luik* in Nederland, met ee Godzaligen Munnik, *Rupertus* genaamt, de volgende bejegening is voorgevallen: Als ge melde geeſtelyke op een heiligen Paaſchdag de verborgentheid der glorieryke Opſtanding va Chriſtus betrachtte, en niet begrypen konde hoe toch de Heiland uit het toegeſlotene Gra zy gekomen, ſprong hem op het ogenblik de Gordel, die hy droeg, van zyn Lyf, en blee echter zo rond toe, als hy om 't lyf gezete had, zonder in 't minſte los te gaan, waar b zich te gelyk die ſtem liet horen:

Sic potuit clauſo Chriſtus *ſubire ſepulchro.*

Op deze wyz', zynde opgeſtaan,
Is Chriſtus uit het Graf gegaan.

Wy elendige Adamskinderen moeten noo zo vermetel zyn, dat wy de diepſte verbo genheden des geloofs willen doorgronden want daar toe is ons naakt en bloot Menſch lyk verſtand veel te zwak; ja in dezen opzich te zyn de Eenvoudigen veel zekerder, dan d nieuwsgierige wroeters, die van den berg C *lympus* het ſtof willen afblazen, of in h

die

liepste des *Oceaans* den grond peilen: Byallien de goede *Icarus* niet zo hoog gevlogen vare, zo hadde de Zonne hem de Vleugelen iiet versmolten. Had zich meenig een niet zo liep in onbegrypelyke zaken gewikkeld, hy oude tot zulk een schandelyke Ketterye niet ervallen zyn. Was *Plinius* liever een *Blinius* gebleven, en hadde niet zo nieuwsgierig en brand van den Berg *Vesuvius* betracht, zo vare hy niet in dit heete Bad ten grond gegaan. Iet is beter met een gemeen Man heilig en envoudig te geloven, dan met eenen *Origenes* en douzyn brillen op de neus te zetten, om lle goddelyke eigenschappen te ontleden. *Aan boogte des Hemels, en aan de diepte der Aarde geene doorgrondinge. Prov.* 25.

Wat wyders de Gordelmakers betreft, zo eet ik voor my hen niets schimpelyks voor te erpen, en wil ook van hen geloven, dat ze rome Dienaren Godts zyn, welken *Johannes* zyne Openbaringe met een gouden Gordel mgordet heeft gezien. *Apoc.* 1. anders stond et slecht men hen geschapen, als ze schone eraden konden maken, en hunne ziele zonder eraad lieten.

 'T GOUD-DRAADTREKKEN EN GOUDSPINNEN.

Alschoon men noch zo menigmalen
Den GOUDDRAAD *komt door 't yzer halen,*
Behoud hy echter zynen Glans:
Dus moeten wy getogen worden,
Als Dood en Lyden ons omgorden,
Door 't vast geloof naar 's hemels trans.

DE

DAt *Cares Lydius*, een Leerling van *Lysippus*, het grote Zonnenbeeld te *Rhodis* gegoten, en dat *Zenodorus* het beroemde beeld van *Mercurius*, 't welk vier hondert voeten hoog was, te *Avernia* in *Vrankryk* gemaakt heeft, verstrekt hen wel tot een zonderlingen roem en glorie, maar dat de Menschelyke wetenschap het Goud, Zilver, Yzer, Koper, Metaal enz. tot de dunte van een hair kan trekken, en een tederen draad daar uit maken, is insgelyks kunstig en pryzens waardig: weshalven ook deze Menschen op geenerley wyze onder de plompe Handwerks lieden zyn te tellen, nademaal duizenderley werklieden zich van het werk des Gouddraadtrekkers moeten bedienen. En byaldien alle Gouddraadtrekkers te gelyk zouden sterven, moesten ook alle Passement-werkers en Goude lindwevers gewisselyk achter het Lyk gaan. Die dit handwerk heeft uitgevonden, dien zyn de harssens niet met stro gevoerd geweest; want daar werd niet weinig verstand, oordeel en moeite vereïscht, wanneer men een stuk Metaal van een Vinger dik, zo dun wil trekken, dat het als de fynste draad kan gebruikt worden: en waarlyk niemand is meer aan de Draadtrekkers verplicht, dan de Heeren *Muzikanten*, welke veele Metale en andere Draden op hunne *Instrumenten* moeten gebruiken.

Byaldien de Draad van den *Cyther* zo wel ter spraak als ter klank was, zo zou hy in 't lange en brede verhalen kunnen, wat hy al hebbe moeten uitstaan, eer hy tot zulk een dunne en tedere gedaante is geraakt, door hoe

menig nauw gat de arme drommel is getogen geworden, zo dat alle zyne Leden uit malkanderen zyn gerekt; hoe menige knyptang heeft hem by den kop gevat, waarvan hy overluid zou geſchreeuwt hebben: en door hoe menigen engen en ſtrengen *pas* moet hy niet marcheren, voor dat hy eindelyk tot die Eere geraakt. *Per Anguſta ad Auguſta: door Benauwdheid tot heerlykheid.*

Saul is van den Ezel op het Paard gekomen: want toen hy zyns Vaders Ezelin zocht, is hy tot Koning gezalfd geworden. Het gebeurd wel meer, dat een arme ſlokker tot een Man van Staat word; deze heeft Eere en Smeer, Have en Goed, goud en zilver genoeg; in zynen *Almanach* is het *Guldengetal* groot, op zyn Dak zit altoos de Vogel *Havik*, of *Heb ik*; in zynen tuin groeyen de ſchoonſte Goudbloemen, en onder zyne Kruiden is veel Vrouwen-Munt. Wegens zyn geluk behoorde hy *Fortunatus*, wegens zyn Geld *Aurelius*, wegens zyne Middelen *Copioſus*, wegens zynen Rykdom *Abundius*, wegen zyne Eere en grootheid *Honorius*, en wegens zyne Zegeningen *Benedictus* te heeten: doch voorheen is hy Arm en nooddruftig geweeſt, en heeft meer krabben als duiten, meer ſcheuren als buidels, en meer Lompen als Goud gehad: hoe is hy dan zo Ryk en aanzienlyk geworden? Antwoord: het is hem gegaan als de Gouddraad, hy heeft veel uitſtaan, en menigen nacht aan zyne ſtudie te koſte moeten leggen. *Per Anguſta ad Auguſta.*

Door zweten, en niet door ſtil gezeten; door *travailleren*, en niet door *Spantzeren*; door vly-

vlytig zyn, en niet door ſpytig zyn; door waken, en niet door verzaken; door vaſten, en niet door ruſten; om kort te gaan, door werken, Bidden en eerlyk zyn, geraakt men uit kommer, verdriet en pyn.

De draad is in den beginne lomp en ongeſchikt; doch door het menigvuldige trekken word hy dun, en kan vervolgens tot alles gebruikt worden. De Menſch is van jongs af aan plomp en onbekwaam, doch door het trekken en optrekken in 't goede, kan hy tot ſchone hoedanigheden en wetenſchappen geraken. In geen van de vier Evangeliſten vind men, dat ooit de Kinderen by onzen Heere iets voor hunne Ouders begeerd hebben; maar wel de Ouders voor hunne Kinderen, als blykt *Marc.* 9. daar een Vader den Heiland om hulp aanſpreekt, voor zyn' Zoon, die met een ſtomme Duivel bezeten was. *Matth.* 15. heeft de *Cananeeſche* Vrouwe genezing verzocht voor hare Dochter: op een andere tyd heeft de Vrouw van *Zebedeus* hare twee Zonen, *Johannes* en *Jacobus*, by onzen Heere tot hoge waardigheden pogen te verheffen. Doch nooit heeft men gelezen, zegge ik nochmaals, dat Kinderen iets by den Heere Chriſtus verzocht hebben voor hunne Ouders, behalven een, die een Dicipel van Chriſtus wilde worden, maar verzocht om verlof dat hy alvorens zyn Vader mocht begraven: Myn lieve Vriend! Waarom bad gy niet liever, dat de Heiland uw Vader van den do den mocht opwekken? maar dat is der Kinderen aart en eigenſchap niet, want zy wagten meerendeels op der Ouderen dood, wegens de Erffeniſſe, en de Ouders doen ook

 door-

doorgaans hun beſt daar in, dat ze hunne Kinderen wat veel Geld en Goed mogen nalaten. Doch myn goede Ouders gy zult en moet weten, dat de beſte Erffeniſte der Kinderen is, dat ze wel opgevoed worden. Wat helpt het, dat gy een Kind nalaat dat Geldryk, maar niet Deugd- of Zinryk is? Wat nut is 't, dat gy uw Zoon tien duizent Goud guldens in de Kiſt nalaat, en daar en tegen ſlechts loutere Plomp-Guldens in gebaarden? een gantſch huis vol ſchoon Huisraad, doch zyn bovenſte verdieping ſlechts met ſtro gevuld: een ſchone gave Grond en Land, doch hy zelf heel onbegaaft: een gantſche Stal vol Koeyen, doch hy een lompen Os enz. Was 't dan niet roemruchtiger geweeſt, dat gy hem liever had opgevoed in alle Deugden en Wetenſchappen, welke zelf de Oude Wysgeeren voor de grootſte Rykdommen hebben gehouden.

Het Gouddraadtrekkers handwerk en hunne kunſt is prys en roemwaardig, maar hun gedrag is veeltyds zo fyn niet als hunne draden; zy trekken wel het Metaal, maar blyven zelve ongetogene gaſten, en men vind by hen den roeſt niet alleen in hunne handen, maar ook in 't Geweeten: zy maken wel ſubtiele en fyne draden, maar zy blyven zelf grof van Zeden: doch ik wil niet twyffelen, of daar zullen ook noch wel wakkere en Deugdlievende Menſchen onder zyn, die zich om eenige weinige gebreken niet behoeven te ſchamen, want het is de Rozeſtruik geen ſchande, dat ze by de bloem ook doornen draagt.

't GOUD *wil wel met de* ZYDE *paren,*
Doch werd een Vriendschap van veel' jaren.
Wel baast verbroken door dien gloed:
Dus vliet de Ryke Vriend den Armen,
Als Droefheid 't Vriendelyk erbarmen
Wil smelten uit des Mammons goed.

Aar is een zeker Spreekwoord, en dat duurd altoos voort en voort, zeggende: 't Goud behaagt ieder een, het is met het Goud gesteld, als met het Geld.

Want schoon het Stom is,
't Maakt recht dat Krom is;
't Maakt zotten tot Wyzen,
En Jongen van Gryzen.
Al benje Schelm of Dief,
Hebje Goud, men heeftje lief.

Niet alleen de kunstige *Duitschers*, *Franschen*, en andere, maken hun werk van het Goudspinnen, om daar door de Buidel-ledigende pracht te vermeerderen; maar zelf de Wyven in *Lapland* weten met een zonderlinge aardigheid Tin te spinnen, en zyn hier in niet lappig, maar goede Huishoudsters, nademaal zy het Zilver en Goud nuttelyker aanwenden, en zich van het Tin tot hare versieringe bedienen. Hare kunst bestaat in twee stukken: eerstelyk maken zy draden van het Tin; naderhand overtrekken zy daar mede andere draden

uit de Zenuwen der Ren-Dieren. Tot het eerſte gebruiken ze een hoorn met veele gaatjes, waar van het eene wyd, en het andere nauw is, door welke gaatjes zy het Tin met hare tanden doortrekken, en het zelve, gemerkt het van het eene gat door het andere gaat, hoe langs hoe dunder ſpinnen. Doch wyl als dan die draden noch rond, en niet bekwaam zyn om andere daar mede te overtrekken, moeten ze op eene zyde plat gemaakt worden. Om zulks nu te verrichten ſtoppen zy een gaatje van den hoorn half wegen toe met een zeker beentje, en trekken dan den tinnen draad daar weder door, die daar op aan de eene zyde plat word. Vervolgens word deze draad op een andere draad gebracht. Namentlyk zy nemen den Tinnen draad benevens den draad van de Zenuwen uit de Ren-Dieren te zamen, en drayen ze met de Spinrokken rond, zo dat het een overzilverden draad gelykt. Doch op dat de beide draden niet met malkanderen verwarren, binden zy den eenen om den hals, en den anderen om de voeten.

Nu behoorden zich billyk alle Goudſpinſters met ernſt te bevlytigen, om een gouden geweeten te behouden, en het zelve niet met bedrog, dat het eindelyk zwaarder maakt als lood, te bevlekken. Maar de bedriegery geſchied niet zelden. Voornamentlyk als verguld Zilver voor louter Goud verkocht word, of wanneer ze het op Zyde geſponnen Goud op een vochtige plaats leggen, en het zelve dus zwaarder laten worden, of dat ze veel garen om de ſtrengen doen, op dat dezelve niet verwarren, en zy 'er des te beter mede kunnen uitkomen. Welker

ker bedrog de vrymoedige *Garzon* in zyne Schouwplaats *Dis.* 148. *p.* 1051. inzonderheid die geenen te vooren werpt, welke te *Milaan*, *Bologne*, *Brescia*, *Rome*, *Napels*, *Venetien*, en in andere plaatzen met Goudspinnen haar brood winnen.

De *Fransche* Goudspinsters weten op een zonderlinge wyze daar mede om te gaan. Zy nemen geslagene Goudbladen, en snyden dezelve met een ongemene gezwindheid en gewisheid, genoegzaam maar spelende en of zy 'er niet eens om dachten, met byzondere daar toe gemaakte Scharen in de lengte, houdende tusschen de Vingers der Linkerhand een zeker *Instrument* van Zward goed, en het daar aanhangend garen, zo dat de Scharen gelyk snyden, en niet te diep vatten, noch by aldien ze te spaarzaam vatten, de vergulde Zilvere draden te smal maken. Op zulk eene wyze kan één Vrouwspersoon meer snyden, als 'er twee kunnen spinnen, al waren ze noch zo handgauw: vervolgens spand men in het vertrek geele getweernde Zyde, waar van de Spinster de enden in de hand houd, en aan de voorste vinger een soort van een Vingerhoed met veele kleine ronde pypjes heeft, hier mede vat zy den Gouddraad, en leid het eind van de Zilverdraad op de Zyde, gevende met de rechter een draay aan het spil, welke omdrayende de Zyde met Goud overdekt, zonder dat het minste Zilver of daar onder verborgen Zyde meer te zien is, en zulks zo vast en dicht, dat men zou zweren, dat het louter gesponnen Goud ware. Meenige Goudspinster zou wel wenschen, dat ze met hare Spil of met het Spinradt

radt zo gelukkig zyn mocht, als zekere Boer in *Hongarië*, die met zynen Ploeg Goud uit de grond sponne; want bezig zynde met ploegen, trok hy met het Ploeg-yzer verscheide Goude draden uit den grond: toen hy nu kort daarna hout in de Stad *Eperies* voerde had hy de Ossen het Juk met dat Gouddraad aangebonden. Doch in gemelde Stad voor een Goudsmits huis stil houdende, en deze het Goud ziende, vroeg hy den Boer: waar hy aan zulk Bindgaren kwam? De Boer antwoordde, dat hy zulks onder het Ploegen uit de aarde gedolven had, en dat, zo hy 'er zin in had, het zelve voor een gering drinkpenninkje wel behouden mocht. De Goudsmit verzuimde dit niet, gaf de Boer een vereering, en verzocht hem, dat hy vry meer van dat bindgaren zoude brengen, 't welk de Boer wel beloofde, maar niet weder kwam.

De vereeniging van het Goud met de tedere Zyde, welke echter door een heeten gloed van elkanderen kan gescheiden worden, geeft my aanleiding, iets van onbestendige Vrienden te melden, welke gedurende het goed geluk de allerbeste schynen te zyn; maar die by de droeve wolken van tegenspoed verdwynen als Sneeuw voor de Zonne.

In een klein Boekje, *de Vriend in den Nood* genaamt, is te lezen van een Persoon, dien het in 't hoofd geslagen, en door de Wandeling de Dolle *Johannes* van *Marpurg* genaamt was, deze arme slokker sprak goed Latyn, en was in de Historie wel ervaren, ook zomwylen tamelyk by zyn Verstand zynde: hy hadde altoos een' hond by zich, dien hy *Vulgus* noemde, en wanneer men hem vroeg, waarom hy zynen

nen Hond toch *Vulgus* noemde? begon hy overluid te lachen, en zeide: *Vulgus Amicitias utilitate probat*. Als ik mynen Hond wat te Eeten geve, is hy myn goede Vriend, en verzeld my waar ik heenen ga; doch als ik zelfs niet te Eeten hebbe, zo neemt de Vriendſchap tusſchen my en mynen Hond op 't ogenblik een einde. Meenig een heeft meer Vrienden, dan de Stad Conſtantinopel ſpitze Toorens, en daar verloopt byna geenen dag, op welken hy niet door zulke Gaſten bezocht word: zelf in den winter heeft zodanig een niet nodig, dat hy de Sneeuw van voor zyne deur behoeft te laten wegveegen, want het Voetpad van zyne Vrienden en Makkers blyft door het gedurig gebruik altoos zonder Sneeuw: maar ach! hoe veele dragen maar den uiterlyken tytel van Vriend, en zyn in hunne harten valſche Menſchen, even zo als het verolmde hout, dat veeltyds by nacht een vurigen ſchyn van zich geeft, en inderdaat niets is. Veele benoemen zich met den Naam van Vriend, en zyn gelyk met den Haan op een Toren, die naar de Wind draaid, dat is te zeggen, dat ze meerendeels maar Tafelvrienden zyn. Daar plagt een zeker glas in *Duitsland* te wezen dat men *Angſter* noemde; en zulke *Angſter-Vrienden* zyn 'er by *Millioenen*, maar Vrienden in den *Angſt* of nood bedroeft weinig. Der Waereldvriendſchap gelykt den *Zwaluwen*, welke den gantſchen Zomer in en voor onze Huizen hunne Logementen nemen, ook vroeg en ſpade hun gezang, dat veel meer verveelende dan aangenaam is, voor onze Venſters laten horen: maar zo ras de Maand *October* in 't Land komt, en het een weinig begind koel

te

te worden, vliegen zy als ontdankbare Vrienden, zonder hunnen Huisheer eens te groeten, naar andere Landen, en laten niet anders achter dan een neſt van modder en ſlyk opgetimmerd.

Niet anders zyn de Waereldvrienden, welke u onophoudelyk roemen en pryzen, duizendenderley vriendelyke weezens, wenkende oogen, eerbiedige Dienſtaanbiedingen vertonen, zo lang de wind by u goed is, zo lang de Keuken wel ruikt, zo lang de Kelder wel uitleverd, zo lang de Kiſten en Kaſſen vol zyn, en zo lang u het goed geluk aanlacht: maar zo ras het begind koel te worden, en de Nood aan de Tafel komt zitten, de Armoede het Wambuis verſteld, de Droefheid ten venſter uitziet, en de Elende het Dorpelwachters Ampt bekleed, zo vliegen alle die Vrienden weg gelyk de Zwaluwen, verlaten u, worden valſche Gemoederen, vergaan als Zout in 't water, en verdwynen als de ſchaduwe aan den Zonnewyzer als het Avond is.

De Geduldige *Job* geloofde, dat hy de beſte Vrienden van de Waereld had; ondertuſſchen was 't met de meeſte *Ubi dapes, ibi apes*, *Broodvriend* en geen *Noodvriend.* Want na dat de Almachtige Godt *Job* weder in een goeden ſtaat geſteld, hem alles verdubbeld, en dermaten verrykt had, dat hy 14000. Schapen, 6000 Cameelen, 1000 Jok-Oſſen, 1000. Ezelinnen bekomen had, en van alles overvloedig voorzien zynde, kwamen zyne Vrienden zich met hopen by hem aangeven, zy waren met hem wel te vreden, toen was het: Broeder! hoe vaart gy? ik verheug me van herten

om

om uwen welſtand, om uwe Gezondheid enz. Zo lang als *Job Fortunatus* heette, zo lang als de Heer *Felicianus* zyn Huisbezorger was, zo lang als de Braadſpitten liepen, zo lang hadde ook *Job* goede Vrienden genoeg, voor hem, achter hem, om hem en by hem. Maar zo ras hy Goed verloren en Bloed verloren, Huis verloren en Hof verloren, Goud verloren en Smout verloren hadde, ja dat hy eindelyk in 't geheel op den Miſthoop was geraakt, toen verloor hy ook de overige menigte, namentlyk alle zyne goede Vrienden. Deze pakten zich uit het ſtof, gelyk de Vliegen uit een koude Keuken. Zy maakten het gelyk een zuiver beekje, dat al ſpeelende en ruiſſchende door heggen en ſtruiken vloeid, zo lang de Zomer in 't Land is; doch zo ras de Winter aankomt ophoud met lopen, ja eindelyk in 't geheel verſtyft Zy maken het gelyk de viſſchen in de Vyvers, die nooit de hoofden boven 't water ſteken, ten zy men ze wat brood toe werpt. Zy maken het als de bloedzuigers, welke zo lang de Menſchen aanhangen, tot dat ze genoegzaam verzadigt zyn, alsdan vertrekken zy wel vernoegt. Om kort te gaan, *Job* heeft moeten ervaren, 't geen 'er *Eccleſiaſticus* ſtaat: *Eſt amicus ſecundum Tempus, & non permonebit in die tribulationis*, Een Vriend toond zich getrouw, ter goeder tyd, maar in tyd van droefheid houd hy geen ſtand. Toen Chriſtus de Heere wonderlyker wyze met vyf Gerſten broden en twee Viſſchen, vyf duizend Man behalven de Wyven en Kinderen, dermaten geſpyſt en verzadigt had, dat ze niet alleen zat geworden waren, maar

dat ook de Apoftelen noch twaalf korven met overgeblevene brokken konden vullen, wilde het Volk hem Koning maken, namentlyk om dat hy hen den Mond gewafſchen had; want volgens het gevoelen van veel voorname Leeraars, is 'er zulk een edel ſap uit de Viſſchen voortgekomen, dat de beſte Wyn daar niet by halen kon, hierom zyn ze hem zo genegen geworden. Meenig een heeft een tamelyk getal Vrienden, die hem dag en nacht by blyven, en om hem heen zwerven, als een hoop vliegen om een Zuiker pot; zy beminnen hem, pryzen en roemen hem, als een Kwakzalver zyn Wurmkruid, alles is goed, alles blyft goed, en alles heeft hy goed; waarom? om dat hy alles geeft, en hen de Mond ophoudt. Daarom zyn ook zodanige maar Tafel-Vrienden, Brood-Vrienden, Schotel-Vrienden, en Beet-Vrienden te noemen; ook is 'er niets redelyks aan hen dan den Mond, met welken zy dapper weten te vleyen en te Eeten; want hun gantſche Wezen beſtaat maar in het aflezen, hun gantſche genegenheid in de goede gelegentheid, en hun gantſche Broederſchap maar in het Braadſchap; doch als de nood eens naderd, nemen zulke valſche Menſchen en Tafelbeezems de wyk, en gaan op de vlucht, als de *Franſchen* by *Hochſtet*, welke vloden, zonder dat ze vervolgt wierden.

Aangaande de Goudſpinſters, zo hebben we al eenige ſlechte ſtaaltjes van haar ontdekt, waar aan wy hopen dat ze zich zullen ſpiegelen, en leven dusdanig dat ze het Goud der eeuwige heerlykheid mogen beërven.

Strenge

Strenge Atrops ondermynt het herte
Zo lang met zorgen ziekte en ſmerte,
Tot dat de MYN *des Lichaams ſpringt;*
Doch hy werpt niets dan Aard' ter Aarde,
En doet de Vrome een dienſt van waarde,
Gemerkt de Ziel door de oopning dringt.

DAar is niets gevaarlyker dan de *Mynen*, waar mede men den Vyand den dodendans kan doen dansſen, alzo dat, als hy zulks het minſte denkt, de Aarde zich opend, en zo wel Menſchen als Vee, en andere dingen, in plaats van ze in te zwelgen, na de wolken werpt, 't welk meenig een de Zinnen doed verliezen, ja wel veroorzaakt, dat hy nooit weder gevonden word, zo word hy van de aarde betaald. Offchoon nu de *Mynen* niet onbillyk onder de nieuwe Krygspractyken wel mogen geteld worden, zo zyn ze echter al van oudsher, zo wel by de Belegerden als by de Belegeraars, werkelyk in gebruik geweeſt; gelyk dan niet alleen *Julius Cezar*, de eerſte Stichter der *Roomſche* Monarchie, zich bereits van dezelve bediend heeft, doende dikmaals melding daar van in zyne beſchryving, van den door hem gevoerden *Franſchen* Oorlog, maar de Griekſche Geſchiehtſchryver *Theucytides* maakt lang van te voren reets gewag van de *Mynen*, wanneer hy van de Belegering der Stad *Potæa*, in *Beotië* gelegen, ſchryft: dat de Belegerden ter plaatze, daar de Vyanden bezig waren hunne Bolwerken op te werpen, het aardryk hoe langer hoe dieper ondergraven hadden, invoegen dat de werken der Vyanden geen goede uitwerking deden, ſtortende gedurig het eene opgeworpen werk na het ander in, en aldus niet tot hunne noodzakelyke hoogte konden gebracht worden.

Op dezelfde wyze maakten het de oude *Rhodianen*, volgens het verhaal van *Vigetius*, op het

het wegens het grote Zonnenbeeld zo beruchte en bekende Eyland *Rhodis*: want zy bemerkende, dat de Vyanden met eenen te diertyd gebruikelyk zynde Stormbok, de muuren zochten in te bonzen, ondermynden de plaats, alwaar, naar hunne gedachten, de Stormbok zou komen te ſtaan, en wel met zulk een gelukkig gevolg, dat, toen de gemelde Stormbok daar nedergezet wierd, dezelve tot een grote ſchrik en verbaaſtheid der Vyanden in de grond verzonk, zo dat ze om deze wederwaardigheid de Belegering opbraken, en den verzonken Stormbok aan de *Rhodianen* ten Buit lieten. En even zo pleeg men de Muuren en Toorens der Belegerde Steden te ondermynen, en om verre te werpen. Doch op dat de Myngravers niet te gelyk daar onder verpletten mochten, onderſteunden zy de grond met Houtwerk, 't welk zy naderhand in brand ſtaken, waar op alsdan, dit verbrand zynde, een ſchielyke en plotzelyke inſtorting volgde.

Doch de ouden hadden noch eene andere manier van Ondermynen, waar door zy niet zo veel de Muuren en Gebouwen der Belegerde plaatzen in den grond te werpen, als wel daar door met liſt en in ſtilligheid in de Steden zochten te raken. Op deze wyze had *Alexander* de Grote, als *Curtius* meld, een vaſte Stad in *Indiën* verovert, nadien hy door heimelyke van buiten gegravene gangen byna midden in de Stad met zyne Soldaten kwam doorgebroken, de hier over verſchrikte Inwoonders moedig aangegrepen, en overweldigt heeft. Ofſchoon nu deze Krygsliſt in den beginne zo verwonderlyk en vreemd ſcheen, zo was men

echter wel haaſt op tegen middelen en *Contra-Mynen* bedacht, om zulks af te wenden, doordien men zich inzonderheid te diertyd bemoeidden, om op de Mynen, die de Vyanden groeven, toe te graven, op dat dezelve zulks ziende daar door in hunnen voortgang mochten geſtuit worden. Of men bouwde een ſterke muur in den grond, om de Myngravers dus te ſtuiten, of by gebrek van ſteenen vulde men een Groef met Rys en Takkeboſſchen, welke men, als de Vyanden tot daar toe gegraven hadden, in brand ſtak, om de zelve dus te verſtikken, of tot de wyk te noodzaaken; alhoewel zy ook zomwylen een zwerm Byen en Wespen in de groef zochten te brengen, welke genoegzaam in ſtaat waren om de Myngravers te doen vertrekken, en hun werk te ſtaken.

Een boze gedachte is een *Myn*, welke wel klein, maar echter machtig is, den Menſche overhoop te werpen, als een gevaarlyke *Myn* gewoon is.

Alzo behoeft men zich zo veel niet te verwonderen over die kleine Wolke, welke in 't aanzien van *Elias* uit de diepe Zee is opgeklommen, en zich vervolgens zo verre uitgebreid heeft, dat ze een Regen over den gantſchen Aardbodem bracht. Alzo behoeft men zich zo niet te verwonderen over een klein Moſterdzaadje, 't welk volgens het getuigenis des Evangeliums dermaten opwaſcht, dat het tot een groten boom worde, en de Vogelen des Hemels daar in neſtelen. Men behoeft zich zo zeer niet eens te verwonderen, over den Vloed *Donau*, welke te *Donſlug*, in een *Furſtenbergſche* heerlykheid, zulk een kleinen oor-
ſpronk

ſpronk heeft, dat ook de Kinderen daar in baden, en met dunne Ryskens de opborrelende wellen durven trotzen; en echter naderhand door zynen verderen loop in andere Landen zodaning toeneemt, dat hy op zommige plaatzen de Zee niet wil toegeven. Men behoeft zich zo zeer niet te verwonderen over een kleine Sneeuwbal in Noorwegen, dien zomtyds een enkele Rave op het hoogſte toppunt van een Berg, met zyne klauwe t'ſamen gedrukt heeft, en die nederwaarts rollende zo veel aanneemt, dat hy een groot Kaſteel onder aan den Berg ſtaande overdekken en begraven kan, *Olaus. cap.* 4. Al dit vorengemelde is niet zoo verwonderswaardig, als dat 'er uit een kwade gedachte een gantſch Regiſter van Zonden kan ontſtaan:

Getuige zy de H. Schrift:

ô Hoe heilig was *Paulus!* nochtans is hy niet zeker geweeſt voor diergelyke heilloze gedachten enz. ô Hoe voorzichtig was *Paulus!* echter is hy niet bevryd geweeſt voor het blinde *Venus*-wicht. ô Hoe wonderdadig was *Paulus!* nochtans is hy niet ontblood geweeſt van ergerlyke gedachten. Hy heeft wegens deze verzoekingen Godt demoedig gebeden, maar niets verkregen dan dit antwoord, hy moeſt met dezen ſtryd te vreden zyn, door Godts beſchutting trok hy uit dezen ſtyd veel nut. Door moeyelyken tegenſtand, word men met de overwinninge bekroond.

Heeft aldus de Helſche Vorſt de Heiligſte en Vroomſte Menſchen met kwade en boze

gedachten aangevochten, zo zal hy immers u niet verſchonen, ô Menſch! maar het Woord is: Borſt in 't Geweer, doe hem wederſtand; maak het als de grote Patriarch *Abraham*, welke op eene tyd Godt den Heere eene Koe en een' Ram ſlagtte en opöfferde; doch toen de Roofvogels gedurig op het Vleeſch wilden nederzitten, en het zelve zochten te verteren, heeft de Heilige Man dezelve met alle mogelykheid daar afgekeerd. Wanneer nu de Helſche Roofvogel uw hert als een Gode gewydt Offer, ſteets omzwerft, en door allerley Godtloze gedachten en Ingevingen tracht te naderen, zo verdryf ze, doch niet met ſlagen, die acht hy niet; niet met geeſſelen, dat ſchuwt hy niet, maar ſchudt ſlechts het hoofd, zo vliegen ze weg als de Muggen: komen ze wederom, zo ſchudt het hooft andermaal, en zulks zo menigmaal als gy ze weder verneemt; zeg altoos neen, dat neen maakt hem razend; zeg altoos *Nolo*, zulk *Nolo* hangt een Zot hondert *Nolas* en bellen aan. Zo ras zulke gedachten in u opkomen, zo gedenk terſtond aan 't Hooftſchudden, vertoef niet lang, want een kleine vertoeving is reets eene Onderhouding; een weinig Gehoor geven, trekt niet zelden een gevaarlyk gevolg naar zich, en als het te ſpade is, is er geen herſtellen aan. Dit kan u de Fabel van de *Zwaluwen* leren: De *Zwaluw* heeft zich voor dezen gelyk als andere Vogelen in de Boſſchen en Velden opgehouden; doch op zekeren tyd ziende, dat een Boer een groten en breden Akker met Hennipzaad bezaaidde, begaf zy zich in alleryl naar de gezamentlyke Vogels, dezelve trouw-

hartig radende, dat ze toch allen mogelyken vlyt zouden aanwenden, om te maken, dat het Hennipzaad, als eene hen ten hoogſten nadeelige zaak, weg gebracht wierd, kunnende zulks met weinig moeite geſchieden, als namentlyk elken Vogel maar een korreltje of twee wegdroeg. De andere Vogels lachten over dien voorſlag der *Zwaluwe*, ſchryvende zommigen zulks hare Eenvoudigheid toe, doch anderen dreven den ſpot met haar, te gelyk haar verwytende, dat ze den gantſchen dag niet anders deedt dan de ſnater te roeren, en bygevolg niet weinig Leugens daar onder mengde. (hier van is in *Duitſchland* noch een ſpreekwoord voorhanden, wanneer men namentlyk op een beleefde wyze iemand wil heten liegen, zo zegt men *Hy Zwaluwt.*) De goede *Zwaluw* moeſt dezen hoon geduldig verdragen, als wel ziende, dat 'er grote Vlegels onder de Vogels zyn; echter kon zy uit medelyden en goedhertigheid zich niet onthouden van nochmaals haren goeden Raad voor te dragen, hen duidelyk te verſtaan gevende, dat de Hennep nu noch maar even opgeſchoten was, en het bygevolg noch tyd ware, denzelven met weinig moeite uit den grond te rukken: doch wyl de achteloze Vogels daar niet aan telden, en de zaak niet overweegende, veel minder tot een beſluit kwamen, zo heeft de voorzichtige *Zwaluw*, om alle verdere onheilen voor te komen, beſloten, het gezelſchap der andere Vogels voortaan te myden, en ook ſedert dien tyd haren neſt niet meer in de Boſſchen en Wilderniſſen gemaakt, maar in en voor de Huizen en Kerken haar verblyf genomen, al-

waar men ze noch dagelyks bevind. Ondertusschen is de Hennip groot geworden, en volkomen tot Rypheid gekomen, zo dat dezelve, na gedroogt, gebraakt, en door de handen der Oude Wyven gegaan te hebben, aan de Baander of Lyndrayer kwam, welke daar met ter haast sterke draden van gesponnen heeft. Van deze draden is eindelyk een lang, groot en breet Net gestrikt geworden, met het welke binnen korten tyd veele duizent Vogels op onderscheidene wyzen zyn gevangen geworden. In deze uiterste Elende hebben de overige Vogels haren toevlucht genomen tot de *Zwaluw*, haar demoedig om raad verzoekende hoe men het volgende gevaar en de Listen der Netten toch vóórkomen zoude? maar de *Zwaluw* antwoordde: nu is 't te spade, had gy op myn' raad de Hennip weggenomen, zo zoud gy heden niet klagen over de Listen en lagen, die gy van de Netten moet verdragen. Hierom trooit u in uw druk, en hoopt op een beter geluk. Met dit antwoord moesten de arme Vogels weder vertrekken, en vervolgens geduld hebben.

Hebt gy dit wel aangemerkt, ô Mensch! alle boze en lichtvaardige gedachten, welke u gedurig invallen, zyn niet anders dan een Zaad, 't welk de gedoemde Verleider in den grond uws herten zaaid: hierom zyt voorzichtiger dan de Vogelen, en maak, dat, als 'er maar een korreltje invald, gy het zelve aanstonds daar uit roeid, op dat het geen wortelen schiete, niet groot en ryp, en eindelyk tot een Net worde daar in gy zelfs gevangen word. Want van een kleintje komt een groot-

je!

je! wie een vonkje niet acht, heeft een grote brand te vrezen; wie de droppels van het dak niet acht, heeft eerlang een overftroming van zyn huis te duchten; wie een klein wurmgaatje in een Schip niet acht, loopt gevaar dat hy eerlang met Schip en al te gronde ga. Alzo, wie ook een klein gebrek niet acht, zal bevinden dat het in korten tyd tot een groot, vervolgens tot meerder, en eindelyk tot de affchuwelykfche gebreken zal uitdyen.

De Belegerden graven *Contra-Mynen* tegen de *Mynen* der Belegeraars, zoekende alzo een lift door een tegen lift te ontgaan.

Zulks behoorde ook een iegelyk Chriften te doen, vermits wy weten, dat de Zatan dagelyks onze harten ondermynt, en duizend liftige aanflagen op ons in 't werk ftelt; weshalven wy *Contra Mynen* moeten graven, en zynen lift met een anderen lift te keer gaan; namentlyk met het Gebedt, het welk in ftaat is om den Zatan zyn ondermynen te doen ftaken, en ons by 't Leven te behouden.

Wat eigentlyk de Myngravers betreft, daar weet ik niets van te zggen; want zy kunnen niet veel Schelmery met hun handwerk dryven; alleenlyk mogen zy wel denken, zo dikwils als ze bezig zyn, hoe menige Ziel door hun werk na de Lucht vliegt, doch daar aan hebben zy geen fchuld, ook is een Krygslift eenigermaten geöorlooft.

Myn Ziel ſtreef met verhitſten moed
Toch nimmer naar veel Geld en Goed
Die glans wekt angſt, ook kan een Kemel
Veel eêr gaan door het oog der NAALD.
Dan eene Ziel, van 't Spoor verdwaald
Door Goudzucht, gaan kan in den Hemel.

Dit

Dit is een makkelyk maar te gelyk spitsvinnig Handwerk, want daar by is meer spits dan wetenschap van noden; nademaal zy niet anders maken dan Naalden, die malkanderen zeer gelyk zyn, behalven dat de eene groter, en de andere kleinder is. Men wil dat de beste Naaldemakers te *Milaan* zyn; doch men moet de Snyders en Naaisters hier over laten oordeelen, die 't meeste met de Naalden omgaan. Men is van gedachten, dat de *Frygiërs* de eerste Uitvinders daar van zyn; en hoe gering en goedkoop dezelve ook zyn, zo zyn ze echter ten hoogsten noodzakelyk, inzonderheid is dit *Instrument* den Vrouwen ten hoogsten aangenaam, zynde de Naald hare gantsche *Academie*. Het ware te wenschen, dat zommige jonge Dochters het Naaikussen liever hadden dan het Bedt, nademaal de Luiheid meerendeels kwade gevolgen naar zich trekt.

De H. *Petrus* heeft te *Joppe* een vrome Weduwe, *Tabitha* genaamt, van den Doden opgewekt, en wel voornamentlyk daarom, wyl zy zo vlytig de Naalde gebruikt heeft. Want benevens andere Deugden plagt ze met eigen handen Klederen te maken voor de Arme Weduwen, 't welk *Petrus* dermaten bewoog, dat hy door zyn Gebedt haar Leven, tot troost der Armen, van Godt weder verkreeg. *Hand.* 9. Deze hebben nagevolgt de H. *Elizabeth*, eene Dochter des Konings van *Hongarye*, als mede eene andere *Elizabeth*, Koninginne van *Lusitanië*, welke zich gantsch niet geschaamd heeft, de Naald in de hand te nemen, en gantsche Klederen voor de Armen te maken.

De

De Ryke ſteekt de Schelmery wel haaſt; maar noch eerder die zekere Naald, waar van de eeuwige waarheid in 't Evangelie van *Mattheus* gewag maakt, dat namentlyk lichter een Kemel door het Oog van een Naald kan paſſeren, dan de Ryke in den Hemel komen. *Matth.* 19. Doch de Heere Chriſtus heeft zulks daarom niet gezegt, als waren de Rykdommen aan en voor zich zelven kwaad; maar alleenlyk deswegens, wyl de Ondeugden meerendeels by de Rykdommen haren Intrek nemen. Byaldien de verloren Zoon aanvangkelyk een armen Bloed was geweeſt, ben ik verzekerd, dat de loze en Lichtvaerdige Vrouwsperſonen niet aan hem gewreven zouden hebben; maar gemerkt zyn Buidel wel geſpekt was; daarom zyn hem die Muizen, of om beter te zeggen, die Muizekoppen nagelopen. *Vivendo Luxurioſé &c. in overdaad levende enz.* Want alwaar het Duizendguldens kruid groeid, daar zal men het Lepelkruid vinden, want *Munt* en *Snol* verſtaan zich treffelyk wel met malkanderen, hierom hebben ook de Spraakmeeſters den *Genitivus* (*Teeler*) niet verre van den *Dativus* (*Gever*) geplaatſt. Vrekheid en Hovaardigheid zyn by na dagelyks by den Ryken te gaſt, want daar *Dominus* (*Heer*) is, daar is ook doorgaans *Do-minus* (*geef-weinig*) by: ook willen de meeſte Ryken louter *Servatii* (*Bewaarders*), maar weinig *Bonifacii* (*Weldoenders*) zyn: dit heeft men gezien by den Ryken Braſſer, die den armen *Lazarus* niet een Lepel vol Soep gunde. Insgelyks huisveſt de Hovaardy wel 't meeſt by de Ryken, om dat zy alleen trots en pracht en overmoed in Kleding hebben;

ben; want de armen kunnen 't niet betalen. En gemerkt de Rykdom byna aller Zonden Koppelaarster is, zo heeft onze Heer en Heiland uitgesproken, dat een Kemel lichter door 't oog van een Naald ga, dan een Ryke in den Hemel, 't welk zo veel te kennen geeft, als dat het heel bezwaarlyk zy, en niet zonder hulp van Godt geschiede, wanneer een Ryke Zalig werd.

Cæsareus schryft, gelyk ik noch op een ander plaats gemeld hebbe, een zeldzaam geval van eene Naald. Onder de Regering van Keizer *Frederik* kwam 'er eene Ryke *Abt* te sterven, weshalven de Keizer uit twee Munniken een tot deze waardigheid benoemen zoude. De een was een boven maten Eerzuchtig en hoogmoedig persoon, weshalven hy de verkiezing met Geld wilde doordringen. Doch de Keizer wierd geraden van een zyner getrouwe Raadsheeren, dat hy toch den geenen zoude voortrekken, welke zyne Ordens Regels 't beste onderhield. Nu hadden deze Munniken in hunne Regels, dat ze onder anderen eene Naald met een draad by zich dragen moesten, waarmede zy de Klederen konden lappen. Keizer *Frederik* behaagde deze voorslag, hield zich dienvolgens, als hadde hy een splintertje in de vinger gekregen, en zeide tegens deze Munniken, dat ze hem eens eene Naald zouden geven. De eerste opgeblazene Paap, die reets meende, dat hy de waardigheid al in de zak had, ontschuldigde zich, dat hy diergelyke niet by zich droeg; doch de andere vroom en eenvoudig zynde, nam terstond eene Naald met eenen draad daarin, en gaf dezelve aan den Keizer,

waar

waar uit de wyze Keizer konde oordeelen, dat deze zyne Ordens Regelen tot in de minste dingen nauwkeurig onderhield, doch de andere niet; waarom hy ook met een lange Neus moest vertrekken, en de andere wierd onverhoopt tot deze waardigheid verheven. *Cæsar. lib* 6. *c.* 15. Wyl de Eerzuchtige Munnik de kleine overtredingen niet geacht heeft, kan men lichtelyk vermoeden, dat hy van de groten niet verre van daan is geweest, vermits men doorgaans van de kleinen begind, gelyk de Propheet *Ezechiel* zelfs betuigt, dat hy in een vloed kwame, welks water hem eerst tot aan de enkelen ging, een weinig verder tot aan de Kniën, vervolgens tot aan de Lendenen, en eindelyk wierd het zo diep, dat het niet meer te gronden ware. *Cap.* 47. Niet veel anders gaat het met de onvoorzichtige Adamskinderen, welke eene kleine Zonde dikwils niet achten, doch vervolgens daar zo diep in geraken, dat ze 'er niet meer zyn uit te helpen.

Anders is 't een bekend spreekwoord: *Hy kykt zo scherp als een Naaldemaker*, 't welk zo veel wil zeggen, als dat hy een scherp gezicht hebbe, want deze Menschen moeten zeer nauwkeurig toezien, op dat ze het Naaldegat recht maken: ondertusschen zien ze ook wel zomtyds zo scherp toe, hoe ze de Menschen 't best bedriegen zullen, makende met voordacht heel zwakke en krachteloze Naalden, zo dat menigen Snyder aan een Ledere Broek zomtyds wel een paar Douzyn Naalden moet in de loop laten; want het gebeurd menigmaal dat ze in de eerste steek

al

al buigen, en genoegzaam te verſtaan geven, dat ze beter zyn om te hechten, dan om te ſteken, en wat zodanige Nadelmakers dan voor wenſchen op den hals krygen, is lichtelyk te denken.

Een SLOT *behoord voor ieder Mond,*
Die eer en leven wil bewaren,
Zo opent zich geen' bozen grond,
Waar uit gift en verderving varen.
Hy houdt zyn tong wel 't beſt in 't Slot,
Die zich beſtieren laat van Godt.

DE

De Poëeten willen doorgaans beweren, dat *Vulcanus* de eerſte zy geweeſt welke met behulp van drie roeſtige gezellen, namentlyk *Brontis*, *Seropis* en *Pyragmon*, verſcheide dingen van yzer gemaakt heeft; maar de H. Schrift *Gen.* 4. geeft ons de waarheid klaarder aan den dag, dat namentlyk *Tubalcain* de eerſte meeſter is geweeſt in allerhande Yzer-en Koperwerk, 't welk allengsken zodanig toegenomen heeft, dat 'er hedendaags verſcheide Handwerkslieden in yzer arbeiden, inzonderheid de Slotemakers, welks Vlyt en werk de waereld wel aanſtaat, en ook zeer noodzaakelyk is: want daar is byna in de gantſche waereld geen Huis, tot het geringſte Boeren hutje toe, of daar is noch wel een hokje of kasje, daar het Slotemakers werk aan te vinden is; doch inzonderheid komt hun werk te pas aan Kerken en Tempelen, om de *Reliquiën* en geeſtlyke ſchatten voor de Rovers en Dieven te bewaren.

Het Slotemakers handwerk is voor eenige duizend jaren al in zwang geweeſt, nademaal de H. ſchrift melding doet van den Vromen en oprechten *Loth*, welke, toen hy de twee Engelen, in de gedaante van vreemde mannen, by zich in huis genomen had, de Huisdeur wel vaſt toeſloot, 't welk buiten twyffel met een goed ſlot is geſchied, op dat 'er die Godloze en meer dan Beeſtachtige *Sodomiten* niet mochten indringen.

Toen onze lieve Heiland, na zyne glorieryke opſtanding, den Apoſtelen, welke, vergadert zynde, dedeuren geſloten hadden uit vreze voor de Joden, verſcheen, en midden onder henlieden

ſtond, hebben zy zich verwondert, en hem aanvangkelyk voor een Geeſt gehouden, door dien zy namentlyk zagen, dat hy ter kamer ingekomen was, zonder eenige ontſluiting van ſloten of grendelen.

Het werk der Slotemakers is voorzeker ook daar toe goed, dat zich de Menſchen daarmede kunnen opſluiten, om aldus van geen andere menſchen gezien te worden, gelykerwys die kuiſche *Madam* in *Egypte* tot *Joſeph* zeide, dat 'er niemand omtrent, en de Huisdeur wel Geſloten was, zo dat hy onverhindert konde by haar komen leggen. ô Gy dwaze Adamskinderen! immers is 'er geen Slot, geen grendelen, geen opſluitinge waarmede Godt kan uitgeſloten worden, hy dringt overal doorheen, ziet al uw doen en laten, en is overal tegenwoordig. Toen *Ammon* de ſchanddaadt beging aan zyne zuſter *Thamer*, waande hy alleen te wezen; maar het was zo niet, want Godt was 'er tegenwoordig. Toen *Achan* de verbodene Buit te *Jericho* ſtal, waande hy alleen te wezen, maar het was zo niet, want Godt was 'er tegenwoordig. Toen de Oude Boeven te *Babylon Suſanna* in haren Hof aandeden, meenden zy, dat ze alleen by haar waren, maar 't was zo niet, Godt was 'er ook by. Als men dit alles in overweging neemt, zou men zeggen, hoe 't noch mogelyk was, dat iemand in Godts tegenwoordigheid boze daden dorſt verrichten.

Het Slotemakers werk beſtaat wel in veelerhande dingen, doch meerendeels in Sloten en Sleutels te maken: met welke dingen de Almachtige Godt dikwerf grote Wonderen heeft gewrogt. Dat de Sloten, zonder iemands

toe-

toedoen zich zelven geopend hebben, is dikwils gebeurd; als met *Petrus* de Yzere Deuren te *Jerusalem*; met den H. *Dominicus*, met den H. *Deicolus*, *Gerclacus*, *Wolfoldus*, *Eusebius*, *Erminoldus*, *Joannicius*, *Homobonus*, *Genebaldus*, *Lupus*, *Trudomes*, *Guilelmus*, *Fermatus*, en veele anderen meer. Doch merkwaardig is 't geene 'er met Paus *Gregorius* den IVden is voorgevallen.

Wyl deze Paus merkte, dat 'er zeer weinige Menschen meer uit andere Landen naar *Rome* kwamen, en de Heilige plaatzen bezochten, ter oorzake, dat 'er zo veele Reizigers van de menigvuldige Rovers uitgeplondert en omgebracht wierden: zo heeft hy allen mogelyken vlyt in 't werk gesteld en aangewend, om dit snoode Rovers gebroed uit den weg te ruimen, gelyk 'er dan den gantschen tyd onder zyne Regering niet anders te zien ware, dan hangen, Onthoofden en Vierendeelen, invoegen dat hy in de wandeling maar den Menschenmoorder genoemt wierd, ja zelf eenige Kardinalen hebben hem voor een bloeddorstig Tyran uitgekreten. Doch op dat Godt openbaar maakte, hoe aangenaam het zyne Goddelyke Majesteit zy, wanneer grote Vorsten of Lands-Regenten den Oyevaars gelyk zyn, welke Padden, Slangen en ander Ongedierte uitroeyen, wanneer zy die Bloedzuigers gelyken, welke alleen het kwade bloed wegnemen; wanneer zy de wolken gelyk zyn, die niet altoos een goed aanzien vertonen, maar zich somwylen tegen elkanderen wryvende, Donder en Weerlicht voortbrengen; alzo is 't gebeurd, dat de voo-

gemelde Paus *Gregrorius* voor zyn Dood de Cardinalen liet by zich komen, en de zelve met deze woorden toesprak: Ik weet zeer wel, dat de meesten van ulieden een groot mishagen aan my hebben, om dat ik zo scherp met de Moordenaars en Straatrovers heb te werk gegaan; doch opdat blyken moge, of ik wel of kwalyk gedaan hebbe, zo zet na myn Dood dit myn elendig Lichaam voor de geslotene Kerkdeur, en als dezelve niet van zelfs open springt, werpt alsdan myn Lichaam werwaarts gy wilt, als een Christelyke begraafenis onwaardig zynde. Doch byaldien de geslotene Kerkdeur zich zelven opend, zo erkend daar uit, dat myne *Justitie* en Strengheid den Hemel welbehaaglyk zy geweest. Dit alles is vervolgens zo gedaan, als hy gezegt had, en ziet! nauwlyks was zyn Lichaam voor de Kerkdeur gezet, of dezelve is terstond met een groot gekraak opengesprongen; waar op deze scherpe *Gregorius*, een bevatting van heiligheid, zeer statelyk is begraven geworden. *Platin Pagat. tom.* I. 263

Met Sleutelen, als het voornaamste werk des Slotemakers, zyn insgelyks veele wonderen gebeurd; gelyk dan de H. H. *Maurelius*, *Benno*, *Egvvinus* &c. hunne Sleutels, in 't water geworpen zynde, door Visschen wonderbaarlyk hebben weder gekregen. Insgelyks heeft een verleidde Kloofter Vrouw haren *Sacristy* Sleutel aan het Beeld van de Moeder Godts opgehangen, welke zy voordezen altoos vierig had vereerd, en zich vervolgens uit het Klooster begeven hebbende, in allerhande zonden en misdaden geleeft; eindelyk is ze door Godts

ge-

genade een inkeer krygende weder te rug gekeerd als wanneer zy bevonden heeft, dat de zalige Moeder Godts 15 gantſche jaren lang hare gedaante en perſoon aangenomen, en de *Sacriſty* met groten lof bediend heeft; waar uit genoegzaam te beſluiten is, dat MARIA eene Moeder der Barmhertigheid zy. *Cæſar. Lib. 7. C. 35.*

Het ſtrekt den Slotemakers wel tot een zonderlinge Eere, dat *Petrus* insgelyks Sleutels in zyne handen draagt, waar mede hy den Hemel ſluiten en openen kan: maar deze Meeſters en goede Gezellen, hoe kunſtryk zy ook zyn mogen, kunnen geen' anderen Sleutel, om de Poorte des Hemels te openen, vervaardigen, dan het ware Geloof benevens de goede werken. Wanneer zy dienvolgens een kwaad leven leiden, hebben zy het Slot van de Helle reets in handen, en niet dat van den Hemel. Want men vind zulk ſoort onder de Slotemakers niet weinig, die behalven andere Bedriegeryen Sleutels maken voor de Dieven, na een in Waſch gedrukte gedaante, waarmede alsdan die Gewetenloze ſluipers kiſten en kaſten weten te openen. Doch diergelyke Sleutelmakers mogen zich wel wagten, dat ze niet van het tydelyke vuur, voor 't welke zy den meeſten tyd ſtaan, in het eeuwige vuur geraken.

SCHERMSCHOOL.

Den Laſter zyne krachten breken,
En kwade Luſten nederſteken,
Is de allerbeſte SCHERMERS *Kunſt:*
Wie anders vecht heeft van de Zegen
Geen nut, al wind hy allerwegen,
Daar door, der blinde Waerelds gunſt.

Het

HEt Schermen is benevens andere Roemwaarde Oeffeningen niet kwaad voor de Adelyke Jonkheid, en men kan terſtond uit iemands gebaarden afmeten, of hy in deze Schoole geſtudeerd hebbe of niet, want een onkundige in deze wetenſchap zal even zo ſtaan, als een plompe *Boheemſche* Hoppezak; daar integendeel een ander, in deze oeffening ervaren, zulke vlugge gebaarden vertoond, als of hy in handen en voeten een Uurwerk had. De Schermkunſt heeft zekere Regelen, die men nauwkeurig in acht moet nemen, volgens welken iemand met een *Degen*, *Dolk*, *Floret* of ander diergelyk geweer, weet om te gaan Het nieuwelingſchap in deze Orden is tamelyk zwaar, en hun meeſte morgen ontbyt komt doorgaans op ſtoten uit, gelyk dan ook zomwylen de beſte Vechters de ſteek met bebloede koppen betalen.

De Schermers hebben niet alleen zeldzame ſprongen, maar ook eenige ſpreuken, met welke zy zich tot het Vechten aanſporen. Ten minſten by ons in *Duitſchland* heeft men een ſoort van Schermers, die malkanderen met deze woorden aanſporen: *Friſch op aan my, ik ben een Voorvechter, ik ben een baeveer, ſtoot de Bontwerker op zyn Leer, he! ha! he!* enz. Wederom anderen willen niet minder hunne dapperheid laten blyken, en ſporen malkanderen aan op deze wyze: *Friſch, friſch! weder friſch! pareer met uwen yzeren vederwiſch! ja! toon u friſch en onverſaagt, wie*

weet, wie de Bontwerker jaagt! enz. Alsdan beginnen ze te Vechten of te Schermen, en brengen malkanderen hunne hoge, lage, halve, heele, linker, rechter, kromme, rechte houwen, ſteken en ſtoten toe; houden af, pareren af, en weten zich wederzyds nauwkeurig in acht te nemen; nochtans gebeurd het niet zelden, dat ze 'er merktekens af brengen, wanneer namentlyk de eene zyn oog verlieſt, de andere een ſtoot op de hand, of in 't Aangezicht krygt, dat 'er het rode zweet op volgt: want het zyn alle zulke kunſtige Schermers niet, als *Bithus*, *Bachius*, *Eſernius*, *Pacidius* en andere geweeſt zyn, welke door hunne Schermkunſt een' onſterffelyken naam verworven hebben.

Buiten twyffel is deze oeffening onder de Adelyke Jongelingſchap ten hoogſten pryswaardig, wanneer zy namentlyk in het ſchermen en Vechten ervaren zyn; maar noch veel nuttelyker is 't, wanneer zy wel weten te vechten en te ſtryden tegen de Waereld, het Vleeſch, en tegen den Duivel. De Waereld is een loze Schermmeeſter, en brengt iemand menigen valſchen ſteek toe, ook komen ze meerendeels te kort, die het met haar durven wagen. Godt heeft in het Oude Teſtament bevolen, dat men hem allerley Vee opofferen ſzoude, maar het alvorens de huidt aftrekken, *Levit.* 1.

De Waereld is voorzeker een Schelm in de huidt, en zo men haar de huidt eens aftrok, zou men bevinden, dat alle hare waaren ondeugend zyn, dat zy niet anders zingt, dan een *Falſet*, dat al haren lof met het

Scili-

Scilicet (quanswys) verzegelt is, dat in al haar water maar vuile Vifſchen zyn. Als Schelmen en Dieven eene *Proceſſie* of Omgang zouden doen, moeſt *Joab* de Vaan dragen, als welke *Amaſes* onder het geven van een Kus vermoordde. *Joab* is een ware Copy van de Waereld, welke dikwils onder een ſchonen Tytel een ſlecht boek, onder den ſchyn eene valsheid, en onder den groet de Dood verborgen heeft.

Zy heeft zeker perſonagie onlangs noch een tamelyke ſtreek toegebracht: hy was in een Klooſter gegaan, en wel tegen wil en dank van zyne Adelyke Ouderen; maar daar in niet volhard, want hy keerde weder in de Waereld, en nam de weg wel recht toe recht aan naar 't Huis zyner Ouderen, maar als hy daar aankomende onder een blyde verwellekoming der gantſche Familie met een friſſchen ſprong van het Paard wilde ſpringen, ſchoot hem de Degen uit de ſchede, en wel met de punt om hoog; alzo dat het moedwillige Zoontje, door een zonderlinge ſchikking Godts, zich zelven elendig in dat Geweer bezeerde, en wel in diervoegen, dat hy ſtraks in het aanzien zyner Ouderen den Geeſt gaf. Was dat niet een harde ſtoot van de Waereld? Al wie dienvolgens met haar Vechten wil, moet wel op zyn hoede zyn.

Het is niet minder een grote Kunſt, te vechten tegens het Vleeſch. Het *Corpus* (Lichaam) heet met een woordverzetting *Porcus* (Zwyn), en dit Dier doet niets liever, dan in de modder en het ſlyk te wentelen

telen. Ons Hoogduitſche woordje *Leib* (Lighaam) word met een Letterverwiſſeling *Blei* (Loodt); en als men dat Metaal maar aanraekt, zoo bezoedelt men zich daar mede; want het maakt terſtond blauwe vingers.

Samſon heeft met een Ezelskinnebakken duizend Philiſtynen verſlagen, dat is eerſt dapper gevochten! maar in den ſtryd met zyn Vleeſch ſchoot hy veel te kort. Den Viervoetigen Leeuw heeft hy als een klein Geiten bokje verworgt; nochtans heeft een tweevoetig Dier hem kunnen overwinnen, namentlyk *Delila*. Gantſche Poorten, van Metaal gegoten, heeft hy op zyne ſchouwders gedragen, maar eene Poorterin en Schouwderdraagſter heeft hem zyne ſterkte benomen. Gantſche Koren Velden der *Philiſtynen* heeft hy in de Aſſche gelegt, en eene ritzige ſletvink heeft hem zo veel ſchade veroorzaakt. Foey! met recht heeft de grote Kerk-Leeraar *Auguſtinus* gezegt: het is een gevaarlyk Vechten met het Vleeſch, wannneer men niet dapper toeſtoot, dat het wonden maakt, zo richt men weinig uit. De *Serapiſche Franciscus* heeft in plaats van een Degen ſpitze Doornen genomen, en daar mede gevochten tegen zyn Vleeſch. *Thomas Aquinas* nam een gloeyend brandhout van 't vuur in plaats van een Dolk. *Xaverius* gebruikte een Keten in plaats van een Rapier. Men moet het Vleeſch zo weinig verſchonen, als *Balaäm* zyne Ezelinne. Het heeft in alles de eigenſchap van eene Brandnetel, als men die zagt aantaſt, brandze als vuur, doch als men dezelve hard

wryft

wryft en ftreng behandelt, zo doet ze niet met al.

Het derde, daar mede wy Adamskinderen te Vechten hebben, is de Duivel. Deze is een fterke Tegenparty; want zyne Natuarlyke fterkte, die hy voorheen als een goeden Engel hadt, is hem niet ontnomen: hy is zo fterk, dat hy, zo de Goddelyke Voorzienigheid hem zulks toeliet, de gantfche Waereldkloot, als een Bal in de hoogte zou kunnen werpen; zo fterk, dat hy de grondeloze Zee, als een Waterkruik zou kunnen uitgieten, zo fterk, dat hy alle de Hemelfche Sterren uit het Firmament zou kunnen trekken, als Nagels uit den Wand; daar en boven is hy zo onverdroten, dat hy niet een oogenblik vertoefd, maar dag en nacht waakt, hoe hy den Menfch eene ftreek moge toebrengen, waarom de H. *Paulus* zynen Lieveling *Timotheus* ook zo ernftig vermaand: *Certa bonum Certamen &c.* Stryd den goeden Stryd enz. 1. *Tim.* 6. Ja daar tegen moet men ftryden, tot op het laatfte oogenblik, en tot dat de Ziele van 't Lichaam fcheidt.

Wat anders het Schermen of Vechten, als mede deszelfs School en Regelen aangaat, zo moet men geenzints met befpotting daar van fpreken, maar het daar by laten, dat deze Oefening veel nuts verfchaft aan de vaardige en levendige Jeugd, welke meerendeels het water gelyk is, 't welk door de beweging frifch blyft, en door het ftilftaan maar vervuild. Doch niemand moet zich vermetelyk met

met allen twist bemoeyen, en op zyne Vechtkunst steunen; want het gebeurd niet zelden, dat diergelyke moetwillige pochers, door een Goddelyke toelating, van de aller onervarenste Vechters de reit krygen.

De Waereld is een Zaal vol wapen',
Daar moet men VECHTEN *en niet ſlapen*
Noch op de welluſt zyn verzot;
Hy ſtryde, die de Kroon wil Erven,
Den goeden ſtryd tot aan zyn ſterven,
Op dat hy zegepraal by Godt.

D*Avid*, als aller Vechters en Soldaten Vorſt, Geleider en Voorganger, zou *Goliath* dien onbeſchoften Grootkop, niet zo juiſt voor de Kop getroffen hebben, nademaal deze aan zyn gantſche Lichaam gewapent was, behalven aan die plaats van 't hoofd, ingevalle hy niet wel met de ſlinger had konnen omgaan, en zonderling ervaren was geweeſt. Een onervaren Soldaat is even zo bekwaam om te vechten, als een Sikkel bekwaam is om in een ſchede van een mes geſtoken te worden. Een Linnewever, welke heden van de ſpoel komt, zou die morgen reets met de Piek kunnen omgaan? Een Snyder, welke heden van de Snyders tafel komt, zou die morgen den Vyand al een voordeel weten af te ſnyden? Een Naaldemaker, welke heden van het ſpits maken komt, zou die morgen den Vyand het ſpits weten te bieden? Een Boer, welke heden eerſt van zyn ploegen en Vee voeren komt, zou die morgen al met Piſtolen weten om te gaan? Een Molenaar welke heden noch de meelzakken heeft uitgeſtort, zou die morgen al weten hoe men den Vyand in den zak moet ſchuiven? Een Schoenmaker, welke heden het Leer noch

met zyne tanden uitrekt, zou die morgen al van Leer weten te trekken? Een Pagie, welke heden noch een *Dame* het Kerkboek achter nadraagd, zou die morgen wel een Vaandel weten te dragen? Dit alles geloof ik heden niet, en mogelyk morgen ook niet. Hierom zyn de Schermſcholen opgericht, op dat men daar in wel geöefend zynde, zich naderhand in alle gelegentheden naar de Kunſt gedragen moge.

Dienvolgens is 't de plicht van een getrouw Schermmeeſter, dat hy zynen Leerling voor al een goede geſtalte des Lichaams, en voordeelig poſtuur aanwenne, ook deszelfs krachten en voordeel kloekelyk uitvorſche, en als dan zyne Leſſen daar naar ſchikke. Voorts zynen Leerlingen alle ſtreken en ſtoten te tonen, op dat ze de rechten van de valſchen onderſcheiden, en in het vechten behoorlyk afweren of pareren kunnen: daar en boven hen ook aan te wennen, dat ze zich nooit zonder behoorlyke Voorzichtigheid en hoede uit hun voordeeligen ſtand begeven, en zich blootſtellen, maar gevolglyk na een toegebrachte houw of ſteek met een vaardigheid een voordeligen ſtand kiezen, het ſpits van hun Geweer den oogen hunner tegenſtrevers bieden, en door hun voordeelig poſtuur dezelven van zich af houden. Insgelyks is ook ten hoogſten noodzakelyk, dat hy dien, welke geene genoegzaame ſterkte heeft, bekwaam make, om door gezwindheid en vaardigheid in 't werk te ſtellen, 't geen een ander door zyn ſterkte en krachten kan doen. Ik ga met voordacht alle de by de Schermmeeſters bekende *Fran-*

ſche

ſche en *Italiaanſche* Kunſtwoorden voorby, wyl dit werk niet om het Schermen te leren, maar tot een zedig vermaak der Lezers is opgeſteld.

Wat de nuttigheid dezer Kunſt betreft, daar van is alvorens by de Schermmeeſter iets geſproken, en wyders uit het hier boven gezegde te zien, dat ze namentlyk het Lichaam des Menſchen bekwaam make, om de Vyandlyke aanvallen te wederſtaan, de Kunſtſteken behoorlyk in acht te nemen, ook, als het de noot vereiſcht, zich tegen meer dan een te verweeren, en het dreigende gevaar op zyn wederpartyders hals te wentelen. Wyders brengt ook deze Kunſt den Lichame eene niet geringe ſterkte en vaardigheid te weeg, zo dat dikwils een perſoon, die naar het uiterlyk aanzien heel zwak ſchynt te wezen, doch zich de Vechtkunſt wel verſtaande, bekwaam en in ſtaat is, om den ſterkſten Man door zyne gezwindheid te vermeeſteren.

Eindelyk is ook deze oefening, zo zy anders niet onmatig gedaan word, zeer voordeelig voor de Gezondheid, nademaal zy den omloop des bloeds bevordert, de nodelooze vochtigheden door de zweetgaten uitdryft, en daar door verhindert, dat de vochtigheden in 't Lighaam de overhand niet nemen, en dusdoende of tot verſtopping, of tot waterzucht aanleiding geven.

Maar gy, ô ſterken Held! gy zyt een braaf Kaerel; had gy tegen *Goliath* moeten ſtryden, gy had hem gewiſſelyk verſcheurd; gy hebt een' onverſchrokken Moed en een vaſt Geloof; uw Moeder heeft zich aan den grootſten Spitsboef verkeken, om dat gy geen Menſchen

vreesd. Al was iemand met zo veele Degens voorzien, als een Egel met ſpitze pennen, zo zoud gy 'er niet eens voor ſchrikken. In *Egypte*, ſchryft *Bonardi*, zyn zulke dikke bomen, dat drie Mannen werk hebben, om 'er een te omvatten, ook kan men zomwylen van eenen tak een gantſch Schip maken, daar anderhalf hondert perſonen in varen kunnen. Ik zou wel durven wedden, dat gy een half douzyn zulke bomen in een halven dag zoud konnen om verre halen. Beroemde helden zyn die drie Soldaten geweeſt, welke door het gantſche Leger der *Philiſtynen* heen ſloegen, en voor *David* uit *Bethlehems* Bornput een koelen dronk haalden. Waart gy 'er by geweeſt, gy had buiten twyffel mede op den pad gegaan; want gy ſchrikt zo weinig voor 't yzer, als een Struisvogel, en al regende het ſpieſſen, zo zoud voor u een aangename loog zyn. Niemand kan u, al was hy ook van 't hoofd tot de voeten geharnaſcht, overwinnen; nochtans, myn goede Held, moet gy ſterven.

Met wien heeft dan de Menſch te ſtryden?

Inzonderheid met zyn Lichaam.

Het Lichaam is een dom en moedwillig Gezel, die geduriglyk en wel in ernſt, de Ziele den Dood dreigd; weshalven het heel raadzaam is, dat men zulk een ontaarden Booswicht hoe eer hoe liever de reſt geve, voor dat hy zyn kwaad voornemen ter uitvoer brenge, en zulks geſchied door de heilzame en ten hoogſten nodige kaſtyding en dooding,

waar-

waarmede de Heiligen Godts, als met het beste Harnasch gewapend, altoos zegepralen op de Lasterlyke en schadelyke aansporingen en driften des Lichaams. Eenige Leeraars zyn van gevoelen, dat de Almachtige Godt den eersten Mensch *Adam*, toen hy hem van Leem geformeerd had, kruiswyze geschapen hebbe, dat is, hy hebbe hem met uitgestrekte armen op de aarde geformeert, en naderhand eerst den Geest des Levens ingeblazen; doch dit zy hoe 't wil, zo is 't echter zeker, dat 'er nooit een goeden Geest, of vromen wandel in den Mensche kome, ten zy hy zyn Lichaam gestadig Kastyde, of aan het Kruis hechte. Byaldien men de Aarde niet gedurig met Ploegen en Eggen geesselde en plaagde, en dat de Hemel haar niet zomwylen met een sterken regen het hoofd waschte, zo zou ze niet veel goeds voortbrengen. Hierom merkte de heilige *Æmilia* uit den Orden van *St. Dominicus*, haar Lighaam niet aan als haar Genaden Gewest, maar als haare Gestrengheid, nademaal zy een gantsch jaar door, benevens andere gebodene Vasten dagen, alle Vrydagen en Zaturdagen niet anders dan Water en Brood gebruikte, en steets een hairig Kleed over haar naakte Lichaam droeg.

Wanneer men het Yzer op het Aambeeld niet wakker klopt en slaat, en met den hamer beukt, zo komt 'er niets goeds uit voort: waarom ook de heilige *Jutta*, eene Weduwe uit *Thuringen*, dikwils veertien dagen zonder spys en Drank geleeft, ook met haire Klederen en gedurige Geesselingen het Lichaam onbarmhertig geplaagt, en het de blote Aarde tot een

Bed noch nauwelyks vergunt heeft, 't welk Godt den Heere zo welgevallig is geweest, dat ze noch lang na haren dood, als ze aangeroepen wierd, de oogen opende. Byaldien men het Boek niet in de Pers knypt, en het dus te zamen dwingt, dat het, zo het konde, wel moort zou schreeuwen; en als men het zelve dan met het Boekbinders Rondmes niet lustig barbierd, dat hem de oogen overlopen, zo is en blyft het een plomp stuk werks: waarom de H. *Mathildis*, welke ook van eenigen Mechtildis genoemd word, en een zeer heiligen Wandel voerde in het Opper-Hertogdom Beyeren, noch vleesch noch Wyn gebruikte, en noch daar en boven het Lichaam met een yzeren keten zodanig beknelde en met scherpe Geesselslagen onthaalde, als mogelyk noch nooit een Stiefmoêr gebruikt heeft op haar Mans Vóórkinderen.

Wanneer men het Lywaad niet in een scherpe loog dompeld, en het niet dikwils lustig klopt, en herwaarts en derwaarts slingert en ruw behandelt, als of het de huid verliezen zou, zo heeft het den bruy van 't wit worden: dus heeft de H. *Bona* van *Pisis*, uit *Hetrurië*, haar ofschoon onschuldig Lichaam door de Kastydingen dermaten behandelt, dat het eenLyfeigen Slaaf gelyk wierd; zo droeg ze ook noch daar en boven op haar blote Lichaam een yzeren Gordel tot groter doding der Vleeschelyke Lusten. Toen men nu dien Gordel, gelyk zy zelfs begeerd had, na haren dood tot een *Crucifix* wilde smeden, en hem uit het vuur op het Aambeeld nederleidde, ook de Hamer

op-

ophief om toe te ſlaan, is dezelve op 't oogenblik in een welgemaakt *Crucifix* verandert.

Byaldien men de Brandenetel niet hardhandig aantaſt, en hare bladeren niet ſterk wryft, zo ondervind men wel haaſt hare brandende natuur en hitzigen Toorn: dierhalven heeft de H. *Johanna*, een Koninglyke Princeſſe uit *Portugal*, noch ten Hoof onder de Zyde Klederen een hairig hembt gedragen, op den harden aardbodem hare ruſtplaats genomen, en halve nachten op de blote kniën in den gebede doorgebracht.

Wanneer men den Wynſtok niet gedurig Snoeid, dat hem om zo te ſpreken de oogen overlopen; ja wanneer men hem niet Vaſt bind als een Misdadiger en geärreſteerde Booswicht, zo zal hy niet veel goeds voortbrengen. Deswegens heeft de H. *Geradesca*, ook van *Pisis* geboortig, met haar Lichaam zo ſtreng te werk gegaan, dat ze het zelve niet eene Beete broods vergunde, ten ware het eerſt zes honderdmaal de Kniën in de Kerke gebogen had; vervolgens was deszelfs gantſche Tractement, benevens een hairen kleed, een weinig broods in water gedoopt.

Voor den groten onbehouden Snorker *Goliath* heeft gant Israël gevreeſd; eindelyk kwam 'er een Jonge Schaapsherder met een blozend Aangezicht, *David* geheten, zich aanbiedende, dat hy met dat Monſter van 't Menſchelyk geſlacht wel een Kansje wagen wilde, 't welk echter van 't meeſte Volk belacht, en voor onmogelyk gehouden wierd, dat zulk een jonge en kleine ſpruit, zulk een groten en langen Boom zou kunnen om verre ruk-

ken: De Koning *Saul* zelf geloofde, dat zulk eene Mugge weinig tegen dien Olyphant zoude uitrechten. Maar *David* kwam eindelyk voor den Koning, en zeide hem in 't gezicht, dat hy wel een arme Herder was, maar bereits menige heldendaad bedreven had; want, als 'er een Leeuw, een Beer, of ander Dier kwam, zeide hy, die my een Lam van de Kudde wilde wegnemen, heb ik hem nagevolgt, en hem verworgende den Roof weder ontnomen *Reg. Cap.* 17.

Het leid niet aan de grootte, want anders was een Willige Boom meer dan een Scepter. Het leid niet aan de grootte, anders zou een koe tegen een haas kunnen lopen. Het leid niet aan de grootte, anders zou een pompoen beter zyn, dan een oranje Appel. Het leid niet aan de grootte, anders had *Goliath David* moeten overwinnen, 't welk in tegendeel uitviel. *Goliath* was 6 ellen en eene Spanne lang, en Godt heeft meermalen, om zyne Almacht te tonen, zulke buitengewone grote Menschen op de waereld geschapen.

Op het Eyland *Senno* is een dood Lichaam gevonden, wiens herssenvat een Emmer water konde houden. Te *Trapani* in *Siciliè* heeft men veel Menschen tanden gevonden, waar van de meesten by de drie pond wogen, wanneer nu een Mensch op 32. of ten minsten op 28 tanden gerekend word, zo volgt daar uit, dat zulk een persoon alleen hondert pond gewichts aan tanden in zyn kaken gehad heeft. Toen men in *Mauritanië* de begraafplaats van den Reus *Anteus* verwoestte, vond men een Rif daar in, dat hondert en vyf voet lang was.

In

In *Africa* by de ſtad *Utica*, aan de Zeekant, heeft men een Menſchen tand gevonden welke zo groot was, dat men daar uit beſluiten konde, dat die perſoon hondertmaal zo groot dan een gemeen menſch moeſt zyn geweeſt In het Koningryk Polen, in een oud Graf, wierd een Lichaam gevonden, dat zulke dikke vingers had, dat deszelfs gouden Ring een ander om zyn Arm kon dragen. *Goliath* is nu wel zo groot niet geweeſt, maar ten minſte vier maal zo groot als *David*, en echter is de grote te kort geſchoten; *David* heeft den grootkoppigen Brommer met een' ſteen voor de Kop getroffen, dat hy ter aarden Viel. Waarom niet op de Borſt of elders? Ik zal 't u zeggen, Godt is altoos geweeſt, hy is noch, en hy zal altoos blyven een goed betaalder, en wel met gelyke Munt. Daarom heeft hy toegelaten, dat dees hovaardige voor den kop getroffen wierd, om dat hy zich daar in 't meeſte had ingebeeld, *David* verachtende, en hem maar voor een gering brokje houdende.

Het is Godt een grote vreugde, wanneer hy den Menſch ziet met de ondeugd ſtryden, dezelve bevechten, en ook daar over zegepralen.

Wy menſchen, als heel lichtzinnig zynde, hebben een' luſt om toe te zien, wanneer andere om een geringe en vergangkelyke prys kunſtiglyk naar den Ring ſteken, en denzelven met de Lancie treffen: wanneer andere in een Tournoyſpel een' opgeſtelden *Turk* den kop in ryden, of met eene houw ter neder houwen: wanneer in een vechtperk de eene vechter den anderen een houw of ſteek toebrengt, met het rapier, of met

den Dolk, dat ' er het rode zweet op volgt Wanneer in een Dieren gevecht een Tyger eenen Leeuw, een Leeuw eenen Olyphant, een Beer een wild Zwyn overwind, en nedermaakt. Doch zulke kampen zyn in de oogen Godts maar kinderſpellen, die veel te gering zyn, dat hy daar een welbehagen in ſcheppen zoude. Maar wanneer een onſchuldige *Joſeph* van zynen Broederen gehaat word, invoegen dat ze te zamen zweren om hem te doden, en hem eindelyk in de Dienſtbaarheid verkopen; doch hy dit alles geduldig verdraagt. *Ecce Spectaculum dignum, ad quod reſpiciat intentus operi ſuo Deus.* Ziet, dat is een ſchouwſpel, 't welk Godt, zyn werk betrachtende, met luſt aanſchouwt. Als even deze *Joſeph* in de Dienſtbaarheid van zyne meeſtereſſe niet eenmaal, maar langen tyd, en alle dagen ten ſtryd werd uitgedaagd, niet met wapenen, maar met vleyende woorden, met vriendelyke gebaarden, en ontuchtig Liefkozen, met beloften en geſchenken, en met ontbloten Lichame tot Byſlapen gelokt en genodigt word: doch hy altoos uit Godtvruchtigheid en liefde tot de Kuiſchheid, haar wederſtaat, de aanzoeken afſlaat, en liever zynen mantel, dan zyne Eere in den loop laat. ziet dit is een ſtryd, die waardig is, dat Godt hem aanſchouwe Wanneer een oprechten en getrouwen Dienaar als David, tegen over een ondankbaren *Saul* geſteld werd, deze hem op allerleye wyze haatet, om 't leven poogt te brengen, ja zelf met de Spies naar hem ſtoot; doch geene niet nalaat hem trouw te zyn, ook daar hy hem in handen valt, het leven ſchenkt, en alles vergeeft Ziet, dat is een kamp, die waar-

waardig is dat Godt zelf dien ſtryd aanſchouwt. Wanneer een onſchuldige *Job*, die zyns gelyken in vroomheid niet op aarden heeft gehad, door de Goddelyke toelating, van den Duivel zelfs ten ſtryd werd uit gedaagt, met berooving van alle zyne goederen van alle zyne kinderen, en in de uiterſte armoede van zyn wyf zelf aangevochten, ja eindelyk heel op den Miſthoop gebracht word, zo dat hy aan zyn gantsſche Lichaam met boze zweeren geſlagen, en hy van jeukte, pyn, verdriet en ſmart verteerd word; echter alles van de hand Godts aanneemt, alles met zulk een geduld verdraagd, dat hy noch tegen menſchen, noch tegen Godt murmureert, ja noch daar en boven Godt looft: Ziet dat is op den miſthoop, als in een vechtperk, een ſtryd, namentlyk den Dapperen *Job* met zo veele rampen en ongelukken, ja met den Duivel zelfs in een tweeſtryd geſteld, in welken *Job* echter de overhand behouden, den Duivel overwonnen, en heerlyk op hem gezegepraald heeft. Dit zyn de rechte Ridder ſpellen, en de H. *Auguſtinus* zegt: *Hæc ſunt ſpectacula Chriſtiana, hæc videt deſuper Deus, ad hæc hortatur, ad hæc adjuvat, his certaminibus proponit, & donat.* Dit zyn de Chriſtelyke ſchouw-en Ridderſpelen. Dezen ziet Godt van boven aan met Luſt, tot dezen vermaand hy, tot dezen helpt hy, op zulke ſtryden ſteld hy pryzen, en deeld ze aan den overwinnaars uit.

Zulks heeft de grote Abt *Antonius* ondervonden, die zich midden in een eenzame woeſtyne bevindende, van ontelbare boze geeſten aangevallen, zo gruwzaam geſlagen en gewondt is geworden, dat hy 'er byna aangeſtorven was:

niet te min zo dapper tegen de zelve geſtreden, dat hy, zyne Krachten maar een weinig herhaald hebbende, terſtond zyne Vyanden weder uitdaagde, die dan ook zonder verzuim hy hem verſcheenen, in de gedaante van allerhande wilde Dieren, als van Leeuwen, Beeren, Tygers, Wolven, Panthers, Slangen, ſchorpioenen enz. als wanneer zy hem elk naar zyn' aart toe grinnikten, ook eindelyk aanvielen, en zodanig pynigden en wondden, dat hy ſchreeuwen moeſt van ſmerte; dit niet tegenſtaande heeft hy dezelve met een ſtandvaſtig geduld tot noch meerder plagen aangehitſt. Als 'er nu eindelyk na zulk een dikwils herhaalden en langen ſtryd een helderen glans van den Hemel verſcheen, voor welken alle de Duivels verdwenen, en *Antonius* de tegenwoordigheid des Heeren bemerkte, ſprak hy met een vrymoedig herte tot hem: *Ubi eras bone Jeſu? ubi eras? quare à principio affuiſti, ut ſanares vulnera mea*, dat is, *waar waart gy goede Jeſus? waer waart gy? waarom zyt gy niet in den beginne tot my gekomen, om myne wonden te genezen.* Waar op hem een ſtemme antwoordde: *Antoni hic eram, ſed expectabam, videre certamen tuum. Nunc autem quia dimicando viriliter non ceſſiſti, ſemper auxiliabor tibi & faciam te in omni orbe nominari.* Dat is, *Antoni ik was gedurig daar tegenwoordig, maar ſtelde uwe hulpe uit, op dat ik uwen ſtryd aanſchouwen mocht. Doch nu, wyl gy mannelyk geſtreden hebt, en niet geweeken zyt, zal ik u voortaan altoos helpen, en u in de gantſche waereld beroemt maken.* Insgelyks (op dat zulks uit oude en nieuwe voorbeelden blyke) toen de heilige *Catharina* van *Senis* van de boze geeſten eenige

da-

dagen en nachten na malkander met allerley ontuchtige gedachten, Inbeeldingen, en Mannelyke gedaantens, in welken zy verschenen, tot wellusten aangespoord wierde, en zy met al haar vermogen een onophoudelyken wederstand deede; is Christus haar eindelyk verschenen, en heeft haar getroost. Dien zy, even als *Antonius*, aansprak, zeggende: *Et ubi Domine mi fuisti, dum cor meum tot turpitudinibus vexaretur.* Dat is, *En waar zyt gy, myn' Heere, doch geweest, terwyl myn hart met zo veele ontuchtigheden geplaagt wierd?* waar op de Heere haar vriendelyk antwoordde: *Filia mea Catharina, ego fui in corde tuo*: dat is, *Myne Dochter Catharina, ik was al dien tyd in uw herte.* Waar in hy met een zonderlingen lust den stryd aanschouwde. Deze en diergelyke Kamp-vechten met zyn vyanden, vervolgeren, met den boze geesten en hunne verzoekingen, zyn Christelyke schouwspelen, welken Godt van boven aanziet, tot welken hy ons aanmoedigt, en helpt, en de ryke zegekransen en beloningen opzet en mededeelt, gelyk dan de gantsche ware Kerke een grote schouwplaats is, in welke Godt aan zyne vrome Christenen dagelyks zulke kampen Ridderspellen, tot zyn vreugd beschouwd en aanziet.

Men zegt anders, de beste vechters zyn maar snoevers. *Andreas* strobel verhaald: Dat eens een vader aan zyne drie zonen voor zyn dood, hunne erffenis wilde uitdeelen, weshalven hy begeerde te weten, wat elk voor een kunst verstond, op dat hy de Erf-portien naar verdienste mocht uitdeelen. De eerste, een Smit zynde, begon daar op zyne Kunsten te

ver-

verhalen, en zeide onder anderen: ik hebbe eens een Paard dat onder een Ridder in zyn vollen loop was, midden in dien loop alle vier de hoef yzers afgerukt, en ook weder in den loop zo behendig beſlagen, als of het in een Smits winkel vaſtgebonden geſtaan had, enz. De twede, een Barbier zynde, zeide: Ik hebbe eenen Haas, die door drie windhonden vervolgt wierd, midden in zynen loop zo behendig de Knevels af geſchoren, als of hy in een Barbiers winkel op een Scheerſtoel gezeten had. De derde, een Schermmeeſter zynde, zeide: Is 't anders niet? Ik wierd eens op een open Veld van een grote Stortregen overvallen, en wyl ik geen' mantel by my had, trok ik myn Degen, en zwaaidde dien zo gezwind om myn hoofd, dat my niet de minſte Regen druppel op myn hoed konde vallen.

In die Landen, daar zeggen voor doen deurgaat, kunnen deze dingen als wonderbaarlyke Kunſten aangemerkt worden.

De

De Waarheid moet geheiligt zyn
Aan vriendſchaps tong in alle zaken,
En nooit een valſchen UITSLAG *maken,*
Daar Recht en Trouw heerſcht zonder ſchyn.
Men kent de Huichlaars, waard te doemen,
Wen zy alle Ondeugd Deugden noemen.

NA dat onze Heere en Heiland aan *Petrus* zyn' Marteldood voorzegt had, en dat *Petrus* zag, dat ook *Johannes* den Heer op den Voet navolgde, vroeg hy: *Heere, maar wat zal deze?* waar op de Heere hem met korte woorden een verwyt gaf, zeggende: *wat gaat het u aan, volgt gy my. Joh.* 21. Als wilde hy zeggen, dit is een ſchandelyke nieuwsgierigheid, gy moet niet alles weten.

Waarom Godt iemand ter Zaligheid van eeuwigheid verkieſt, en voorzien heeft, dat een ander een Kind der verdoemenis word; wat gaat het u aan, nieuwsgierige? gy kunt Godts Oordeel minder doorgronden dan de Sterren aan den Hemel vatten. Want *onbegrypelyk zyn zyne Oordeelen, en onnaſpeurelyk zyne Weegen*, zegt de H. *Paulus* in den Brief aan de *Romeinen*.

In de Herbergen by het Wyn- en Bier-vat vraagd gy: zou Godts Zoon ook de menſchheid hebben aangenomen, als men niet Gezondigt had? nieuwsgierigheid: wat gaat het u aan? houd gy maar Godts gebodt, en hoor wat *Salomon* zegt: wat u te hoog is, dat zoek niet, wat u te ſterk is, dat vorſch niet na, zyt niet nieuwsgierig in alle zyne werken.

Waarom Godt menig Kind in 's Moeders Lichaam laat ſterven, zonder den H- Doop te ontfangen, en integendeel een ander die genade geeft, dat hy door den Doop van de Erfzonde gereinigt worde; dat vraagt gy met uw plomp verſtand: wat gaat het u aan, gy moet weten dat Godt niet onrechtvaerdig is, en uw ver-

verſtand van Godts wysheid oneindiglyk verwydert Luiſter, wat de H. Oudvader *Augustinus* zegt: *Quare illum & quare illum? Quare non illum, atqué illum? Non à me quæras, homo ſum, profundum crucis adverto, non penetro, expaveſco, non Scrutor &c. Serm. 7. de verb. Apoſt.* Krab met de nagels uwer vingeren een grote Marmorſteene rots weg dat kunt gy noch eerder doen, dan Godts werken te doorgronden.

Waarom Godt den grootſten Zondaar in zyn ſterf-uur die genade geeft, dat hy zich bekeere, doch een ander, die altoos een heiligen wandel voerd, in doodzonde laat vervallen? dat vraagd gy: maar wat gaat het u aan? ô verachte Aardworm! Gy hebt van eeuwigheit af niet by Godt in den Raad gezeten: al wat de eeuwige wysheid doet, ſtemt met hare oneindige Gerechtigheid overëen. Godt is rechtvaerdig in zyne oordeelen.

Waarom of Godt de afgevallene Engelen in den ſtaat der verdoemenis gelaaten heeft, en daar en tegen de Menſchen niet, ſchoon ze veel geringer Schepzelen zyn, dan de Engelen? ô Gy neuswyze Aardenklomp! waarom heeft Godt u tot een' Menſch gemaakt, en niet tot een Varkenstrog? Daarom, wyl het zyn welbehagen was. Laat dienvolgens vaaren, diergelyke nieuwsgierigheden, welke in alles aan de Oogen Godts mishagen.

Waarom heeft Godt de Ezelin van *Balaäm* doen ſpreken, en niet een Ezel? mogelyk als men op u gezeten had, zoud gy die genade gehad hebben. Waar toe zulke vragen? Zeker perſoon droeg iets onder zynen mantel,

en een bekende hem ontmoetende, vroeg uit nieuwsgierigheid, wat hy toch onder den mantel had? waar op de andere hem wysſelyk antwoordde, zeggende: daarom draag ik het onder den mantel, om dat gy 't niet weeten moet.

De nieuwsgierigheid der menſchen is al te groot. De Apoſtelen vroegen den Heiland op zekeren tyd, wanneer de jongſte dag zoude komen? maar hy gaf hen ten antwoord, het komt u niet toe te weten de tyden of gelegentheden, die de Vader in zyn eige macht geſteld heeft.

Het is niet alleen nodig, maar ook ten hoogſten nuttelyk, dat in de Handel Steden opentlyke Wagen en *Wegers* aangeſteld worden. Betreffende de noodwendigheid, zo word daar door veele wanorde, Bedriegerye en twiſt voorgekomen, waar over anders de geene, die de Goederen moeten ontfangen, zou kunnen klagen, dat hy zyn gewicht niet kreeg, en de verkoper, die het goed overlevert of verzendt, een ander benadelen konde; om noch te zwygen, dat, wanneer het goedt te Land verzonden word, een liſtige Voerman zyn portie daar ook van nemen, en dus den verzender en ontfanger, of ſchoon beide onſchuldig, in een *Proces* wikkelen konde. En alhoewel zulks van eerlyke Lieden niet te denken is, zo zyn 'er echter gewetenloze menſchen, en ook gevallen genoeg voor handen, dat zulks geſchied is, gelyk die genoegzaam in een Boek, de Rechtsgeleerde Aanmerkingen genaamt, te vinden en te lezen zyn. Doch door de Waag en Tol-

bedien-

bedienden word zulk anderszints boos bestaan, veel voorgekomen.

Het nut is hier in met de noodzakelykheid gepaard, en even hierom is het Ampt van Weger noodzakelyk, wyl het nuttelyk is, nademaal, behalven dat, ook de algemene Inkomsten door de Waag en den Tol niet weinig bevoordeeld, en zo wel die van een Staat, als der Koopsteden merkelyk vermeerdert worden. Waarom dan op diergelyke plaatzen opentlyke en dikwils voortreffelyke gebouwen worden gesticht, met welker blote verhaal ik wel een gantsch blad zou kunnen vervullen: doch ik zal maar eenige byzonderheden daar van gedenken. Om niet te spreken van de Wagen te *Amsterdam*, *Hamburg* en in andere Koopsteden, zo is 'er in *Venetië* een waag, die zo groot is, dat 'er op een maal dertig duizend pond kan in gewogen worden, en welker schalen zo recht en evenredig zyn, dat ze op zulk een grote zwaarte op een half pond overslaat, en zulks rechtmatig aantoond. In *Leipzig*, *Frankfort* en *Neurenberg* worden ook zekere Waagen gevonden, waar in men een Voer Hooy met wagen en al kan wegen, als wanneer het *Rabat* of de zwaarte des wagens daar weder afgetrokken, en het hooy by de hondert pond verkocht word, waar van de Stad een zekere *tanto* trekt.

Het Ampt der Waagmeesters bestaat daar in, dat ze alle waaren rechtmatig wegen, en het gewogene deel zuiver en duidelyk opgeven, op dat noch de verkoper noch de koper, noch ook de gene die het goed vervoeren moeten, ten opzichte van 't gewicht, niet benadeeld of bevoordeeld worde.

De *Weeger*, 't welk insgelyks een aan de waag behorende beëedigt perſoon is, moet het gemelde gewicht op de gewogen goederen, aanteekenen, op dat de voerlieden zien mogen, hoe zwaar het hen toevertrouwde zy; ook moeten zy de Tollen en Laſten daar naar betalen, en andere dingen daar naar ſchikken.

De Menſch moet zich niet in Godts *Cabinet* begeven, om Oorzaken te willen weten, die Godt voor hem verborgen heeft, hy moet denken, dat hy gedurig hoord, *het gaat u niet aan*, of ik dit of dat begeer, wil, en doe. *Quid ad te*? wat gaat het u aan, volgt gy my in geduld en liefde maar na.

In eens voornamen Mans luſthof, wierd onder andere voorname Gewaſſchen ook een Vygeboom gevonden: Als nu eene zyner bloedverwanten, *Theophilus* genaamt, by hem in den hof kwam, plukte hy een blad van den vygeboom, en by hem komende zeide hy: Zou het ook wel zulk een Boom geweeſt zyn, aan welken de eerſte zonde begaan, en zulk loof, waar uit de eerſte klederen zyn gemaakt geworden? zo antwoordde hem *Theophilus*: Wat helpt het ons, of wy 't weten, of niet, wat het eigentlyk voor een Boom zy geweeſt, die onze eerſte Ouderen een aanſtoot en val verſtrekt heeft, daar wy ons noch dagelyks aan verbodene vruchten vergrypen? wat helpt het, of wy weeten, wat het voor een loof zy geweeſt, dat ze tot een ſchanddekzel gebruikt hebben; daar wy noch dagelyks van Bomen vygebladeren te plukken, ik wil zeggen, heel gemakkelyk een voorwendzel om onze zonde te veront-

ontschuldigen, weten te vinden? Nieuwsgierigheid is 't, zich met zulke onnodige vragen op te houden, en zyn eige toestand niet te bemerken. En dit is der meeste menschen meeste werk, dat ze alles onderzoekende, hun eige hart en geweeten vergeten: doch op dat gy dit vygeblad niet vergeefsch hebt af gebroken, zal ik u noch eenige andere aanmerkingen daar op maken: De vygeboom draagd vrucht zonder bloeidzel, gelyk men ook elders een soort van Appelen heeft, die zonder gebloeid te hebben voortkomen; dus behoorde een Christen meer goeds in zyne woorden en werken te hebben, en zonder veel gepraal en grootschheid roem waarde weldaden te doen. Aan den vygeboom is alles bitter, gelyk de ondervinding leerd, het loof, de schorsse, het sap, het hout, de wortel, enz. Nochtans is de vrucht zoet: verwonder u over de Almacht en wysheid Godts, welke uit de bitterheid de zoetheid weet voort te brengen, en gedenk aan de woorden des Apostels, alle Tuchtiging, als ze geschied, dunkt ons geen vreugde, maar treurigheid te zyn: doch naderhand zal ze geven een vreedzame vrucht der gerechtigheid, den geenen, die daar door geöefent zyn. Aan 't kruis is zomwylen louter bitterheid, dat staat ons vleesch tegen de borst; het moet zynen wille niet hebben, dat is bitter; het is menigvuldig, dat is bitter; het maakt ons voor de waereld veracht, dat is bitter, het tast menigmaal lyf en Ziel te gelyk aan, dat is bitter: maar door het kruis leerd men bidden, geloven, op Godt hopen, stille zyn, geduld hebben, men word demoedig, men leerd zich
 zelven

zelven verloochenen en de waereld verſmaden, en naar den Hemel omzien, dat zyn louter zoete vruchten. O hoe wel heeft zeker Godtgeleerde geantwoord, als hem gevraagd wierd, hoe hy zo ſtichtelyk konde Prediken? zeggende: dat hebben myne aanvechtingen my geleerd.

Dierhalven weg met de Nieuwsgierigheid!

Thales Mileſius, een voortreffelyk Wysgeer, ging eens op een koelen Avond wandelen, gedurende welke wandeling hy grimlachende den Hemel aanzag, en by zich zelven zeide: Zie, daar is de middelſte Hemel-cirkel, waar door de zonne ſteets met vuurige paarden door paſſeert. Hier is het teken der *Waag*, wie daar onder geboren is, is bekwaam tot een Advocaat, die een Lieffbebber der gerechtigheid behoorde te zyn. Zie, gints is de Ster, *Venus* genaamt, welke dat geſternte in zyne geboorte heeft, is zo bekwaam tot de kuisheid, als een kromme Sikkel bekwaam is, om in een Mes-ſcheede geſtoken te worden. Aan deze zyde is de Planeet *Merkurius*, wie daar onder op de waereld komt, uit dien kan gevoeglyk een Koopman worden, want hy zal den Duivel een oor afzweren, dat hy een *Engels* Laken verkoopt, al is 't te *Lions* in Vrankryk gemaakt. Gints ſtaat het geſternte, doorgaans *Urſa minor*, of de kleine Beer genaamt, en onder dit teken is 't beter nagels af te ſnyden dan coren, want die groeijen niet weder aan, gelyk de kreefteſcharen. Terwyl hy nu in dezervoegen voortging, namentlyk met de Oogen om hoog, gebeurde het dat hy ſtruikelende in een vuile

vuile modderpoel viel, invoegen dat de drek hem over de ooren te ſamen liep: dat was een zeldzame haas in de peper! na dat hy 't hoofd uit dit varkens-paleis weder opgeheven had, hoorde hy noch tot zyn verdriet een oud Wyf, welker neus verſierd was met een fyne Chryſtal, gelyk des winters de ſtro-Daken met yspunten, die hem met haar onbeſneden mondſtuk zodanig beſpotte, dat, byaldien ze geen hogen rug had gehad, zy zich mogelyk een bochel zoude gelachen hebben. ô Zot! ſprak ze, wat wilt gy u aan de boven-dingen vergapen, daar gy immers noch niet eens weet, wat'er voor u is.

Gy neuswyze Broeders *Curioſen*, en gy overmoedige Zuſters *Forwitzaas*, verdiend by na een diergelyke Predikatie en ſlecht verwyt, wanneer gy zo onbehoorlyk de Goddelyke geheimen, en Godts onnaſpeurelyke werken poogt te doorgronden. Gy ſpitsvinnige aardkluiten, immers weet gy nauwelyks wat voor u is, en moet zelf in veel Natuurlyke dingen het woordje *Neſcio* (ik weet het niet) laten horen. Weet gy waarom de Zon en het vuur de kley hart, en daar en tegen een yſſchol vloeibaar maakt? *Neſcio*, ik weet het niet. Weet gy waarom het vuur een ſteen tot witte Kalk brand, en daar en tegen het hout tot zwarte kolen? *Neſcio*, ik weet het niet. Weet gy, waarom een Leeuw een Kalkoenſche Haan vreeſd, en een Wolf of Tyger niet? *Neſcio*, ik weet het niet. Weet gy, waarom de magneetſteen yzer trekt, en geen hout, dat zo veel lichter is? *Neſcio*, ik weet het niet. Weet gy, waarom het viſchken *Remora*, dat zo groot niet is als een kabel-

lauw, een groot ſchip met honderd duizend pond geladen, in 't midden van de Zee kan arreſteren, of te grond doen gaan? *Neſcio*, ik weet het niet. Weet gy, waarom de Ezel zyne ooren laat hangen, wanneer hy als een viervoetige *Aſtrologus* bemerkt, dat het op dien dag zal regenen? *Neſcio*, ik weet het niet. Eylieve! als uw verſtand zo ſimpel en eenvoudig is, dat gy de natuurlyke dingen niet kunt doorgronden, waarom wilt gy dan de boven natuurlyke en Goddelyke geheimen doorgronden? Godt heeft van eeuwigheid af geweeten, dat, wanneer hy *Adam* ſchiep, dezelve zich met al zyn nageſlacht in 't eeuwig verderf zoude ſtorten; echter heeft hy hem geſchapen. Godt heeft van eeuwigheid voorzien, dat als hy *Judas Iſcarioth* in zyn Apoſtoliſch *Collegie* opnam, deze hem veraderlyker wyze in de handen zyner vyanden zoude overleveren, echter heeft hy hem daar in aangenomen. Vraag niet, ô menſch, waarom? Godt weet de Rede, en deze is zo rechtvaerdig als hy zelfs is, ofſchoon ons verdonkert vernuft zulks niet kan bevatten. Zonder den wille des Almachtigen Godts geſchied 'er niets, niets, niets! en zyn wille kan niet dwalen, zo weinig als Godt miſſen kan. Daar is by Godt geene onrechtvaerdigheid. *Rom.* 9.

Zeg dan: *Omnia, quæ cunque voluit, fecit in Cœlo & in terra*: alles, wat hy gewilt heeft, is geſchied in den Hemel en op der aarde. Nu zal ik hier noch een ſtaaltje byvoegen, hoe gevaarlyk de Nieuwsgierigheid is.

Johannes, met den toenaam *Fauſtus*, doorgaans *Dokter Fauſtus* genaamt, van *Grundlingen* geboortig, en die der gantſche waereld byna be-

bekend is wegens zyne zogenaamde Tovery, en verbond met den Duivel; heeft zyne Duivels kunſten te *Cracau* in *Polen* geleerd; want te dier tyd wierd deze kunſt aldaar (quanswys) opentlyk geleerd. Als hy nu eens by geval mede op een grote maaltyd was, en dat de gezamentlyke Gaſten al tamelyk diep in de kan gekeken hadden, wierd *Dokter Fauſtus* met een dikwils herhaalde bede verzocht, dat hy eens een ſtukje van zyne kunſt zou vertonen. *Johannes* wilde de beroesde Gaſten eindelyk zulks niet langer afſlaan, hen te gelyk vragende, wat zy begeerden? waar op de Gaſten eenparig ten antwoord gaven, dat hy hen, in plaats van het *Diſſert* eens friſſche wyndruiven zoude verſchaffen, als zynde het te dier tyd midden in den winter. *Fauſtus* beloofde zulks, edoch met dit beding, dat niemand een woord zoude ſpreken, tot dat hy hen de wyndruiven zoude toonen, en gebieden af te ſnyden; doch byaldien iemand ſprak, konde hy zich zelven ongelukkig maken. Toen zy nu alle dit beloofd hadden, betoverde de kunſtenaar hen alle de oogen dermaten, dat het ſcheen, dat de ſchoonſte wynſtok met volwaſſchen Druiven voor hen ſtond, waar op een iegelyk zyn mes nam, het zelve aan een Druif hield, en maar het bevel verwagtte, om af te ſnyden. Als hy hen nu een tydlang in deze verblinding gelaten had, liet hy alles op een oogenblik weder verdwynen, als wanneer een iegelyk het mes op zyn eigen neus hield, en dezelve, indien hy niet gezwegen had, voorzeker zou hebben af geſneden. Dat was eene maaltyd, waar by een iegelyk byna zynen gevel had verloren,

het welk een ſchadelyk ſnyden was geweeſt. Doch waarom zouden zy zich de neuzen hebben afgeſneden? wyl zy nieuwsgierig waren, zo dat niemand de ſchuld daar van gedragen had, dan de oude *Hexe Curioſitas*. De menſch moet de zaken die zyn begrip te boven gaan, uit nieuwsgierigheid nooit navorſchen.

Eedle Vryheid! voor uw'pracht
Moeten alle ſchatten wyken;
Doch wat wonder ziet men blyken,
Dat der ſterke Liefdens-Kracht
SLAVEN *maakt, die haar met blyheid*
Dienen, in een Land van Vryheid.

DE Slavenſtand komt uit het Recht der Volkeren. Want als'er oorlogen onder de *Natien* ontſtonden, waar door men andere landen eenig onrecht aandede, zo ſchonk men den geenen, die in den ſlag gevangen wierden, wel het leven, maar zy moeſten dit geſchenk met het verlies hunner vryheid betalen, en zulk een gevangene wierd een knecht of Slaaf van zyn overwinnaar, die hem dan aan een ander verkopen, verruilen, of weg ſchenken konde naar zyn believen, en met hem handelen naar zyn goeddunken.

Wyl men nu de Slaven, als het Vee, op de opentlyke markten te koop brengt en voor aller oogen bloot ſteld, zo plachten de kopers, (of ze zulks noch doen, weet ik niet) hunne ziekten en gebreken ieverig op deze wyze te onderzoeken: men hield hen een aan brand geſtokene agaatſteen voor de neus, als welke men voorgaf, dat terſtond ontdekte, of ze ook met de vallende ziekte behebt waren, en die wyders hunne gezondheid en ziekte te kennen gaf, zo dat ze daar door de aanſchouwers van een ſchielyk drayend Pottebakkers Radt gelyk waren, waar door de geene, die met duizeling gekweld zyn, met ter haaſt duizelig worden. *Pignorius de ſervis pag.* 53.

Wanneer iemand in *Turkyen* een Slaaf wil kopen, zo word denzelven naakt voor hem gebracht, op dat hy dien by alle zyne ledematen nauwkeurig onderzoeken, betasten en bevoelen moge, of hy ook eenige Lichamelyke gebreken hebbe, mishaagd hy den koper, zo moet de verkoper hem houden, en zulks moet hy gedogen, zo dikwils als hem iemand kopen

wil.

wil. Doch word hy verkocht, zo word hy tot een zware en moeyelyke ſlaverny *gedeſtineerd*. Het allergemeenſte is achter den Ploeg te gaan, en het Vee te hoeden. Maar het voorbeeld van groter Elende is ook aldaar te vinden, gemerkt men menigmaal gezien heeft, dat menſchen, met een Juk te ſamen gekoppeld, den Ploeg getrokken hebben.

Grammary heeft in den jare 1621. vyf en dertig duizend Lyfeigenen te *Algiers* geteld, en *Hardo* vyf en twintig duizend. De Hollandſche *Zee-Ruiter* heeft Ao. 1622. toen hy zich te *Algiers* ophield, aan de Heeren Staten bekend gemaakt, dat het getal der Lyfeigenen, die uit *Holland* geboortig zynde, te dier tyd te *Algiers* waren, omtrent tien of elf hondert was; ja dat 'er van vreemdelingen, die men ook met de ſchepen van dien Staat genomen hadde, by de duizend geteld wierden. Doch een half jaar daar na is dit getal dier Lyfeigen zodanig vermindert, dat 'er nauwlyks vierhondert Nederlanders, en driehondert vreemdelingen, die op Nederlandſche ſchepen gevaren hadden, gevonden wierden.

Wanneer de *Roomſche* Slaven vrygemaakt wierden, voerde men dezelve met afgeſchoren kruin voor den Rechter, als wanneer de Meeſter van den Slaaf deszelfs hoofd, of eenig ander lidt aan raakte, zeggende te gelyk de volgende woorden: *Hunc Hominem Liberum eſſe volo*; dat is, *ik wil dat dit menſch vry zy*. Daar op draaidde hy hem rondtom, tot een teken, dat hy nu gaan konde werwaarts hy wilde, gevende hem te gelyk eene oorvyg, en gebruikende andermaal de voorgemelde woorden: *ik wil dat dit menſch vry zy*. Waar op de Rechter een ſtokje

op

op het Hoofd van den Slaaf leide, zeggende: *ajo te liberum more Quiritum*; dat is, *ik zegge, dat gy naar de Roomsche wyze vry zyt.* Als dan wierd de vrygelatene ter Tempel gevoerd, alwaar hy geknield den hoed, als het kenteeken der vryheid, ontfing.

Ook was de Slaven-ſtant by de oude Duitſchers een ſtaat van Elende. Zulk een Slaaf moeſt zich laten trouwen aan een Slavinne; doch hy koſt nooit zo veel gelds te ſamen brengen, om zich los te kopen, want alles, wat hy hadde, behoorde zynen meeſter. Ja wat, meer was, wanneeer de meeſter zulk een Slaaf kwalyk behandelde, en hem byna dood ſloeg, zo dorſt echter niemand iets daar tegen zeggen; en als hy ſlechts dien zelven dag niet ſtierf, kon ook de Overheid dien gruwzamen meeſter deswegens geene ſtraffe opleggen. Om kort te gaan, de *Autboriteit* dezer Tyrannen was zo volſtrekt, dat dezelve heeft aanleiding gegeven tot dit *Duitſche* ſpreekwoord: *Hy is myn, en ik mag hem zieden of braden.* Het eenigſte middel tegen deze kwaal, was de vrylating, welke het medelyden des Meeſters, of eenige openbare Feeſten, of ook wel het geld, dat anderen voor hen gaven, den Slaven te weeg bracht. Als nu zulks naar de Roomſche wetten ondernomen wierd, voerde de Meeſter den Slaaf, dien hy vrylaten wilde, in de kerk, en ſtelde hem met een papier of Pergament in de hand voor den Biſſchop, in de tegenwoordigheid der geeſtelykheid ende des volks. Hier op beval dees *Prelaat* den Aarts-Diaken de *Acte* der vrylating naar de *Roomſche* wetten daar op te ſchryven, waar door als dan de Slaaf benevens alle zyne

zyne nakomelingen vrygemaakt wierd.

By zodanige vrylating geſchiedde onder anderen ook wel de volgende plechtigheid: De meeſter of een ander, maakte dat een ſtuk gelds, 't welk de Slaaf in de hand hield, ter aarden viel, en na dat men het zelve, in de tegenwoordigheid des Konings en der Groten des Ryks, een tydlang van den eenen kant naar den anderen geworpen had, was de Slaaf in vryheid geſteld.

Als keizer *Auguſtus* op zekeren tyd by eenen *Pollio*, zynde een voornaam *Romein*, ter maaltyd was, hadde een Slaaf uit onvoorzigtigheid een Chryſtalle glas gebroken; weshalven *Pollio* dit wrede bevel gaf, dat men den Slaaf terſtond nemen, en in den vyver werpen zoude. Dezen vyver had hy op den berg *Pauſilippus* naby *Napels*, en denzelven met allerhande zeldzame viſſchen gevuld, inzonderheid met *Lampreien*, zynde een ſoort van negenoogen, welken hy meſte met het vleeſch zyner Slaven, die hy ten dien einde om geringe oorzaken ter dood verdoemde. Zo ras de voorgemelde Slaaf dit vonnis vernomen had, wierp hy zich voor des Keizers voeten, hem alleenlyk ſmekende, dat men hem ſlechts op een andere wyze ter dood brengen mochte. De Keizer, niet weetende wat 'er gebeurd was, vroeg na de misdaad, waar op de Slaaf antwoordde, dat hy by ongeluk een Chryſtalle glas gebroken had, en daarom voor de viſſchen moeſt geworpen worden. *Auguſtus*, over deze wreedheid verſchrikt, gaf den Slaaf zyne vryheid, en liet alle de Chryſtalle glazen van *Pollio* voor zich brengen, en brak dezelve

dezelve aan ſtukken, zeggende te gelyk: zulks doe ik, op dat'er wegens die brekende Waar voortaan geen elendig menſch meer in levens gevaar gerake; daar benevens een ſcherp verwyt aan *Pollio* gevende, dat hy namentlyk niets menſchelyks bezat, te meer wyl hy zo wreed wilde zyn, daar de Keizer tegenwoordig ware.

De menſch behoord voor alle dingen de vryheid der kinderen Godts te behouden, en geen Slaaf der zonden te worden.

Den wilden, den zwarten, den ſchandelyken, den ſtinkenden en den gedoemden Satan is zwaar te dienen. *Nero* was een Tyran, *Heliogabalus* was een tyran *Herodes* was een tyran, maar noch groter tyran is de Satan, daarom is hy bezwaarlyk te dienen. Hy is een brullende Leeuw, een bloedgierige Tyger, een verſcheurende Wolf, een vergiftige Slang, een diefachtige Roof-Voogel, enz: daarom is hy bezwaarlyk te dienen. Maar integendeel den waren Godt, den waren Schepper der wareld, den waren Verloſſer der menſchen, den ſchoonſten onder de menſchen kinderen, het Goddelyke Lam, den gezegenden Jezu, is licht te dienen; want hy zegt zelfs: *Jugum meum ſuave eſt, & onus meum leve*, of *myn Jok is zoet, en myn laſt is licht*.

Een Gierigaart diend den Duivel: ô welk een zware dienſtbaarheid! hoe veel ſtaat zodanig een niet uit, op dat hy ſlechts zynen Rykdom vermeerdere? hy taſt zo gretig naar het geld, als een hongerige Wolf naar het aas; hy haakt en loopt naar 't geld, als een Ren-paard naar de Ren-paal; hy ſchiet en doeld op het geld, als een ſperwer op de Duiven: geen weg is hem

te

te verre, gen Zee te gevaarlyk, geen berg te hoog, geen dal te diep, en geen arbeid te zwaar, als hy maar eenig gewin mag bekomen; hy waakt meer dan *Jacob*, hy vaſtet meer dan *Elias* in de woeſtyne, hy arbeid meer dan *Gideon* by het dorſſchen, op dat hy immers geld bekome. In het Evangelium van *Lucas* word gewag gemaakt van een Ryke gezel, wiens land wel gedragen, dat is veele vruchten voortgebracht hadde, weshalven hy op zekeren nacht niet ſlapen konde, om dat hy niet en wiſt, waar hy alle zyne vruchten zoude bergen: eindelyk viel hem in, dat hy zyne ſchuuren afbreken, en dezelve vergroten wilde, en als dan zoude hy tot zyne ziele zeggen: *Ziele, gy hebt veele goederen, die opgelegt zyn voor veele jaren, neemt ruſte, eet, drinkt en zyt vrolyk.* Maar terwyl hy met deze vermakelyke overdenking bezig was, zeide Godt tot hem: *Gy dwaas! in dezen nacht zal men uwe Ziele van u afeiſchen. Luc.* 12 *vs*, 20. Merk eens aan, met de helft van de moeite ware hy in den Hemel gekomen, en als toen moeſt hy met zo veel zorgen en lyden ten Duivel varen; invoegen dat dezen Gaſt bezwaarlyk te dienen is, maar Godt den Heere licht.

Benevens de Apoſtelen heeft de Heere Jeſus noch andere twee en ſeventig Dicipelen uitgezonden, om het Evangelium te prediken in alle ſteden, vlekken en plaatzen enz. zeggende tot dezelven, als gy in een huis zult ingaan, alwaar het vrede is, zo blyft in het zelve, eet en Drinkt wat zy u voorzetten: ô hoe licht is Godt den Heer te dienen! de Satan legt den Gierigaart op, dat hy vaſten, niet veel verteeren, dag en nacht zwoegen, en zuuren drank drinken

moet,

moet, op dat hy des te meer geld winne; daar en tegen gebied de Heere zynen Dienaren, die het Evangelium alom uitbreidden, dat ze in huis ruſten, ook eeten en drinken zouden wat hen opgezet wierd; zo dat Chriſtus de Heere zelf een goede beete niet uitgezondert heeft. Toen de *Ciſtercienſer* Geeſtelyken uit gehoorzaamheid op het veld den arbeid verrichtten, heeft *Reinaldus* waargenomen, dat de Moeder Godts *Maria*, by heete zomerdagen, de zelven met een zagt en fyn wit lynwaad het Zweet van het aangezicht heeft afgedroogt, en hen daar en boven getrooſt. ô Hoe licht en goed is 't, Godt te dienen!

Maar bezwaarlyk den Satan. Een geile en onkuiſche bok diend den Duivel; maar wat koſt het hem een moeite! de verloren Zoon heeft met Hoeren en ſnoeren zyn geld en goedje doorgebracht, en is eindelyk ook zo verre gekomen, dat hy een varkenshoeder is geworden, en het draf der zwynen voor lief nemen moeſt; dit was zyn loon en vergelding, voor dat hy met zyne ontucht den Duivel gediend had. Menige Venusjanker kan de halve nacht op de ſtraten zingen en kwinkeleeren, en by de winter tyd op den Cyter (ik meen ſidder) ſlaan, als of hy de grootſte koorts op het lyf had: hy ſpaard de lekkerſte beetjes uit zynen mond, op dat hy maar zyne lieve ſmots wat vermaak moge aandoen: gal en alzem acht hy den zoetſten honing; ja eenige onzinnige Venusboeven lekken zelf het ſpeekzel op, dat een ontuchtige *Helena* uit haren mond laat druipen, enz. Alle vier de *Elementen* kunnen zulke doorge-olyde Ezels hunne tomeloze liefde niet dempen; daarom moeten

ook dikwils een Spaanſch gewaad mede dragen, zo dat ze zich bygevolg nootwendig voor Adams Kinderen moeten erkennen. Naderhand ſnuiven ze door de neus als een veroeſt *Clavicordium*, de tanden raken los, de gezondheid word ſchurft, en dan logeert noch daar en boven in zulk een ſtinkend Lichaam een ſtinkende Ziel. ô Hoe bezwaarlyk en gevaarlyk is 't, den Dvivel te dienen! maar hoe licht en geruſt is het, Godt te dienen!

Welke is de zwaarſte dienſtbaarheid op aarden?

Servirie peccatis:

Een Slaaf te zyn der Zonden.

Men roofde my als Christen Kind,
Om tot een JANITSAAR *te strekken;*
Doch menig ziet, door vrekheid blind,
Zich zelf het Christendom onttrekken,
Op dat hy dus des Mammons Draak
Met zyne snode pracht bewaak'.

HEt Turksche Woord *Janitsaar*, 't welk in de Duitsche spraak wat zwaar is om uit te spreken, komt van het Woord *Yenghi*, dat zo veel als *Nieuw* beduid, en van *Teheri*, dat een Mensch of Soldaat betekend, alzo dat *Janitzaar* zo veel is, als of men zeide, een *Nieuw Mensch*, of *Nieuw Soldaat*. Men wil dat de Turksche Sultan *Ottoman* of *Osman* het eerste deze Soldaten opgebracht hebbe; doch hunne mutzen of Tulbanden, die zy dragen, zyn op de volgende wyze in de gewoonte gekomen: *Osman* zond zyne Soldaten, op dat hy in zekere onderneming gelukkig mocht zyn, naar een Man, die voor Heilig gehouden wierd, om van hem den Zeegen te haalen; dien dees Mahomethaan hen verleende en hun noch daar en boven eene Mouwe van zynen Rok mede gaf. Daar op begonnen de *Janitsaren* zulke Mutzen te dragen, die hen als een Mouw, welke de Turken *Ketebe* noemen, over den schouder nederwaarts hing. Andere Schryvers eigenen *Amurath* den IIden, Turksch Keizer, deze instelling toe. Maar het schynt, dat hy dezelve maar verbetert hebbe. Gelyk hy dan op het aanraden van zyn' Groot-Vizier *Catrodin*, anders *Cara-Rusthenes* genaamt, een bevel uitgaf,

gaf, dat 'er tot vermeerdering zyner Krygsbenden altoos van de 5. Christen Slaven, welke over de 15. jaren zyn, één den Groot-*Sultan* behoren zoude, welke hy naderhand onder de *Asiatische* Boeren, om in de Turksche Taale en Godsdienst onderricht te worden, liet uitdeelen.

Alhoewel het nu in de gewoonte geraakt is, dat men ze van de *Europeesche* Christen-Kinderen maakt, (want de *Asiatische* Christen-Kinder waren dit geval niet onderworpen) zo moeten echter alle de geenen, die daar onder zullen aangenomen worden, van welken staat zy ook wezen mogen, alvorens hunne Leerjaren, gelykerwys oudtyds de Romeinsche nieuwelingen in de Krygsbenden, uithouden, eêr zy onder de *Janitsaren* gerekend worden. Gedurende dien tyd worden zy *Agiam-Oglans* genoemt, en hun Opperhooft draagd den Tytel van *Stampol Agasi.* Zyn Ampt verplicht hem, om hen tot allerhande bezwaarlyken arbeid te gewennen. Hy laat hen hout hakken, zware lasten dragen, hitte en koude uitstaan, en bedenkt alles wat bekwaam is, hen gehoorzaam, matig, waakzaam en geschikt te maken, om allerhande ongemakken des Oorlogs te kunnen uitstaan.

Wannéer zy als *Janitsaren* in Dienst van den groten Heer aangenomen worden, geschieden de volgende Ceremoniën daaromtrent: Men laat hen naar hunnen Ouderdom, den eenen na den anderen, in der *Janitsaren*-Kamer komen, alwaar zy dan achter malkanderen gaan, houdende een iegelyk het uiterste van zyn Metgezels Rok in de hand: op deze wyze ver-

nen zy voor den *Commissaris*, welke hunne namen in de grote Turksche Rolle opschryft. Zo ras zy opgeschreven zyn, lopen zy in alleryl naar hunnen *Oda-Bassa*, of den Meester van hunne Kamer, die een iegelyk in 't voorbylopen een streek over de ooren geeft, ten teken dat zy hem onderdanig zyn. Hunne hoogste Soldy is twaalf *Aspers* des daags, en de Kost hebben zy van den Groten Heer, die hen op zekere uuren een gedeelte Ryst, met wat Schapen vleesch en brood laat voorzetten. Zy eeten in hunne Eetzalen, gelyk de Munniken in hunne Kloosters en de Kostgangers in de *Collegien*. Daarenboven krygen zy jaarlyks een' nieuwen Rok, van dik *Thessalonisch* Laken, welke Rokken altoos in de Maand *Romasan* in alle Kamers uitgedeeld worden. Op Zaturdag, Sondag, Maandag, en Dingsdag worden zy uit des Sultans Keuken gespyst. Zyn ze vergenoegt, zo spyzen zy gerust en in vrede, doch zyn ze verstoord, zo keeren zy de Schotelen om, en springen daar in met de voeten.

Op een tyd ontstond 'er in *Constantinopel* een grote klachte aangaande de spyzen; 't zy dat de Eetwaren inderdaad schaars, of dat de nalatigheid der Vleeschhouwers de schuld daar van had, dat die niet vroeg genoeg in de Vleeschbanken kwamen, en men dienvolgens op dees dag geen stuk Vleesch meer krygen konde. Dit ongeluk trof een Kok onder de *Janitsaren*, invoegen dat hy zyn Meester dien dag geen Vleesch schaffen konde, aangezien hy nu vreesde, dat men hem de schuld, wegens zyne nalatigheid geven, en hem kwalyk behandelen

delen zoude, wierd hy zeer beängſt. Hy beweende zyn ongeluk, en beklaagde zich by verſcheide hoge Officieren, welke zich echter met diergelyke zaken niet wilden bemoeijen. Terwyl hy nu braaf op de Regeering begon te ſchelden, gebeurde het tot zyn geluk, dat 'er de Groot-*Sultan*, in een vermomd gewaad, voorby ging, welke dees perſoon zo klagende aantrof, en hem ten dien einde heel vriendelyk vroeg: waarom hy zo klaagde? De Kok, hem niet voor vol aanziende, antwoordde hem al zuchtende: het is u even zo weinig nut, my te vragen, als my, u zulks te zeggen, 't welk toch niemand dan de Groten-Heer alleen kan herſtellen. Doch als de Keizer by hem aanhiel, dat hy zyn Ongeluk ſlechts openbaren zoude, zeide hy eindelyk: Dat 'er dees dag geen Vleeſch te bekomen was geweeſt, weshalven hy den *Janitzaren* hunne gewoonlyke *Portie* niet verſchaffen konde, en deswegens erbermelyk zoude geſlagen worden, wyl hy een weinig te laat was op de markt gekomen. Hy voegde daar by: dat de Groot-*Vizier* en deszelfs Dienaars het algemene beſt verzuimden, terwyl zy alleen bedacht waren, om zich-zelven te verryken, en hun eigen Voordeel te behartigen. Doch wanneer hy in hunne plaats was, zoude hy maken, dat 'er niet alleen een overvloed van allerley Spyzen in de Stad, maar ook alle uuren van den dag op de Markt te vinden zouden zyn. De grote Heer begaf zich vervolgens weder naar zyn Paleis, en het gezegde van den Kok wel overwogen hebbende, liet hy hem terſtond by zich halen. De arme

Kok bedacht alstoen, dat hy mogelyk tegen den Groten Heer zelf zo openhartig gesproken had, en begon dierhalven niet weinig te vrezen, denkende dat het hem voorzeker zyn leven zou kosten, wyl hy zo op den Groot-*Vizier* gescholden had: maar de zaak nam een heel andere uitgang: want de Grote Heer gebood hem wel gemoed te zyn, en zeide: dat hy hem tot Groot-Vizier wilde maken, om te zien, of hy bekwaam was, om het misbruik te verhelpen, waar over hy zo geklaagd hadt. En op dat hy de trappen, welke men betreden moet, om daar toe te geraken, allengskens opklom, maakte hy hem eerst tot zyn Kamerjonker, den volgenden dag tot Hoofdman, naderhand tot *Aga*, of Opperhoofd der *Janitzaren*, en daar op tot Groot-*Vizier*. Als hy nu tot deze hoge Waardigheid verheven was, beschikte hy niet alleen alles, wat hy omtrent de Vleeschmarkt belooft had, maar wierd ook door den tyd een zeer bekwaam Staats *Minister*. Aldus heeft de Natuur in menig een grote gaven verborgen, welke niet aan 't licht komen, vóór dat het geluk door een gunstige verheffing daar toe gelegentheid geeft, om dezelve te laten zien. Voor 't overige heeft het getal der *Janitzaren* te *Constantinopel* meenigmaal op dertig duizend belopen. Doch na dat dit Volk grote Voorrechten bekomen hebbende, dezelve zomtyds zo verre misbruikt heeft, dat ze zich niet ontzagen, de *Sultans* van den Troon te bonzen, en anderen in hunne plaats daar op te zetten, is hun getal in later tyd tot op 12000. in gemelde Stad vermindert,
op

op dat men dezelve by een opkomend Oproer des te beter beteugelen, en hunne vleugels door de andere Troupen fnuiken konde. Alhoewel in de grensveftingen van het Turkfche Ryk zyn 'er behalven dezen, ook noch een tamelyke meenigte te vinden, van welke zich de *Sultans*, in de Oorlogen tegen de Chriftenen, zeer wel weten te bedienen, gelyk de droevige ondervinding ons dikmaals heeft beveftigt.

Te betreuren is 't inderdaad, dat de Christen Kinderen zelf den Troon van *Mahometh* moeten helpen onderfchragen: maar daar is ook by in aanmerking te nemen de plicht, die een Chriften moet nakomen, op dat hy den Naam van Chriften waardig drage.

ô Hoe veel Chriftenen zyn 'er aan te treffen, die wel naar den uiterlyken fchyn voor Soldaten van Chriftus worden aangezien, als onder de Baniere des Kruices behorende; zy worden Chriftenen genoemt, zy bekennen dat ze Chriftenen zyn, zy willen niet anders dan Catholyke Chriftenen genoemt zyn: maar ach! het is met hen gefteld, als met de Soldaten onder de Krygsbenden van *Senacherib*, naar den fchyn, en in Naam zyn ze Chriftenen, maar inwendig onder het blinkende harnafch des Geloofs zyn ze dood, zonder werk en Werking.

Gy een Chriften? Chriftus heeft alle Rykdommen veracht, in vrywillige Armoede geleeft, ook gepredikt, dat veel eêr een Kemel door het ooge van eene Naalde gaan, dan een Ryken in den Hemel komen kan; en immers hangt gy de baatzucht aan, ge-

lyk de Visch *Polipus* den steen, en zyt liever Goudtzalig, dan Godtzalig.

Gy een Christen? Christus heeft alle pracht der Kledinge zodanig verworpen, dat hy zelf niet anders droeg, dan een slecht Kleed van Wollen, ja zelf zynen Onderrok heeft hem de heilige Moeder *Maria* gebreid, toen hy in zyn vyfde jaar was, welke rok naderhand altoos met hem gegroeid, en, volgens het verhaal van *Masselli*, van verf veranderd is, na dat de Feestdag zulks vereischtte. Maar gy bekleed uw Wormen-Aas met louter Fluweel en Zyde, zo dat byna alle Zyde-Wormen iets tot uwen Drekzak moet toebrengen.

Gy een Christen? Christus heeft zo matig geweest in spyze en drank, dat hy nooit Vleesch genuttigt heeft, dan alleen van het Paaschlam; maar u is een ieder Vastendag een Lastdag, ja uw buik moet altoos zodanig gevult zyn, als de Kruik te *Kana* in *Galilea*; *Usque ad Summum* anders boorde vol.

Gy een Christen? Christus heeft de gantsche tyd, dat hy op Aarde wandelde, niet anders gedaan, dan den naasten geholpen; alle zyne daden waren weldaden; maar gy zyt den ryken Brasser zo gelyk als een Stokvis den Labberdaan, 't mag den armen *Lazarus* voor de deur gaan, zo als het wil.

Gy een Christen? Christus heeft niet alleen zyne Vyanden alles vergeven, maar zelf het hem aangedane kwaad met goed vergolden, gelyk genoegzaam aan *Malchus* gebleken is, ja hy heeft noch vóór zynen bitteren dood aan het Kruis voor zynen Vyanden

den gebeden. Doch gy kunt de geringſte misdaad niet verzwelgen, maar zoekt u op alle bedenkelyke wyzen te wreken.

Gy een Chriſten? Chriſtus heeft zich zodanig vernedert, dat hy zelf voor de Apoſtelen nedervallende hunne voeten gewaſſchen heeft; maar gy wilt gedurig in de hoogte ſtygen, en opwaarts dryven als een Kurk op het water, en niets ſtaat u meer tegen, dan de Nederigheid, die u al te oneigen voorkomt.

Gy een Chriſten? Chriſtus heeft meer geleden dan alle Schepzelen op Aarde, hebbende zyn lyden alrede een aanvang genomen in het gezegende Lichaam zyner Moeder, nademaal hy alle vrydagen die ſmerten geleden heeft, die hy eindelyk uit ſtond aan het hout des Kruices; en gy zyt zo weekzeerig, dat de geringe ſteek van eene Bije u de Lantſie van *Longinus* dunkt te zyn.

Gy een Chriſten? Chriſtus heeft reets van zyn zesde jaar de halve nachten in Gebeden doorgebracht, en deze heilige gewoonte onderhouden, tot zynen bitteren dood toe; maar gy denkt, dat gy reets een groot gat in den Hemel gebeden hebt, als gy alle dagen een half douzyn Vader-Onzen in gezelſchap van allerley gedachten in de Lucht blaaſt.

Gy een Chriſten? Chriſtus heeft alle hoogheid en Eere ontvlucht, zelf toen het Volk hem om zyne Wonderen wilde tot Koning maken, week hy hen uit de oogen: En toen men zynent wegen dees tytel op het Kruis ſchreef: *Jeſus den Koning der Joden*, heeft hy zyn hooft gebogen, als willende niet weten

van deze Eer; maar gy hebt geen groter zucht in u dan de Eerzucht, en ware het mogelyk, gy zoud u met de Oyevaars op den hoogsten Toren verheffen; dus plukken de lappen om de Kappen.

Gy een Christen? Christus was immers en altoos een Liefhebber des Vredes, waarom hy ook heeft willen Geboren worden in een' tyd, dat 'er een algemene Vrede op Aarde was, en in plaats van Heija Pupeija, hebben de Engelen gezongen: *Eere zy Godt in de hoogste Hemelen, en Vrede op Aarden, enz.* Maar gy teld liever *twee* dan *een*, zyt meer te *Twistburg* dan te *Vreedburg*, en zyt meermalen een *Hadrianus* dan een *Frederik*.

Gy een Christen? Christus is de Zuiverheid zelf geweest, waarom hy ook van niemand anders heeft willen geboren worden, dan van de allerzuiverste Jonkvrouw, ja hem zyn van zyne meenigvuldige Vyanden allerhande beschuldigingen, alhoewel met Onwaarheid, voor geworpen, ja zelf hebben ze hem een Tovenaar en Duivelskunstenaar genoemt, echter heeft hy niet toegelaten, dat ten aanzien der Kuisheid, het minste woord gehoord wierd; daar u in tegendeel de mond gaat van die zaken, als de snater van de allerslimste Toverhex, en zo men u de Planeten lezen zou, moest men noodzakelyk met *Venus* beginnen.

Gy een Christen? ja gy zyt een Christen, gelyk aan de Apothekers potten, daar menigmaal van buiten met gouden Letters opgeschreven staat, en die echter van binnen dikwils vergifte Kruiden in hebben. Gy zyt een

een Christen gelyk de Zetel van grote Heeren, die van buiten met Fluweel en Goud overtogen, maar van binnen niet anders dan Paarde hair is. Gy zyt een Christen, gelyk een schoon Woudt, dat wegens zyne uiterlyke fraije groente byna alle oogen naar zich trekt; doch van binnen heeft het menigmaal niet anders dan wilde Dieren en andere onreine beesten. Gy zyt een Christen in Naam, maar niet in der daadt.

Gy een Christen? Christus heeft nooit anders gesproken, dan Waarheid, waarom hy ook van de *Rabbynen* is vervolgt geworden: maar gy steekt zo vol *S.* V. Logens, dat, als een iegelyk een tichelsteen ware, men gemakkelyk een Gebouw daar van zou kunnen maken, dat zo hoog was als den Toren van *Babel*, door *Nimrod* gesticht, welke 5174. schreden hoog was.

Gy een Christen? Christus heeft in 33. jaren niet eens op Aarden gelachen, noch, om zo te spreken, den mond daar na gezet; maar gy brengt byna geen uur op een dag door, dat gy het gemoed, ja het gantsche Lichaam niet met vreugde zoekt te spyzen, en na 't ververmaak snapt, gelyk een hond op Paaschdag naar de beentjes

Gy een Christen? Christus heeft in een zo sterke verzoeking in de Woestyne den Satan zo ridderlyk overwonnen; maar gy nodigt den Duivel, door uw gedurig Vloeken en Zweren, zelf tot u; en daar gaan weinig woorden uit uwen Mond, die niet door een *Patent* van Monsr. Duivel verzeld zyn.

Gy een Christen? Uit uwe woorden kenne ik

ik u niet als een Chriſten, uit uwe Werken zie ik u niet als een Chriſten, uit uwen Wandel oordeele ik u niet als een Chriſten, uit uw gedrag beſpeure ik u niet als een Chriſten; want een Chriſten moet Chriſtus navolgen. Maar hoe volgt gy, en waar volgt gy hem? zo men de zaak wel overweegt, bevind men, dat gy in Naam een Chriſtgelovige, maar in Werken een Misgelovige moet genoemt worden.

Beeter u voortaan, en leef niet als een Heiden, maar als een Gedoopt Chriſten, in den Naam des Vaders, en des Zoons, en des H. Geeſtes.

DE

Geringer nevens zich te laken,
Is d'aart der Groten, ryk van Schat.
Wat zou men met een ORGEL *maken,*
Wanneer 't geen kleine pypen hadt?
Laat ons malkander, eens van Zinnen,
Tot eer van onzen Meester minnen.

DE

Gedenkwaardig is de Eerzuil, welke men ter gedachtenisse van den dapperen Krygsheld, *Ferdinand Alvares*, Hertog van *Alba*, Opperbevelhebber van *Philippus* den IIden, Koning van *Spanjen*, in de Nederlanden, (alwaar ik geloof dat deze Hertog maar al te wel bekend is) ter oorzaak van zyne grote verdienste, als hebbende een gevaarlyke *Rebellie* gedempt, de ware Catholyke *Religie* behouden, de Gerechtigheid beschut, en den Vrede geplant, is opgerecht. Deze Eerzuil of afbeelding was van Metaal gegoten, verbeeldende de gedaante, lengte en gestalte van een dapper Krygsheld, in zyn harnasch. Het hoofd was bloot en ongedekt, de rechter arm strekte zich uit naar de Stad *Antorff*, om aan te toonen, dat hy alle zyne Vyanden overwonnen, en den vrede bevestigt hebbe. Onder aan ter rechter zyde stond een schaapherder, welke zyne Schaapjes heel vreedzaam ter weide voerde, en te gelyk den grimmigen Wolf en Leeuw verjoeg; voorts was by hem te zien het aanbrekende morgenrood, voor welker glans de snode Nacht-Uilen en Vledermuizen, benevens de Nachtspoken de vlucht namen. Op de linker zyde zag men een Altaar met het daar op ontstoken vuur, als een dank-offer, met het byschrift: *Deo Patrum nostrorum*, dat is: *den Godt onzer Vaderen*; van onderen stond *Pietas*, dat is, Aandacht, of behoorlyke erkentenis der genotene weldâden.

Paus *Vitalianus*, welke omtrent den jare

635.

635. geleeft heeft, zou, volgens het getuigenis van *Platina*, tot meerder volmaaktheid en beter klank der Kerkgezangen, de Orgels in de Kerken ingevoerd hebben; alhoewel anderen ſtaande houden, dat ze lang daar na, en wel Ao. Chr. 660. of wel 820. eerſt in de Kerken zyn gebruikt. En alhoewel de pypen van de Orgels eerſt van hout en tin gemaakt waren, zo liet echter *Gilbertus*, Biſſchop te *Reims*, welke naderhand onder den Naam van *Sylveſter* den IIden den Pauſſelyken ſtoel beklommen heeft, een Orgel maken, welker Pypen van Metaal en Koper waren gegoten. En men wil, dat voordezen te *Venetien* een Orgel met Glazen Pypen is te zien geweeſt.

Een voornaam *Napolitaanſch* Kunſtenaar heeft, volgens het getuigenis van *Pretorius*, den Hertog van *Mantua* een voortreffelyk Orgel vereërd, welker Kaſt, Pypen en Klavieren, ja zelf het buitenſte van de Blaasbalchen, van Albaſt geweeſt is. In de Keur-*Beyerſche* Hofkapel, welker koſtbaarheden de Heer *Lic. Ertel*, in zyne Keur *Beyerſche Atlante*, beſchreven heeft, is een Orgel van Ebbenhoudt met veel Edelgeſteenten verſierd, de Klavieren pronken met Paerlen, en de Blaasbalchen zyn met Zilver overtogen. In den jare 1470. heeft *Bernhard*, een Duitſcher, en *Organiſt* van den Hertog van *Venetiën*, het getal der Orgelpypen merkelyk vermeerdert, en het onderſcheid der Regiſters en andere dingen, ingevoerd: doch voor korten tyd heeft men ook de gebrokene Klavieren beginnen in te voeren.

Doch

Doch de Pypen der Orgelen beſtaan voornamentlyk uit drie ſtukken, de Pypen, de Fluiten en den voet; ook moet een iegelyk zyn byzondere hoogte hebben, als waar in gemeenlyk de Toon en klank beſtaat; de voet word in het wind-gat geſtoken, welke aldaar den Wind, door middel van de Clavieren en raaklynen opgedrukt, of door middel der blaasbalchen ingeblazen, ontfangt, en den begeerden Toon van zich geeft. Doch op dat de klappen niet openblyven, en de Pypen te beter fluiten, worden zy door middel der Veeren in de Windgaten, zo ras als de vinger van het Clavier wykt, weder om hoog gedreven en geſloten. Van het onderſcheiden ſoort van Regiſters, zal ik hier niet gedenken, als genoegzaam bekend zynde.

De lieffelyke Toon van de Muziek, zo wel van het Gezang als van het Snarenſpel, heeft zulk eene wonderlyke Werking op het Menſchelyk gemoed, dat men bevind, dat eenigen daar door tot heilige gedachten, en Hemelſche begeerten; doch anderen in tegendeel tot danſſen, ſpringen en vrolykheden aangeſpoord worden. Door de Muziek was in den Propheet *Eliſa* den Geeſt der Prophetie verwekt, invoegen dat hy den drie Koningen den Zege over de *Moabieten* voorzeide; daar en tegen heeft ze in den Koning *Saul* de woede van den bozen Geeſt geſtild, zo ras als *David* voor hem op zyne harpe ſpeelde, gelyk men zulks beide in de Boeken der Koningen kan Lezen. *Solon*, (gelyk *Laërtius* getuigt) kon zo meeſterlyk zingen, dat hy door zyn Gezang den *Athenienzen* tot den Oorlog

log en Inneming van het Eyland *Salamin* bewoog: daar en tegen heeft *Tarpender* de Burgers van *Lacedemon*, die op elkanderen verbitterd, en alrede in de Wapens waren, door zyn gezang tot een vergelyk, en in Vrede gebracht, gelyk *Giraldus* verhaaldt.

Van *Thimotheus* den voortreffelyken Luitspeelder, schryft *Plutarchus*, dat hy eens by de Tafel des Groten *Alexanders*, op zyne Luit zo natuurlyk een Soldaten Marsch gespeeld, en dikwils met een grove stemme Kryg! Kryg! Kryg! daar onder gezongen hebbe, dat de Oorlogs-Geest daar door zodanig in den Koning opgewekt wierd, dat zyn aangezicht rood, en zyne oogen als vuur wierden, invoegen dat hy van de Tafel opsprong, naar zyne Wapens greep, zyn Lyfpaard eischtte, en de andere Hoofdlieden, die mede ter Tafel zaten, naar 't Veld riep: maar zo ras de Muzikant zynen Toon veranderende een lieffelyk *Airtje* speelde, en met een zagte en aangename stemme Vrede, Vrede, Vrede! daar onder zong, was de Koning weder bedaard, en had zich bezadigt van geest, en vriendelyk van gelaat, weder ter Tafel gezet, enz.

Waar uit dan Zonneklaar blykt, hoe waar de H. *Augustinus* gesproken heeft, zeggende: dat alle onze Gemoedsbewegingen, naar hunnen onderscheiden aart, zeker geluid, zo wel in de stem, als in het Snarenspel hebben, door welke ik weet niet wat voor verborgen overeenkomst en neiging zy verwekt, en ook wederom door een ander geluid bezadigt worden, alzo dat daarom, gelyk *Seneca* getuigd, *Pythagoras perturbationes animi*

Lyra componebat; of dat *Pythagoras* de Wysgeer alle verwarringen des gemoeds, als de treurigheid, de vrees, de kleinmoedigheid, den toorn en diergelyke, met het Luitenſpel plagt te herſtellen. Ja de ondervinding leerd zelſs, dat een toornig Menſch door niets eerder bedaard of bezadigt word, dan door een ſchoon Muziek of aangenaam gezang.

Al wat de Muziek doet, doet ook het Orgel, 't welk het hart opwekt tot vrolykheid, en de treurigheid verbandt. Een teken, dat de zoete en zagte woorden veel meer vermogen dan de ruwe woorden, of het ſlaan; inzonderheid in den Echten ſtaat.

Wanneer de Koning Saul van den bozen Geeſt geplaagt wierd, wanneer hy brulde als een Leeuw, wanneer hy knorde als een Zwyn, wanneer hy gilde als een Tyger, wanneer hy huilde als een Wolf, wanneer hy blies als een Wezeltje, wanneer hy gromde als een Beer, wanneer hy ſchuiffelde als een Slang, in 't kort wanneer hy als uitzinnig raasde en woedde, heeft men hem in geen ketenen geſlagen, niet met touwen gebonden en in de gevangenis opgeſloten; maar *David* heeft ſlechts op zyne Harp geſpeeld, en eenige aangename *airtjes* laten horen, en daar door wierd Saul ſtraks weder te recht gebracht, enz. Gebeurd het nu ook, dat uw Wyf woed en raaſt, ook gromd en koppig is, zo moet gy met haar niet terſtond te werk gaan, als *Samſon* met de *Philiſtynen*, van welken hy 'er zo veel met een Ezels-kinnebakken verſloeg, niet naar de ſtrengheid; maar met *David* op de Harpe ſpeelen, dat

is,

s, haar met goedheid ondergaan, zo kan ik
ı verzekeren, dat de genadige Heer *Mansue-*
'us meer op haar vermogen zal, dan de ge-
trenge Heer *Severius*; want het blyft waar,
ıet geen de Poeët gezongen heeft:

'i feriendo novem ejicies Cacadæmones ex me,
'erberibus reddes incutiesque decem.

Iet welk men dus kan overzetten:

Hy die zyn Wyf voortaan weer slaat,
't Is wis, dat hy geen Eer begaat,
Hy die zyn Wyf toomd met de hand,
Slaat zich ook wis een eigen schand;
Wyl hy niets kwaads bewyzen kan,
Of 't Wyf kan 't weer doen aan den Man.

Dierhalven moeten de Mannen geen Leeu-
en in Huis zyn, noch tegen het Wyf uit-
ıren, als een scherpe Messemaker, enz.
oord, wat de H. Schrift zegt: *Gy Mannen*
bt uwe Vrouwen lief, en zyt niet verbitterd
;en haar. Collos. 3.

'n Man moet nimmer zyn gelyk 't onstuimig weêr,
En werpen 't al in huis om veer;
Maar hy moet aan de Zon bemerken,
e datze allengskens door haar warmte komt te
werken,
En niet altoos aan 't buldren gaan,
ıar met zachtmoedigheid het kwade wederstaan:
Want als men altoos stormt verwoed,
Zo krygt men nooit de Wyven goed.

Wanneer men een aarden vat, of wel een Deurſlag (anders Gatebetiel) wil lappen, trekt men zagtkens den draad daar door, en rygt denzelven behendig aan malkanderen, en als'er aan geklopt moet worden, doet men zulks zo zacht, dat men nauwelyks een Vloo daar onder dood zou kunnen ſlaan, en dit geſchied om dat men weet, dat, als men daar hard op klopte, men het vaatwerk niet lappen, maar aan hondert ſtukken breken zoude. Aarde Vaatwerk, en wel breekend Aarde Vaatwerk zyn de Wyven; als nu deze een gebrek hebben, en laten beſpeuren, al is 't dat ze maar trots en koppig zyn, zo is 't al recht en billyk, dat een Man zich bevlytige, en zulks trachte te verbeteren, en alle kwade dingen af te wennen, maar zulks moet niet geſchieden met eene onbezonnen plomp-heid, niet met een tyranniſche behandeling, maar met manieren en beleeftheid: nademaal de ondervinding leerd, dat de ſcherpigheid meer ſchade dan voordeel te weeg brengt, enz. Ja zelf *Plinius* ſchryft ***Lib.*** 2. ***Cap.*** 96. dat'er niet verre van *Harpeſo*, eene Stad in *Aſië*, een bovenmaten groten Steen gevonden is, welke deze wonderbare natuur en eigenſchap aan zich heeft, dat, als men hem met alle macht en krachten wil voortrollen of bewegen, alle de aangewende moeite, vlyd en arbeid vergeefs is; doch als men hem zagtkens en maar met één' Vinger aanraakt, laat hy zich rollen of bewegen hoe men wil. Dus zyn ook zeer veele, en de meeſte Wyven gezint, die men met beleeftheid, en goede manieren, by voorbeeld om een vin-

ge-

ger kan winden, maar zo men dezelve met ſlagen en ſtoten behandelen wil, worden zy noch eens zo halſtarrig en hardnekkig, gelykerwys ook de Kemelen in *Africa*, welke ſterk beladen zynde, op den weg ſtil blyven ſtaan, als ze maar een zweep of ſtok ontdekken, doch die luſtig voortſtappen, als men daar by zingt en hen goede woorden geeft.

Voorts kunnen wy by het Orgel ook betrachten, hoedanig ons Gebedt moet zyn:

Wie de eerſte Slotemaker en Smit is geweeſt, toond de H. Schrift, en wie de eerſte Orgelmaker en Muſikant is geweeſt, toond ook de H. Schrift: deze waren twee Zonen van Lamech, twee volle Broeders, maar in hunne kunſt zeer onderſcheiden. De een hiette *Tubal*, en die was de eerſte Muzikant, de ander *Tubalcain*, en die was de eerſte Smit; nu wil ik eens onderſtellen, dat deze beiden in één huis gewoond hebben, de Organiſt boven, en de Smit beneden met den grond gelyk, doch beide waren zy werkzaam in hunne hantering: zeg my nu eens hoe u de *Muziek* behaagd? my behaagdze geezints, de Smit beneden, die grove Vlegelius verderft ze, want boven trekt men de Blaasbalch voor het Orgel, en beneden om het yzer gloeijend te maken; boven ſlaat men op de klavieren, beneden op het Aambeeld; boven klinken de pypen, beneden kryten de vylen en raspen; boven ſlaat men op de Citers, beneden met de grote hamers dat alles dreund en ſiddert; boven zyn de Kapelliſten, met *Apollo*, beneden *Vulkanus* met zyne gezellen; boven hoord men *Re*, *Mi*, *Fa*,

 Sol!

Sol! beneden het gezang van pif, paf, pof; daarom deugd de Muziek niets. Zodanig een Muziek is het Gebedt eens Zondaars, want of schoon in zyn boven vertrek, namentlyk in den Mond, een schoon Muziek gehoord word, zo is echter het zelve door het gedruis beneden in het zondig herte bedurven; in het boven vertrek loofd men Godt, in het beneden vertrek smaad men Godt, de tong is een Citer van *David*, maar het hert eene Lancie van *Saul*; de tong Psalmzingt met *David*, maar het herte Galantizeert met *Bathseba*; de tonge bidt Godt aan, maar het herte Belial; in den mond is *Jacob*, in het herte is *Esau*: gy groet de Moeder Godts zo dikwils met het *Ave*, en zyt ter oorzaak van uwen Wandel gantsch geen Engel; gy zegt zo dikwils Onze Vader, ondertusschen zyt ge een *Absalon* die tegen zynen Vader strydt; gy maakt een Muziek met *Cecilia*, en uw hert danst midderlerwyl met *Herodias*; uwe tonge vereerd Godt met den Wierook, gelyk een *Aäron*, en uw hert bidt het Gulden Kalf aan, als de *Israëliten*: om kort te gaan, het Gebedt des Zondaars is Godt niet aangenaam.

Discipulus verhaald van een jongeling, welke volgens de gewoonte der losse en ongebonden jeugd leefde, maar echter uit een vroom aanwendzel noch dikwils den heiligen Rosekrans gebeden hadt, dat hem de Moeder Godts verschenen zy, biedende hem een aangenamen drank in een vuile en onreine Pot aan, zo dat de jongeling daar een walg van kreeg, zeggende, dat de Drank hem be-

behaagen zou, als hy ſlechts in een' zuiveren Pot was, waar op de Moeder Godts hem ten antwoord gaf: dat haar insgelyks het Gebedt, 't welk hy haar uit gewoonte opofferde, zonderling behagen zoude, als het maar uit een rein herte kwam; maar uit zulk een hert behaagde het haar geenzints, enz.

Wel is waar, dat het Gebedt een band is, waar mede men Godt den Almachtigen, om zo te ſpreken, te handen kan binden; maar in den mond des Zondaars breekt deze band. Het Gebedt is een bloem, welker aangename Reuk Godt den Heere behaagd; maar in den mond des Zondaars verwelkt deze bloem. Het Gebedt is een Degen, met dien men den Vyand kan verjagen, maar in den mond eens Zondaars verroeſt deze Degen.

De Orgelmaker leere uit zyn Muziek, hoedanig zyn Gebedt behoord te zyn; want het zou immers ſlecht geſteld zyn, als een Orgelmaker de Menſchelyke ooren behagen, en de Goddelyke verveelen en mishagen zoude. Hy love den Heere met David, in *Organo*, met het Orgel.

DE SPRINGER, WATERSPUWER, TASSENPEELDER EN VUUR-SPUWER.

Men hoord het SPRINGEN *veeltyds roemen*
En 't WATERSPUWEN *wonder noemen,*
Als ook het ſpelen uit de TASS';
En die het VUUR *ten keele uitblazen,*
Zyn, naar het ſchynt, de grootſte bazen,
Doch al hun doen is Spiegelglas.

DE

HEt springen was by de Ouden zodanig eene Oeffening, die men gemenelyk aan de jonge Soldaten leerde, op dat zy, wanneer het de nood vereischte, vaardig over de graften springen, of ook een hinderende hoogte door een sprong konden te boven komen.

De vechters en worstelaars zochten insgelyks hunne bekwaamheden in het springen te tonen, en wel op twederlei wyze, of dat ze malkanderen, niets in de handen hebbende, in 't springen in de hoogte wierpen; of anderzints dat ze met lode schoenen aan de voeten, met lode gewichten in de handen, en daar en boven noch met lood op de schouders, of op het hooft beswaart, om de aanschouweren te vermaken, wonderlyke sprongen deeden, en die geene, welke onder hunne last de hoogste en luchtigste sprongen deeden, en het langste uithielden, verkregen als dan de grootste eer en het beste geschenk. Men vond ook zulke springers dewelke op Wynvaten met Wyn gevult en met Olie besmeert, sprongen, onderwelke springers men dien voor den overwinnaar hielt, dewelke als dan het beste op het rond dezer gladde Vaten staan bleef, en door de glibberigheid van de Olie niet van dezelve ter aarden viel, zodanig een kreeg tot beloning het Vat, benevens den Wyn. En hy, die miste of achterover buitelde, kreeg niet anders dan een schampergelag van de toezienders tot vergelding. *Mercurialis de arte gymnastica Lib. II. pag.* 126.

Benevens deze op den Oorlog doelende oef-

feningen was het zo bekende *Voltigeeren* of Paartſpringen by de *Romeinen* ook zeer gebruikelyk; ten dien einde oeffende zich hunne Jeugd dagelyks in het Veld van Mars, met op een houte Paard te ſpringen, 't welke zy dan zo lang deden, tot ze bekwaam waren, om van de gelyke grond in een ſprong op een levendig Paart te ſpringen. Doch dit was noch niet genoeg, maar men liet ook aaneengekoppelde Paarden, en zonder toom of zadel lopen, op dewelke de *Roomſche* Edellingen in volle ruſting in het midden van den loop te Paard ſpringen, en van het een op het ander komen moeſten; waarom de Ren-Ruiters ſteets voor een gewoonte hadden, van een hand Paart mede te voeren, op het welke zy, wanneer het eene vermoeid was, zeer vaardig ongewapent opſprongen. In dit ſpringen was de *Thebaner* Vorſt *Epaminondas*, dermaten afgericht, dat de ſprong hem dikmaals het leven bewaard heeft. Het zou 'er wegens een erbarmelyke ſprong met den Hertog van *Espernon* eertyts euvel uitgezien hebben, byaldien hy zo wonderbaarlyk niet ware behouden geworden. Gemelde Hertog was in zyne te rug reis van den Koning van *Navarre* naar den Koning van *Vrankryk*, *Hendrik* den IIIden, dewelke hem tot *Lions* met ongeduldig verlangen wachtende, zich naau bedwingen kon, van hem by zyn aannadering perſonelyk in 't gemoed te ryden. Hoewel niet te min het gantſche Hof te Paart ſteeg, om den Hertog met een aanzienelyke verwellekoming te vereeren. Doch daar gebeurde een onverwacht toeval, waar door al de pracht in de war raakte;

te; want een van die geene, welke den Hertog ontfangen zouden, raakte onverziens met de oorband van zyn degen in de toom van het Paardt, daar de Hertog op zat, waar door het Beeſt zo verſchrikte, dat het met den Hertog doorging, en met denzelven van een verſchrikkelyke hoogte afſtorte, dewelke noch op den huidigen dag wegens deze wonderbarelyke val beroemt is, en *ſaut' d'Espernon*, of *de Espernons ſprong*, genaamt word. Daar was niemant die anders dacht, of de Hertog was dood en ten eenemaal verpletterd, doch na dat men den Berg ſchielyk afgelopen was, vond men wel het Paard, 't welk *linie* regt naar beneden gevallen, en om de zwaarte van 't lichaam in een kleine vlakte was blyven leggen, hartſteken dood. Doch de Hertog hadde anders geen letzel, dan een kleine kwetzuur aan de ſchouder gekregen. Deze bejegening gaf vele zinryke verſtanden gelegentheid, om de pen ter hand te nemen: onder anderen vond de Hertog geene uitvinding aangenamer, dan dit volgende zinnebeeld: *Het beeld van den Hertog ſtortte van de Klippen af, en ſcheen in 't nedervallen van alle hulp ontbloot; waar op het geluk toeſchoot, en de Hertog te hulp kwam*; met dit *Italaliaanſche* byſchrift, waar van de eerſte woorden des Hertogs naam uitmaakten: *Eper non Lasciarti mai*, 't welk te zeggen is: *u nimmer te verlaten.* Welk zinnebeeld de Hertog naderhand in een ring liet graveeren, dien hy tot een gedenkteken van de Goddelyke voorzienigheid, noch zeer lang aan zyn vinger gedragen heeft.

De ſprongen, waar door de Goochelaars den aanſchouwers het geld in de zak doen ſpringen, vereiſchen een heel Regiſter, en hunne namen zyn alzo zeldzaam, als belachelyk: want daar is de *Aape-ſprong*, als zy zich op beide benen achterover werpen. De *Korper ſprong*, als zy zich twemaal na malkander achterover werpen, en wel met de beenen over malkanderen geſlagen: twee en twintig *Aape-ſprongen* op de deeken. Verſcheide *Plank*-en *Tafel-ſprongen*. De *Katten-ſprong*, de *Rotte-ſprong* op een plank tegens de muren. De *Hoepel-ſprong*, door acht hoepels. De *Haze-ſprong*. De *Rotte-ſprong* over de ſtoel, de *Katte-ſprong* met de ſtoel. Een *Voor-ſprong* over de Bank. Een *Voorſprorg* over ſtoel en Banken. De *ſprong in de zak.* Zich met eene werp met het gantſche lichaam op de aarde leggende, overent gooyen. Eindelyk tien *Dood-ſprongen* met de handen op de aarde. Zie *Garzoni Schouw-Plaats*, 45. *Discurs pag* 524. Op de Bruiloft van den Hertog van *Bourgondië*, *Carel den ſtouten*, met de Koningin *Margareta van Bourbon*, dewelke in het jaar 1468. tot *Brugge* in *Vlaanderen* gehouden wierd, zag men onder andere zeldzaamheden een gemaakte Walvis van achtien voeten lang, en zieſtien voeten hoog, waar in veertig Menſchen verborgen zaten, tot voor de tafel der Koningin komen, uit welkers keel twaalf wilde Mannen liepen, dewelke met malkanderen kampten, en veel vreemde ſprongen deden, en daar op de een den ander wederom in de Mond en Buik van den Walvis jaagde

Voor het overige verhaalt ons de geleerde

Ca-

Camerarius iets zeldzaams van een ſpringer, het welk hy tot *Bamberg* gezien heeft. Deze was, volgens zyn zeggen, een Boer, die onder de Dieren op de gebergten, niet verre van *Bamberg*, zou opgevoed wezen. Hy liep op handen en voeten zo ſnel als een Hond of Kat. Hy draaide zich zo vaardig, en wiſt zyn lichaam, onaangezien hy een ſterk Man was, zo geſwind en kunſtig te buigen, dat 'er veel zouden gezworen hebben, dat zulks niet natuurlyker wyze konde geſchieden. Hy kon natuurlyk blaffen als een hond: liep tegens de bomen op, als een kat, en ſprong van den eenen tak op den anderen; en beet en vocht tegens de grootſte Engelſche Doggen, dewelke hy altemaal ter zaal uitjaagde. Dan ſprong hy, als hy ze uitgebeten had, en de Biſſchop aan Tafel zat, op een van de Gaſten zyn ſchouders, van daar op de Tafel, zonder aan ſchotelen of glaazen te raaken. Daar na wierp hy zich wederom met zulk een behendigheid op den grond, dat geen Inkhoorn noch Kat dit zou hebben kunnen verbeteren. Deze aangehaalde nu zyn alle kunſtige en vaardige Springers; maar noch kunſtiger is die gene, welke een zalige ſprong uit de Waereld in den Hemel doed.

Doch Godt wil, dat een iegelyk zal zalig worden, wanneer de Menſch zelfs maar wil, en niet *Gratium Dei in vanum recipit*; de genade Gods vergeefs aanneeme, maar de ſprong der deugden doet, dien hy met Gods genade doen kan.

Ik doe het myne, zeide God tot *Abraham*, en beloof uw zaad te vermenigvuldigen, gelyk

de

de ſterren aan den Hemel, en de zanden aan de Zéé; maar doet gy ook het uwe, verlaat uw Vaderland, en offert my uw' eenigen Zoon op.

Ik doe het myne, zeide Godt tot *Jacob*, en wil maken dat gy voor uwen Broeder *Eſau* de vóórrang hebben, en de eerſte geboorte zelfs aannemen zult, maar doet gy ook het uwe, en ziet of gy door uw Moeders hulpe de zege van uw Vader kunt verkrygen.

Ik doe het myne, zeide Godt tot den Veld-Overſte *Joſua*, en beloof u zekerlyk dat gy de Sad *Jericho* zult in de handen krygen; maar doed gy ook het uwe, en gaat zeven maal rontom de Muuren van de Stad, met het geluit der Bazuinen.

Ik doe het myne, zeide God tot *Rachab*, en wil maken dat uw Huis vry van plundering zal zyn; maar doed gy ook het uwe, en hangt een rode zyde draad uit uwe Venſteren, op dat de mynen dit teken mogen zien, dat u tot een *Sauve Guarde* zal verſtrekken.

Ik doe het myne, zeide Godt tot alle zieken by de wateren te *Jeruſalem*; maar doed gy ook het uwe, en een iegelyk doe zyn beſt, dat hy na de roering des Engels het eerſte in 't water zy.

Ik doe het myne, zeide Godt tot *Noach*, en wil u voor de algemene Zundvloed bewaren, en redden u en uwe naaſte bloedverwanten; maar doet gy ook het uwe, en vervaardigt met uwe handen een groot ſchip of Arke.

Ik doe het myne, zeide Godt tot *Naäman*, en wil u door myn Propheet *Eliſa* in 't geheel van uwe melaatsheid reinigen; maar doed gy

ook

ook het uwe, en wascht u zevenmaal in de Jordaanstroom.

Ik doe het myne, zeide Godt tot den Koning *Hiskia*, en ik wil u leven noch vyftien jaren uittrekken; maar doed gy ook het uwe, en neemt een pleister van vygen, en legtze op de zweeren.

Ik doe het myne, zeide Godt tot de twee Gezusteren *Magdalena* en *Martha*, ik zal uw gesturven Broeder wederom van den doden opwekken, maar doed gy ook het uwe, en maakt, dat de grote steen van het Graf gewentelt word.

Ik doe het myne, zeide Godt tegens *Petrus*, en wil u tot troost der Kerke uit de ysere ketenen en banden door een Engel verlossen. maar doet gy ook het uwe, bekleed u, doed de schoenen aan, en gaat met my uit den Kerker.

Ik doe het myne, zegt Godt tot een yder Mensch, en geef uwe ziele myne Goddelyke genade, ik verlicht dezelve door veel innerlyke ingevingen. Ik vermane u door zo veel Boeken en Predikers. Ik toon u de voetstappen van zo veel Heilige Menschen. Ik stuur u zo veel geesselingen en plagen, die u van het kwade behoorden af te houden. Ik hebbe over u een byzonderen Heil. Beschuts Engel gestelt, die u altoos tot het goede komt aan te moedigen. Ik tone u zo veel mirakelen en wonderwerken, waar door gy ogenschynelyk moest erkennen, dat 'er een Godt is, dat 'er een Hemel is, dat 'er een straf is, en dat 'er een beloning is. Ik doe aldus in alles het myne, maar doed gy ook het uwe, volg myne Leer, onderhoud myne Wet, over-

weeg

weeg myne oneindelyke liefde, vrees myne Gerechtigheid, ſchuwt de Zonden en Laster. Wilt gy echter dit niet doen, zo geeft myne genade de ſchult niet, die gy verſmaat hebt, maar uw eige boze wil, die niet mede heeft willen werken.

Met recht zeggen de Heilige Vaders, de Zalige dood is een ſprong tot het eeuwige Leven, en met dezen ſtemmen ik ook overëen. Een goede dood is met recht een kunſtige Vecht-ſprong.

By de Oude *Philoſophen* en Waereld-wyzen ontſtont eens in hunne ſcholen, een niet minder ſpitsvinnige als nutte vraag, wegens de algemene kwalen der Natuur, namentlyk, wat toch de dood was, waar by men hem gelyken, of hoe men hem met recht kon beſchryven of noemen? *Sophocles* maakte een begin met te zeggen: *Mors ultimus eſt morborum medicus: de dood is de eindelyke en laatſte medicynmeeſter van alle ziektens en kwalen.* Als wilde hy zeggen: wanneer geen lyder door den Artz of Medicynmeeſters kunſt en raad van zyne ziekte, wee en ſmerten, meer kan geholpen worden, zo komt eindelyk de dood, en beneemt hem, benevens het Leven, ook alle ziekte, wee en ſmerte, en begraaft zyn Lichaam in de koude aarde. *Solades* was de twede in 't raden, en zyn beſluit was aldus: *Mors eſt ominum mortalium portus: de dood is aller Menſchen laatſte Haven*: als wilde hy zeggen: dat alle de op zee zwervende ſtuurluiden eindelyk en ten laatſten in een Haven moeten inlopen, dus is aller menſchen laatſten uitgang, een aanlanding in de ruwe woon-

plaats

plaats van de onfeilbare dood. *Socrates* had de derde beurt, en was van mening, dat de dood met den ſlaap gelyk was, zeggende: *Mors ſomno Perſimilis eſt: de dood is in 't geheel overeenkomſtig met den ſlaap*; want gelyk een ſlapende niet weet, wat aan en omtrent hem geſchied, zelfs geen gevoel noch gedachten heeft, dus is 't ook met een dode, die weet noch gedenkt meer, wat by den levenden omgaat. *Ariſtoteles* was de vierde in het raden, en zeide: *Omnium terribilium terribiliſſimum mors eſt*; *uit alle verſchrikkelyke voorwerpen is de dood het verſchrikkelykſte*, mogelyk hierom dit beſluitende, dewyl de dood niet alleen ſmertelyk het Lichaam en de ziel van elkanderen ſcheid, maar ook die in de lange en gevarelyke Eeuwigheid voert. Eindelyk maakte de vyfde en geleerde *Periander* dit volgende laatſte en beſte beſluit, zeggende: *Mors eſt Echo vitæ: de dood is een Echo van het Leven*, wel en goed geſproken, dewyl 'er geen Echo noch herhaling van eene ſtem zo overeenkomende kan zyn, of de dood is noch gelyker met het leven; want gaat de ſtem in een Boſch ruw en verſchrikkelyk, zo klinkt ook de wederhaling van den Echo ruw en verſchrikkelyk, dus heeft het een zeer gelyke overeenkomſt, en manier met het leven en de dood; want is het leven goed, zo moet de dood ook goed zyn; doch is het leven kwaat, zo volgt 'er ook een onfeilbare gevarelyke en kwade dood op. *Qualis Vita Finis ita*, *zo men heeft geleeft*, *zo ſterft men.* O hoe onverſtandig zyn hierom de zulke, welke leven als *Cain*, en zich noch inbeelden te zullen ſterven als *Cajetanus*; wat voor een

dwaasheid is het in de zulken, dewelke leven gelyk *Esau*, en denken te sterven als *Esaias*: wat voor een onverstant in die gene, welke leven als *Archelaus*, en zich voor laten staan te zullen sterven als een *Archangelus*: welke een buitensporigheid, te leven als een *Nero*, en evenwel denken te sterven als een *Nerus*: wat ydele Gedachten, geleeft te hebben als een *Maro*, en zich intebeelden te sterven als een *Marian*: hoe onverstandig is 't, te leven als een *Aman*, en vermenen te sterven als een *Amandus*: wat zotheid is 't niet voor die gene, welke leven als een *Pharao*, en echter gezint zyn te sterven als de Heilige Bisschop *Faro*: wat is 't belachelyk voor die, welke leven, als een *Bok*, en hopen te zullen sterven als een *Simon Stok*: O laat ik de gedachten laten varen over meer anderen.

Het blyft toch by het gezegde van de Ouden: dat een zalige dood, den rechten sprong is:

Waar heen?

Naar den Hemel!

Het

Het Element van 't water is tien maal groter dan de aarde, en evenwel heeft het de almachtige Godt tot nut der waareld zo verdeeldt, dat het den gantſchen Aarbodem niet bedekt. In den beginne heeft dit Element de Eere gehad, dat de Geeſt Godts over het zelve zweefde. *Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas. Gen.* 1. Zelfs heeft de Zone Gods, na dat hy dertig jaar en dertien dagen de Menſchelykheid aangenomen had, op den 6den *January*, tot *Cana in Galilea* op de Bruiloft, aan dit Element het eerſte wonderwerk gedaan, daar hy het water, in zes Kruiken, veranderde in beſte wyn: dit water was geſchept uit een Bron, welke hedendaags noch te zien is. Wyders is het water een der nutbaarſte Elementen, waarmede zich de anderzints droge Aarde zeer wel weet te bevochtigen, ten einde de kruiden en Vruchten een volkome wasdom krygen: dus diendt het niet alleen het menſchdom tot een friſche dronk, maar het doet ook het menſchelyke lichaam de nootwendige vochtigheid verkrygen, buiten welke de natuur op generley wyze zou kunnen beſtaan. Buiten dit werd het woordeke *water* over de vierhondertmaal in de Heilige Schrift genoemt. Toen *Samſon* met een Ezelskinnebakken duizent *Philiſtynen* verſlagen hadde, ging hy zich wegens deze daad by de Menſchen zeer beroemen: *In Mandibulâ Aſini &c.* Met een Ezelskinnebakken heb ik hen verdelgt en duizent mannen verſlagen. *Judic. cap.* 15. Holla *Samzon*! in dit geval hebt gy zeer Ezelachtig geſproken, dewyl gy de overwinning

niet aan uwe vuisten, maar aan God den Heer behoorde toe te schryven; God zal deze opgeblazentheid niet ongewroken laten. Kort daar na wierd hy van zulk een groten dorst overvallen, dat hy meende te zulle sterven, of zich om een dronk Waters aan zyn Vyanden te moeten overgeven; eindelyk wende hy zich echter naar den Hemel, en borst in deze woorden uit: Gy Heer en God hebt door de hand uwes knechts, dit grote Heyl gegeven; na deze demoedige woorden heeft God een tand uit de Ezelskinnebakken geopendt, waar uit terstont een straal van Water is gevloeid, daar hy zich in overvloed mede verkwikte: maar luister *Samson!* gruwt gy niet tegens het Water, 't welk uit zulk een verdachten Ezel komt? Want dit Dier is in het Oude Testament altoos voor onrein gehouden? My smaakt, zeide *Samson*, dezen dronk heel wel, of schoon die van zulk een slegt Dier komt.

In *Italien* is een grote vloed, *Padus* genaamt, deze is zo toegevende geweest, tegens den Heiligen *Gebhardus*, dat hy zich midden van malkander verdeelde, gelyk de rode Zee, om dien heiligen Man, benevens de zynen, een vryen en drogen doortocht te geven.

In *Bohemen* is een grote Rivier, *Moldau* genaamt, deze heeft zich zeer eerbiedig getoont tegens den zaligen *Johannes*, welke toenmaals Biegtvader van de Koningin was; want toen dezelve van den Tyran *Wentzel* vermoordt, en in de *Moldau* geworpen wierd, is deze Rivier van zelfs Oogenblikkelyk uitgedroogt,

tot dat men het Lichaam daar van daan nam en met een beter begrafenis vereerde.

In het *Roomsche* Ryk is een bekende Rivier, de *Rhynstroom* genaamt, deze is zeer manierlyk tegens eene Vrouw geweest dewelke valschelyk van Echtbreuk beschuldigt was, en daarom, met een Molesteen aan den hals gebonden, in den Rhynstroom moest verdronken worden, dewelke echter, met steen en al, gelyk als Moses in het biezenkorfje, aan den Oever dreef.

In *Swabenland* ontspringt een beroemde Rivier, de *Donau* genaamt, deze heeft zich zo bereidwillig tegens den Heiligen *Gothardt*, Bisschop van *Hildesheim*, getoont, dat hy noch een jongeling zynde, verscheyde malen, over de gemelde vloedt, gelyk over de vlakke grond, gegaan heeft.

In *Saxen* is een grote Rivier, de *Elve* genaamt, over deze is de Heilige *Benno* droogs voets gegaan. *Hist Bavar. Lib.* 19. *num.* 14.

Hoe genadig dat het Water is, weten de *Benedictiner Paters* wel, dewyl de Heilige *Maurus* van hunne Orde met droge voeten over den vloet gegaan is, om *Placidus* te hulp te komen.

De Menschen ondernemen ook genadig te zyn, omtrent het Waterspuwen: dit is geen nieuwe, maar een oude kunst, dewyl *Cælius Rhodiginus* uit den Kerk-Leeraar *Agustinus* een Spreuk aanhaald, daar hy in zegt, dat 'er Menschen gevonden worden, die hunne lichamen te zamen wringen, en uit de Maag opgeven, 't geen zy daar in geslokt hebben. Onder de beroemste Waterspuwers, die hun-

ne kunſt voor Geld deden, vind men de *Malthezer Blazius Manfredus van Nobe*, welke vier maal des daags zyne kunſt kon vertonen. Deze liet zich een vat vol lauw water brengen, en Vyftien of twintig Glazen, dewelke boven aan wyd waren, dan ſpoelde hy zyn mond, ten teken dat hy niets tuſſchen de tanden had. Als hy nu eenige Glazen vol in geſlokt had, ſpoot hy een ſtraal rode Wyn gelyk water uit, daar op volgden Brandewyn, Roze-Water, Orangie-Water, gemeen Water, Witte Wyn, en diergelyke meer, dewelke men ieder in 't byzonder aan de ſmaaken onderſcheiden kon; doch heeft men aangemerkt, dat hy altoos met rode Wyn zyn begin maakte. Zomtyts nam hy noch wel twintig Glazen met water in, en ſpoot dezelve, als uit een fontyn, in de hoogte. De Cardinal *Richelieu* liet dezen *Manfredus*, die de Meeſter van alle anderen geweeſt is, by den kop vatten en dreigde hem met ſtrenge ſtraffen, als hy niet bewees, dat zyne kunſt Natuurlyk, en geen tovery was. Het welke de *Malthezer* in 't geheim dede, en heeft, na dat hy op vrye voeten geſtelt was, daar wederom Geld mede gaan winnen, als van te voren. *Zie het groot ſchouwtoneel der luſtige en heerelyke geſchiedeniſſen*, II. *deel*. §. 126. *pag*. 96.

P. Scotus heeft een Waterſpuwer gekent, welke het uitgeſpoge Water met een zeker houd op verſcheide wyzen wiſt te koleuren, waar by hy ook van een zeker Verf veranderende beker gedenkt. Toen ik, ſchryft gemelde *Scotus*, te Romen was, wierd ik benevens de Heer *P. Kircherus* van een Liefhebber

ber der Outheden verzocht, om zyn Huis, 't welk met allerhande uitheemſche rariteiten vervuld was, te komen zien. Onder anderen bracht hy een lomp gewerkte houte Beker, die zelfs in ſtof en vuiligheid lag, te voorſchyn, zeggende, niet te weten, wat dit voor een Beker was: echter oordeelde hy dezelve van een buitengemeen ſoort te moeten zyn, dewyl deze van zyne Vaderen onder de Vreemde dingen was bewaard geworden. *Kircherus* verzocht om water; als hy nu den Beker daar mede tot op de helft gevuld hadde, vertoonhy, na weinig tyds, het water van allerley koleuren, na dat de plaats verlicht, of beſchaduwt wierd. Deze Beker was uit een zeeker ſoort van wit *Mexciaans*-hout, 't welk de inwoonderen *Coatl* en *Tlapaltz* noemen, gemaakt. Hoe wel anderen nu opmerkten, dat dit houd het water ſlegs een blaauwe verf aanbracht, zo heeft echter *Kircherus*, na dat hy een Beker, uit het gemelde hout gemaakt, van een *Pater* uit *Mexico* te rug komende tot een prezent verkregen had, (welke hy daar na als een rariteit den Keyzer *Ferdinand* den III den wederom tot preſent over zondt) uit verſcheide daar mede genomen proeven geleert, dat dit hout het water in allerley verwen verandert. Maar eerſt maakte hy het daar in gegoten Water hoog blaauw, als korenbloemen, en hoe langer het water daar in ſtont, hoe hoger dat de koleur wierd. Doch als men dan het Water goot in een glaaze Schaal, beſpeurde men niet het geringſte meer van de blaauwe koleur. Maar als deze Schaal met Water tegens een ſchaduwachtige plaats ge-

 hou-

houden wierd zo nam het water hand over hand een aangename Groene koleur aan, hielt men het noch verder in de schaduw, zo scheen het roodachtig. Wierd 'er Laken of andere zaken van onderscheidene koleuren tegen gehouden, zo verkreeg het, na de gesteldheid dier zaken, dezelve koleur. *Scoti Magiæ natural. P. 1, L. 4.*

Ook is 'er een zekere voortreffelyke Waterdrinker, *Jean Royer* van *Lyon* genaamt, geweest, dewelke uit zyn Maag twaalf of veertienderley verscheyde gekoleurde welriekende wateren, allerley *Liqueurs*, Brandewyn, welke men kon doen branden; steen Olie, die zonder katoen brande, als mede allerley soorten van salaat en bloemen met volkome frisse bladen, konde voort brengen. Hy geleek een fontein-Bak, wyl hy uit zyn hals zeer hoog het water zo lang kon doen spuiten, dat men omtrent tweemaal den een en vyftigsten Psalm kost bidden. En wat meer is, zo heeft hy voor zyne Keizerlyke Majesteit, *Ferdinand* den IIIden, een vuurige springbron uit zyn hals doen te voorschyn komen.

Noch meerder zoete en fraye woorden kan ons een Vleyer voor den dag brengen, daar toch inwendig het geringste goed niet in steekt. Wanneer een zoetvleyende huichelaars tong by u om genade smeekt, zal zy u in den beginne de beste woorden geven, gy zult niets zien noch horen dan loutere zoetigheid, haar mond is een zoete honingraad, haar tong een zoet banket, haare handen en vingeren zyn van Marzepyn, zy heeft gezuykerde Ooren, haar neus is een suyker vloet, hare oogen een

zoete

zoete *Celey*, die gints en herwaarts waggeld als de naald van een Compas; om kort te gaan, gy zult denken, dat u een Banketbakkers Wyf om logement verzocht. Zy ſpreekt alleen van ſchertzen en vermaken, van hartje lief en andere zaken, van zingen en ſpringen van pypen en ſnaren, geen vreugde te ſparen, van plakken en zuikerbakken. Rozen, Civet en Balzem gietze op u uit, Amber, Storax en ander Arabiſch Reukwerk geeft ze genoeg. Maar, maar! na alle deze Vreugde, na alle deze genugten, na alle zoete wellusten, die omtrent een Oogenblik geduurd hebben, begint de duivel eerſt recht te ſtinken. Haar mond word een Varkenstrog, haar neus een Snotvloed, haar tong een Offegal, haare handen ſtinkende Lymbakken, haare Oogen ſtinkende Duive eyeren; dus word ze van een zoete zuikerbakkerin, zeer ſchielyk een ſtinkende Miſt-Vink. Zy praat niet anders dan van weenen en ſteenen, van ſmerten der herten, van kommer en plagen, van louter vertzagen, van 't geweeten verbeeten, van knagende Wormen, van hagel en ſtormen. Des Avonds laat zy u danſſen, en ſmorgens hegt zy u de Viool op den hals, en 't hiet: *Suſpendimus organa noſtra*, dat is een ſchoon Vaſtenavondſpel. Van Avond is het geluid van den mondtrommel enkel gelag, morgen drait het op een *Lami* uit, en 't hiet: *Riſus dolore miscebitur*, en hangt het Halleluja de klaag-Mantel om. Des Avonds ſchenkt zy de beſte muscadelle Wyn, des morgens uit de Azynkruik. *Meſeriam cum aceto*, en 't hiet *Potum meum fletu miſcebam*, dat is een zure ſuikerletter.

ter. Des avonds geeftze gezoden en Gebraden, 's morgens een lelyk Kattengefchrey, een fmertelyk brandmoes, *Extrema gaudii luctus Occupat*: O hoe veel duizendt duizent, hebben dit met hun tydelyken (God weet van hun Euwigen) fchade ondervonden! Het is buiten dat niet, de Vogelen worden met fluiten en met geen ftokflagen gevangen, maar zy worden ook fomtyds gedood. Het voorbeeld van *Sifera* behoorde een yder tot een waarfchouwing te zyn, het liefkozende Vrouwvolk niet te vertrouwen, (het *Ave Rabbi*, is by hem veeltyds: *Ducite illum caute*) ook is het onwederfprekelyk; *Laus*, *fraus muliebria Sunto*, de Vrouwen zyn liftig De Koning *David*, bad met de volgende woorden: *Oleum autem peccatoris non impinguet caput meum*: De Olie der zondaars moet myn hooft niet vet maken. Wat voor Olie verftaat *David* hier door? fchorpioen-Olie? neen: Amandel Olie? neen: Rozen-Olie? neen: Lelien-Olie? neen: maar hy verftaat hier door de Vleyery, want die is gantfch blind en glimpig; en houdt zich meerendeels op by 't hoofd, als *Sifara* ervaren heeft. Van zulke Vleyende Zondaars Olie, en van een Zondareffe verloft ons, O Heer! want ons verderf is anders na by.

De Graaf van *Stolberg* liet eens een Muntmeefter op hangen, dewelke door veel fteelen, de Galg dikmaals dubbelt verdient hadde. Dewyl hy echter mogelyk een tamelyke grote fomme Gelds by een gefchraapt hadde, wendde zyn nagelaten zoon dezelve hier toe aan, om een meenigte van flegte menfchen op

zyn

zyn zyde te trekken, waar mede hy in het Graafſchap viel, om den ſchandelyken dood zyns Vaders te wreken. Doch men betrapte eindelyk deze roekelooze zoon by *Frankenhauſen*, ſloeg zynen by zich hebbenden Zwerm, dat 'er weinige van te regt kwamen, zyn perſoon echter wierd op een Wagen gebonden, en na een kort beſluit gevonniſt, om het hooft voor de voeten te leggen. Wyl hy nu zo haaſt men hem gevangen had, ogenſchynelyk de dood voor Oogen zag, verzocht hy een goede bekende, dien hy daar ſtaan zag, om een dronk Waters, en zoop in deze doodsangſt en heten dorſt twaalf kannen Water uit. Deze mocht men wel een Waterſpuwer *ad Galgala* noemen.

Niet tegenſtaande ik in een myner vorige deelen van de Goochelaars in 't algemeen geſproken hebbe, kan ik echter niet voor by, hier noch iets van den Taſſenſpeelder in 't byzonder te zeggen.

De Taſſenſpeel-kunſt is het eerſt door eenige *Egyptenaars* in *Engeland* overgebracht, welke jaarlyks met ſcheepen derwaarts kwamen, en zich hoe laangs hoe meer in dat Koningryk uitbreidden, alwaar zy, in de gemelde kunſt wel ervaren zynde, en ook de *Chiromantia* of het handekyken wel verſtaande, de menſchen alom aardig bedrogen. Nu waren 'er te dier tyd eenige Lichtzinnige menſchen in *Engeland* welke tot die kunſten overgingen, leerende de daar toe vereiſchte taal en andere beguichelingen van hen: toen het *Parlement* daar agter kwam, wierd 'er een grote Geld boete geſteld, op den geenen, die voortaan weder een *Egyptenaar* in 't land zoude brengen. Men voegde noch verder daar by, dat het den geenen, die zich voortaan den naam van *Egyptenaar* of Taſſenſpeelder uit Eerzucht toe-eigende, tot eene misdaad gereekend, en de ſtrafe eens misdadigers aan hem volbracht zoude worden. Door welk verbodt niet alleen alle Taſſenſpeelders uit *Engeland* verdreven, maar ook deze kunſt grotelyks onderdrukt wierd.

Eigentlyk is het Taſſenſpeelen eene zodanige kunſt, waar by de ſpeelders, door een zonderlinge vaardigheid en behendigheid, dingen doen, die wel naar tovery gelyken, ook zich dikwils beroemende, dat ze toveren, daar in

der daad zulks niet geschied. Men noemt dit spel ook *Okos Bokos*, met ware of verdichte naamwoorden van zeker *Italiaan*, die een groot Meester in die kunst zou zyn geweest.

Een zeker Hollandsch Tassenspeelder, die zich een Meester in de kunst noemde, had en jong Vrouwspersoon by zich, met welke hy het land door zwierf; deze had allerhande *Subtile* kunstgrepen van de Tas, zy konde uit een kaarte blad een Duif voortbrengen, gaf de menschen een stuk geld in de hand, en bracht het zelve zonder aanraken daar weder uit; Kannen en Glazen wierp ze in de hoogte, dat niemand merken kon, waar ze van daan kwamen; een Neusdoek, in tien of twintig stukken gesneden zynde, wist zy op 't ogenblik weder heel te maken; zy kon iemand zo veel Geld, als hy begeerde, in de hand doen komen. Zy liet zich eenig nat door een Trechter ingieten, en tapte het zelve naderhand weder uit de oogen, ooren of neus: zy kon dertig of veertig tinnen borden uit haar hals braken, ook eenige duizend spelden en naalden. Zy had een Waterfonteintje, dat op haar commando liep of stil stond. Diergelyke oeffeningen geven de nieuwsgierige of ydelgezinde menschen wel veel vermaak; maar het ware te wenschen, dat diergelyke kunstenaaren dingen bedachten, die tot nut van 't algemeen dienstig waren; want het Tassenspeelen is geen loffelyke kunst, maar het is schandelyk, op die bedrieghelyke wyze zyn Brood te verdienen.

Daar is noch een ander soort van Tassenspeelders, dat noch veel gevaarlyker is, en

alleen ſlechts toeleid, om zynen naaſten het Geld uit de zak, of het goed uit den huis te ſpeelen, gelyk het volgende geval aantoond: In een voorname Koopſtad wandelde eens een zogenaame Koopman gints en weder over de Markt, bezag allerhande zeldzame *raritei-ten* en Waaren, welke aldaar te koop gebracht wierden; doch zyne gedachten doelden alleen daarop, om veel in te kopen, maar weinig Geld uit te geven. Na dat deze Vos nu alles wel bezien had, zette hy zyne met liſt en bedrog gevoerde Muts op, ging by verſchei-de Kooplieden, maakte veel nederige *Com-plimenten*, verzoekende of hy hunne Waaren wel bezichtigen mocht, zeggende: dat hy wel meer met hen gehandeld had, het welk hem de Heeren Kooplieden gaarne toeſton-den, en ſchoon zy hem niet kenden, hielden zy zich, als ware hen zulks zeer wel bewuſt; want elk verkoopt gaarne. Doch de loze Vos doelde inzonderheid op zeker Koopman, wel-ke niet alleen koſtbare Waaren had, maar wiens Boekhouder hy wiſt dat ook onlangs geſtor-ven was. Tot dezen zeide hy: *Patroon*, ik heb weder nieuw goed van noden, maar zal u eerſt het oude af betalen. De Koopman vraagd hem, of hy hem dan iets ſchuldig ware? De Vos zeide, voorzeker! ik moet u *Circa* 600 Guldens betaalen. De Koopman zyn naam gevraagd, en tot antwooord gekregen heb-bende, dat hy *Francisco Inganno* hiette, ſloeg naam zyn Boek op, maar kon dien ~~maar~~ daar niet in vinden; waarop de Heer Bedrieger *Ingan-no* opnoemde, wat voor Goederen hy van des Koopmans Boekhouder ontfangen had,

zo dat deze moest vergeten hebben, hem te Boeken, zeggende ter zelver tyd, myn Heer, laat uw Boekhouder *Johannes* komen, zo zult gy wel haast uit den droom zyn; (doch deze *Vocativus* wist wel, dat hy reets gestorven was) waar op de Koopman antwoordde: Och! die is voor eenige dagen gestorven, dien schurk, *de Mortuis nil, nisi bené*, van doden moet men wel geen kwaad spreken! maar Godt weet, wat die schurk al vergeten heeft te boek te zetten; want hy dronk dikwils eens gaarne, Godt weet het, zegge ik: doch ondertusschen zie ik, dat myn Heer een redelyk man is, indien ik eenige Goederen van uw gading hebbe, kunt gy dezelve gerust nemen en het zelfde vertrouwen op my stellen, dat ik in u stelle; maar de Trouw-Wolf roofde het Paard uit den stal, en zo ging het hier ook. Ondertusschen wierden de zes honderd guldens geteld en ontfangen, en de Heer *Inganno* kocht weder andere Goederen, en wel ter waarde van drie duizend Guldens, welke de Koopman hem op zyn woord, om dezelve op de eerstkomende *Misse* te betalen, mede gaf. Zyn naam en de post wierd te Boek gezet, maar ook nooit daar weder uitgedaan; want daar was nergens een *Inganno* te vinden. De Koopman, een Trouwhartige *Frank* zynde, vroeg aan verscheide *Italiaansche* Kooplieden, of zy *Francisco Inganno* van *Luca* niet kendden; maar hy kreeg ten antwoord, dat hen niet alleen zodanigen naam onbekend was, maar dat 'er ook in gantsch *Luca* geen zogenoemde *Familie* was. Doch zy wisten hem wel te zeggen, dan *Inganno* niet

niet anders dan *Bedrog* betekende, waar over de Koopman niet weinig ontſtelde, en het kruidje *Patientie* opgezocht hebbende, moeſt hy zich maar verbeelden dat de 3000. Guldens betaald waren, gelyk het daar ook by bleef. Dit mag immers met recht heten: *Praxis eſt Multiplex!* of de Practyk is meenigvuldig, ſchelmen, Dieven en Bedriegers zyn 'er ook veellerley, en behaagde het Gode, dat 'er noch hedendaags geen zodanige ſchelmſtukken gebeurden, zo zoude het getal der *Bankrotiers* zo groot niet worden.

Zo argliſtig en zeldzaam is ook het volgende bedrog. Zeker Krygsman, van een voornaam geſlacht en Adelyk bloed geboren, kwam uit *Hongarye*, alwaar hy tegen den Erf-Vyand gediend had, in een voorname Ryks-Stad; doch het geval wilde, dat het hem, ter oorzaak van de lange Reis, aan Geld ontbrak, weshalven hy met liſt en bedrog het zelve zocht delachtig te worden; waartoe hem een gouden ketting en een koſtbaren Ring, welke dingen hy niet gaarne verkopen wilde, moeſten dienen. Hy liet dan ten dien einde twee beursjes maken van een gelyke gedaante, doende in het eene zyne ketting en Ring, en in het andere wat oude vodden, ter zwaarte en dikte van het eerſte. Daar op ging hy uit de Stad in het naaſte Dorp by een Jood, toonde hem den gouden ketting en den Ring, welke de Jood toetſte, en dezelve goed bevonden hebbende, vroeg hy, hoe veel hy daar op geven zoude? De Krygsman begeerde hondert Guldens, welke hem

de Jood gewillig toetelde, waar op de andere de Ketting en Ring in 't byzyn van den Jood weder in het beursje deed, en een ontstoken kaars eiste, om het zelve te verzegelen. De Jood riep om een kaars, en terwyl hy zyn hoofd om draidde, verwisselde de Krygsman het beursje, leggende het andere op de tafel, verzegelde het zelve, en gaf het den Jood in handen, met belofte van het eerstdaags wederom te halen, en het Geld met een rykelyke *Intrest* te betalen. Doch de Krygsman kwam nooit weder, en de Jood na verloop van een geruimen tyd het beursje geöpend hebbende, zag dat hy bedrogen was, en alhoewel hy vroeg opstaan moet, die een Jood bedriegen wil, zo geschiedde het echter hier. Zo dat men immers wel zeggen mag: *Praxis est Multiplex*. Schelmen, Dieven en Bedriegers zyn 'er by menigte in alle Landen, en behaagde het Gode, dat noch tegenwoordig diergelyke dingen niet gebeuren mochten, zo zou meenig een niet behoeven te klagen, dat hy deerlyk bedrogen was.

Wat kan 'er slimmer en bedrieghelyker zyn?

Daar zyn ook noch andere Tassenspeelders, namentlyk de heimelyke Lasteraars en Kwaadsprekers, die *Okes Bokes* speelen met de Eere van hunnen Naasten, en juist gelyken naar den Misthaan, die zomtyds een halve dag in de Mist krabt en grobbelt, eêr hy wat vind; doch alsdan een korreltje graan vindende, begind hy te roepen en te schreeuwen,

wen, op dat niet alleen zyn eigen, maar ook de nabuurige Hennen zulks mogen horen. Even zo maken het ook de Kwaadſprekers, zy zoeken en krabben zo lang, tot dat ze een gebrekje van hun Evenmenſch ontdekken, als dan verſpreiden zy hetzelve wyd en zyd, roepen het uit, ſchryven 't en dryven 't, gelyk de jongens op de ſtraat een Sneeuwbal rollen, die hoe verder men hem rolt, hoe groter hy word.

Zy zyn by voorbeeld gelyk met de Zwynen, welke in een tuin de Bloemen met ruſt laten, en zich alleen in den Drek wentelen. Want een Eerdief laat ook de Bloemen des Lofs en der verdienſte van zynen Naaſten met ruſt, en heeft alleen zynen luſt in het vertellen van de gebreken en zonden.

Zy zyn als de Vorſchen, welke in der Menſchen tegenwoordigheid bot ſtil zwygen, maar in derzelver afzyn ſchreeuwen en quakken zonder ophouden; dus ook de achterklappers, die in het byzyn van den geenen, daar zy 't op hebben, heel ſtil zwygen, doch als hy afwezend is, quakken en ſnappen zy, dat een ander, die het aanhoord, de ooren daar van ſuizen.

Zy zyn gelyk de ſtinkende Paardevliegen, welke geen goeden reuk kunnen verdragen, maar in de Paardemiſt en vuiligheid kruipen, en daarin hunne verkwikking vinden; dus maakt het ook een Eerrover, die zich in den Laſter verkwikt; want hy kan den goeden ſmaak der deugden van zyn evennaaſten ook niet verdragen.

Zy

Zy zyn gelyk de honden, welke heen en weder lopen door de ſtraten, tot dat ze iets vinden, waaraan ze knabbelen en byten kunnen. De Eerrovende zot kan ook niet verzadigt worden, dan met het Vleeſch van zynen Naaſten, 't welk hy geeſtelyker wyze met zyne eeraffnydende tonge beknabbeld en daar aan knaagt.

Zy zyn gelyk het Kameel, 't welk altoos eêr het drinkt, het water troebel maakt, op dat het zyne afſchuwelyk gedaante niet zie. Dus ook, op dat de Eerrover niet gedwongen zy, zyn eigen gebrek en ſchelmſtukken te zien, maakt hy met veel eerloze en achterklappende woorden den goeden naam van zyn evennaaſten duiſter en troebel.

Zy zyn den Wolf gelyk: dit onverzadelyke Dier is zeer begeerig naar Menſchen Vleeſch, en wel zo, dat hy gedurig op de Menſchen loerd. Een achterklapper loerd ook altoos, waar hy een Menſch moge opjagen, dien hy zyne vergifte en verſlindende tanden kan laten zien.

Alle deze dingen zyn grote Meeſterſtukken, zo niet uit de Taſch, ten minſten niet verre daar van.

Het is niet goed, wanneer iemand den Tytel voerd, van Ridder van de Ledige Beurs, inzonderheid als hy geen goed Ambacht kan, van dien is niet veel goeds te verwachten.

De Taſſenſpeelders zyn doorgaans rad van handen; maar 't was beter, dat ze met die zelfde raddigheid van handen een ordentelyke Koſtwinning oeffenden, zy zouden 'er vry meer Eer van hebben.

en zonderling en hedendaags voor het Menschelyk verstand noch ondoorgrondelyk wonder der Natuur is die Berg in het Koningryk *Cicilië* gelegen, en *Etna* genaamt, welke gedurig grote vuurvlammen en vonken, gelyk een brandenden Oven, ten wyden keele uit braakt, en in de hoogte werpt, invoegen dat men dezelve, inzonderheid by nacht, eenige Mylen verre kan zien. Doch dit is noch meer te verwonderen, dat dees Berg, alhoewel hy nu alrede zo veele hondert jaren gebrand hebbe, echter noch niet uitgebrand en verteerd is, maar zyn Vuur een genoegzaam voedzel geeft, zo dat het niet alleen gedurig onderhouden word, maar ook zomtyds zodanig de overhand neemt, dat de daarin besloten brandstoffe met groot geweld uitbarst, de Lucht en omleggende Landstreek met assche en rook vervuld, en dus steeden, dorpen, hutten, Menschen en beesten in grote meenigte bedekt, niettegenstaande zy veele Mylen daar van daan zyn. Gelyk dan in den jare 1536. in 't eind van Maart de Vuurvlammen met zulk een Kracht en hevigheid zyn uitgeborsten, dat de Lucht met Vlammen vervuld, wel een Vuurige beek geleek, waar door veele Boschen en Gebouwen, Menschen en Vee, ja zelf de scheepen op Zee, verbrand, en de Visschen in 't water omgekomen zyn. Immers is dit een wonderlyke Berg, en wel inzonderheid dat zo groot een Vuur ('t welk buiten zyn natuurlyk verblyf, dat het boven deLucht heeft, niet zonder voedzel kan bran-

branden) zo langen tyd een genoegzame ſtoffe ter verteering vind.

De Vuurſpuwers komen met den Berg *Etna* overeen, in het Vuur ten keele uit te blazen. Doch de Vuurvreters, gelyk men de zulke ook vind, werken tegenſtrydig met den Berg, ſlokken het vuur in hunne keelen, in plaats dat de Berg het uitbraakt. Dat evenwel een Menſch de brand van 't Vuur niet gevoele (ik ſpreke hier niet van heilige Menſchen, welke door de hand Godts beſchut worden) komt voorzeker of uit een verbond met den Duivel gemaakt, gelyk dan *Simon de Toveraar* in 't Vuur zittende niet brandde; of van een natuurlyk vermogen om het Vuur te wederſtaan: op welke wyze de Quakzalvers en Landlopers te werk gaan, beſtrykende hunne handen met *Malven ſap*, waar na zy dezelve in geſmolten pik kunnen waſſchen: of door de wegneming van het brandende Vuur en het in de plaats brengen van een ander, dat geene kracht heeft om te branden. Want het is den Natuurkundigen niet onbekend, dat 'er zulk een ſoort van Vuur is, dat niet brand. *Ariſtoteles* zegt, dat 'er in *Pithecuſis* een ſoort van Vuur is, dat men kan hanteeren zonder zich te branden. *Plinius* maakt gewag van een Zwavelberg, welke vloeiblaar Vuur voortbracht, 't welk noch door Oly, noch door Waſch, Zwavel of eenige ander vet vermeerdert, dus ook door geen water uitgebluſt konde worden. Het daar in geworpen Werk of Vlas maakte wel een heldere vlam, maar verbrandde niet daar in. By de

ſtad *Patara* in *Lycië* plagt insgelyks een plaats te wezen, welke de gantſche nacht door, even als een Smits vuurplaats, lichte vlammen opgaf, doch die zodanig eene eigenſchap hadden, dat men de hand daar in houdende, wel de warmte gevoelde, maar zich nooit brandde.

Der Joden valſche *Meſſias Barchochab* wiſt ook de kunſt, om vuur uit zynen Mond te doen komen, en het daar in verborgen Werk heimelyk te ontſteken, en door den Adem aan te blazen, zo dat het ſcheen, als of hy met rook en vlammen ſprak.

Onder de geenen, die zich beroemden het vuur met den Mond te verſlinden, was zeker Engelſche *Chimiſt*, *Sir Richarſon* genaamt, de voornaamſte. Want deze hield eerſtelyk gloeyende koolen in zyn' Mond, welke men langen tyd gloeyend zag. (2) Hy goot Zwavel in zyne hand, en dezelve daar in ontſtoken hebbende, ſmeerde hy ze zo brandende op zyne tonge. (3) Hy leide een kool vuur op zyne tong, en liet daar op een ſtukje rauw Vleeſch of een Oeſter braden, ook zonder eenige hinder de kool wel zeven of acht Minuten lang met een blaasbalch aanblazen. (4) Hy hield een gloeyend yzer een tamelyke tydlang in zyne hand, zonder eenig merkteken van branden daar van te krygen; ja hy nam het gloeyende yzer ook wel in zyn Mond, en wierp het met zyne tanden tegen de Muur, zo hevig, dat een ander het met zyne handen niet heviger zoude doen. Eindelyk kon hy ook geſmolten en ondermalkanderen vermengt Glas, Pik,

Zwa-

Zwavel, enz. zo brandende opslokken, zo dat hem de Vlam ten Monde uitsloeg, makende deze vuur-drank zulk eene vertoning in zyn keel, als een gloeyend yzer, wanneer men het in't water steekt. *Porcia*, de Dochter van *Cato*, en Gemalinne van *Brutus*, was eene ongelukkige vuurkauwster. Want na dat haar Gemaal vermoord was, en hare Vrinden haar van alle wapenen beroofd hadden, waar mede zy zich zelven zoude hebben kunnen doden, slokte zy vuurige kolen op, om haar gemaal in de andere Waereld gezeldschap te houden, en niet in des Keizers Dienstbaarheid te komen.

De beide gebroeders en heilige Martelaars, *Primus* en *Felicianus*, geboortig uit *Rome* van Edele Ouders, dronken gesmolten lood, als tot eene proef van hunne vierige en over alle Marteling triumpheerende Liefde. Want na dat ze geweigerd hadden, den Afgoden aan te bidden en te offeren, bevolen de beide Keizers *Diocletianus* en *Maximianus*, dat men hen aan *Promoteus*, een Rechter buiten *Rome*, zoude overleveren. Deze, de volstandigheid ziende waar mede zy hun Geloof beleden, liet hen elk in een byzonder gat werpen, in hoope, dat hy hen door dat middel wel zou doen veranderen: ook liet hy een iegelyk van hen in 't byzonder pynigen, maar tot zyn eige schande, alzo het scheen, dat altoos de laatste plagen, die zy leden, pleisters der voorgaande smerten, en de Vuisten der Beulen, handen der Artzen waren. Doch eindelyk liet de Tyran, kunnende met zyne Marteling niets

meer uitrichten, *Primus* in de tegenwoordigheid van *Felicianus*, gesmolten Lood in den Mond gieten. Maar ook dit was den heiligen Martelaar als een koelen dronk. Waar op *Promoteus*, vermoeid van nieuwe wreedheden te bedenken, hen beide liet onthoofden.

De Natuurkundigen hebben een zeldzamen Vuurvreter gevonden in den Vogel *Emeu*, welken anderen *Casawares* noemen. Want deze Vogel, welke ook, als de *Pelikaan*, geene tonge heeft, slokt stukken yzer en gloeyende kolen op, zonder dat hy dezelve kauwt.

Vuurspuwen en Vuurvreten, beide onder een gild behorende, is wel veel; maar smaad en verdriet lyden is noch meer. Godt belooft zyn Ryk den zachtmoedigen, en niet den wraakgierigen, dierhalven leer ook wat lyden.

Word gy eens in uwen goeden naam aangetast; zo denk, ô hoe veel zyn 'er valschelyk beschuldigt en aangeklaagd van onbeschaamde en tomeloze tongen! *Joseph* wierd valsch beschuldigt van *Potiphars* Wyf, als hadde hy haar willen ontëeren. *Gen.* 39. ô Gy beest!

De Vrome *Mordechay* wierd voor den Koning *Asuerus* valschelyk aangeklaagd door *Haman*, zo dat het niet veel scheelde, of hy met het gansche Joodsche geslacht ware uitgeroeid geworden; byaldien *Esther* niet daar tusschen gekomen, en gemaakt had, dat *Haman* zelf aan de hoge Galg geraakte. *Esth.* 3. ô Gy Schelm!

De Propheet *Daniel* wierd van de Hovelingen

lingen en Amptenaren voor den Koning *Nebucadnezar* zo zwart gemaakt, dat hy in den Leeuwenkuil geworpen wierd: doch wyl deze alhoewel uitgehongerde Dieren den Heiligen Jongeling verschoonden, en de waarheid der zake aan den dag kwam, moesten de Valsche Beschuldigers zelfs in den Kuil, en wierden ook wel haast van de Leeuwen verscheurd. *Dan.* 6. ô Gy Booswichten!

Suzanna, die kuissche *Matrone*, wierd van twee Oude Richters voor het Volk beschuldigt van Echtbreuk,om hunne eigen boosheid daar door te bemantelen. Maar deze wilde Boksbaarden konden hunnen Laster niet verbloemen, weshalven zy zelfs *volens volens*, met of tegenzin, Steenryk wierden. ô Gy oude Schimmels!

Zelf de Zoone Gods heeft, na dat hy 30 jaren bereikt had, voor alle Rechtbanken niet anders horen moeten, dan loutere Valsche beschuldigingen tegen zyne allerheiligste onschuld.

Doch niemand werd meer bespot en gelasterd, dan de goddelyke voorzienigheid; als ware dezelve geen algemeen Oog, dat over alle Menschen waakt, als ware dezelve geen zonne, die allen bestraald, en als ware dezelve geen Bron, by welke een iegelyk zich verquikken kan. Doet men den Mond daar tegen op? wat wilt gy, ô Mensch! u kan verwonderen, dat zulks tegen u geschied?

Leer dierhalven de Kunst van het vuurvreten, ten minsten is 'er noch iets Lee-

ringe uit te trekken. Luifter wat de Schrift zegt:

De Patriarch *Ifaäc*, wanneer hy 137. jaren Oud, en byna ftok blind was, echter wel zag, dat zyn leven ten einde liep, beval zynen Zoon *Efau*, dat hy in 't veld gaan, een Wildbraad voor hem opjagen, en het zelve fmaakelyk voor hem toemaken zoude. Een Wildbraad voor een Oud man, die reets 137. jaren bereikte? Ey, dat was immers niet raadzaam, een Wittebroods zopje ware beter geweeft, een goede Hoenderfoep ware gezonder geweeft, of eenige ander ingemaakt Vleefch, dat men gemeenlyk in Huis heeft, zo hy al een groten luft tot Vleefch hadt. Maar kortom, *Ifaäc* wilde een Wildbraad hebben: dit is een teeken, dat hy een goede en fterke Maag had, om noch Wildbraad te kunnen verdraagen.

ô Hoe weinig, hoe weining zyn 'er, die een zo goede Maag hebben, hoe weinig, die, ik wil niet zeggen een Wildbraad, maar geen wild woordje kunnen verdragen of verduwen. Wy menfchen zy net als de Orgels, als men dezelve maar eens aanroerd, pypen zy; wy menfchen zyn als een Keizelfteen, als men dien maar een weinig flaat, geeft hy vuur; wy menfchen zyn als een Spiegel, als men daar eens tegen ademt, maakt hy voort een donker gezicht; wy menfchen zyn veeltyds als het Kanon, als men maar even met de Lond aan 't Laatgat komt, geeft het een flag; wy menfchen zyn meerendeels als het Vloeypapier, als 'er maar even met de pen aan geraakt word, maakt het ftraks een grote vlak; wy menfchen als de jonge tak-

takken der Boomen, als men dezelve maar even buigt, slaan ze met kracht weder te rug; wy menschen zyn meenigmaal als een Mieriks-wortel, als men dezelve maar schraapt, wreekt zy zich terstond, en doet haaren schraper de oogen overlopen. Voorts is het zeker dat de Groten der waereld niet het minste kunnen verduwen, waar door de lieve Vrede al dikwils te kort komt, zo dat in deszelfs plaats de onrust, twist, haat en nyt regeerd.

De grote Man Godts, *Moses* meen ik, verhaald, dat Godt de Almachtige aanvangkelyk den Mensch geschapen hebbe uit Aarde, *ex Limo terræ*; want alhoewel de Mensch ook noch iets van de andere Elementen heeft, als namentlyk iets van de Lucht, iets van 't Vuur en iets van 't Water; van 't vuur de natuurlyke warmte, van 't water de natuurlyke vochtigheid, en van de lucht den natuurlyken adem; zo heeft, de Almachtige Godt echter veel meer van de Aarde genomen, dan van de andere drie Elementen, en daarom zeid men, wegens het meerder deel, dat de Mensch uit Aarde zy geschapen, *à potiori enim fit denominatio.*

Maar, ô allerwyste Schepper! waarom heeft de Mensch meer van het Element der Aarde, dan van de anderen. Daarom, wyl de Aarde het meeste lydt, en echter alles met geduld verdraagt, *terra dicitur à terendo.* De Aarde lydt van de hitte der Zon, zo dat ze dikwils van dorst schynt te versmachten, en haren keel opensperd; de Aarde lydt van de Koude, dat ze dikwils in al-

le

le leden verstyft en verhardt; de Aarde lydt van de Wolken, dat dezelve haar dikwils tegen wille en dank den kop wasschen; de Aarde lydt van den Donder, die haar dikwils na veel morren en knorren in 't gezicht slaat, dat haar het vuur uit de oogen springt; de Aarde lydt van het Vee en Dieren, want zy moet een gestadige voedster verstrekken; de Aarde lydt van Menschen, welke de arme sloof gedurig met haken en yzer doorgraven en wonden. Om kort te gaan, de Aarde lydt allerhande spot en smaad, zy word in geenendeele verschoond; want immers moet ze dragen dat haar de ribben kraken, wat al bergen, rotzen, gebouwen, en andere zware dingen leggen haar op den pokkel, en evenwel lydt zy alles geduldig: Dit nu is de rede, dat de Almachtige Godt het grootste gedeelte van den Mensch uit Aarde genomen heeft, op dat hy zyne Moeder volge, geduldig zy, en alles met Lydzaamheid verdrage. Niet te veel Lucht moest Godt nemen tot het formeren van den Mensch, want hy mocht anders in tyden van droefheid door louter zuchten opvliegen en tot Lucht worden! niet te veel Water moest Godt gebruiken, op dat de Mensch in tyden van kommer en angst niet versmolt in tranen en tot Water wierd! niet te veel Vuur moest Godt nemen, op dat de Mensch niet terstond in den eersten opslag te toornig wierde, en de Vlamme ten vensteren uitsloeg: maar het meeste, zeide Godt, wil ik nemen van de Aarde, op dat de Mensch bekwaam zy te lyden en te verdragen; hy

moet

moet lyden, ja lyden moet hy, *Nolens Volens*, met of tegens dank. Wel aan dan, ô ongeduldig Mensch! wyl het een moet is, zo laat u dat *Moes* wel smaken, en Eet maar met grote Lepels vol daar van, want ik kan u verzekeren, dat gy 't nauwlyks op zult hebben, of men zal u weder wat anders opdisschen, op dat gy niet te kort komt.

Dat vry de Waereld woele en ſloov',
Met ANKERS *van haar Hoop te ſmeden;*
't Geluk breekt door oneenigheden,
Dies Kies ik 't ANKER *van 't Geloof:*
Als ik dat werpe in Jeſus wonden,
Zo vinde ik vaſte en zeekre gronden.

Het

Het is wel by veelen een algemeen ſpreekwoord, des Menſchen gedachten zyn ydel en wankelbaar; maar ik geloof niet dat ze by een Ankerſmit huisveſten, als welke niets wankelmoedigs kan verdragen, maar gedurig bedenkt en verzind, hoedanig hy het ſchip op de onbeſtendige baaren voor het wankelen bevryden moge: hy maakt geen riedt, dat door de wind herwaarts en derwaarts gedreven word; maar een ſtuk werks, dat Monsr. *Eolus* moet laten leggen daar 't leid; dus ook als *Neptunus* des nademiddaags zomtyds andere gedachten krygt, dan hy des morgens heeft gehad, zo beteugeld hem de Ankerſmit.

De Ankerſmits maken zeer grote en zware Ankers van yzer, welke, als een ſchip moet opgehouden worden, aan zeer dikke en lange touwen vaſtgemaakt, uitgeworpen worden, en die door hunne zwaarte, en met hunne ſpitze haken in den grond der zee vaſt haken; van zodanige worden 'er een of twee, en als de nood het vereiſcht, ook wel drie of vier te gelyk uitgeworpen, waar aan het ſchip dan blyft hangen, en in zyn Vaart verhinderd word, tot dat ze weder opgewonden worden. De Koninginne *Cleopatra*, toen zy uit *Egypte* naar *Griekenland* zeilde, gebruikte Ankers van Goud.

Het voortreffelyk nut van de ſcheepvaart is alom bekend. Als wy hedendaags op het water handelen en wandelen, of over het water komen willen, moeten wy noodwendig ſcheepen hebben, en zodanige Kunſtenaars,

die

die dezelve wel weeten te bouwen. Zonder de ſcheepvaart zou het grootſte deel der waereld woeſt, ledig, onbebouwt en onbewoond blyven, wyl immers gantſch *Africa* en *America* door de Zee van de andere waerelds deelen afgeſcheiden zyn. Godt geeft waarlyk aan één Land niet alles, maar het eene geeft hy koorn en hout, het andere bier en wyn, het derde goud en zilver, Paerlen, Edelgeſteente en alhande Metaal, het vierde zuiker, ſpeceryen, fluweel, zyde vlas, wolle, zout en ſmout, enz. Zal nu de eene plaats aan de andere wat mede deelen van haren zeegen, zo diend men inderdaad ſcheepen te hebben, gemerkt men overal niet te Land kan komen. Ja zelf als 'er geen ſcheepen geweeſt waren, hadden de Apoſtelen de gantſche waereld zo niet konnen doorzwerven, om het Evangelium alom te Prediken, en veele volken waren onkundig gebleven van het Chriſten geloof. Hier uit is genoegzaam af te meten, hoe nut en nodig de ſcheepsbouw zy, en dat billyk de geenen te pryzen zyn, die daar aan arbeiden, inzonderheid den *Ankerſmit.*

Nooit heeft my een zinnebeeld beter behaagd, dan dat van een ſchip in Zee, waar op een ſchipper ſtond om het Anker uit te werpen, met dit byſchrift: *Spes mea Deus*, myne Hope is Godt. Maar ach! hoe veele Menſchen zyn den Propheet *Jonas* gelyk. De almachtige Godt liet den Propheet *Jonas*, als hy zich na een volbrachte Reis en Prediking willende uitruſten, voor *Ninivé* begaf, wel een' ſchonen Wonderboom met groene

groene en dichte bladeren opgroeyen, onder welkers ſchaduw hy voor de hitte der zonne bevryd kon zyn, gelyk zich *Jonas* dan daar over ook zodanig verheugde, dat de Heilige ſchrift zegt *Jona verblydde zich over den wonderboom met grote blydſchap*. Deze nieuwe Loverhutte was ook wel dicht van bladeren; zo dat zy de hete ſtralen der zonne afkeerde, doch alzo, dat de koele lucht daar door en onderheen ſpeelende een aangenaam geruiſch maakte, en *Jonas* daar onder zittende naar alle kanten uitzien, en zich in de beſchouwing der ſtad, als mede der omleggende Landſtreek verluſtigen konde; veel behaaglyker was hem dit beweegbaar Luſthuis, dan het koninglyk Paleis van *Ninivé*, 't welk, maar zyne meenig, wel haaſt met zyne Inwoonderen en Gebouwen omgekeerd worden, doch hy onder zyne groene tente in zekerheid blyven, en den Ondergang dier ſtad aanzien zoude. Keizer *Nero* had zo veel vermaak niet in zyn Gouden Burgt; noch de Koningen van *Perſië* zo groten luſt onder den Wynſtok, dien zy over en om hunne Bedſtede verſpreid hadden, waar aan de takken en bladeren, van louter Goud, en de Druiven van Edelgeſteente gemaakt, nederhingen, als dees Propheet onder zyn Zomerhuisje. Kort om, *Lætaus eſt Jonas ſuper hederâ lætitiâ magnâ*, Jonas verblydde zich met grote blydſchap over den Wonderboom. Maar wat gebeurt 'er? nauwlyk had dees Wonderboom een dag gegroend, en *Jonas* daar onder zynen luſt gehadt, of Godt beſchikte des anderendaags, in het aanbreken

des dageraads, eenen Worm, die ſtak den Wonderboom, dat hy verdorde. ô Ongeluk! ô ſchade! ô ſchielyk einde der grootſte vreugd! want kort daar na begon 'er een warme wind te wayen op *Jonas*, de zonne met zo heete ſtralen op hem te ſchynen, dat hy ſweette, en aemechtig werd, toen hy de ſchaduw van zyne Loverhutte 't meeſt benodigt ware. Deswegens wierd hy over zyn verlies zo mismoedig, dat hy uitroept: *Melius eſt mihi mori, quam vivere*, of, *het is my beeter te ſterven, dan te leven*: als wilde hy zeggen, ik hebbe op deze waereld niet anders dan moeite en arbeid, elende en kommer, en niet anders tot trooſt gehadt, dan dees ſchaduwryken Wonderboom, waar onder ik eens uitruſten konde: en deze is nu ook weg. Lieve Godt, zou het my dan niet beter zyn te ſterven, dan zo geheel van allen trooſt beroofd te leven? Dus gaat het ook de geenen, welke hun vertrouwen ſtellen op het tydelyke, en Godt niet tot hun Anker nemen.

De Oude Koningen van *Perſië* plagten zich van wonderlyke Hoofdpeuluwen te bedienen: aan het Hoofden- en aan het voeteneinde van hun Bedt, daar in zy ſliepen, waren twee Kamers gebouwd. In de Kamer aan het voeteneinde waren altoos vyftien *Millioenen* aan Geld, en die noemden zy de Voet-Peuluwe; in de Kamer aan het hoofden-einde vyf en twintig *Millioenen*, en die noemden zy de Hoofd-Peuluwe. Deze peuluwen, met zo veel Gelds in plaats van Veeren gevuld, deden hen des te geruſter

ſla-

ſlapen, nademaal zy des nachts van de Ryks-zorgen geplaagt, hunne hoop op dat Geld ſtelden, denkende, dat ze daar mede alle voorvallende noden en gevaren koſten afweeren. Doch deze Peuluwen. hoe koſtbaar ook geſtoffeerd, houde ik voor onvermogend hen een ware ruſt aan te brengen, door dien ze veelmalen daar door in Levens gevaar koſten geraken. En als zy eens geplaagd wierden van Hoofdpyn, Kiespyn Podegra, Steen of Graveel, zouden zodanige Peuluwen hen immers niet de minſte ruſt kunnen verſchaffen. Om kort te gaan, het waren ſlechts Peuluwen van pracht en verbeelding. ô Hoe veele menſchen zyn 'er noch heden in de waereld, welke zulke ydele Peuluwen voor zich maken, op welken zy met hun vertrouwen meinen te kunnen ruſten! Zommigen hebben voor hunne Hoofdpeuluw hunne vergaderde ſchatten en Rykdommen, op welken zy alle hunne hoop ſtellen, denkende, daar kome wat 'er wil, ik acht het niet, en hebbe Gelds genoeg om my te redden, het moge anderen gaan zo als het wil. Wederom anderen zoeken maar alleen naar gunſtelingen en goede Vrinden; om deze te onderhouden, zullen ze Godt, den naaſten, en hun eige geweten beledigen, en zulks op dat ze maar in voorvallende noden by dezelve hulp mogen vinden; welken dan de Propheet *Jeſaias* vraagd: *Super quem habes fiduciam?* Gy armzalige! op wien leund gy met uw vertrouwen? *Ecce, confidis ſuper baculum arundineum*: Ziet! gy leund op een hollen Riedſtaf, die, als gy

't meeste daar op leund, aan stukken breekt. Gelyk de zulken het dan ook doorgaans tot hun schade ondervinden, nademaal Godt de eerstgemelde zomtyds droefheden, ziekten, heilloze toestand, kwade Huwelyken, onberadene of lasterlyke Kinderen, Benyders en Vervolgers beschikt, tegen welken zy met al hun Geld niet vermogend zyn iets uit te rechten, of eenige hulp te vinden. De anderen laat hy hunne beste Vrienden tot grote Vyanden worden, zo dat, daar zy de meeste hulp van verwagt hebben, zy dezelve 't minst vinden. Op dat ze ervaren, dat men zich op niemand zekerder kan verlaten, dan op Godt, en op zyn liefderyk herte te rusten. Daarom zeid gemelde *Jesaias* ook: *Die in duisternisse en droefheden wandelt, en geen licht des troostes of der hulpe heeft, die hope op den naam des Heeren, en leune op zynen Godt.* Hoe nuttelyk en troostelyk dit zy, toond ons de verliefde Bruid in het *Hoogliedt Salomons*, over welke, wyl zy zo vrymoedig en verheugd ten hemel vliegd, de Engelen zich verwonderen, zeggende tot malkanderen: *Wie is zy, die daar opkomt uit de Woestyne, als rookpylaren, berookt met Myrrhe en Wierook? enz.* Als wilden zy zeggen, hoe kan het mogelyk zyn, dat eene Ziel, noch met het sterffelyke Lichaam omgeven, en die noch met hare noodwendigheden moet bezig zyn, echter zo licht, als rookpylaren, ten Hemel klimme, en zich met hemelsche gedachten opwaarts verheffe? Is het niet eene ziel, die dagelyks met veel zorgen, om de voeding des Lichaams, en tydelyken nooddruft

moet

moet bezig zyn? Zekerlyk. Is dat niet eene Ziel, die noch als eene *Pellegrimme* door de waereld wandeld? buiten twyffel. Hoe kan het dan wezen, datze uit zulk een Moeras van zorgen, uit de Woeſtyne, zo vrolyk en dikwils met hare gedachten tot haar hemels vaderland opklimt? Ach, myn lieve Engelen! gy behoeft u daar over niet te verwonderen; want *zy heeft met een volmaakt vertrouwen geleund op haar Liefſte*, of zo als *Ambroſius* en *Origenes* lezen: *Zy legt met een volkomen overgave op zyne borſt.* Zy verricht wel hare lichamelyke bezigheden, en zorgt voor alles, zo veel als haar' ſtand en ampt vereiſcht: maar den voortgang en uitgang laat zy aan haren Godt over. Dierhalven is zy gantſchelyk onbekommert en vry, zo dat ze zich met hare gedachten hemelwaarts begeven kan.

Doch om noch iets tot naricht van den Ankerſmit te zeggen, zo behoord hy niet wankelbaar te zyn, maar het Anker zyns geloofs op Godt te werpen, en zulk een Anker duld geen Wanker, maar een vry en heilig gemoed, 't welk de Menſchen alrede gelukzalig kan maken, noch op Aarden zynde.

De Ankerſmit wachte zich voor een grote *Diana*, die voorzeker is een grote *Putana*, en genoemt word *Inconſtantia*, dat is onſtandvaſtig of wankelbaar is 't Goede. Hy moet gedurig in het goede beſtendig blyven, niet nu eens goed, dan eens kwaad, nu eens Vroom, dan eens boos zyn, maar *Conſtans* hieten. Zyn Wandel moet geen Aprils-

weder verbeelden, dat nu eens ſchoon, dan eens ruw, nu eens warm, dan eens koud is, nu eens bloemen, dan eens Vorſt, ſneeuw en ryp voortbrengt. *Abſit* ! dat paſt niet. Hy moet in zyne Aandacht *Firmus* (ſterk,) of wel *Perpetuus* (beſtendig) wezen, wyl hy zo ſterk en zwaar werken moet, op dat hy de Kroon des Levens deelachtig worde.

DE

In ieder HERBERG *is 't niet veilig;*
Hier tapt men d'allerbeſten wyn,
En Dranken, die bewaterd zyn;
Daar ſchynt een Hoſpes vroom en heilig,
En ſchryft intuſſchen twee voor één:
Doch Godt ſtraft de onrechtvaardigheên.

DErwyl wy Menschen niet van de eene plaats tot de andere door een Engel gedragen worden, gelyk de Propheet *Habacuc* van *Judea* naar *Babylon* gedaan wierd, maar daar veel tyds en dagen toe van noden hebben, zo hebben wy gevolgelyk de Waarden, en Herbergen wel van noden; want des nagts onder den bloten Hemel te Herbergen, gelyk de Patriarch *Jacob*, is ons niet altoos raadzaam, deze heeft wel de genade van Godt gehad, dat hy een Ladder tegens den Hemel zag, maar is plaats van een Ladder te zien, mochten wy wel Lyders worden, dierhalven is 'er niets wenschelyker voor een Reiziger, dan een goede Herberg, waar in men den honger en dorst stillen, en de afgematte leden wat uitrusten kan.

Surius Tom. 1. *fol.* 292. beschryft ons, dat 'er een, *Julius* genaamt, zyne Ouders in dezervoegen hebbe omgebracht: zyne Gemalinne hadde, by zyn afwezentheid gemelde zyne Ouderen zeer vriendelyk ontfangen, en zelfs des avonds in haar eigen bed gelegt, als nu *Julius* zeer vroeg thuis kwam, en deze twee op zyn bed zag, geloofde hy terstont zyn echte Vrouws ontrouw te zien, dewelke ondertusschen noch in de Kerk was, en vermoordenze dus beidegaêr in den eersten toorn. Toen hy echter naderhand de zaak omstandig gewaar wierd, heeft hy zulks niet alleen dikmaals betreurd, maar zelf zyn eige Huis verlaten, en aan de kant van eene Rivier een byzondere Herberg opgericht, alwaar hy niet alleen Vreemdelingen voor niet met een' boot over de Rivier bracht,

bracht, maar daar en boven dezelve noch om Godswil herbergde, en alle mogelyke Eerbewyzing deed, waar door deze Vrome Herbergier zo veel verdiende, dat hem een ſtem van den Hemel verzekerde, dat hem, wegens zyn betoonde gedienſtigheid tegens de Vreemden en Gaſten, zyne zonden vergeven waren.

Dit was een heilige Waard, men begeert echter niet van alle Waarden, dat zy hunne Gaſten in dezer voegen voor niet zullen onthalen; dewyl wy wel weten, dat zy en hare Huisgezinnen van deze Neering moeten beſtaan: maar hun ampt vereyſcht zeer veel, en voor al moeten zy de Gaſten vrindelyk ontfangen, dezelve voor gereede munt, edoch ordentelyke betaling, wel onthalen, geen onbehoorlykheden laten inſluipen, kwade en verdachte Menſchen niet onder hun dak dulden, op vaſt- en bededagen het overmatig ſlempen niet toelaten, tucht en Eerbaarheid, zo veel 't maar doenlyk is, onder de Diensboden houden, de arme en behoeftige Menſchen geen Herberging om Godswil ontzeggen, enz. Een zodanige Waard, verdiend dat hem Godt aan lichaam en ziele zynen zege geeve.

Voor eerſt behoorden de Waarden het Herbergen van den Groten Aarts-Vader *Abraham* te leeren, welke zyne Gaſten, inzonderheid van wat ſtant zy immer waren, wel bediende, gelyk men in I. Boek *Moſes Cap* 18. leeſt, dat hy eens op het heetſte van den dag in het Dal van *Mamre* in de deur van zyne tent zat, alwaar hy nau-

welyks drie Vreemdelingen in 't gezicht gekregen had, of hy ſtont op, liep dezelve te gemoet, ontfingze (volgens het *Orientaalſch* gebruik) met veel beleeftheid, en bood hen een vrywillige Herberging aan; gelyk men licht denken kan, enz. Een waard moet geen gezicht vertonen als een *Turkſche Mufti*, hy moet geen zure wezens trekken, en overal den Hovaardigen in ſpelen; hy moet zich van geen Gaſten, met den Hoed in de hand, laten aanſpreken als of hy een *Japoneezer* Afgod was, maar hen met vrindelykheid verwellekomen, en zyn huis aanbieden.

Nauwelyks hadden zich de drie voornoemde Gaſten nedergezet, of *Abraham* ging terſtont zyne Huisvrouw *Sara* beveelen, dat zy, zo dra het mogelyk was, een Koek van witte Meelbloeme voor de Gaſten zou bakken; hier is wederom aan te merken: dat een Waard niet altoos moet trouwen en bouwen op de zorge van een Kelderknegt, die zomtyds ontrent de hondert en negen en negentig ſleutels aan een Riem heeft hangen, en een geluit maakt als de Sileſiſche voerlui in een diepen weg; want deze Kelderknechts gaan zomtyds met hunne Confraters van de natte gemeente om een hoek de kaart verſchieten, en letten gevolgelyk meer op het Troefblad dan op de Gaſten, alzo moet ook de Waardin niet alles aan een Keukenmeid overlaten, dewelke 'er dikmaals ſmeriger uit ziet, als een kaarſemaker, en meenigmaal de lappen en het voeder op de tafel brengt, op dat zy maar dies te eerder aan de dans moge komen; maar de

Waard

Waard en de Waardin moeten zelfs nauwkeurig overal acht op geven, ten einde de Gasſten wel bezorgt worden.

Middelerwyl had *Abraham* zich gehaaſt, om het beſte Kalf te ſlagten, merk alwederom aan, *het beſte.* Een Waard moet zyne Gaſten met goed eeten ſpyzen, en geen ſoupe voor zetten, daar men minder oogen op ziet als op de laagſte dobbelſteen: hy moet geen Vleeſch op zetten van een Koe die twee en twintig maal gekalft heeft, geen wyn in ſchenken die reets tot de kniên door het water gewaad is. Na dat de drie voornoemde Gaſten naar genoegen onthaald waren, heeft *Abraham* hen uitgeley gedaan: *Abraham ſimul grandiebatur, deducens eos.* Let eens op: Een Waard moet de beleeftheid niet vergeten, maar van de Gaſten met alle beſcheidenheid Oorlof nemen; hen om verſchoning verzoeken, zo zy hier of daar in niet wel mochten onthaalt zyn geweeſt, en hen verders geluk op de reis wenſchen. Maar men vind zomtyts Waarden, welken Gaſten na de Maaltyt den Duivel op den Kop, en deze hun de Galg om den hals wenſchen, en dit komt wel het meeſte hier van daan, wyl de Waarden in het Barbiers ampt treden.

Na dat op het bevel van den Keizer *Auguſtus* de gehele waereldt moeſt beſchreven worden, en ten dien einde een yder zich in zyn geboorte ſtadt moeſt begeven, zo wilden *Joſeph* en MARIA ook dit bevel gehoorzamen, doch toen zy te *Bethlehem* kwamen, konden zy aldaar in geen Herberg inkeeren

keeren, of eenig Logement voor hen vinden; maar dit is niets nieuws, Godt heeft wel meermalen geen Herberg gevonden. Het hiet zomtyds, de Herberg van *den Vergulden Os*, maar de Gasten gaan 'er meer om de *Kalveren* aan te bidden, gelyk eertyds de *Israëliten* deden; want de Waard heeft twee jonge dochters, welke door haar zoet gezicht, zelfs de zure Wyn als Nectar doen smaken, en in zulke Huizen kan Godt niet in keeren.

Elders hiet het, in *de Vergulde Greep*, alhier onthouden zich de Beurze-Grypers, en Bankruimers, wyl ze aldaar, door middel van den diefachtigen Waard, den onrechtvaardigen buit tot Geld maken, en het zilver smelten, daar de waard dan de beste *portie* van trekt. In zulke Huizen kan Godt wederom niet in keeren.

Noch op een andere plaats hiet het, *in de Vergulde Gans*, hier plukt men de Gasten gelyk een Kermis-Gans, en een Water-Soup doet den Herbergier meer Geld in den Buidel vloeyen, dan een gezwolle Rivier het water in een lag dal; hier leggen de scheermessen altoos op de tafel, en om een verstopte beurs te doen *Purgeren*, vind men geen bekwamer middelen dan zodanig een Waard; in zulk een Huis kan Godt insgelyks geen plaats vinden.

Aan de rechter hand hiet het, *de Herberg van de Klok*; hier hoord men het lyden en luiden van instrumenten en keelen, men duldt 'er alle bedenkelyke lichtvaardigheden, en durft 'er alle onbeschaamde *Glassen* met

een

een varkens-ſtem opheffen: in 't kort, het is een vergadering van allerley ſoort van Boeven, Lichtmiſſen, en Spot-Vogels, daar word van alle verwe geſproken, uitgezondert van de Rode, dewyl deze de ſchaamte ontdekt; dit is wederom een onverdraaglyke plaats voor Godt.

In de ſtraat daar over aan de linkerhand hangt het *Groene Hoef-yzer* uit; maar men mocht liever zeggen, in het *twiſt-Yzer*, dewyl men daar niet anders doet dan Vechten, en daar word zomtyds meer Bloeds vergoten, dan Wyn gedronken; *Mars* en *Bacchus* kunnen zich alhier geheel niet verdragen, overal ziet men aan de Wanden ſlagwerken hangen, en ſchoon men geen honger heeft, zo moet men 'er evenwel ſomtyds noch een heerlyk banket van ſtokſlagen verduwen; men gelooft, dat de twiſtgrage Kelderknecht een zekere Wortel in het vat gehangen heeft, welke deze dolle Koppen veroorzaakt, want door Glaasjes van Vrindſchap te drinken, komt het hen aan: inzodanig een Huis is in 't geheel geen plaats voor Godt.

Doch in een Herberg, daar men wil dat Godt en Gods zegen zal binnen komen, moet de Huis-Waard van inborſt zyn gelyk de Heilige *Caſtulus*, die ook een Waard of Herbergier geweeſt is, welke met alle tekenen van een Chriſtelyke Liefde zyne Gasten onthaalde, de Arme menſchen gewillig Herbergde, de Vreze Godts onder zyne bedienden, zo veel hem mogelyk was, voortplantte, het gebed, benevens de zynen, ter be-

behoorelyker tyd yverig verrichtte, Eeten en drinken liet met maten, alleenlyk tot Lichaams onderhoud, en niet tot braſſen en ſmullen opſchafte, invoegen dat hy een ontſtrafbaren wandel voor Godt en de Waereld moet gevoert hebben.

Maar Goedgunſtige Lezer! wat dunkt u van zulk een Herberg, die eens een zekere bekende, met name *Theophilus*, op zyne Reis naar *Rome* aantrof; deze goede Vrind zag zich, benevens noch twee andere Reis-Makkers, wegens een dreigend Onweêr, genootzaakt in de eerſte Herberg te vernachten, zy zagen wel haaſt, onaangezien zy fris en gezonde Menſchen waaren, dat hier de klok voor hen *Patientie* ſloeg, na drie uren ſukkelens was de Tafel gedekt, het Tafellaken had zeer veel overeenkomſt met een getaant vis-net, ten minſte zou men gezworen hebben, dat het een Vaandel uit den ſlag van *Nordlingen* was; de Servetten waren zo ſchoon, dat men 'er ſlegs eenige lepels vol gedroogde Boekweyte-Bry en haver-Gort uit zou hebben kunnen plukken; de Meſſen en Vorken zo ſcherp, dat 'er kleine kinderen, zonder het geringſte gevaar, mede konden vechten; de borden zo ſchoon, dat het ſcheen of men 'er zo even eerſt Bloedbeulingen en Leverworſten opgekneet hadde; de ſchotelen zeer manierlyk gewaſſen, want men zag 'er hier en daar noch overblyfzels van de Vaatdoek aanhangen, dewelke wel wat na aartwurmen geleken. Wat men daar na aan deze hongerige Gasten voor ſpyze op diſte, zal den verſtandigen

gen Lezer licht kunnen gissen; ik geloof, dat 'er zelfs een blinddemans hond aan gekieskauwt zou hebben. Men bracht hen eindelyk dan na Bed, daar men niet dan Latynsch loof, (te weten droge braderen) in vondt, de Lakens waren zo schoon als Indiaans marmer, in het welke men allerley koleuren ziet; de matrassen zo zacht dat men 'er gantsche klompen zang-mollem uit kon snyden. De stroo-zakken zo fris, dat 'er niet meer dan een douzyn muizenesten in gevonden wierden; het slaap vertrek zo wel uitgeveegt, dat men met de Mist, die daar in gevonden wierd, omtrent hondert morgen Lands zou hebben kunnen misten: des morgens vroeg zette hen een gebochgelde kamerdienaar, een ontbyt voor, daar men niets van nuttigen kon, dan ten koste van zyne beste tanden, enz. O Hemel! waar is de *Conscientie*? diergelyke Herbergiers overwegen eens, wat een ontbyt hen ten jongsten dage zal te voren gezet worden. Voor het overige echter zullen alle Waarden, welke hunne Gasten, gelyk als *Martha*, wel ontfangen en onthalen, en alle onrechtvaardige penningen myden, eenmaal met de gelukzalige zielen van den Heyland horen: *Hospes eram & Collegistis me*, ik ben uw Gastgeweest, en gy hebt my geherbergt; want dat gy aan deze geringste broederen gedaan hebt, dat hebt gy aan my gedaan.

De Rykdom is der tyden bal,
Die, na dat de Ydelheid hem KAATST,
Van d'een' by d'anderen word verplaatst,
Door list, macht, Erfnis of geval:
Doch die daar in steld all' zyne Eer,
Rukt hy met zich ter Aarden neêr.

HEt water, zonder beweging stilstaande, vervuild eindelyk en word stinkende; en het menschelyk Lichaam, zonder nodige beweging blyvende, verkrygt een tragen omloop des bloeds. Daar uit ontstaan verstoppingen, waar door dan de opgesloten vochten vervuilen en scherp worden, en dus de eene ziekte na de andere, ja eindelyk den dood veroorzakende. Om dit gevreesde Onheil vóórtekomen, heeft men een vermakelyke Beweeging bedacht voor zodanige persoonen, welker bedryf in een grote stilte en weinig beweeging bestaat; onder deze bewegingen is de Kaatsbaan een der edelsten, vermakelykstten en nuttelykstten.

De Ouden toonen ons daar van verscheide Uitvinders aan, en met reden; wyl by de *Grieken* en *Romeinen* verscheide soorten van Kaatzen of Balslaan in gebruik waren. *Hippasus* schryft de Eere dezer uitvinding den *Lacedemoniëren* toe; doch *Diecearchus* aan die van *Sycione*. *Agalis*, een Leermeesteresse der *Gramatica* van *Corfu*, geeft by *Atheneus*, *Nausicas* voor den Uitvinder uit, 't welk *Plinius* echter eenen *Pytho* toeschryft.

Dien-

Dienvolgens is 't met geen zekerheid te zeggen, wien de Uitvinding eigentlyk is toe te schryven, nademaal de schriften van *Timocrates Laconis*, welke hy van de Uitvinders van het Kaatzen of Balslaan vervaardigt heeft, verloren zyn.

Zeker groot Vorst liet een Zinnebeeld voor zich maken op de volgende wyze: Een Kurk moest op het Water dryven, welke zyne natuur en eigenschap wel weetende, de volgende woorden sprak: *Jactor non mergo.*

Ik dryve heen en weêr,
Maar zinke nimmermeer.

Dit *Symbolum* of Zinnebeeld is niet ongelyk aan dat van den Admiraal *Chabotius*, gelyk *Claudius Paradinus* verhaald: dit zou namentlyk een Bal met lucht gevuld zyn geweest, waar onder stond: *Concussus surgo.*

Al werpt men my ter neder,
Zo ryze ik echter weder.

En zodanige Ballen leeren het vliegen door 't slaan. Dus willen ook veele menschen niet wys worden, dan door slagen, als hun alles op aarden begint tegen te lopen, en het Geval hen Kaatst als een bal, dan zuchten zy eerst naar den Hemel; dan richten zy hun gemoed naar het Eeuwige, als hen op aarde het vergangkelyke tegen de borst stuit; weshalven *Boëtius* recht en wel gesproken heeft, zeggende: Ik houde het daar

voor, dat de wederwaardigheid den Mensche veel meer nut te weeg brenge, dan het goed geluk en de Welſtand. *Gregorius Magnus* haald 'er de oorzaak van aan, zeggende: Want ingevalle 'er geene droefheden voorhanden waren, zouden de Menſchen hunnen Heere en Godt ten eenenmale vergeeten; maar de droefheden, welke ons hier drukken, nopen ons, onzen toevlucht tot Godt te nemen. Wyl *Hagar*, de Dienſtmaagd van *Sara*, ſtout en hovaardig was, en genoegzaam de Baſin van 't Huis wilde zyn, wierd zy uitgedreven, en moeſt in de Woeſtyne zwerven, aldaar vertrooſtte haar een Engel, zeggende tot haar: *Revertere ad Dominam tuam, & humiliare ſub manu illius*: dat is: *keer wederom tot uwe vrouwe; ende vernedert u onder hare handen.* Deze Maagd, zegt *Gregorius*, is daarom met droefheden bezocht geworden, op dat ze door dat Middel wederom keerde, en zich onder de gehoorzaamheid van hare Vrouwe vernederde. *David* ſtemt hier mede overeen, zeggende: *Droefheden en ſmarten overvielen my, en ik hebbe den name des Heeren aangeroepen.* De Propheet *Ezechiel* beſchryft de gedaante van een' ſchonen Tempel, welken Godt hem toonde, en zegt onder anderen, dat de Wateren uit dezen Tempel in de Zee zullen Vlieten, en de Wateren gezond zullen worden, en dat 'er ook, al waar dit water kome, veele Viſſchen zullen zyn. Door dit geheim word niet anders verſtaan, dan dat, offchoon de droefheden en wederwaardigheden, met welken de Vromen in deze waereld

reld worden aangevochten, als tot een grote Zee zyn geworden, dezelve echter, met het zoete Water des Goddelyken Troostes, dat uit den wonderbaarlyken Tempel van Christus Jesus vliet, bevochtigt en besprengt wordende, zoet en lieffelyk, en zeer veele Visschen der Verdienste daar in gekweekt worden. De Heere Christus ontdekt het zelfde aan zyne Apostelen, zeggende: *Hæc Locus sum vobis, ut non Scandalizemini.* Deze dingen hebbe ik u gezegt, dat gy u niet ergerd. Zy zullen u uit de Vergaderingen uitstoten, ja daar zal een tyd komen, dat een iegelyk die u doodet, meinen zal, dat hy Gode eenen dienst doet; en zulks zullen zy u daarom doen, dewyl zy noch mynen Vader, noch My gekend hebben: Maar ik hebbe zulks tot u gesproken, op dat, die tyd komende, gy daaraan gedenkt, dat ik het u gezegt hebbe. Als wilde hy zeggen: Wanneer de Verzoekingen over u zullen komen, die ik u thans vóórzegt hebbe, moet gy u niet ergeren, noch die met ongeduld ontfangen, want ik zal u niet verlaten, maar u den heiligen Geest zenden, die u troosten en helpen zal in uwe benauwtheden, angsten, en wederwaardigheden, enz.

Veele dingen worden door de beweeging behouden, die anders bederven zouden: als men het koorn niet wel beweegt, verschiet, omkeerd en luchtet, zo verderft het, en als het begint te bederven, krygt het Vleugelen, en vliegd weg. Een Kleed, dat men altoos in de Kast houd besloten, zonder het

zelve te dragen of te verluchten, word opgevreten van de Mot. Het yzer, niet behandelt wordende, verroest. Als men de Wyngaard niet snoeid, groeid hy in 't wild; als men de Druiven niet gebruikt of uitperst, verrotten zy, en zulks ondervind men aan duizend andere dingen. Echter komt het ons vreemd en wonderlyk voor, dat wy Menschen zomwylen van Godt met droefheden en noden in beweeging gehouden worden, ja zelf het menschelyk vernuft meint, dat het ten eenemale onbegrypelyk zy, dat der Goddelozen weg altoos zo voorspoedig gaat. Want is iemand onschuldig, als *Abel* in *Adams* Huisgezin, zo word hy omgebracht; is 'er in *Jacobs* huis een vrome *Joseph*, men werpt hem in een put, verkoopt hem aan de Vreemdelingen, en hy werd in de Gevangenis geworpen; Is iemand een ieverige *Elias*, men jaagt hem in ballingschap; is iemand een Godtvruchtige *Daniel*, zo werpt men hem in den Leeuwen kuil; is iemand een geduldige *Job*, zo word hy zelf van den Duivel geplaagd; is iemand een onschuldige *Johannes de Doper*, zo sleept men hem in *Herodes* Gevangenis; is iemand in louter Liefde tot Godt brandende, gelyk *Petrus*, zo moet hy over de Kling springen. Om kort te gaan, men moge de gantsche Schrift doorlezen, van *Gen.* 1. af, tot aan het laatste *Capittel* van *Johannis Openbaringe*, zo zal men niets meer daar in vinden aangehaald, dan dat de Vromen Elende, droefheden en allerhande wederwaardigheden hebben moeten ondergaan. Dus ook, gy Menschen,

gaat

gaat te rug, doorzoekt alle de tyden en jaren, alle geestelyke en waereldlyke Chronyken, zo zult gy alom het kermen en treuren der Vromen horen. Wie zou toch veel van de deugd houden, daar zy zo kwalyk word beloond? *St. Johannes* de Doper, als ik gezegt hebbe, legt in den Kerker gevangen en gebonden, *Herodes* in tegendeel leeft veilig, goedsmoeds, en in de grootste wellust; de arme *Lazarus* sterft schier van honger, en de *Ryke Man* leeft vrolyk en in de volle heerlykheit; *Multæ tribulationes Justorum*, zegt de Koninglyke Dichter en Propheet *David*, dat is, *veele zyn de tegenspoeden der rechtvaardigen*! ja veel, en waarlyk veel. Wat doet dan Godt daar by? slaapt hy? ziet hy dit alles door de vingeren? die alle de hairen des Hoofds teld, en zonder wiens weeten geen muschken op den Aardboden vald, kan die alle de tegenspoeden der rechtvaerdigen aanzien en dulden? hoe weet het Godt? en is 'er weetenschap by den allerhoogsten? Dit is de steen, waar aan zich zo veele vreesachtige en duizelachtige hoofden stoten. Ey, lieve Menschen, Godt is der zake wel bewust. ook is hy niet onrechtvaardig, met de hoogste wysheid, met de hoogste gerechtigheid verandert het eene na het andere in de waereld, alwaar de eersten de laatsten, en de laatsten de eersten worden, alwaar men de onschuldige straft, en de schuldigen vrylaat; dus gaat het tegenwoordig, de Bozen zyn in aanzien en waardigheden, de Vromen zuchten en treuren, de Dienaars worden Heeren, in de

Heeren worden Dienaars: Maar ach! wat duurd het een korten tyd! de Eeuwigheid zal een heel ander Vonnis vellen, wy maken hier ſlechts een vóórgang tot een beter Leven, dit is maar de Vóórdans, daarom behoeve zich niemand te verwonderen, dat alles door malkanderen gaat, dat de Deugd gekweld, geplukt en onderdrukt word; de zonde en Laſter integendeel de beſte zaak hebben; daar geſchiet op de gantſche waereld niets zonder oorzaak. Laat Godt den Bal ſlaan zo als hy wil, zo zal hy 'er, alhoewel wonderlyk, echter een zaligen uitgang aan geven. *Want veele zyn de tegenſpoeden der rechtvaerdigen; maar uit alle die reddet hen de Heere*; daar in tegendeel de vreugde en het geluk dezer waereld de menſchen maar ſlaperig en achteloos maakt.

Men kan daar van een voorbeeld vinden aan een Reiziger, die, als de dag ſchoon en de weg goed is, een koelen en ſchaduwryken boom in een ſchone groene Weide, door welke een helder vlietend beekje vloeid met een aangenaam geruis, aantreffende, zynen ſtaf neder, en zynen Pak afleggen zal, en met luſt onder dien boom gaan leggen ſlapen; doch zo ras als 'er een Onweer opkomt, als het begind te Donderen, te Blixemen, en te regenen, ſpringt hy op, veegt de ſlaap uit zyne Oogen, en de pak op den rug, en den ſtaf in de hand genomen hebbende, loopt hy met allen ſpoed over den Weg, en hoe harder het regend, hoe haaſtiger hy zyne Reize voortzet; daar hy anders noch wel een tydlang geſlapen hadt.

hadt. Dus ook een *Pellegrim*, naar een heilige plaats reizende, zal zich onderweegen, ter plaatze daar hy wel onthaald en ontfangen word, wel eenige dagen ophouden, ja zomwylen wel in 't geheel zoeken te blyven, en aldus zyn vastgesteld oogmerk verzuimen: maar als men hem overal ruw bejegend, de deur voor de Neus toeslaat, en hem een stukje beschimmelt brood toe werpt, en hy des nachts in 't stroo of op harde planken slapen moet; dan zal hy zich onderweegen niet lange ophouden, maar zyne reis schielyk voortzetten, en verder trachten te komen.

Immers was zulks ook te zien aan den Verloren Zoon? Zo lang als hy braaf Geld in de zak had, zo lang de Hoeren hem Liefkoosden, de Waard deftig opdischte, de speelluy lustig opzaagden, en dus alles naar den zin van dit Heertje ging, achte hy dat Leven by de vreemden een Paradys, niet eens denkende aan zyns Vaders huis. Maar na dat de Buidel verdord, en de gouden Ziel daar uit gevlogen was, na dat men hem zuure gezichten vertoonde, de Huizen voor hem sloot, toen hy in gescheurde klederen by de Zwynen huis houden moest, in plaats van een tafel met allerhande lekkere spyze, een Varkenstrog voor hem zag, in plaats van lekkere beetjes in den Mond, den Honger in de Maag had, en dien met den draf der Zwynen boeten moest, *in se reversus dixit: quanti mercenarii in domo Patris mei abundant panibus, & ego hic fame pereo?* dat is, *toen hy tot hem zelven gekomen zynde, hy zeide:*

hoe veele Huurelingen myns Vaders hebben overvloed van brood, en ik vergaa van honger? Eylieve, gy armen hals, denkt gy nu aan uws Vaders huis? ja niet alleen dacht hy aan zyns Vaders huis, maar hy wilde ook die gedachten op den voet navolgen, weshalven hy verder zeide: *Surgam, & ibo ad patrem meum! Ik zal opſtaan, ende tot mynen Vadergaan*, gelyk hy deedt. Hadden zyne wederwaardigheden hem nu niet gedrongen, zo ware hy gewis in dien verderffelyken ſtaat der waereldſche wellusten gebleven. Zo dat Godt tot alles zyne geheiligde oorzaken heeft, en men wel mag zeggen:

Ludit in humanis divina potentia rebus.

Godt voerd den Menſch zo als hy wil,
En hoe hy 't maake, ik zwyge ſtil.

Op 't wonderbaar Gelovens-licht,
Heeft menig nooit zyn hart gericht,
Hoe zeer de aanvechting hem ook griefde:
't Is 't vochtig Buskruid *zeer gelyk;*
Nochtans breekt Gods-Genadenryk,
In 't eind' hervoor in Lof en Liefde.

Er zegt, als men een Doodshoofd in een Bakoven wel uitdrogen laat, het zelve naderhand tot een poeyer ſtampt, en dat met Oly vermengt, is 't een goed Middel tegen de Kanker. Of dit de waarheid zy, of niet, wil ik daar laten: doch dit weet ik zeker, al wie den dood en zyn laatſte einde wel betracht, en in overweging neemt, hoedanig hy eerlang, na zyn afſterven, in Pulver, ſtof en aſſche zal verkeeren, dat zodanig een zeker is voor den invretenden Kanker der ſchadelyke gewoontens, zonden en laſteren, en alzo bewaard voor den eeuwigen dood: want in betrachting des geweetens, en des onvermydelyken doods voerd hy een Chriſtelyken en vromen wandel, zyn leven alzo aanſtellende, dat hy den eeuwigen dood ontgaan moge, nademaal 'er geen beter noch krachtiger Middel is voor het vergift der zonden, dan de betrachting des doods, volgens het getuigenis der heilige Oudvaders in 't algemeen. Luiſter wat de hoogverlichte Biſſchop en voortreffelyken Kerk Leeraar *St. Augustinus* daar van zegt: *Nihil ſic revocat homines à peccato quemadmodum imminentis mortis cogitatio*: Niets houd den Menſch meer van Zonden af, dan de gedachten of betrachting des aannaderen doods. Dit heeft zelf de Heidenſche wysgeer *Seneca* bekend, weshalven hy daaromtrent aan *Lucilius* ſchreef: *Nihil tam aquè profuerit ad temperantiam omnium rerum, quam frequens cogitatio brevis ævi & hujus incerti. Quid quid facies,*

facies, respice ad mortem. Niets zal u zo behulpzaam zyn ter matiging in alle zaken, dan de veelvuldige betrachting des korten en onzekeren Levenstyds. Doet wat gy wilt, zie op den dood, of betracht den dood.

Zekere *Majolus*, een Biſſchop van *Vultuaria*, is in deze nuttelyke betrachting zeer wel geoeffend geweeſt, van wien wy lezen, dat hy aan alle zyden van zyn Kamer een afbeeldzel des doods hadt, op dat hy onophoudelyk aan den dood gedenken konde, denzelven altoos voor oogen hebbende. Ook hadt hy onderanderen deze ſchone Spreuk uit *Ambroſius* daar bygevoegt:

Vivens ſemper morere, ut moriens ſemper vivas.

Levende altoos ſterven, om ſtervende altoos te leven.

Het Buskruid, anders pulver, kan ons de gedachtenis der aſſche niet benemen, 't welke een gedenkteeken des doods is.

Wat de ſtoffe des Buskruids, waar uit het zelve gemaakt word, betreffende is, zo beſtaat zulks uit drie ſtukken, namentlyk uit Zwavel, Salpeter en Koolen. De Zwavel, die van natuur gaarne brand, moet zich ontſteken, en de aanbranding des Salpeters bevorderen, 't welk oorzaak is, dat het Buskruid vooreerſt een Vlam geeft, vóór dat de ſlag daar op volgt, die met recht den Salpeter werd toe geſchreven, als welke van de Zwavel ontſteken een groter ruimte zoekt, en met geweld door de hem tegenſtaande

de Lucht dringt. Doch wyl zodanig een vuur, alleen uit Zwavel en Salpeter bestaande, terstond na de flikkering weder uitgedooft zou zyn, worden de Kolen daar bygevoegt, om niet alleen de Vuurvonken vangende, den Zwavel aan te steken, maar ook om door haar vast lichaam de Vlam des te langer, en tot dat de gantsche stoffe verbrand is, te samen te houden.

In de toebereiding van 't Buskruid moeten de Zwavel en de Kolen gestampt of fyn gemaakt, doorgezift, en in een daar toe gemaakte kuip wel onder malkanderen gemengt worden; vervolgens word de Salpeter net afgewogen, in een' Ketel gedaan, waar in wat zuivere en heete Salpeter-looge is, op dat hy eerst een weinig *Solvere*, en dan word hy met die loog in de Kuip met Zwavel en Koolen gedaan, met houte schoffels wel door gewerkt, en voorts in de Kruidmolen gebracht. Zodanig eene Molen behoorde verre van Steden, Dorpen en bewoonde Huizen te staan, om alle ongelukken te verhoeden. Wanneer nu in deze Molen de stoffe fyn genoeg gestampt is, word ze noch tamelyk nat daar uit genomen, en in een Zeef gedaan, dat klein of groot van gaten is, na dat men het kruid grof of fyn begeerd te hebben, zulks met een houten schyf bedekt, en alsdan het Zeef wel gedreven, tot dat de stoffe in de gedaante van korreltjes, volgens de grootte der gaten, door het Zeef gaat, dit word alsdan in het stof-Zeef gedaan, het stof daar af gezift, en 't geen in het Zeef blyft, op de droogplaats gebracht,

bracht, zomwylen met houte Schopjes omgekeerd, en wel gedroogd zynde, bewaard.

Een zeker Krygsoverfte plagt te zeggen, een iegelyk Soldaat heeft een goeden Raad van noden, en dat hy geen reden had dien verre te zoeken. Voorts zeide hy, die geen' Raadgever hadden, waren de ongelukkigften in den Kryg; want om van 't Lichaam te zwygen, dat fteets in gevaar is, zo heeft hy noch iets anders te bedenken, namentlyk de Ziel, gemerkt dezelve voor eeuwig of Goeds of Kwaads te hopen hadt. Dat was eerft een Godtvruchtig Krygsoverfte!

Als nu een goede Raadgever zo nodig en nuttelyk is, waar zullen wy dan een rechten vinden? Waar iemand, die ons altoos met goeden Raad aan de hand ga, en dien men zeker kan vertrouwen? Dit is juift de zaak. *Bias* een der beroemde zeven Griekfche Wyzen, wierd gevraagt: *De quare boni, & mali plurimum deberent effe Soliciti*? Om welke zaak moet zo wel de goede als de kwade het meefte bezorgt zyn? Waar op hy ten antwoord gaf: *De quærendis confiliis, & confultoribus*, of om goeden Raad en Raadgevers. Welgefproken; want niets kan een menfch meer fchaden, dan een trouwlozen en onervaren Raadsman, die hem flechten Raad geeft, gelyk zulks *Rehabeam*, den Zoon en opvolger van Koning *Salomon*, tot zyn' fchade heeft ondervonden, wyl hy Raadpleegde met jonge en ongebaarde melkmuilen, en hunnen onverftandigen Raad volgde, bezwarende zyne onderdanen zodanig, dat ze van hem afvallende een' anderen

deren Koning verkoren, invoegen dat 'er van de twaalf geſlachten niet meer dan twee by *Rehabeam* bleven, en de andere tien den anderen Koning toevielen, waar door het gantſche Ryk is geſcheurd. Waar kwam dit onheil van daan? van kwaden Raad te volgen. Weshalven men billyk om goede Raadgevers het meeſte moet bezorgt zyn. Dus zegt ook de Wyze *Syrach*: *Multi pacifici ſint tibi, & conſiliarius ſit tibi unus de mille*; dat is, *Goede vrienden kunt gy veel hebben, maar voor een Raadgever kies 'er uit duizend nauwlyks een.* Maar wie zal de geene zyn, die in zulk een gewichtig werk, waar aan het eeuwig Leven hangt, een goeden Raad zal geven? Mogelyk de H. Schrift. Deze geeft wel goeden Raad, maar ſpreekt dikwils wat duiſter en diepzinnig, zo dat ze niet van een iegelyk verſtaan word; maar een Raadgever moet duidelyk ſpreken, dat men hem recht verſta. Mogelyk het geweeten? dat kan zich-zelve niet altoos wel Raden. Mogelyk kan het grauw en gemeene Waan des Volks goeden raad geven, wyl het ſpreekwoord zegt: *Vox populi, vox Dei*, de ſtemme des Volks is de ſtemme Godts; neen volſtrekt niet, nademaal het doorgaans gaat, gelyk *Seneca* zegt, *Argumentum pesſimi turba eſt*, dat het graauw het quaadſte toevalt. Mogelyk ons Lichaam? gantſch niet; want dit Raadt maar altoos, 't geen hem weldoet, als was 't tot ſchade der Ziele. Mogelyk een Bloedverwant of Goede Vriend? ook niet, want deze zoeken meerendeels maar hun eigen, en niet uw voordeel. Mogelyk

gelyk een verſtandig en vroom Man? maar men kan dien niet altoos en in alle gevallen by der hand hebben. Wie zal dan eindelyk een goede Raadgever zyn, dien men vertrouwen, wel verſtaan, altoos byderhand hebben, en ondervragen kan? Ik zal 't u zeggen, myn goede Chriſten ziel, de Dood, de dood is de beſte Raadgever. Hoe de dood? ja de dood: ey de dood zou de beſte Raadgever zyn? hoe kan dat moogelyk zyn? Een Raadgever moet ſpreken, op de vragen antwoorden, en een tegenwerping kunnen voortbrengen. Doch de dood heeft geen tong, geen lippen, en kan niet anders dan zyne blote tanden laten zien. Een Raadgever moet verſtandig zyn, en de dood heeft een harſenloze kop, en bygevolg ook geen verſtand. Een Raadgever moet voorzichtig zyn, zo dat hy alle verhinderingen en omſtandigheden voorzien, en die te keer gaan kan. Maar de dood heeft geene oogen, &c. Die my wel zal raden, moet my lief hebben anders kan ik hem niet vertrouwen: doch de dood heeft geen hart, en is een ledig geraamte, hoe kan hy my dan liefhebben? Dit alles zy nu, hoe 't wil, zo zegge ik nochmaals, dat de dood de beſte, de getrouwſte, en de waarachtigſte Raadgever is. De H. Geeſt geeft hem zelf, by den Wyzen *Syrach*, dien lof: *ô Mors! bonum eſt judicium tuum! ô Dood, hoe goed is uw Oordeel!* Als men u in twyffelachtige zaken vraagd, hoe goed is uwe uitſpraak en antwoord! ô Gy Chriſtenen, doet niets zonder zynen Raad, zo zult gy over uw doen

en

en laten geen berouw hebben. Zeer geliefden, zegt *Hugo Cardinalis*, buiten twyffel zyt gy wel by ſtervende menſchen geweeſt; Daar zult gy gezien en gehoord hebben, wat ze voor reden gevoerd, waar over zy zich verheugd, en waar over zy zich bedroeft, mitsgaders wat ze gewenſcht, en wat ze beklaagd hebben, bygevolg ook ondervonden, dat alstoen alles heel anders geſteld was, dan in gezonde tyden, en dat de Aandachtige *Tomas à Kempes* wel gezegt heeft, *Quando illa extrema hora venerit, multum aliter ſentire incipies de tota vita præterita. Als het laàtſte uurtje voorhanden is, zult gy heel anders gezint zyn van uw gantſche voorgaande Leven, dan gy voordezen waart, noch gezond zynde.* Ja voorzeker heel anders! Want gelyk men van de Mollen en andere Dieren zegt, dat ze in hun gantſche Leven blind zyn, en ſtervende de oogen eerſt open doen, die zy in 't verborgen echter hebben; aldus zyn ook de Waereldlingen hun gantſche Leven door blind in 't geene tot hun heil diend; doch in den dood openen zy eerſt recht de oogen, en zien, hoe ydel de vreugde en vermaakelykheden zyn, als een verby zynde Droom, die zy echter alvorens zo begeerig gezocht hebben. Dan zien ze, hoe koſtbaar de edele tyd des Levens zy, om voor de eeuwigheid iets te verzamelen, van welken zy echter voorheen zo veel duizend uuren en dagen jammerlyk verſpilt hebben. Dan zien wy eerſt, hoeweinig de tydelyke Goederen alsdan kunnen helpen, en dat men niets daar van kan mede dragen,

en

en hoe onwillig men dezelve verlaat, die men alvorens zo begeerig, door rechte en ongerechte wegen, gezocht heeft. Dan erkend men, hoe groot de zonden zyn, hoe zy het geweeten drukken en benauwen, die men alvorens zo gering geschat, en met een lacchenden mond begaan heeft. Dan ondervind men, hoe weinig ons de Vrienden, Gunstelingen, Wyven en Kinderen kunnen helpen, ten gevalle van welken men echter alvorens veele zware zonden begaan heeft, enz. Dan ziet men, hoe kostbaar de goede Werken, hoe noodzakelyk het Vasten, de gebeden, het gedult, de liefde des naasten, en diergelyke zyn, die ons alleen den weg ten Hemel baanen; alhoewel wy dien zo jammerlyk voorby gaan. Dan bevind men hoe armzalig ons Lichaam is, dat ons voor alle gedane diensten maar stank en smerten ten Loon geeft, hoe zeer wy het ook alvorens getroeteld en gekweekt hebben. Als dan ondervind men eerst recht, hoe ontrouw de waereld is, die ons in den grootsten nood verlaat, alhoewel wy haar alvorens met groten vlyt gediend hebben. Dan erkend men eerst, dat alle hoogheid en Waardigheden een loutere ydele Damp is, waar op wy alvorens zo vast gebouwt hebben. Dan merken wy eerst, dat 'er niets beters zy, dan Godt te dienen, en zyne ziele te bezorgen, die wy alvorens zo weinig geächt hebben. Dan keerd men zich herwaarts en derwaarts, dan klaagt en zucht men; ach; ik hebbe zo veel goederen gehad, och hadde ik 'er toch wat meer ter

Eeren Godts, tot hulp myns Naaſten, en tot myn eigen welzyn aangewendt! Ik hebbe in myn gantſche Leven zo veel te lyden gehadt, ach! hadde ik het behoorlyk van de hand Godts aangenomen, en met geduld verdragen; ik hebbe zo veel duizend ſchone gelegentheden en gulde uuren gehadt, om goed te doen; ach! hadde ik ze beter gebruikt, wat zou ik tegenwoordig getrooster kunnen ſterven! Als dan laten hunner veelen Aalmoeſſen onder den Armen uitdeelen, die men alvorens door bidden en ſmeeken niet van hen heeft kunnen krygen; dan laten ze de Geeſtelyken roepen, welken ze alvorens niet hebben willen horen; dan laat men de Vyanden vergiffenis verzoeken, welken men alvorens leed gedaan, en waar op men zich met geweld heefd trachten te wreken, en meer diergelyke goede dingen doet men, die men alvorens heeft nagelaten; kortom, hunner veelen zyn dan heel anders gezint, als ze eertyds waren. Maar wie geeft hen zulke goede gedachten, zulke goede voorneemens? en wie raad hen zo veel goeds? de Dood. *ô Mors, bonum eſt judicium tuum! ô Dood, hoe goed is uwen Raad!* als men die maaar niet te ſpade gebruikt. Daarom, myn lieve Chriſtenen, bedien u in het Leven, ja noch in het Leven, van dien goeden Raadgever, en volg zynen Raad, welke volging reets veelen ten nutte heeft verſtrekt.

Doch vooral heeft een Soldaat dien Raadgever van noden, als zynde alle oogenblikken in gevaar des Levens, wegens een weinig

weinig Kruids en loots; dierhalven is de Dood en deszelfs gevaar de beste Raadgever voor een strydend Mensch.

Wel is waar, dat men het Buskruid niet geheel verachten kan, wyl de Vyanden daardoor nadrukkelyk afgeweerd, veel onschuldig beoorloogden van nood en dood bevryd, en benevens de hunnen ingewenschte rust en zeekerheid gesteld en gehouden worden; doch het kan nooit nuttelyker zyn, dan wanneer het overeen komt met het Latynsche *Pulvis*, namentlyk dat geene, 't welk de Catholyke Kerke op aschdag gebruikt, met de byvoeging: *Memento homo, quia pulvis es, & in pulverum reverteris*; dat is: *Gedenk, ô Mensch! dat gy assche zyt, en weder tot assche zult worden.*

Omnes morimur, ik heb gezien, dat alles moet sterven; ik heb gezien, dat de Dood een Visscher gelyk is, die niet alleen kleine Katvisjes, maar ook grote Walvisschen ophaald; ik heb gezien, dat de Dood een Majer gelyk is, die met zyne seis niet alleen het nederige klaver, maar ook het hoog opgegroeide gras afmaaid; ik heb gezien, dat de Dood een Tuinier gelyk is, die niet alleen de lage Violen bloemjes, maar ook de hooggroeijende Riddersporen afplukt; ik heb gezien, dat de Dood een Speelder gelyk is, en wel een onaardig Speelder, nademaal hy speeld en niet inzet, en niet alleen den Boer, maar ook den Koning na zich haald; ik heb gezien dat de Dood een Dondersteen gelyk is, die niet alleen de stroo-daken der Boeren hutten, maar ook de vorstelyke Paleizen treft;

ik heb gezien, dat een Goude Kroon en een ſmerige Kap, een Scepter en een Herdersſtaf, een purpere Mantel en een gelapte Rok by de Dood van een aanzien, en even zwaar weegen: ik hebbe gezien de Lichamen, niet de Lichamen, ik wil zeggen de Beenen, niet de Beenen, ik wil zeggen het ſtof, niet het ſtof, ik wil zeggen het nietige der gekroonde Keizers en Monarchen: ik hebbe eindelyk gezien, dat 'er moet geſtorven zyn, en dat wy alles niets zyn.

Joſua, de ſtrydbare Held, voor dat hy de ſtad *Jericho* veroverde, ontfing een ernſtig verbodt van Godt, dat geene zyner Krygsknechten de ſtoutheid hebben zoude van iets te roven. Maar lieve Godt! de Soldaten laten het ongaarne, en offchoon zy weinig ter ſchole gegaan, en geen Latyn geleerd hebben, zo weten zy echter dat by gebrek van den *Dativus*, (Gever) de *Ablativus* (Nemer) de beſte zy. Daarom had ook *Achan*, in weerwil van het ſcherpe verbodt, kromme vingers gemaakt, en na den ſtryd de Buit opgezocht. Als hy nu door Godts toedoen en veel navorſchen betrapt, en van *Joſua* ter verantwoording getogen wierd, bekende hy eindelyk, dat hy den Roof in zyne Tente onder de Aarde begraven had. *Joſua* 7. *vs.* 21.

Een diergelyk antwoord kryge ik ook van den Dood, die zonder maat of paal alles wegroofd. Vrage ik nu, waar hy zynen roof heeft gelaten, zo zegt hy: Waar is een Keizer *Matthias* en een Propheet *Matthatias* gebleven? waar is een *Eleazar* en een

Eliezer

Eliezer gebleven? Waar is een *Leo* en een *Leontius* gebleven? Waar is een *Maximus* en een *Maximinus* gebleven? *Abstuli & abscondi in terra*, zegt hy, ik heb ze weggeroofd en onder de Aarde verborgen. Nu zie ik het wel, nu hoore ik het wel, nu begryp ik het wel, nu proeve ik het wel, dat het niet anders kan wezen, daar moet gestorven zyn; ja het leven is altoos Cynsbaar aan den Dood. Paus *Cornelius*, na dat hy noch geen twee jaren geregeerd had, is gestorven; Paus *Sixtus* de II. na dat hy pas een jaar geregeerd had, is gestorven; Paus *Severinus*, na dat hy pas een half jaar geregeerd had, is gestorven; Paus *Valentinus*, noch geen driemaanden geregeerd hebbende, is gestorven; Paus *Damascus* de II. noch geen maand geregeerd hebbende, is gestorven; Paus *Urbanus* de VII. noch geen veertien dagen geregeerd hebbende, is gestorven; Paus *Stephanus* de II. noch geen week geregeerd hebbende, is gestorven, gestorven, ja gestorven, enz. *Omnes Morimur*, alles moet sterven. Wie het niet geloven wil, vraag het te *Rome*, te *Weenen*, te *Berlyn*, te *Petersburg*, en elders, men zal 't hem met waarheid kunnen verzekeren.

Gelyk der KOOLEN *heete gloed,*
Verhit, het geen hem uit moet doven;
Dus dryſt ook ſteets een Vroom gemoed,
Hoe zeer bezwaard, door yver boven,
En ſteekt altoos, waar 't kan beſtaan,
Ter volging andre harten aan.

OP zekeren tyd kwamen eenige Handwerkslieden in een Kroeg by malkanderen, namentlyk een *Snyder*, een *Schoenmaker*, een *Lakenwever*, een *Timmerman*, een *Metzelaar*, een *Koolenbrander*, een *Smit*, een *Bakker*, een *Molenaar*, een *Pottebakker* en een *Vleeſchouwer*. Deze lieten zich van den Waard luſtig opſchaffen, en waren niet weinig vrolyk; het was niet anders dan:

Holla! ſchaf helder op, wyl wy hier 't zamen zyn,
Kom Hospes tap vooral van 't beſte Bier en Wyn.
Sa! jonge repje wat, tap noch eens in, gezwind,
Wyl ons de Keel brand; voort! jou rechte Bachus kind.

Wanneer zy nu reets een goede *Trararum* in 't hoofd hadden, begonnen ze te twiſten om den Voorrang, wie van hen de voornaamſte ware? Monſieur *Snyder* was de eerſte, die opkwam, zeggende met een Spaanſche deftigheid: dat men zyn perſoon niet ontbeeren konde, doordien zonder zyne hulp de Keizers, Koningen, ja alle Menſchen zouden moeten naakt lopen, en des Winters dood vriezen. De *Laken-Wever* lachte daarom, zeggende te gelyk: gy lompe lappedief! gy zoud een erbermelyke *Snydewinus* wezen, als ik u het laken niet verſchafte, waar uit gy een Kleed ſnyden, en ſamenſtellen kunt; dieshalven komt my

den Vóórrang toe vóór u; want alle Menschen, klein en groot, hebben het Laken van doen, en kunnen het zelve niet ontbeeren. Dat schut ik, riep de *Schoenmaker*, want men zou zich noch met Leder kunnen bedekken, maar gy Snyder en Wever zoud niet eenen Winter Barrevoets kunnen lopen, zo dat men de schoenen zo weinig ontbeeren kan, als de Paarden de yzers. Daar op begon de *Timmerman* de snaren te spannen, roepende: Wat moogt gy, stinkende pikvuist, al praten, myn werk, om zich voor hitte, koude, hagel, sneeuw, regen en Wind te beschermen, is 't allernoodzakelykste, en zonder het welk gy geen van allen uw handwerk zoudt kunnen verrichten. De *Metzelaar* gaf den Timmerman gelyk, behoudens dat hy evenwel te kennen gaf, dat zyn Handwerk het Timmeren noch zo verre te boven ging, als de steenen boven het hout kwamen. Sinjeur *Vulkanus*, anders de *Smit*, lachte hen alle uit, en zeide met een schimpend wezen: zonder myn werk, zoud gy het Timmeren wel moeten laten, gy het Metzelen, gy het Snyderen; want, ô gy lompe bloeds! kunt immers zonder het Smitswerk niets uitrechten. De *Bakker*, die met grote moeite zo lang gezwegen had, en die zich buiten eenigen twyffel den Vóórrang van allen toëigende, sprak: vergeefs twist gylieden om den Vóórrang, die my met recht toe komt, want als 'er geen Bakkers waren, zoud gy van honger flauw worden, en geen slag werks kunnen doen! Dit snoeven verdroot

de

de *Molenaar*, weshalven hy den Bakker in de reden viel, zeggende: En wat zoudt gy lompe Vlegel toch uitrechten, als ik u het koren niet Maalde, en dus bekwaam maakte, dat gy 'er brood van Bakken kunt. De *Vleeſchhouwer* wilde ook de laatſte niet zyn, zeggende: Waar zou ik dan blyven, hoe gaarne vreet gy alle een goed ſtuk Vleeſch, om wat hart in 't Lyf en wat voedzel in de maag te krygen, wyl gy zonder Vleeſch vergaan zoud als ſneeuw voor de zonne. Kom, kom, riep de *Pottebakker*, ik moet niet vergeten worden, buiten myn handwerk kunt gy uw Eeten niet koken of braden, en door dien gy alles niet rauw kunt Eeten, oordeel ik geenzints de minſte der Broederen te wezen. Terwyl nu met deze en diergelyke reden elk zyn Handwerk voorſtond, geſchiedde zulks met zulk een ernſt, dat 'er byna een heel oproer ontſtond, en niemand een woord meer daar van verſtaan konde: het gantſche Huis geraakte vol alarm, en het zou ook mogelyk niet zonder bloedſtorting afgelopen hebben, als 'er niet een zwart beſtove *Koolebrander* gekomen ware, welke den twiſt dezer dronken lappen om den Vóórrang vernomen hebbende, ſchielyk ter kamer in kwam ſtuiven; op het gezicht van dees zwartmaker verſchrikten al de bezopen gezellen niet weinig, niet anders denkende, dan dat Heintje pik, of anders de Duivel zelf daar kwam, om hen in een andere Herberg te voeren. In deze vrees riep elk de *Patroon* van zyn Ambacht aan om hulp, de Snyder *St. Sebaſtiaan*, de

 Schoen-

Schoenmaker *St. Crispinus* en *Crispinianus*, de Laken-Wever *St. Xaverius*, de Smit *St. Florianus*, de Timmerman en Metzelaar *St. Joseph*, de Molenaar en Bakker *St. Pieter* en *Paulus*, de Vleefchhouwer *St. Bartholomeus*, en de Pottebakker *St. Veit*; onder dit gefchreeuw wilde elk ter kamer uitvluchten, maar de Koolebrander ging in de Deur ftaan, en begeerde van allen den Vóórrang, roepende met een verroefte keel: gy galgevogels! wilt gy my den rang en vóórgang betwiften? Ik! en niet gy, ben de voornaamfte. gy fchurfachtige Snyder! fpreek op, wie zoude u een parsyzer, een Naald of een Vingerhoed leveren, als ik geen koolen verfchafte? Gy Schoenlapper en ftinkende pik vlieg! zoud geen Els hebben, gy roeftige Smit geen hamer, gy luije Timmerman geen zagen of bylen, gy Metzelaar, of dagdief, geen truffel, enz. En gy alle, die hier zyt, moet op des *Koolebranders* genade leven! Alle de fuizebollende Gaften gaven den gewaanden Duivel gaarne den Vóórrang, en flopen eindelyk, een goede uitkomft ziende, een voor een ter herberge uit, latende den *Koolenbrander* alleen, die toen ook om een goed heenkomen moeft zien, om het gantfche verteerde gelach van die knapen niet op zyn hals te halen.

Dierhalven, alhoewel de zwarte koolen van een flecht aanzien zyn, en den geenen lichtelyk befmetten, die daarmeede omgaan, zo fchitteren zy echter meenig een zo helder in de oogen, dat hem dezelve als dan eerft recht open gaan, en hem eenen

weg

weg tot veel goeds baanen; zo dat, gelyk het spreekwoord by ons zegt, niemand een goed *Chimist*, Scheider of Natuur-Onderzoeker kan worden, die zyne handen niet dapper aan de koolen zwart gemaakt heeft. Waar zou der Waerelds grootste Rykdom, als het Goud en zilver, blyven, waar het Koper, Tin, Loot, enz. (Zonder alle welke middelen de meeste handwerkslieden heilige dagen zouden moeten maken) van daan komen, als het niet door de hitte der koolen uit steenen, aarde, en andere stoffe gehaald, en dus door 't vuur gezuiverd en toebereid wierd tot gebruik?

Het zou voorzeker een groot Register worden, als wy alle de geenen noemden, en daar in optekenen wilden, die zich tot hun Handwerk en gebruik van koolen bedienen; weshalven derzelver noodzakelykheid en nut des te meer daar uit te erkennen en afte meten is.

Doch het gebruik der koolen is al voor langen tyd in de Waereld bekend geweest; doordien *Salomon*, de wysste der Koningen, dezelve verscheide malen in zyne *Spreuken* noemt, en wyl *Plinius* zelf de wyze, hoe ze gebrand worden, beschryft, welke met de tegenwoordige tamelyk overëen komt.

Want als men koolen branden wil, word eerstelyk het hout daar toe gekapt, het welk men dan een jaar, of ook wel maar een half jaar, laat leggen, tot dat de bast zich makkelyk daar af laat schillen; vervolgens word het hout op zekere lengte, en wel zes, acht, of negen voet lang, afgekapt,

kapt, ter plaats daar de houthoop zal gemaakt werden, slaat men doorgaans driepalen, meer of minder, in den Grond, en vlyt het hout kruiswyze daar tegen aan, doch alzo, dat 'er alom eenige ruimte tusschen beiden blyve, op dat het vuur des te beter doordringen moge. Als nu zulks is bezorgt, word de hoop alom met zoden en aarde toegedekt, doch ook hier en daar eenige luchtgaten gelaten, op dat de houthoop aangestoken zynde de vlam aan alle kanten kan uitslaan, en het vuur lucht hebbe. Als dan laat men zulk een houthoop vyf, zes, acht of tien dagen branden, na dat hy groot of klein is; vervolgens, genoegzaam uitgebrand, word hy toegedempt, en koud zynde de koolen daar uitgenomen, vervoerd en verkocht.

Goed zyn de Koolen uit te leggen:

Goedig is de Aarde; want offchoon de Akkerman haar met den Ploeg hart behandeld, haar alom grote wonden toebrengende, zo acht zy zulks niet met al, maar leverd noch in tegendeel het Graan en andere Vruchten. Goedig is de Zee; want onaangezien zy allerhande zware Lasten moet dragen, en men met de Roeren der scheepen haar rechts en kruiswys doorsnydt, zo leverd ze echter noch allerhande schone Visschen, en andere lekkere beetjes.

Goedig zyn de Wyndruiven; want zy kreunen zich niet aan de gevoelige hoon en smaad, die hen aangedaan word, door het treden

treden met voeten, en het drukken der Perssen: maar geven noch de zoeten Most en het edele druivensap tot loon daar voor.

Goed is de Wierook; want alschoon zy op gloeijende Koolen geworpen word, zo toond zy zich noch niet eens beledigt, maar laat tot dankbaarheit noch een lieflyken reuk nablyven.

Kwaad zyn de Koolen uit te leggen.

De Goudsmit, als hy iets smelten of vergulden wil, blaast de Koolen met een blaasbalch aan, op dat ze altoos in de felste hitte blyven. Dus maakt het ook de boze Vyand, als hy een gemoed met onkuischheid wil verontreinigen. De Koolen, tot deze hitte genegen, zyn reets van natuur in 's Menschen lichaam, en deze zyn de vleeschelyke begeerten, die de Mensch van Natuur heeft. Om deze aan te blazen, dat ze sterker branden en heeter zyn, gebruikt de Duivel een onbeschaamde tong in plaats van een blaasbalch, die geeft den Wind, ik meen de onreine woorden, zo sterk, dat menigmaal een enkel gesprek by veelen eene borst vol onkuischheid verwekt. Maar hoe kan dat wezen? zou iemand kunnen vragen; men spreekt maar enkele woorden, en die noch maar schertzende, men heeft voorts geen kwade meening daar by, wat kan dat dan toch schaden? Wat het kan schaden? hebt gy nooit gehoord, dat een kleen vonkje, bygeval in kruid, hooy, stroo

ſtroo of vlas gevallen, een grote brand verwekt heeft? is dat wat zeldzaaams? hebt gy geen voorbeelden in uw Land? Aldus zyn de ontuchtige reden, van aanzien maar kleine vonken, ſpringende van een onkuiſche tong. Daar nevens is de Menſch, jong en gezond zynde, doorgaans van een heet bloed, en wel eetende en drinkende, luy en ledig lopende, en voor 't overige niet zeer aandachtig zynde, is hy juiſt als het uitgedoofde tondel, dat terſtond van een onkuiſch woordje, alhoewel in ſcherts geſproken, vuur vat. Als men dan naderhand alleen is, en van luyigheid leid te wentelen in 't Bedt, dan bedenkt men de gehoorde woordjes, formeert allerhande onreine denkbeelden ter verluſtiging daar van, en zich een tydlang daar in bezig gehouden hebbende, ontſtaan uit die vonken terſtond grote Vlammen der begeerte.

Als men nu deze niet haaſt dempt en uitdooft, komt men tot het werk zelf, zo niet opentlyk, ten minſten heimelyk, zo dat men aan zyn eige perſoon de grootſte zonde begaat. Daar op ſlaat de brand naar alle kanten uit, en al het goede dat de lieve Ouders, de Meeſters en Beſtierders, door langen tyd met grote moeite in een jongeling of maagd gekweekt hebben, ja al wat iemand zelfs in langen tyd door goede gewoontens aan zich heeft gebracht, dat vergaat alsdan, door zulk een brand van onkuisheid, in ydelen rook. Want als men eens in dien Laſter gevallen is, waagt men zulks gaarne meermalen, en maakt 'er eindelyk van tyd tot

tot tyd eene gewoonte van, welke ons dan al ons leven lang aan kleeft, en veele zonden doet begaan, die wel dikwils gebiecht, maar zelden gebeetert worden. En dit alles komt van een onkuisch gesprek, als van kleine vonken. Wie is de oorzaak daar anders van, dan een onbeschaamde en roekeloze tong, van welke zy afspringen.

Heel anders ging het men den Propheet *Jesaias*; onder andere gevallen, die hy gehadt heeft, was dit een van de gedenkwaardigsten: Godt was hem verscheenen in zyne Majesteit, of om de spreekwyze van den Evangelist Johannes te gebruiken, hy zag de Heerlykheid Godts zitten op een verheeven Troon, omringt van *Cherubynen*, die gezamentlyk het Goddelyke lied opzongen, dat de Kerke by zekere gelegentheid nazingt.

By zodanig een duidelyk gezicht, betuigde *Jezaias* een diepe demoedigheid, te verstaan gevende, dat zyne lippen al te onrein waren, om diergelyke grote dingen der waerelt te verkondigen; terwyl hy nu met deze gedachten bezig was kwam 'er een *Cherubim*, en met een tange een gloeijende kool van den Altaar genomen hebbende, roerde hy daar mede de tonge des Propheets aan, om hem dus van alle onreinigheid te zuiveren.

Na dat hy nu de kracht van dit Goddelyk vuur en de verzekering, dat zyne lippen rein waren, van den Engel ontfangen had, zo nam hy, zonder verderen tegenstand gewillig

willig aan, den volke alles, wat Godt hem beveelen zoude, voor te dragen.

Hier door leerd hy allen Predikers des Evangeliums, welk eene reinigheid zy moeten hebben, eêr zy zich tot dat heilige werk laten gebruiken, en hoe zy Godt met het Gebedt, dat zy alle dagen doen by de voorlezing des Evangeliums in de heilige Misse, moeten aanroepen, dat hy hen van den Hemel niet alleen eene koole, als dezen H. Propheet, maar, gelyk de H. *Bernhardus* zegt, een gantſchen gloed nederzenden moge; die hen zo volkomen, als het van hen vereiſcht word, rein make.

Als de Koolen zullen uitvallen zo als de Koolebranders willen, moeten zy zelfs vry zyn van alle grillen; hun hart moet niet nederwaarts gericht zyn, maar gantſch vuuriglyk ten Hemel, ontſtoken van den gloed der Goddelyke Liefde; zy hebben reden, vaak de kracht des vuurs te betrachten, en de waereld te verachten, ja de Damp en Rook kan hen dienen ook, om aan te merken dat de waereld, alhoewel zy noch ſtaat, van dag tot dag bereits vergaat.

De Vyand moog' zich meer ontsteken,
Als KALK *by 't water, als men wil,*
Den Haat door zachtigheid verbreken;
Vaart echter voort, en zucht heel stil,
Dat hy in 't einde eens om moog' keeren,
En goed zy tot den Bouw des Heeren,

WAnneer de H. *Ubaldus* Bisschop te *Eugubi* was, wilde men derzelver stadsmuren verbeteren, en maakte dieswegens een Kalk-kuil naast den Wyngaard diens H. Mans, waar door de Druiven groten schade leden. Waar op de vrome Man de Kalkbranders kwam waarschouwen, en met goede woorden verzoeken, dat ze met dat onbillyk werk niet zouden voortvaren, maar een ander plaats daar toe verkiezen: doch de Kalkbranders wierden zo gramsteurig daar over, dat ze den H. Bisschop namen, en wierpen hem in den Kuil vol weeke en noch niet gantschelyk uitgebrande Kalk, zo dat dezelve hem over de ooren te samen sloeg. *Ubaldus* staat wederom op, en gaat stilzwygend met het grootste geduld heenen, als ware hem niets kwaads aangedaan, noch hy van den Kalk gebrand en bezoedelt. Een schone Spiegel des geduldս! Alhoewel dit nu dien Kalkbrander geenzints tot Lof verstrekt, zo zyn 'er echter hier en daar noch wel vrome Menschen onder de Kalkbranders.

De stoffe, daar de Kalk van gemaakt word, waren voor dezen de gebrande Gra-

ten van grote Visschen, of Mossel-Oesteren andere schulpen, gelyk *Dioscorides* heeft aangemerkt, en deze uit schulpen gebrande Kalk werd niet alleen van *Vitruvius* zonderling geprezen, maar ook op veele plaatzen noch tegenwoordig gebruikt. Doch doorgaans kan de Kalk uit allerhande steenen gebrand worden, ja zelf uit de hardste Marmersteen, gelyk inzonderheid in de hoogvorstelyke *Baaden-Durlachsche* Landen, volgens het Bericht van den Heer *Hogeberg*, de schoonste en witste Kalk, zo tot metzelen als bestryken en pleisteren der Muuren, daar uit gemaakt word. De schilfersteen is insgelyks dienstig om Kalk daar uit te branden, en, als gezegt is, byna alle steenen; alhoewel de zware en harde beter zyn dan de ligte en weeke, en dat inzonderheid de grauwe en witachtige daar toe verkoren worden, wyl men doorgaans geloofd, dat die de witste Kalk uitleveren: doch ik stel, dat zulks geschied, wyl de zware en harde steenen niet zo ligt brokkelen, maar aan grote stukken blyven: want de gebrokkelde Kalk, die als meel uit den Oven komt, word weinig geacht, wyl dezelve, toe bereid zynde, niet zo vast houdt, en dat ook het pleisterwerk van zulken lozen Kalk (om de woorden van den Propheet Ezechiel te gebruiken) schielyk weder afschilfert; daar in tegendeel de Kalk, in grote stukken en harde Kluiten bestaande, en deswegens *Lapes Calcarium* of Kalksteen genoemt, te meer als hy daar by wit en helder is, en met water begoten wordende sterk kookt en dampt;

voor

voor goed gehouden, en veel beter dan de eerstgemelde geschat word. Doch betreffende het eigentlyke Kalkbranden, zo bestaat het voornamentlyk daarin, dat de Kalkbrander een Ovaale of langwerpige holligheid heeft, naar proportie en de meenigte der steenen, die hy branden wil, welke holligheid by ons gemeenlyk zes Ellen lang, en drie ellen breed is, waar in hy de steenen vast op elkanderen stapelt, op dat ze niet door malkander vallen, en gelyk branden mogen, ten welken einde zy met zekere brandende stoffe bestreken, en in brand gestoken zynde zeven of acht dagen lang brandende gehouden worden, naar de gesteltenisse der steenen, des houts en des weêrs, tot dat de steenen door en door gegloeid zyn, en ook geen rook of damp meer van zich geven.

Hy rookt als een Kalk-Oven, zegt men van een sterke Tabakroker; doch door den rook van een Kalk-Oven word de opstygende drift der gramschap of des toorns natuurlyker afgebeeld: want de rook is zo groot, dat men niets kan zien. Een verbitterd gemoed en zondige ziel ziet ook niets, en erkend de zonde niet.

Zodanig een is als een dodelyke zieke, die geene smerten meer gevoeld, zich wel gesteld en gezond houdende, en hoe meer men hem van een gevaar spreekt, hoe minder hy 'er geloof aan slaan, by gevolg ook geene middelen gebruiken, maar in 't hevigste van zyne ziekte opstaan, en uitgaan wil. Dan is wel het Huisgezien verheugd en

vrolyk: maar wanneer de *Dokter* komt, en den zieke de pols voeld, ontdekt hy, dat ze heel zwak gaat, en dikwils zeer lang ſtilſtaat, waar uit hy beſluit, dat de natuurlyke krachten en Levens-Geeſten afnemen, en de *Patient* niet verre meer van den Dood zy; gelyk dan dit aan de zieken het gevaarlykſte teeken is, als zy de ziekte niet meer gevoelen. Dieshalven zucht de *Dokter*, en heeft medely met den zieken, dat hy zo kwalyk geſteld is, en het niet lang meer maken zal. Namentlyk wyl hy de inwendige geſtelteniſſe van zynen toeſtand kent, en anderen maar het uiterlyke. Zodanig eene Zieke was de ſtad *Jeruſalem*, die achtte zich ook gezond, meinende dat ze in goeden welſtand ware. Maar Chriſtus, de Hemelſche Medicynmeeſter, zag wel, zonder de pols te voelen, dat alle leevensgeeſten der Godtsvrucht afgenomen hadden, en dat hare laſteren nu wel haaſt de maat vervullen zouden. Dierhalven zuchtte hy om haar, en weende bitterlyk: *Ego fleo quia omnia video.* Ik weene, wyl ik alles, niet alleen het Lichamelyke, maar ook het Geeſtelyk zie. *O ſi cognoviſſes & tu (ſubandi) fleres*, Och dat gy het erkende, gy zoud billyk weenen.

En nademaal hy alles zag, zo heeft hy niet alleen te dier tyd eene zodanige geſtelteniſſe aan de ſtad *Jeruſalem* gezien, maar zag ook, dat het in 't toekomende eene evengelykheid aan veele menſchen zoude zyn, als het inderdaad ook is: vermits hunner veelen, wanneer zy zien, dat ze gezond van Lichaam, ryk van Goederen, aan-

zien-

zienlyk en geacht zyn, dat hunne Kostwinning wel slaagt, dat zy geëerd, en gelieft worden, wanneer zy zien, dat de gezochte gelegentheid tot zondigen zich opdoet, de zonde ongemerkt begaan; ja als hunne zonden niet geacht, niet gestraft, en meenigmaal noch geprezen worden, verheugen zy zich daar over, meinende, dat alles ten besten besteld zy, door dien ze namentlyk alleen op het uiterlyke zien. Maar als zodanig een den inwendigen toestand zyner ziele beschouwen konde, ach! hoe elendig, hoe rampzalig zou hy dien bevinden, als hy zien konde, hoe zy aller Genade Godts, welke haar grootste versierzel is, beroofd, aller verdiensten en aller deugden ontbloot, en met Lasteren behebt, bygevolg maar een gruwel zy, zoude hy reden genoeg vinden, om ook bloedige tranen over zich-zelve te storten: doch dezen ziet Godt, en heeft ze in de dagen zyns Vleesches te Jerusalem alrede gezien en beweend, of daarom gezucht. *O si cognovisses & tu.* Och dat gy het erkende! Meenig een vervolgt eene Maagd of Vrouwspersoon langen tyd, tot dat hy haar door veele Liefkozingen, beloften en geschenken eindelyk tot zynen wil krygt: als hy 't nu zo verre gebracht heeft, geniet hy eene vreugd, die naar zyn oordeel niet groter konde zyn. O gy rampzalige! zo gy erkende, hoe gy alsdan uwe arme ziel toesteld, hoe gy alsdan met de bewilligingen in de zonde haar den Doodsteek geeft, en haar om 't leven brengt; gy zoudt het wel nalaten. Meenig een vervolgt zynen Vy-

and zo lang, tot dat hy gelegentheid vind, hem het leven te benemen, of wel anders uit wraak hem ſchade te doen aan Eere en goederen; als hy zodanig eene gelegentheid aantreft, dat hy zynen tegenſtrever dus kan handelen, geniet hy een grote vreugde, waar na hy niet weinig verlangt heeft. O gy rampzalige! zo gy erkende, wat gy als dan uwe ziele voor een ſchade toevoegt, en hoe gy u Godt tot eenen Vyand maakt, gy zoudt het wel nalaten. Meenig een loerd op een plaats, daar hy iets denkt te ontvreemden, en daar gelegenheid toe krygende, dat hy tot zyn oogmerk kan geraken, is hy zo verheugd, als hadde hy een groten ſchat gevonden Als meenig een zynen naaſten door liſt zo verre kan overrompelen, dat hy hem door dat bedrog een merkelyken ſchade kan toebrengen, en deszelfs goed door onrechte weegen kan aan zich brengen, dan is hy zeer verheugd. ô Gy rampzalige! dat gy erkendet, hoe gy u zelf groter ſchade doet aan de ziel, dan hem aan zyn goed, u groter ſchade aan 't geweeten, dan hem in den Buidel aanbrengt; en hoe gy daar door eenen Laſt op uwen hals laadt, die u mogelyk tot in de Helle zal nederdrukken. Meenig een paſt een ander zo lang op, tot dat hy hem van zynen dienſt, Erffenis, en Inkomen, door ik weet niet welke greepen, heeft verſteken, en als hy 't dan van hem af, en in zyn eigen Buidel heeft gebracht, geniet hy eene vreugd die hem zuiker ſoet ſmaakt. ô Gy rampzalige! *Si cognoviſſes & tu*, dat gy erkendet, hoe

hoe gy veel meer uwe arme ziel door dit onrecht van de hoogste waardigheid der Kindschap Godts, en van de eeuwige Erffenis verstoot. En het is een gemeene zaak by alle Zondaren, wanneer zy de Zonde te weeg brengen, en hunnen lust voldoen, dat ze zich verheugen.

Daar zyn veele menschen, die door den Damp der Driften gantschelyk beneveld worden.

Zeker Edelman had eene *Furie* uit het Vagevuur, of wel uit de toornige Helle, in zyn huis, welke, ik weet niet om wat reden, zodanig vergrimde op een Tygerachtige wyze, dat ze als een verschrikkelyk Beest, of als een Beest der verschrikkelykheid, met een gerimpelt en verward voorhoofd, met ontbonden hairen, met bloedrode oogen, met verbleekte lippen en kaken, met fidderende handen en met opgetrokken neus, gantsch vermeeuwel met de tanden, terwyl zy schuimbekte en druipoogde, een Raam, waar in het afbeeldzel van haar Gemaal was, uit louter toorn en woede in stukken beet, en terzelver tyd met haare vuurige oogen blixemde als een natuurlyke Nacht-Uil, of Helsche toverkol; voorts nam deze *Megeer* een houts-kool van den haard, en naar een witte muur lopende, maalde zy een grote Galg op den Wand, onder het jammerlyk geschreeuw van: gy Dief! gy Kerken Dief! gy Kalk-Dief! gy Kaarse-Dief! gy Lampe-Dief! gy Stok-Dief enz. invoegen dat ze wel vier en twintig soorten van Dieven uit den hals braakte zon-

der eenige hapering: veele menſchen, door dit Bazuinengeklank opgewekt, kwamen toeſchieten, en onderſtelden, dat de man gewis een Kerke-Dief moeſt zyn, en het ſcheelde weinig, of de Vrome Edelman was in groot gevaar geraakt.

Zo veel vermag een drift en een verward vernuft in een menſchelyk harte.

De Menſch word voorzeker niet weinig beneveld, als hy met de dampen der Driften werd aangevochten, zo wel die des toorns als die der ontucht.

Van dit ſoort zyn geweeſt de twee oude Richter te *Babylon*. Deze oude kroeskoppen waren natuurlyk als de bladeren van zeker Boom, die aan den eenen kant wit, en aan den anderen groen zyn. Alzo waren deze Richters zodanige gaſten, onder welker witte hairen noch een grote moedwil groende. Deze twee oude ſchimmels zyn geweeſt als de Kalk, welke wel wit, maar ook zeer heet is. Deze twee oude vogels bedoelden een zelfde voorwerp; zy hadden namentlyk dikwils waargenomen, dat zeker voornamen Mans Gemalin, *Suſanna* genaamt, in haren Hof eene wandeling deed, welke zeer ſchoon van aangezicht en geſtalte was, weshalven dees rode Appel den twee Boeven de tanden waterig maakte. Dees oude ſtokviſſchen hadden zulk een behagen in deze met zo ſchoon een huid bedekte angel, dat zy alles in 't werk ſtelden, om dit wild in hun net te jagen. Als nu op zekeren tyd gemelde ſchone en deugdzame Vrouw in den Hof wandelde,

delde, om zich aldaar in een koelen avondstond wat te vermaken, hebben deze verliefde zotten, zulks ziende, zich achter een dicht bosje verborgen. In den doornen bosch, welken Moses zag, brandde een Goddelyk vuur, maar in dat boschje was een Duivels vuur ontstoken. Wanneer deze onbeschaamde gryskoppen de schone *Susanna* ontdekt hadden, wenschten zy niet anders, dan dat ze Byen waren, om op deze Roos te vliegen. Hun heilloos vuur wierd noch heviger ontsteken, wanneer zy bemerkten, dat *Susanna*, wegens de grote hitte, haren albaster hals eenigzints begon te ontbloten, ja zich eindelyk, de Kamermaagden weg gezonden hebbende, in het Chrystalleyne Water van een schonen Vyver, na zich ontkleed te hebben, ging Baden, waar op de beide oude Woudapen van een hevig vuur ontstoken voor den dag spronгen, en die schone Vrouw niet anders aan vielen, dan twee Roofvogels eene onnozele Duif, niet anders zoekende, dan de Kuische *Susanna* van haar beste kleinnood te beroven; ja zelf de oude schelmen poogden haar, toen zy hunne begeerte niet wilde voldoen, noch een eerloze schandvlek aan te wryven, haar beschuldigende met openbare Echtbreuk. Maar de zaak viel heel anders uit, en men mag wel zeggen, gelyk de oude mateloze Rymen luiden.

Onder de grauwe assche vind men dikwils een gloed,

Onder de grauwe bairen vind men vaak overmoed,
En gelyk men onder de witte ſneeuw vaak een miſthoop vind,
Zo huiſt onder de witte bairen ook vaak Venus Kind.

Ware het niet eene ſchande, als het gemoed van een Kalkbrander een Kalk-Oven gelyk zoude zyn, waar uit zulk een dikke Damp en Rook, ſtank en onreinigheid voort vloeidde, dat men daar niet by duuren konde? Schoner, ſchoner, myn goede Kalkbrander, diend uw gemoed te zyn; gy moet uwe driften beteugelen en ſtremmen, dezelve te rug houden, dat ze u niet meeſter worden, ja een gebit in den mond leggen, op dat ze u niet oproerig ſtaan tegen, en dus verhinderen Godts zegen.

Het

Waar uit kan groter kwaad ontstaan,
Dan uit het Dobblen? wil men vloeken
En tieren zien, ook vechten, slaan,
Zo moet men 't in een SPEELHUIS *zoeken;*
Daar van ryst elk het hair te berg,
En daar geschied niets zonder erg.

Daar

Aar is een zeker Raadzel, dat ik den Lezeren eens moet voorſtellen, namentlyk:

Raadt wat is dat?

Daar is een kuip, daar alles kwaads in ſluip,
Daar is een Hof, die geeft tot Laſter ſtof,
Daar is een Land, dat is vol zonde en ſchand,
Daar is een Draad, daar aan hangt niet dan kwaad,
Daar is een Darm, vervult met veel alarm,
Daar is een Vloed, die niet dan argwaan voed,
Daar is een Kiſt, vol met verlies en twiſt.

Raadt wat is dit?

Semel, *bis*, *ter*, Een, twee, drie, het is niet anders dan het ſnode ſpeelen, want dit is de wortel, daar alles kwaads uit voort komt, dit is de Moeder, welke alle Laſteren baard, weshalven de geen billyk onder de grootſte Narren is te rekenen, welke zich daar aan overgeeft, nademaal hy niet alleen zynen tyd verlieſt, maar ook Eerſtelyk: zyne Eere en aanzien. Van een loſſe Jongeling, daar de Evangeliſt *Lucas* van ſpreekt, *Cap.* 15. is bekend, dat hy eindelyk gelapt en geſcheurd een Varkenshoeder heeft moeten worden. Die voorheen met ſchone Kleederen verſierd was, moeſt naderhand oude vodden voor lief nemen. De ſchone ſomme Gelds, die hy van zyn Vader ont-

ontfangen had, heeft hy doorgebracht met hoeren en ſnoeren, *Bachus* en *Venus* hebben hem in elende geſtort: maar men leeſt echter niet, dat hy met dobbelſteenen en Kaarten zyn Geld verſpeeld heeft. Ik geloof dat hy zich van 't ſpeelen heeft onthouden, om dat hy van een edel Huis was; want de ſpeelders zyn doorgaans een ſlecht ſoort van volk, al waren 't Graven-kinder.

De vier ſpeelders, welke om het Kleed van Chriſtus onder het Kruis ſpeelden, waren geen Edellieden, maar ſlecht volk, krygsknechten en Beulsknechten, ja louter galgevolgels en boeven, waar uit wel af te meten is, dat het ſpeelen geen eerlyk Menſch betaamd; want ſpreek eens op, gy Speel-Zotten, paſt het een eerlyk man, dat hy zich ophoude by de Varkens? Immers zyn 'er vier Varkens in de Kaarten, *ergo* is 't een Varkens-ſpel; wel is waar, dat ten tyde van Chriſtus wandel op aarden maar eens de Duivels in de Varkens of Zwynen zyn gevaren, maar ik geloof, dat de Duivel gedurig in de Varkens van de Kaarten vaard. Alzo is het ſpeelen, verſta het onbetamelyk ſpeelen, dat op ſterk gewin ziet, en by meenig een dag en nacht in zwang gaat, geen eerlyke zaak: doch hier onder moet niet begrepen worden een eerlyk en betamelyk ſpel, dat niet op een ſchadelyk gewin ziet, maar alleen tot vermaak des gemoeds geſchied, en van de Godtgeleerden *Eutrapelia* genoemt word. *S. Tho.* 2. 29. 168.

Ten anderen verlieſt de Speelder niet alleen de Eer, maar ook het geweeten. Men

weet

weet van de ſtad *Carthago*, dat dezelve in oude tyden een plaats geweeſt is, alwaar de ſchoonſte Schoien gebloeid hebben; maar myns oordeels is by de *Kaarten*, die van *Karthago* den naam hebben, eene ſchool te vinden, in welke de Duivel zelfs *Profesſor* is, die in allerhande Laſteren onderwyſt, nademaal nergens meer Laſter in zwang gaat, dan by 't verleidend ſpel.

Wanneer de Propheet *Jonas*, gelyk we meermalen gezegt hebben, voor *Ninivé* onder een bladerryken boom zat, en voor de ſtralen der zonne beſchut was, verheugde hy zich; maar toen des anderen daags de Boom doodgeſtoken zynde zyne bladeren liet afvallen, en dat *Jonas* begon te verſmachten van hitte, wierd hy daar zo toornig om, dat hy uit riep: *het is my beter te ſterven dan te leven. Jon.* 4. Maar dit was de laatſte maal niet, dat het verlies der bladen grote toornigheid veroorzaakt heeft; zulks geſchied noch dagelyks, inzonderheid in 't ſpeelen. Zomtyds zitten 'er vier, meer of minder, by malkanderen, en troeven om het Geld, en in dit ſpel zyn twee en dertig bladen. Nu is 't onzeker, of de wonderboom van *Jonas* wel zo veele bladeren gehadt heeft. En over die Kaartebladen verheugd zich meenig een meer dan *Jonas* over de bladeren van zynen wonderboom, maar wat gebeurt 'er? zyn makker, als een doorſlepen ſpeel-worm, komt en ſteekt alle zyne bladen, dat hy 'er geen een overhoudt; alsdan ontſtaat 'er wel haaſt een mateloze gramſchap over het verlies der bladen,

zo dat hy alle Duivels om hulp roept, en meenigmaal noch daar en boven Godt en zyne heiligen lasterd.

6 Hoe veele duizenden zouden nu niet in 't Helsche vuur branden, als zy de Kaarten in 't vuur geworpen hadden. Van de ondeugendste menschen zal men niet of zelden horen, dat ze het Beeld van Christus geweld aangedaan hebben; maar van de speelders vind men een menigte van diergelyke geschiedenissen.

Onder de Regeering van den *Franschen* Koning *Philippus Augustus*, heeft een tomeloos Soldaat, welke al het zyne door speelen en dobbelen verloren had, een houten Jesus Kindeken den arm afgeslagen, waar uit een meenigte bloeds gesprongen is.

Onder de Regeering van den Paus *Paulus* den III. heeft een onzinnig Soldaat te *Genezan*, wyl hem 't geluk in 't spel ten eenemaal verlaten had, in de Kerk een *Krucifix* op den Altaar aan 't hoofd, handen en Voeten deerlyk gewond met zynen Degen, waarop ook uit alle wonden het bloed heeft gevloeid, en de Degen van dees ontzinde is door een wonderwerk gansch krom geworden, en is noch hedendaags aldaar te zien

Ao. 1522. heeft te *Napels* een speelder, hebbende al het zyne door de Kaarten en dobbelsteenen verloren, uit razerny het Beeld in de Kerk *Ecce homo*, of ziet den mensch genaamt, met zynen Dolk een vreesselyke wonde toegebracht, waar uit

niet

niet alleen veel bloeds vloeidde, maar het Beeld, te vooren beide armen gebonden, heeft eene hand losgemaakt, en daar mede de open wonde bedekt. Dat is ook noch hedendaags te zien. *Thom. Cantiprat. L. 2. c. 2.*

Ao. 1383. zyn te *Maintz* aan den *Rhyn*, en Ao. 1588. te *Luca* in *Italië*, de geschilderde en gesneden Beelden insgelyks door Speelders of Dobbelaars, zo als men ze noemen wil, zo euvel behandeld, dat ze veel bloeds vergoten hebben. Diergelyke wonderdadige Beelden ziet men noch te *Rome*, *Maria de pace* genaamt, te Napels, *Maria de Misericordia* genaamt, en op veele andere plaatzen meer. Waaruit genoegzaam blykt, dat *Ludo* en *Lædo*, of het *Speelen* en *beledigen*, niet verre van malkanderen zyn, en dat een speelder niet alleen zyne Eere, maar ook het geweeten verlieft in 't spel. Even zo, gelyk de gezegende Heiland de bladeren des Vygebooms vervloekte, zyn ook de kaarte bladeren vervloekt, namentlyk onbehoorlyk gebruikt wordende.

En eindelyk ten derden verlieft een speelhans, benevens de Eere en 't geweeten, ook de Levensmiddelen Bekend is 't uit de H. Schrift, dat na den Val van onze beide eerste Ouderen, dezelven zich geschaamt, en deswegens met eenige Vygebladeren hunne naaktheid bedekt hebben. Maar de vervloekte Kaartebladen bedekken de speelders gantsch niet, dezelven veel meer van alles ontblotende, en zo arm makende, dat ze geen lap meer hebben om hun

hun lyf te bedekken; en gelykerwys de Kaarten van papier, en dit wederom van lappen en lompen gemaakt word, dus brengen zy den ontzinden Speel-Nar ook eindelyk zo verre, dat hy geen lappen of lompen meer heeft om zich te kleden. Ja ik wil wedden, dat de *Kartouwen* in 't Veld niet zo veel menfchen om een luchtje hebben geholpen, als de *Kaarten* gedaan hebben en noch doen; want door het fpeelen word heuvel en keuvel verloren. Maar waar gefchied zulks toch? in de *Speelhuizen*. In alles zyn wy immers rechte Adams-Kinderen? want zo haaft als die Eerftvader van den verboden boom gegeten hadt, ging hy terftond achter de bladen heen, en bedekte zich daarmede: is zulks ook niet by veelen een algemeen gebruik, dat na het flempen het troeven, en na het Eeten de bladeren, verfta de Kaartebladeren, volgen moeten? en dat noemt men hier en elders maar een tydverdryf. ô Hemel! in welk een onwaardigheid is by ons de goude tyd. Een verdoemde in de Helle zou om een kwartier uurs niet alleen één waereld, maar zelf duizend waerelden geven, als hy maar daar in de Genade Godts mocht winnen; en wy zonder verdere nagedachten of overweging verfpillen gantfche dagen, maanden, jaren, ja de meefte tyd onzes levens met fpeelen, daar immers een iegelyk den Goddelyken Rechter nauwkeurig Rekenfchap zal moeten geven van een Minut des tyds, hoe hy dezelze befteed heeft, of tot Godts Eere, of tot voordeel zyner ziele. ô Hoe veele zullen 'er als dan

moeten *Passen*, als Godt de Kronen der heerlykheid zal uitdeelen? Hoe veele zullen 'er alsdan niet anders voor oogen zien dan *Spadi*, dat is, het scherpe Zwaard der Goddelyke gerechtigheid; aldaar zal menig een de gedaante der Kaartekoningen vervloeken, wyl hy daar door de genade van den Koning des Hemels op aarden verspilt heeft; veelen zullen aldaar verdoemen alle oogen der Dobbelsteenen, wyl Godt hen deswegens in eeuwigheid geen goed oog zal tonen. De H. Evangelist *Joannes* hadde op zekere tyd een wonderlyk gezicht, hem verscheen een Engel met een open boek, en beval hem van wegens Godt, dat hy dit Boek opeeten zoude, 't welk *Johannes* ook gehoorzaam volbracht. Daar op vroeg de Engel hem, hoe het hem gesmaakt had? *Johannes* antwoordde: dat het hem zoet was in den Mond als Honing, maar toen hy 't gegeten had, was 't zo bitter als galle. Nu is 't zeker, dat in dit gezicht een verborgen ryk beduidzel vervat is; maar ik weet ook een Boek met twee en dertig bladen, dit is insgelyks heel zoet, doch naderhand word het zelf al te bitter; een iegelyk begint het spel met lust en vreugde, en op het laatst smaakt het den eenen of anderen bitter genoeg, als zyn buidel de Teering krygt. Ik hebbe eens een aardige Vond gelezen van een Vrouw: deze kon haren eerlozen Man noch door bidden, noch door schreyen van het speelen afbrengen; waar op zy hem door den Biechtvader liet vermanen, maar dit was ingelyks de Moor gewassen, of ze veel,

als

als of men een Oude eike boom wilde buigen, want in zynen tuin groeidden niet anders dan dobbelfteenen en kaarten. Eindelyk ontdekt de Vrouw haar voornemen aan eenigen van haare Buurvrouwen, welke haar beloofden, in alles de behulpzame hand te bieden. Als nu deze fpeelhans op zekeren dag by zyne makkers luftig fpeelde en dobbelde, had de Vrouw ondertusfchen drie van hare Buurvrouwen verkleed, en in haar eigen Huis achter het Tapyt verborgen, elk wel gewapent zynde met een brave knuppel, die echter niet rond, maar vierkant was, en vol met zodanige oogen, als 'er op de Kaarten en dobbelfteenen ftaan. Deze hielden zich ftil achter het Tapyt, en waren in alles zeer wel van de Huisvrouw onderricht. Wanneer nu de fpeelhans omtrent middernacht 't huis kwam, en gantfch niet nuchteren was, badt de Vrouw Godt en alle Heiligen, dat ze toch dit verdriet van haar wegnemen, en haar Man tot andere gedachten brengen mochten. *Sinjeur* dobbelaar kreunde zich daar niet aan, maar ontkleedde zich om te bedt te gaan. Ter wyl hy nu de boven klederen uit getogen hebbende bezig was om de kousfen uit te trekken, riep de Vrouw met luider ftemme, ô Heilige *Catharina!* gy zyt myne befchermfter, gy zult my immers niet verlaten. Op deze woorden kwam 'er een der Buurvrouwen van achter het Tapyt van daan, en gaf met haren knuppel vol oogen den fpeelhans een brave ftreek of twee, zo dat hy in de Kousfen verwarrende ter aarden viel. Hier

op riep de Vrouw wederom: ô Heilige *Agatha*! ſta my by, en kom my te hulp! Voort kwam de twede Buurvrouw van achter het Tapyt, en groette hem op de zelfde wyze. Eindelyk riep de Vrouw: heilige *Lucia*! gy zyt immers altoos myne *Patrones* geweeſt, ſta my by in dezen nood. Nauwelyks had zy dit geroepen, of de derde Buurvrouw kwam voor den dag, en pokkelde den armen ſlokker noch ruim eens zo ſterk als de twee voorgaanden. De Vent ſchreeuwde en kermde erbermelyk, maar de Wyven telden daar weinig op, en na dat ze de ſtokvis genoegzaam oordeelden gebeukt te hebben, ſlopen zy ter kamer uit, en zyn terſtond verdweenen; waar op de Man zyn Wyf om Godts wil badt, dat ze toch geen heiligen meer aanroepen zoude, belovende haar, dat hy van zyn leven geen Kaarten of Dobbelſteenen weder in de handen wilde nemen. Vervolgens bedankte hy zyn Wyf van harten, dat zy de H. *Urſula* met haar gezelſchap niet aangeroepen had, vermits hem die gewis de reſt zouden gegeven hebben. Men zegt ook, dat deze perſonagie zich merkelyk gebeterd, en gantſch van 't ſpeelen onthouden hebbe. Behaagde het Gode, dat alle ſpeelders op deze wyze getuchtigt, en zy door gevoelige Middelen van 't ſpeelen afgewendt wierden.

Vertrouw u maar op het geluk in 't ſpeelen. ...

Wat is het geluk?

Het

Het is een gast, die gemeenlyk by den eenen speelder na den anderen komt *Logeeren*, en altoos wellekom is, ja zelf men lekt 'er de vingers na, al is 't geen zuiker noch honing. Altoos word het met klare en minnelyke oogen ontfangen, al bestaat het maar in 't krygen van een lompe Boer, die het mede brengt. Die hem krygt, verheugd zich heimelyk, en rekend het spel al half gewonnen. Geen Juffers oogen, die hem kennen, of zien hem garen, en beminnen hem, al is hy een Boef, en al was hy zo mismaakt als een Monster. Doch in het zelfde uur, als hy een somme Gelds doet winnen, maakt hy anderen tot schuldenaars: maar wat is hy naderhand by den geenen, dien hy eerst gelukkig heeft gemaakt? een lompe vlegel, die zyn gunsteling weder met goede oogen alles ziet verliezen; een Wolf, die allengskens het gemaakte gewin opvreet; een Deserteur, die in eens anders dienst overloopt; een verrader, die het vertrouwen, dat men op hem gesteld heeft, met valschheid beloond; een geschildert Mannetje, 't welk de verwe der bestendigheid verloochend, en eindelyk een bedrieger, die u een tydlang vleid en wat honing om den Mond smeert, maar naderhand in het Lyden laat steeken. En dus is 't met alle zaken, als het Vreugde spel uit is, wat is 't gewin? Lyden.

Niet lang geleden is 't gebeurd, dat zeker speelhans op een zaturdag aan 't speelen raakte, en niet alleen dien dag, maar ook den gantschen nacht met *Lanterlu* bezig

zig geweeſt zynde, moeſt hy evenwel des Zondags in de *Mis* komen. Doch hy zat nauwlyks in de Kerk, of zyne oogen, die zo ſcherp dien nacht hadden moeten toekyken, bygevolg geen ruſt gehad, wierden bezwaard, en hy ſliep geruſt weg. Wanneer men hem nu om een klein Aalmoes, met het zakje aanſtiet, meende hy, dat hy noch in 't Speelhuis was, en riep met luider ſtemme: *Ik heb immers gezegt dat ik Pas!* Het welk myns oordeels een ſlecht Aalmoes was.

Het zou meenig een vry beter zyn, dat hy de Godtshuizen zo vlytig bezocht als de Speelhuizen; maar wat doet de kwade gewoonte niet, en de zucht tot gewin? De Zinſpreuk van een ſpeelder is.

Myn zin legt in gewin.
Maar, myn lieve ſpeelhans.
Uw gewin is tamelyk min.

Toon my eens, wat gy in all' die jaren, dat gy het ſpel zo vlytig hebt voortgezet, wel gewonnen hebt? Niets: maar veel hebt gy verloren, en al was dit nu geen Geld, zo is het ten minſten de Edele tyd geweeſt.

Luiſter noch een weinig!

Niet verre van *Jeruſalem* ontmoette de Heiland een Vygeboom, welke hy vervloekte om dat hy te diertyd zonder vrucht was, zo dat hy ook op 't oogenblik verdorde. ô Hoe recht is hem geſchied, nademaal hy de ware afbeelding was van een

Hui-

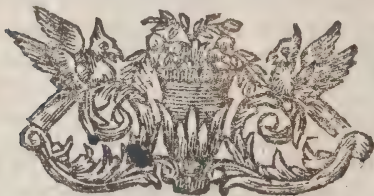
Huichelaar. Ik voor my, als het in myn vermogen ſtond, zou alle de bladeren in de gantſche waereld vervloeken en verwenſchen (verſta hier door alle Kaartebladeren) vermits 'er byna niets is, dat onder Adams-Kinderen groter ſchade veroorzaakt, dan het dobbelen en ſpeelen.

Vicentius Maria betuigt in zyne Ooſterſche Reisbeſchryvinge, *Lib.* 4. dat 'er in *Fenicia*, niet verre van *Damascus*, Vygebomen zyn te vinden, welkers bladeren byna drie Ellen lang zyn, en wel twee ſpannen breed, daar byvoegende, dat in derzelver vrucht of Vygen, als zy doorgeſneden worden, een natuurlyk kruis te zien is, weshalven men gelooft, dat Adam zich, na den Val, met dit ſoort van bladeren bedekt hebbe. Wat hier van zy, dit is zeker, dat hy zyne naaktheid met bladeren bedekt heeft; maar de vloekwaardige Kaartebladeren bedekken den ſpeelder geenzints, maar ontblooten hem veel meer, en ſtorten hem in zodanige Armoede, dat hy meenigmaal geen lap meer heeft om zyn Lichaam te dekken. Weinig jaren geleden was 'er kort by *Weenen* een knaap, die zo overgegeven was aan 't Dobbelen en ſpeelen, dat hy niet alleen alles wat hy bezat, maar ook zelf de Klederen van zyn Wyf en Kinderen verdobbelde, zo dat zelf de Vrouw genoodzaakt was tegen wille en dank te bedt te blyven leggen, en de Kinderen naakt moeſten lopen.

De H. *Bernhardus* verhaald, dat zeker ſpeelder, na dat hy alles verdobbeld had, zelf de Kiezen uit zynen Mond opzette,

en zo dikwils als hy 't verloor, een uit liet trekken, en eindelyk tandeloos wierd: gelyk had gy, myn goede Patroon! wyl gy toch na het verlies van alles, niets meer te byten hadt. *Segnerie Part.* III.

Een oud Speelder mag de Kaarten eindelyk afleggen, maar hy moet de *Bâton* wel in de hand houden, namentlyk den Bedelstaf.

DE

Geen Mensch vertrouw zich, als hy ziet,
De NAGEL *buigen, die te voren,*
Onbuigzaam scheen, dus, in 't verdriet,
Toond Zelfs-Kracht ook geen deugde sporen:
Valt eens verzoekings-hamer zwaar,
Zo buigt de Ziel in dat gevaar.

LAmech hadde een Wyf, *Zilla* genaamt, die baarde hem *Tubalcain*, welke dê eerste was, die met het yzer en den hamer wist om te gaan, waar uit dan volgt, dat hy de yzere Nagels ,anders Spykers, gemaakt hebbe, welke naderhand tot Gebouwen en andere dingen gebruikt zyn en noch gebruikt worden, en het is ook wel te geloven, dat de Arke *Noachs* niet zonder Nagels te samen gehecht zy geworden.

Voortegenwoordig is het Nagelsmeden of spykermaken een byzonder Handwerk, dat, onderscheiden van andere Smeden, niet anders maakt dan louter grote, kleine , dikke, dunne, smalle, brede , korte, lange, ronde, vierkante, ja allerleye soort van Nagels, waar mede zy een stuk broods verdienen, en zich eerlyk kunnen generen.

Wie de Nagels gemaakt hebbe, met welken de Heiland Jesus aan 't Kruis is genageld, is eigentlyk niet bekend, vermits geene der Evangelisten daar van melding doet. Van het getal dezer Nagelen zyn onderscheide gevoelens. *Gregorius*, *Nazianzenus*, *Anselmus*, *Bonaventura*, *Ambrosius*, en veele anderen meer, willen beweeren, dat de Heere Christus maar met drie Nagelen zy aan 't Kruis gehecht; anderen daar en tegen, waaronder *Gregor. Turon. Cyprianus* en de Openbaring van *Brigitta*, zeggen rond uit, dat 'er tot een ieder hand en voet één Nagel gebruik zy , gelyk dan behalven te *Rome* noch op andere plaatzen *Krucifixen*

met vier Nagels te zien zyn. Doch het geen eenigen wel 't wonderlykste voorkomt, is, dat 'er zo veele Heilige Nagels in de Christelyke Kerke gevonden worden. Want te *Rome* is 'er één in de Kerk van 't Heilige Kruis te *Jerusalem*, één te *Milanen*, één te *Spoleto*, één te *Trier*, één te *Coma*, één te *Venetië*, één te *Weenen* in de Keizerlyke Schatkamer, en noch op veele andere plaatzen meer. *Malonius* is van gedachten, dat men iets van een heiligen Nagel afgevylt, zulks onder ander yzer vermengt, en eindelyk meer Nagels daar uit gesmeedt hebbe. Anderen willen met *Pacciuchelt lib.* 3. *de Passione*, dat de Nagels, waar mede het Tafelken, met den Titel *Jesus Nazarenus &c.* boven aan 't Kruis vast gehecht was, ook onder de heilge Nagels zyn te tellen of geteld worden: dus ook, dat de geenen, die den Heiland aan het Kruis nagelden, verscheide Nagels geprobeert, en eenige die niet goed waren, weder in het Nagelbakje wierpen, welke alstoen, dewyl zy ook reets de allerheiligste handen hadden geraakt, andere daar byleggende Nagels ook hier door eene kracht hebben medegedeeld, om welker oorzaak zy bewaard en Veröerd worden.

Te *Napels*, in het Klooster der heilige *Patritii*, word een heilige Nagel bewaard met welken den voet des Heilands is doorboord; aan deze Nagel vertoonen zich zichtbaarlyk eenige rode merktekens, welke op goede Vrydag dikwils omtrent negen uuren in fris bloed veranderen: het zelfde schryft

men

men van den Nagel, welke in de Klooster Kerk van *St. Clara* te *Venetië* bewaard werd. *Pagat. tom.* 2. *fol.* 280.

Het ware te wenschen, dat een mensch de Nagels, welke de handen van Christus doorboord hebben, dikwils betrachtte, en door middel van dat zynen Heiland poogde na te volgen, met opene handen tegen den Armen te dragen, en de nodige Aalmoessen niet te vergeten. Men overwege toch eens, bidde ik, de harde uitspraak van den H. *Chrysostomus*, welke zich aldus laat horen: *Non solum rapere aliena, verum etiam sua non impertire cæteris, rapere est, & fraudatio & spoliatio*; dat is, den Armen geen Aalmoes te geven, is even zo veel, als iemand het zyne met geweld te ontsteelen en te ontroven. *Segn. in Christ. Instruct. dis.* 17.

Het is niet Nagel nieuw, maar alrede oud, 't geen de H. Schrift van eenen Nagel verhaald. *Sisara*, een Krygs-Overste, vervolgde het Volk Israëls, wendende alle moeite aan om het zelve te verdelgen en uit te roeyen. Doch toen hy den slag verloren, en zich op de Vlucht begeven had, trof hy eene Vrouwe, *Jahel* genaamt, voor de deure van haar huis zittende aan, die hy om een dronk waters verzocht, als schier van dorst versmachtende. Deze Vrouw bejegende hem niet alleen met grote beleeftheid, maar brocht hem ook in plaats van Water een pot met Melk, hem te gelyk verzoekende, dat hy toch hare geringe Herberg voor lief nemen, en aldaar wat uitrusten zoude, om een groter gevaar te ont-

gaan

gaan, zullende zy zulks met alle mogelyke behoedzaamheid ſtille houden. Myn Heer, myn goede en wakkere Heer! gy zyt buiten dat reeds mat en moede, en zult een kleine Ruſt zeer noodzakelyk hebben, dus ſpreekt ze, dus vleid ze, en lacht, en buigt, en nygt, enz. *Siſara* ſteeg van 't Paard, en dronk zo veel melk, dat hem de oogen toevallen, weshalven hy zich op de bank neder vlydde, en vóór dat hy inſliep wel by zich zelven dacht: dat is een gouden Wyf, als het een Tuin ware, zo behoorde men een Schutting van louter Ebbenhout daar om heen te maken, als het een Huis ware, moeſt men het zelve met louter Kaneel dekken! enz. Gemak, myn goede *Siſara*, ſlaapt gy maar heen, alles zal wel gaan: maar weet dat de meeſte Dieren in 't Latyn van 't Mannelyk geſlacht zyn, behalven de loze Vos, de argliſtige *Vulpes*, is van 't Vrouwelyk geſlacht. Wanneer gemelde Krygsoverſte in ſlaap was, nam *Jabel* een groten yzeren Nagel met een zwaren hamer, en Spykerde *Siſara* door den ſlaap van 't hoofd zo fraay vaſt op de bank, dat hy op het oogenblik den geeſt gaf. *Judic.* 4. Hier uit blykt, dat *Vrouw* en *Fraus*, of *Loosheid*, niet verre van malkanderen wonen, enz. Daarom verzoeke ik u by Lyf, verlaat u zo ligt niet op een Wyf. *Salomon*, ja de wyze *Salomon*, is van Wyven verleid geworden; by Lyf, verlaat u zo ligt niet op een Wyf. *Adam*, de Eerſte Vader, is van een Wyf in rampen en ongelukken geſtort; by Lyf, verlaat u zo ligt niet op een Wyf.
Naboth

Naboth is van een Wyf in 't verderf gebracht, by Lyf, verlaat u zo licht niet op een Wyf. En immers geraakte ook *Loth*, door een Wyf in schande en spot?

Maar zy is evenwel schoon? laatze dat wezen, vertrouw haar niet, de Pillen der Apothekers zyn verguld, en echter inwendig zo bitter als galle. Zy is evenwel blank, laat ze dat wezen, vertrouw haar niet, het zilver is blank en wit, en bezoedelt echter de Vingers. Zy is ook schoon rood; heel goed, een bloedvink is ook rood, en heeft echter een scherpen bek. Zy heeft evenwel schone oogen: zo is 't, een paauw heeft ook schone oogen in haren staart, en maakt echter een geschreeuw als de Duivel. Maar zy heeft een schonen Mond; vertrouw haar niet, men vind meermaals een schone schede, daar een slechte Kling in zit, dus ook schone Monden met valsche tongen. Zy heeft een schone stem; vertrouw haar niet, zy zingt menigmaal valsche toonen. Zy is uit nemend fray gekleed; vertrouw haar niet, want een Uyen heeft noch meer rokken aan, en doet u echter de oogen overlopen. Zy is glad, welgemaakt en van een goede gestalte; vertrouw haar niet, een Keysteen is ook veeltyds glad en wel geformeert, echter geeft hy wel vuur. Zy is heel vriendelyk; vertrouw haar niet, zo was *Jabel* ook, en echter Nagelde zy *Sisara* vast. Vertrouw haar niet, zegge ik nochmaals, maar denk altoos, dat zelf de Engel by het Graf des Heeren zich niet lang met de drie heilige Vrouwen heeft willen ophouden,

zeg-

zeggende alleenlyk tot haar: *Gaat heenen, zegt het zynen Discipelen en Petro Marc.* 16.

De Nagelsmits moeten voor al zorge dragen, dat ze zich-zelven de Vroomheid en Eerbaarheid wel aan hechten en vast Nagelen, op dat ze daar in bestendig volharden tot ter dood toe; want anders gaat het hen, als *Porphirius*, *Tertullianus*, en *Origenes*, welken de heiligheid en vroomheid niets geholpen heeft, wyl zy daar in niet hebben volhardt.

DE

Men Lyde wat men Lyden moet,
De wyze Hemels-Arts is goed,
En weet de punt zeer wel te ſtieren;
Een ELS-*ſteek, dringende in het hart,*
Verwekt vaak goeds door zyne ſmart,
Verbannende all' de quaê manieren.

HEt is den Elſeſmeders niet kwalyk te nemen, dat zy 'er by 't vuur juiſt niet heel blank uitzien, meenig een ſtaat by 't Aanbeeld met zulke verwarde hairen, of hy in een Boere hooyberg geſlapen had, het aangezicht is roeſtig en ongewaſſen, invoegen dat men 'er wel Rapen op zou kunnen zayen; voor de Nagels aan de vingers dragens ze ook geen grote zorg, want zommigen zouden trots de beſte Haan daar mede in de Miſt kunnen krabben; als men eens een van die Werkgaſten zo uit zyn Werk weg nam, zou hy compleet in ſtaat zyn, om de Vogels van een ſtuk garſt te keeren; het gaat by de Kolen niet anders toe, men moet 'er wel roeſtig by worden, zo dat hen dit niet tot ſchande, maar veel meer tot roem werd nagezegt, inzonderheid als zy zorge dragen, dat ze by hun roeſtig Werk een wit en onbevlekt geweeten behouden.

Een boos geweeten is inderdaad veel ſpitzer en ſcherper dan de Elſen die zy maken. Een wild gedierte lope zo diep in het dichte Boſch als het wil, zo word het echter door het ſpoor verraden; een Egel trekke

zich zo kort te ſamen als hy wil, zo word hy echter door zyne ſcherpe pennen verraden: men bedekke een Dood-Aas zo veel als men wil, zo zal de ſtank het egter uitbrengen; men verberge een vuur, zo als men wil, zo zal de Rook het echter openbaren: de Zy-Wormen mogen zich zo dicht toeſpinnen als zy willen, zo zal hun eigen ſpinzel hen echter ontdekken: men werpe een verölmt hout in den duiſterſten hoek, dien men weet, zo zal het echter des nachts door zyn eigen ſchynzel verraden worden. Wat is een boos geweeten? een wreed gedierte, zou het niet op te ſporen zyn? een borſtelige Egel, zou het niet ſteken? een geeſtelyk Aas, zou het niet ſtinken? en een verölmt hout in het duiſter, zou het niet ſchynbaar zyn? voorzeker!

Een boos geweeten is een ſcherpe Rechter en Pyniger of Beul. Hoedanig heeft het den *Griekſchen* Keizer *Conſtans* niet gepynigt, welke zyn Broeder *Theodoſius* eerſt tot den Geeſtelyken ſtaat gedwongen, en daarna had laten vermoorden. Hem dacht, dat zyn vermoordde of omgebrachte Broeder hem overal ontmoette, met eenen Kelk in de hand, gedurig tot hem roepende: *Bibe frater*, *Drink Broeder*; 't welk den Godtlozen *Conſtans* zodanig verveelde, dat hy zyne *Reſidentie* verliet, en naar *Sicilie* reisde, alwaar hy ook wel haaſt is omgekomen. Wie was zyn Pyniger, of Scherpe Rechter? het boze geweten, de ſtomme *Wer daar*, die hem zulks gedurig voor oogen maalde, en hem eindelyk in 't verderf joeg.

De Elſeſmit maakt wel ſpitze en ſcherpe

Elsen, maar een boos geweeten is noch veel scherper en spitzer. Na dat de *Amorithen* met veel vermetelheid *Josua* hadden wederstaan, zyn ze in den eersten slag geslagen, en op de Vlucht gedreven. Doch hen hielp geene vlucht, maar *Dominus misit super es lapides magnos de Coelo*: Godt zond op hen grote hagelsteenen uit den Hemel. Ja zelf, (zegt *Abulensis* daar van) waar ook de *Amorithen* vloden, wierden zy van deze steenen verslagen. Dus mag ook een boos geweten vluchten waar het wil, zo draagt het altoos een zwaren steen, namentlyk den Gewetens-Worm mede. Ja het boze geweten is de verschrikkelykste pyn, die een mensch op aarde kan overkomen. Want in alle andere kwalen dezer waereld kan een mensch noch troost vinden, maar in de kwale des gewetens kan geen troost gevonden worden. Hierom roept de Koninglyke Harpslager *David* tot Godt, Ps. 46. *Adjutor in tribulationibus, quœ invenerunt nos nimis, propterea non timebimus, dum turbabitur terra; Godt is ons eene toevlucht ende sterkte: hy is krachtiglyk bevonden eene hulpe in benautheden. Daarom zullen wy niet vrezen, al veranderde de aarde hare plaatse.* De Godlozen worden van haar geweeten gedurig als met een scherpe *Els* gestoken.

Hier neme ik gelegentheid, om van den *Elsesmit* te spreken. De Elsen worden meerendeels van het beste staal gesmeedt, en wel zeer glad en zuiver, ten deele rond, ten deele vierkant, doch aan de punt heel spits; als dan op de slypmolen gebracht, en geslepen, vervolgens met vlyt gehardt, op datze in een zelfde gedaante staan blyven en niet buigen: eindelyk

brengt

brengt men ze nochmaals op de Molen, alwaar ze glad gepolyst en tot volkomenheid gebracht worden.

Daar zyn onderscheide soorten van Elsen, waar mede wy ons niet willen ophouden, gemerkt zulks den schoenmakers en schoenlappers genoegzaam bekend is. Doch behalven dezen zyn 'er noch een soort grote Elsen, die kort voor aan de punt een langwerpig gat hebben, daar men een Riemtje kan doorsteken, en dezulken worden meest van de Zadelmakers gebruikt.

Alhoewel nu de schoenmakers en schoenlappers zich voornamentlyk van de Elsen bedienen, zo zyn 'er echter een grote meenigte van Handwerken, die ze ook niet kunnen ontbeeren, als Boekebinders, Zadelmakers Riemmakers, Tassemakers, enz. en men zal zelden een huis vinden, of daar in word noch wel een Els gebruikt, waar uit de nuttigheid des te meer aftenemen en te erkennen is.

Een boos geweeten is een spitze Els; om zulks aan te tonen, schiet my te binnen 't geen men leest in 't Leven van den H. *Wolframus*, dat deze heilige Man, uit hoofde van zyn hoge jaren, niet verre meer te voet gaan konde, en dieshalven een Ezel om te Ryden moest houden. Een slecht personagie, ik weet niet of hy zulks deed om den Ezel te gebruiken, of om den H. Man te plagen, ontstool hem den Ezel op zekeren nacht, en reed daar mede weg. Doch hy was noch niet verre gekomen, of hem bejegende een spookzel, 't welk achter hem op den Ezel ging zitten. De Dief verschrikte, en wist

niet hoe hy die zaak herſtellen zoude; hy maakte het eene Kruis na het andere, maar het Spook wilde geenzints wyken, en plaagde den Ezelruiter verſchrikkelyk, gevende hem nu een pof in de zyde, dan een aan de ooren, zo dat de Dief jammerlyk ſchreeuwde, en zich wilde verweeren, maar konde niets uitrechten; het Spook maakte het hoe langer hoe ſlimmer, en temteerde hem ſchrikkelyk. Eindelyk wilde hy van den Ezel afſpringen om dus 't gevaar te ontgaan: doch zulks was ook niet mogelyk, weshalven hy den Ezel ſterk voortjoeg, om des te eerder t'huis te wezen; maar hy konde het huis niet bereiken. Ondertuſſchen bleef het Plagen, Knypen, Steken, Slaan, enz. van het Spook noch al duuren, tot dat eindelyk de Dief in de Morgen ſtond den Ezel weder bracht, daar hy dien had gehaald, en dus den *H. Wolframus* het zyne weder ter hand ſtelde, waar op het Spook terſtond verdween, en de Dief met ruſt liet.

Even zo gaat het met den Zondaar, als hy eene Doodzonde begaat, ontrooft hy Godt zyne Ziele, dien zy, als haren Heere, toebehoord. Doch nauwlyks heeft hy dees Diefſtal begaan, of het geweeten is, als een ſchrikkelyk ſpook by hem, plaagt hem, knypt hem, ſlaat hem, en benauwt hem waar hy gaat of ſtaat. Als hy eet, of by anderen in gezelſchap is, ontruſt hem het onruſtige geweten. De Menſch doet wel zyn beſt, om het van zich te verjagen, het te vreden te ſtellen, de eene en de andere ontſchuldiging voorwendende, maar het geweten laat zich niet overreden, noch verdryven. De menſch wil het dan zelf ontvluchten, neemen-

mende dit of dat terhand, of gaat op reis, in de hoop dat hy zich dus doende van het geweten zal losmaken. Maar het geweeten is overal 't naaste by hem, zo dat, waar hy ook is, het zelve altoos by hem is; en zulks duurd zo lang, tot dat de Zondaar zich bekeerd, en door de Boete zyne Ziele weder tot Godt brengt. Alsdan houd ook dat spook op met plagen. Deze plaag valt den Zondaar wel zwaar, hem eensdeels tot een straf verstrekkende, maar anderdeels *Signum benevolentiæ est*, is 't een teken der Barmhertigheid, op dat de Mensch altoos te rug gedreven worde, die anderzints zonder dat dryven nooit wederom keeren zoude.

Het is gevaarlyk, als een Mensch een scherpe en spitze Els by zich in zyn' zak draagt, wyl te duchten staat, dat hy zich zelfs daar mede bezeren of steken zal. Maar wat is en steek van een Els, in vergelyking met een steek van 't geweten?

Doch het slimste daar by is, dat hunner veelen zich in deze plage niet wel te gedragen, noch het rechte Middel weeten te gebruiken; zy willen wel gaarne daar van los zyn, en zoeken zich op allerhande wyzen daar af te helpen, maar gebruiken de rechte Medicyn niet, en het gaat hen als zeker arm Man, waar van *Pacciucbelli*, een geestelyke uit den Orden van *St. Dominicus*, verhaald: Wanneer zich deze Ao. 1640. in de stad *Fesulis* bevond, was aldaar een arm Man, welken, met open monde slapende, eene slang door de keel gekropen was. Deze arme Man was zo erbermelyk aan te zien, dat hy zelf de steenen tot Medely zou hebben bewogen.

wogen. Hy was gantſch bleek, uitgeteerd, de oogen diep in 't hoofd gevallen, en het wit derzelven zo geel, als of 't met Saffraan geverwt was, de ſpraak heeſch en half gebroken, en ging hem zeer bezwaarlyk uit den Mond, zynde hy, aangaande zyn gantſche Lichaam, meer een dode gelyk dan een levendige. Deze Man koſt niet genoeg verhalen, wat de ſlang, die hy in zyn Lichaam had, hem al deed lyden, alle oogenblikken beet zy hem en bracht hem zulke ſmerten aan, dat hy de ſterren in den Hemel konde zien ook by helderen Dage, en des Nachts had hy insgelyks geen ruſt. Alleenlyk had hy eenige verzachting, als hy zomtyds wat ſpys gebruikte, inzonderheid Melk; want daar door wierd de ſlang een weinig geſtild, maar zo ras als die verteerd was, begon zy hem op nieuw te knagen en jammerlyk te pynigen.

Dus gaat het ook den armen Zondaar, wanneer hy in den Vleeſche zyn heil verſlaapt, is de weg voor de zonde in de Ziel, gelyk een Mond voor de ſlange, open, zo dat de zonde daar ook lichtelyk kan inkruipen: maar als zodanig eene ſlang zich eens in 't geweten ophoudt, zo word men daar over zeer bedroeft en treurig, en men ziet 'er heel ziekelyk uit, men word heel kleinmoedig, nergens om heeft men een rechte vreugd, men moet nacht en dag verſchrikkelyke ſteken en beten lyden; dan denkt men, ach! ik rampzalige, hebbe andermaal kwaad gedaan, ik heb Godt ten Vyand, en ben in des Duivels geweld. Ach! dit hebbe ik te lang, ja te dik-

wils

wils begaan, waar mede zal ik het nu boeten Ach hoe zal het eerlang met my vergaan! hadde ik maar deze zonde niet op mynen hals, zo had ik noch grote hoop tot de zaligheid. Dit zyn de heimelyke en inwendige beeten der ſlangen van 't geweten, die een Menſch gevoeld, meenigmaal in de beſte gezelſchappen, en onder de Maaltyd, als de anderen luſtig en vrolyk zyn, zal het geweeten vaak inwendige knaging veroorzaken. Dus geeft ook het geweeten menig een noch een beet in 't midden zyner Wellust, *Nunc benè, quid autem Poſtea*? thans gaat het wel, maar hoe zal het eerlang gaan? Zo dikwils de zulken horen, dat iemand ſchielyk geſtorven is, geeſt hen 't geweten andermaal een Beet; want dan denkenze: och! als Godt my eens zo ſchielyk wegnam, hoe regelrecht zoude ik ter Hellen varen. Zo dikwils als ze horen ſpreeken van 't laaſte Oordeel, zuchten zy, zeggende: och! als ik eerlang aldaar verſchyne, welk een zware ſtryd zal ik te ſtryden hebben? Zo vaak als zy den helderen Hemel aanzien, of daar van horen ſpreken, zuchten ze in 't heimelyk, denkende: Ach! die ſchone plaats is voor my geſchapen, maar hoe onmogelyk is 't, met zulk een laſt der zonde derwaarts te komen. ô Smertelyke knepen en beeten dezer ſlangen, die dikwils zo hevig woeden, dat ze een Menſch tot wanhoop brengen, zo dat hy zich-zelve van 't leven beroofd. Nu zoekt men wel dikwils deze ſlange op allerhande wyze te ſtillen, met haar dikwils eenige ſpys te geven, nu leeſt men allerhande Boeken van vrolyke en kluchtige

geſchiedeniſſen; dan zoekt men gezelſchappen en zich met luſtige geſprekken te vermaken; nu houdt men Maaltyden, Danſen, Muzieken en andere vrolyke tydverdryven; dan gaat men uit reizen, om wat nieuws te zien en te horen, en daarmede het gemoed in ruſt te brengen; in 't kort men bedenkt allerhande dingen tot vermaak, met welke men, als met een zoete melk, de innerlyke ſlange poogt te ſtillen, en als zy zich dan een weinig geruſt houd, ontvlucht men de Predikatien, men myd de Geeſtelyken, van welken men iets goeds zou kunnen horen; men leeſt geen Geeſtelyke Boeken, op dat daar door de ſlang niet opgewekt worde. Maar alles is vergeefs, men moge het geweten zoeken te paayen waar mede men wil, het helpt niet, gelyk ook zeker Leeraar wel zegt: *Omnis Mundana voluptas in amarum conscientiam, injecta, quaſi parva millis ſtilla eſt in abſynthii dolium infuſa*: of, dat alle waereldlyke welluſt, een verbittert geweten gegeven, even zo veel is, als of men een druppel honing in een Vat vol Alzemſap wierp, 't welk de bitterheid van zo veel Alzem in 't minſte niet verzoeten kan. Een korten tyd laat het zich wel ſtillen, maar zo ras de vreugd ten einde is, gelyk ze dan niet altoos kan duren, ja zelf noch midden in dezelve, als men maar een korten tyd alleen is, begint zich de ſlange weder te roeren, en knaagt en byt. De Elſeſmit hoede zich voor diergelyke Elſen.

Allegro, roept een goed, vroom en onbevlekt geweten. Drie Engelen, in de gedaante van drie Mannen, kwamen op zekeren

tyd

tyd tot *Abraham*, welken de vrome patriarch alle mogelyke Eere aandeedt, en gezoden en gebraden, zo veel als *Sara* in der haaſt kon vervaardigen, opdiſchte, waar op een derzelven hem een nieuwe tyding verkondigde, dat hy namelyk een' Erfgenaam zoude verwekken by zyne huisvrouwe, en wel een jongen Zoon: *Sara* zulks horende, koſt zich van lachen niet onthouden, denkende, dat zy reets één en t'negentig jaren oud was, en nu eerſt Kinderen zou krygen. 't Was ook inderdaad een zeldzame tyding voor een oud Wyf.

Echter is 't door den zonderlingen wille van Godt geſchied, dat *Sara* zwanger geworden zynde, eindelyk beviel van een jongen Zoon, dien zy *Isaak* noemde, dat zo veel beduid als *Riſus*, een lachen, alzo is *Sara* met een lachen bevallen. Zodanig eene van Godt gezegende *Sara* is het goede geweten, 't welk niet anders behoord dan een onbeſchryflyke vreugde: maar wee den geenen, die ſpitze en ſtekende Elzen in hun geweten mededragen.

Het goede geweten is een Tuin, waar in niet anders groeid dan Oogentrooſt; het goede geweten is een Almanak, waar in niet anders aangeduid word dan ſchoon weder; een goed geweten is een *Brevier* (Roomſch Kerkboek), waar in niet anders gelezen word dan verheugd u in den Heere; een goed geweten is een Tempel, waar in de voornaamſte *Patronen* zyn *Hilarion* en *Gaudentius*, of Vrolykheid en Blydſchap; het goed geweten is een Lammetje, dat niet anders draagd dan zuivere Wolle; het goed geweten is een Schildwacht, tot

wien men niet anders roept dan goed vriend; het goed geweten is eene Bruiloft, op welke het harte van vreugde danst.

Midden onder de Leeuwen is *Daniel* geen leedt wedervaren, waarom? *Si ambulavero in medio umbræ mortis non timebo mala, quoniam tu mecumes.* Al moest ik in het midden der schaduwen des doods (der Leeuwen) wandelen, zou ik niet vrezen, want ik heb een goed geweten, gy zyt by my. Welgelukzalig den geenen. Nu zegge een iegelyk als ik:

Tot hier toe hebbe ik het niets geacht, of ik in zonden viel of niet, 't was my om 't even; maar voortaan zal ik my voor de zonde als voor eene slange wagten, en my bevlytigen altoos een onbevlekt geweten te houden, dat zal my in alles en overal weten te redden.

Zeker vrind zeide, dat hy geen groter vreugde hadt, dan aan een witte Borstvlak: ach! het geweten gaat alles te boven.

Boos geweten Hel:

Goed geweten Hemel.

Myne grootste zorge zal voortaan zyn, dat ik opmerken zal, hoe ik met mynen Godt sta. De dagen myns Levens zyn my onbekend, daarom is 'er geen groter schat op Aarden als:

BONA CONSCIENTIA,

Een goed geweten.

Dat verschaft lekkere beeten.

BE-

BESLUIT VAN HET BOOS GEWEETEN.

Een zeker perſonagie, juiſt niet van geringen ſtaat of Kennis, welke friſch en vrolyk was ſlapen gegaan, maakte by nacht een jammerlyk geſchreeuw, als of hem iemand verworgen wilde. Zo ras zyne Bediende kwamen toegeſchoten, gebood hy dezelve terſtond naar eenen Biechtvader te gaan, ja niet te gaan, maar te lopen. Hy zweette van angſt, en zyn hart klopte hem in 't lyf, als een Land-Bedelaar aan de Huisdeur. De oorzaak van zyne benauwtheid en ongehoorden ſchrik was dit, onder zyn Bedt ſtond een pot met Melk, waar van hy zich bediend had tot zekere Verf, want hy vermaakte zich zomwylen met ſchilderen: nu was 'er juiſt een Kat gekomen onder zyn bed, zonder dat hy 't wiſt, die haar' kop in het potje of kannetje met Melk had geſtoken, maar denzelven daar niet kunnende weder uittrekken, ſloeg zy gedurig met de Pot op en neder. Zo dikwils als hy nu ſchreeuwde, hield de Kat zich ſtil, en als hy meinde dat het gedaan was, en dienvolgens ſtilzweeg, begon de Kat weder te razen; zo dat hy zulks voor een onfeilbaar ſpook hield, en vaſt van gedachten was, dat de zwarte *Sinjeur* hem kwam halen, want het boze geweten benauwde hem zodanig, dat hy daarom ſtraks een Biechtvader liet halen. Op deze wyze ving de Kat wonderbaarlyk een grote Muizekop. Wat kan een kwade of boze *Conscientie* niet al doen?

De

De Elsesmit doe zyn best, dat hy by zyn roestig en zwart werk een witten en zuiveren wandel voere, en dus door het vervaardigen der Elsen de Eeuwigheid teffens bewerke, voor al wachte hy zich voor een boos geweten, want zulks doet zien en zoeken, woeden en Vloeken, lezen en schryven, jagen en dryven, varen en ryden, kampen en stryden, vliegen en gaan, kruipen en staan, zitten en bukken, zweten en drukken, zieden en braden, maken en raden, blaffen en byten, schreeuwen en ryten, en dit word genoemt:

MALA CONSCIENTIA,
Een boos geweeten.

De

De BEERENLEIDERS *weten 't wild,*
En wreed Gedierte tam te maken,
Hoe meenig heeft zyn tyd verspild,
Met zyne driften gantsch te ontslaken,
In plaats van die, als BEEREN, *aan,*
Der Reden keten vast te slaan.

Het

Het tam-en bekwaammaken der Beeren geschied doorgaans door de onthouding der ſpyze; men ſluit de Beeren aan ketens, laatze hongerig worden, en beſteld eenige Menſchen die even eens gekleed zyn, welke hen met de ſpyze lokken en gewennen moeten, dat ze hen eindelyk los en vry nalopen; doch om dezelven zo veel te vrolyker en moediger te maken, ſpeeld men daar by op Pypen en Inſtrumenten, 't welk zeer veel kan uitwerken, zo dat men ze licht tot danſen brengen, en door het geluid der Trompet op de achterſte poten kan leeren lopen. Als hy dit begrepen heeft, leerd de Meeſter hem verder op de twee achterſte poten om te gaan, en met een Hoed in de voorſte poten den Aanſchouwers het Loon voor zynen dans af te eiſchen; ſchynt zulks zynen Leider te weinig te zyn, zo wenkt hy den Beer, waar op deze begint te brommen, en met het knikken van zyn kop meer begeerd. De *Poolen* en *Ruſſen* maken inzonderheid hun werk daar van, om de Beeren te leren danſen; gelyk men dan ook doorgaans placht te zeggen, dat het louter *Poolſche* Edellieden zyn die met de Beeren omreizen, en zulks voornamentlyk om de Vreemde Landen te bezien, maar hun armzalig gewaad, dat ze meerendeels insgelyks mede brengen, betuigd genoegzaam, dat zulk eene Omzwerving met Beeren om den Brode geſchied.

De oude *Romeinen* plagten veel te houden van zodanige menſchen, welke de Beeren, Leeuwen, Tygers, enz. by de ſchouwſpeelen

len opvoerden, om allerhande vermakelykheden te vertonen, weshalven men hen ook den tytel van *Mansuetarii* gaf, dat is, Tammakers. Eenige Wiskunstenaars geven voor, dat de geenen, welke onder het teken des Leeuws, des schorpioens, of des Schutters geboren worden, eene natuurlyke bekwaamheid, om de Dieren tam te maken, als een *Sterren-privilegie*, mede op de waereld brengen. De *Poolen* en *Litbauers* weten niet alleen de Beeren te leeren dansen, maar ook op de Trommel te slaan, in de hoepels te lopen, met de Menschen te Worstelen, en honderd andere dingen; doch dit niet tegenstaande behouden zy evenwel hunne Wilde Natuur, en schynen toch altoos met brommen den Meester te willen speelen: en om te tonen datze hunne Wilde Natuur behouden, zal ik maar een klein staaltje van zeker schryver by brengen, die verhaald, dat op zekeren tyd eenige *Poolen* met drie Beeren kwamen reizen, en met dezelven een gebergte passeerden, alwaar de grootste Beer op het spoor kwam van eene Beerin, die mogelyk bygeval daar heen gelopen was; daar op begon hy afgryslelyk te brommen, te byten en te trekken, dat men hem met alle Man nauwlyks kost vasthouden, wanneer men hem eindelyk daar voorby gekregen had, en in het naaste Dorp zou laten dansen, wilde hy zulks volstrekt niet doen, maar bromde en raasde dat het schrikkelyk was te horen: dit duurde drie dagen lang, eêr men hem door slagen, watergieten en andere middelen weder tot bedaren konde brengen. De *Litbausche* Vorsten plachten veel vermaak te scheppen in de Beeren door kunst geleerd; maar dit ver-

maak koste een *Lithausch* Vorst, *Suidergal* genaamt, het leven. Deze had eenige Beeren, welken hy met eigen hand gespyst, en dus gewend had, dat ze alle morgen tot voor zyn slaapvertrek kwamen, en zo lang klopten, tot dat ze wierden ingelaten. Zyne Vyanden zulks gemerkt hebbende, kwamen omtrent ter zelver tyd, als de Beeren gewoon waren, klopten aan zyn kamer, en ingelaten zynde, versloegen zy den Vorst.

Hier uit kunnen wy aanmerken, dat op het dansen doorgans het klagen volgt, en op de vreugde het lyden.

Ook is op den Dans of Waarde der tydelyke vreugde geen staat te maken, want het is maar een Aprils-weder gelyk, dat na een kleinen Zonneschyn, grote Buijen doet zien.

Men zegt tot een sprekwoord: Een schelm is niet veel te vertrouwen.

De waereld is een schelm in haar hart.

De verloren Zoon *Luc.* 15. eischte van zyn Vader het gedeelte zyner goederen 't welk hem 't zyner tyd als zyn Erfdeel zoude te beurt vallen. De Vader voldeed zyne begeerte, en hy ging met zyn goedje heen, reizende maar Vreemde Landen, en levende aldaar by den Wyn en Vrouwen, zo dat hy met ter haast het Boeldje tot klein geld gemaakt, en zynen Rykdom onder de luy gebracht hadt. By zyn vertrek zal de Vader buiten twyffel met veel droefheid afscheid van hem genomen, en de getrouwe Huisbedienden hem niet zonder zwaarmoedigheid verlaten hebben; maar hy zal met een lachend

hend Mondje, en mogelyk met een halve roes (gelyk het by diergelyke gelegentheden doorgaans gaat) hen vaarwel gezeid hebben. Ondertusschen dat nu anderen zyn toekomend ongeluk beklaagden, veráchte hy alle kommer en verdriet, gemerkt hy zynen Bescherm-Engel' in den Geldbuidel met zich voerde. Onderwegen was zyne Nacht herberge alwaar *Draag-op* en *Zet-niet* Hospes was. Of hy zal mogelyk hebben gaan *Logeeren* in den Verguldden Herder, welke dit schaap de gouden Wol tamelyk wel zal afgeschoren hebben. In de Herbergen, alwaar zich eene *Cicilia* met het Orgel, een *David* met de Harp, en een *Orion* met de Speelpyp lieten horen, hield hy zynen Rustdag. De Kok kreeg bevel het beste klaar te maken, de Kelderknecht van het beste Vat te tappen. Alles kwam hem met veel yver niet toegegaan, maar toegelopen; want zulke vette Gansen weet men voortreffelyk wel te plukken. Als hy maar één Wenk deed, had hy voort tien oppassers en Dienaars gereed; want by zodanige Goden is den Aflaat der Vrygeevigheid te verdienen:

Als men vroeg, wie is 'er by myn Heer? kreeg men ten antwoord: *Dominus tecum*, myn Heer is by zich-zelven alleen; want hy had wel een party lichtekoijen by zich, maar die waren onder het redelyk Vrouwelyk geslacht niet begrepen. In het Dansvertrek was hy der Bruids opleider, aan den Disch de Spysmeester, in het Liefde gezelschap de Oogappel, in de heerschappye de Vryheid; ja hy was der Speellieden Choormeester, der Gasten Schenker, en in de Aanspraak een Leer-

meeſter. Zyn gebodt vond altoos gehoorzame Dienaars, zyne begeerte wierd te poſt vervuld; niets ontbrak 'er aan, dan dat hy niet als een Jupiter in den Wolken-Wagen is omgevoerd. Tot hier toe zyn hem haaſt, gelyk den *Iſraëliten* in de Woeſtyne, de Vogels in den Mond gevolgen; maar nu zullen wy het blaadje eens omkeeren, en hem eens van den anderen kant betrachten: Hy is opperſte Wachtmeeſter by de Zwynen, wat beduidt dat? anders zyn de Lakeyen nalopers van hunne Heeren, maar hy van de Zwynen. Wat beduidt het? hy hiet niet *Saul*, niet *David*, niet *Jacob*, want hy is geen Ezeldryver, en geen Schaapherder, maar een Zwynen-hoeder. Wat beduidt het? hy is geen *Patroon* meer in de Eetzaal, geen *Courtiſaan* meer in de Liefdevergaderingen, geen Voorzanger meer van louter fraije zaken, en goedleven, heeft my myn vader mede opreis gegeven! enz. maar een dorpelwachter, een Portier van het Zwynenſchot. Wat beduidt het? hy is niet meer te bezoeken, wyl hy niet meer te vinden is, daar de Wynfleſchen in de Koelvaten zwemmen; niet meer daar de Hazen en Patryzen met de Nadel *Gelardeerd* worden; niet meer daar het Kapoenen-en Ganſen-Smout van 't Braadſpit afdruipt; niet meer in de *Retirada*, in welke *Samſon* in den ſchoot zyner geliefde *Delila* ligt; niet meer, daar men met de vollen buik gaat ſlapen, en met geen nuchteren hoofd opſtaat; maar op een Boeren-Hof, alwaar hy in de Zwynen-School tot *Profeſſor*

is gemaakt, en aangesteld. Wat beduid het?

Ach! wat is het antwoord hard op de vraag, wat beduid het? Ik, roept hy zuchtende, ben de waereld tot een Exempel geworden, hoe kwalyk de Vreugden ons behandelen. My, my moet gy betrachten, aan wien van het hoofd tot de voeten niets goeds meer te zien, en niet anders te vinden is, dan vezels, lappen en lompen: maar wie heeft u zo sc. andelyk geplukt en gereten? De Vreugde. Myne Open-tafel is thans de Varkens-trog, en by deze moet ik honger lyden; want niemand bied my zyne tafel aan. Wie heeft u het brood uit den Mond genomen? de Vreugde. Myne oogen hebben alvorens van de eene schotel in de andere, gelyk een Koopman van de een jaarmarkt naar de andere, omgewandelt, en daar iets beters van myn smaak in was, hebbe ik het Mes, de Vork en Lepel heen gezonden. Doch tegenwoordig, *hic famæ pereo*, moet ik van honger vergaan. Wie heeft u de straf van zo strengen Vasten opgelegt? de Vreugde. Voorheen wierden geen Poppen van de Kinderen zo teder gelieft, als ik: de opgang der zonne was na de verdrietelyke Nachtschaduw niet zo gewenscht, als ik: maar geen goeden Wyn wierd zo veel gevraagt, als na my geen spel van Goochelaars en Koorde-Dansers had zo groot een toeloop, als ik: niemand van *Adams* zoonen en *Evas* Dochteren was wegens het kostvry gezelschap vergenoegder en liever, dan by my: Nu ben ik van allen verlaten. Wie heeft den Knoop uwer Vriendschap ontbonden? de

Vreugde. Ik ben tegenwoordig als een boom die geene Vrucht meer draagt; ik ben als een oud Schoolmeester, die uitgezongen heeft; ik ben als een blinde Brillemaker, dien dat werk niet meer vertrouwt word; ik ben als een bedurven schuldenaar, dien men niet meer borgen wil; ik ben als een stuk valsch Geld, dat van de eene hand tot de andere verworpen word; ik ben als een Vyver, waar uit niets goeds meer te Visschen is; ik ben een gast, welke, na dat hy alles verteerd heeft, genoodzaakt is, het Commando over eene kudde Zwynen te bekleden. Wie heeft u tot die Armoede gebracht? de Vreugde. Myne oogen zyn blind, en zien geen gewezen Tafelvriend meer, of zy moesten, als eertyds de Duivels, *Marc.* 5. in de Zwynen gevaren zyn; want deze zyn thans myne Spiegels voor my: myne ooren zyn doof, en horen geene stemmen van het voorige vermakelyke gezelschap van Vrouwen, die my troosten konden, en die met andere Jonkvrouwen by myne aankomst niet sliepen Wie heeft u de oogen verblind, en uw gehoor zodanig verstopt? de Vreugde. Ik ben van harten dorstig, en myne wynkelder is een bron; ik ben gescheurd, en heb geen andere Kleermaker, dan myn eigen nadel, ik ben in het Land van Duurte gekomen, en in myne Zwynsdienstbaarheid vinde ik minder dan een houtworm te knagen en te byten: die my te voren gezien had. zou een Zoon van een ryk man in my ontdekt hebben; die my tegenwoordig ziet; moet zich over de omkeering verwonderen, nademaal ik de geringste Bedelaar gelyk ben.

Wie

Wie heeft u in die kwade huid gestoken, myn armeflokker? de Vreugde. Eylieve de Vreugde? ja, deze heeft my zo kwalyk uitgezet, dat ik meer rede hebbe een Bedelaar, als een Heer te groeten. De Vreugde heeft my tusschen twee banken geplaatst, zo dat ik nederiger dan eene voetbank gedemoedigt ben. De Vreugde heeft met my gespeeld, en my alles tot den minsten penning afgewonnen, daarom moet ik thans op de Zwynen passen. De Vreugde was de struikrover, die my alle myne mede gebrachte goederen ontroofde, weshalven ik een staf in myne hand moet dragen, 't welk al myne Have en Goed is. De Vreugde was de Dief, die my van myne schone klederen beroofd heeft, zo dat ik nooit de hand meer in de zak kan steken, wyl 'er geen meer voorhanden is. Dus bekend de verloren Zoon, dat de uitgang van Vreugde niet anders zy dan Lyden.

De Beerenleider late zich-zelve niet by de neus leiden in de waereldsche Vreugde, daar lyden opvolgt, maar trachte naar den Honing die wy van verre in de Hemel ruiken.

Hoe lekker komt gy VISSCHEN,
In de Vasten op de Disschen,
Als u 't vuur heeft week gemaakt;
Meenig blyft ook vol gebreken,
Als hem 't Kruis niet komt verweken,
En hy dus demoedig raakt.

Tokvisschen komen uit Noorwegen, alwaar zy gevangen, in de Lucht gedroogd, en met grote Pakken naar Duitschland en andere Landen verzonden worden. Het zyn nuttelyke Visschen in een huishouden, inzonderheid in de vasten, ter plaatze daar vrome Catholyken woonachtig zyn, weshalven ook groote Koopmanschap daar mede gedreven werd. De Stokvisschen, welke middelmagtig van grootte zyn, worden voor de beste gehouden, zy worden by de 100. pond ingekogt, enz. De Inkoop geschied by de Bergvaarders in *Hamburg*, *Bremen*, en *Lubeek*, of ook in Koppenhage by de *Deensche geöctrojeerde Yslandsche en Noorweegsche Compagnie.* De Stokvisschen zyn twederley soort, de eerste zyn *Callariæ minoris*, zogenaamde Schelvisschen, & *Bacchus*, of Cabellau. *Varro Lib. IV. de L. L.* is van gedachten, dat de zeldzame naam *Onos*, *Oniscus*, of *Asellus maris*, Meir-Ezel, aan dezen Visschen is gegeven, om dat ze met den Ezel eenerley kleur hebben: anderen leiden het van hunne traagheid af, wyl ze langen tyd in de diepte der Zee blyven, en inzonderheid des Zomers op den grond zitten, zo dat ze als dan niet te vangen zyn. Doch dat Plinius het grote soort *Bacchus* noemt, zou, volgens het gevoelen van *Jonstonius*, daar van daan komen, wyl ze of aan *Bacchus* zyn gewydt geweest, of om dat ze dikke buiken hebben. De *Franschen* plachten ze *Merlus* te noemen, of Zee-Snoeken, wyl ze even zo gretig zyn als de Snoeken, en allerhande soorten van Visschen

opſlokken. Om de Stokviſch wel toe te bereiden, komt het voornamentlyk op de volgende punten aan: (1) dat men zorge, een goed ſoort van ſtokviſch te hebben, nademaal het ondeugende ſoort geen moeite van toebereiding waardig is. (2) Dat hy niet met een Byl of ander yzer gereedſchap, maar met een houte Hamer geklopt of gebeukt worde. (3) Dat men hem eenen Nacht in het Water legge, en aldus late weeken. (4) Dat men hem langzaam Koke, doch niet te lang, en met een ſchuimſpaan, maar niet met de Vingers behandele. (5) Dat men hem onder het Koken of in het Water niet zoute, wyl de Boter hem doorgaans zout genoeg maakt, en hy anders zyne zoetigheid verlieſt. En voornamentlyk (6) dat men hem opgeſchept zynde wel late uitlekken eer men de Boter daar over giete.

Wanneer men een lomp perſoon, aan het Hof van Jan Vlegel opgevoed, wilde vergelyken, placht men hem wegens zyne domheid een ſtokviſch te noemen. Dus word ook iemand, die nergens eenige aandoening van heeft, een droge ſtokviſch genoemt

Een zekere lompe Vlegel viel uit onvoorzichtigheid hals over kop zodanig in een vertrek, daar eenige fatzoenelyke menſchen in zaten, dat hy een braaf gat in den kop kreeg: opgeſtaan zynde, verzocht hy het gezelſchap om verſchoning, dat hy door zyne onvoorzichtigheid zulk geraas veroorzaakte; waar op een van 't gezelſchap hem antwoordde: de Lompheid of onvoorzichtigheid is wel op zich-zelve niet zondiglyk, maar ze misſtaat alle ver-

nufti-

nuftige menfchen ten hoogften. Wel gezegt.

Dat de heilige *Magdalena* de Albafter flefche brak, toen zy den Heere Chriftus zalfde, gefchiedde niet uit onvoorzichtigheid, maar veel meer uit een zonderlingen yver. Dat van de zonen der Propheten, van welken in de heilige Schrift gewag gemaakt word, by de Jordaan hout hakkende, om aldaar Hutten te bouwen, een derzelven zyne Byl in 't water liet vallen, gefchiedde niet uit onvoorzichtigheid, maar uit toelating Godts, op dat de verdienfte van zynen Dienaar *Elifa* openbaar wierde, welke maakte, dat het yzer dreef. Dat de Hogepriefter *Eli*, als de H. Schrift getuigt, van zynen zetel achter over viel en den hals brak, gefchiedde niet uit onvoorzichtigheid, maar van fchrik, wyl hy hoorde dat de Arke des verbonds genomen was; en ook ten deele tot zyn ftraf, om dat hy zyne Zonen wegens hunne euveldaden niet getuchtigt hadt. Het zou een onvoorzichtig menfch geweeft zyn, welke by de Maaltyd van *Herodes* op zyn geboorte dag, de Schotelen met fpyze in de Eetzaal had laten vallen. Het zou onvoorzichtig zyn geweeft, als iemand de Mondbeeker van Koning *Pharao* op de Tafel had omgeftoten. Het zou onvoorzichtig zyn geweeft, als men *Abfalon* by de Nachtmaaltyd met het licht de fchone hairen in brand geftoken had. Het zou een lompen bloed zyn geweeft, welke *Efau* de Schotel met moes, by het brengen op de Tafel, op den kop had geftort. Echter zyn 'er zulke lompe en onvoorzichtige menfchen genoeg in de

Waerald. Was 't niet een lompen beeſt, die by zeker Gaſtmaal van voorname Lieden met zyn elleboog een gebraden Capoen van de tafel ſtiet, en, als men hem zeide, dat hy 't ſchielyk oprapen zoude, eêr de hond het wegnam, ten antwoord gaf: daar is geen zwarigheid, want ik ſta 'er met de voet op.

Zeker Wynkoper willende zynen Jonge proberen, zeide tot hem, toen hy Wyn zou gaan tappen, kom hier ik wil zien of gy in de Kelder ook zuipt, en deed een bewys als maakte hy hem een ſchreef met kryt over de mond. De jonge dacht, ik zal wel voorzichtiger zyn, en in de Kelder komende dronk hy een goede teug, veegde zynen mond af, en maakte zelf een ſtreep met kryt daar over. Als hy nu de Wyn boven bracht, en ontkennen wilde, dat hy iets geproeft hadt, hiette de *Hospes* hem wellekom, dat hem de oogen overliepen. Een grote onvoorzichtigheid.

Zeker Bruidegom willende met zyne Bruid naar de Kerk ryden, en wyl hy een Paard had, zette hy zyne Bruid daar eerſt op, en terwyl hy nu zelf daar op ſtygen wilde, en de eene voet in de ſtygbeugel had gezet, ſloeg hy met de andere de Bruid aan de kop, dat ze aan de andere kant nederviel. Wat lompheid! Wat onvoorzichtigheid!

Een lompe Vent was 't ook, die voor eenigen tyd zynen Heer aan tafel een volle ſchotel met *Soupe* over een nieuw kleed heen ſtortte, waar over de Heer niet weinig vertoornde. Doch de lompe vlegel antwoordde, myn Heer, maak u niet zo kwaad daar om, want

daar

daar is noch meer *Soupe* in de Keuken, en boven dien was dit niet de *Vleesch-Soupe* maar slechts eene *Stokvisch-Soupe.* ô Stokvisch! hier word gy gevangen.

Wat is 'er schoner, dan de *Philosopsche* wetenschap. Waar meenig een zomwylen hondert dingen bedenkt, om een verwarde vraag te ontknopen, en echter met al zyn verstand niets uitwerkt, daar kan een *Philosooph*, beter dan een *Macedonischen Alexander*, zodanigen knoop ontknopen.

Waarom een Mensch, die te veel gegeten heeft, invoegen dat zyn Buik gespannen staat als de Rantzel van een reizend Handwerks-Man, lichter in gewicht is, dan toen hy Nuchteren was? de oorzaak weet de *Philosooph.*

Waarom eenen Mensch, die werklyk gestorven is, echter de hairen en de baard noch groejen, alhoewel hy geen ziel meer in 't Lyf heeft? de oorzaak weet de *Philosooph.*

Waarom een hout, by volle Maan gekapt, wurmstekig word, en 't geen ten tyde van een nieuwe Maan gehakt is, van die knagende gasten bevryd blyft? de oorzaak weet de *Philosooph.*

Waarom een Ketel met Water over 't vuur hangende, van onderen aan den bodem koud blyft, daar hy nochtans het naaste by 't vuur is, en in tegendeel het Water, dat verder van 't vuur is, hiet word? de oorzaak weet een *Philosooph.*

Waarom een Bron in 't midden van de Zomer, ja in de heetste Hondsdagen kouder is dan midden in den Winter, daar nochtans

de

de felle Winter alle Bomen de hairen afgescheerd? de oorzaak weet een *Philosooph*.

Waarom de geene, die zich in den Wyn dronken gezopen heeft, gaarne voorövér, en daar en tegen die van Bier dronken is, gemeenlyk achterover valt? de oorzaak weet een *Philosooph*.

Waarom een purperverwige Roos haren reuk vermeerdert, als zy by een stinkende knoflooksplant groeid? de oorzaak weet een *Philosooph*.

Duizend diergelyke wonderdingen veroorzaken zommige geleerden veele onrustige Nachten; daar ondertusschen een *Philosooph* de stille en heimelyke paden der natuur naspoort, en derzelver geheime werkingen ontdekt.

Wat is 'er schoner dan de Godtgeleerde Wetenschappen? Daar is eene zo wel gewichtige als nieuwsgierige vraag, waar de zoete *Jesus*, toen hy van zyne Moeder *Maria*, en Voedster-Vader *Joseph*, in het twaalfde jaar zyns ouderdoms, buiten hunne schuld verloren, en na drie dagen in den Tempel te *Jerusalem* met grote vreugde, midden onder de geleerde *Rabbynen* zittende, weder gevonden wierd, zich gedurende dien tyd opgehouden, en zyn onderhoud van daan gekregen heeft? Mogelyk heeft hy zich zo lang by eenige Vrienden opgehouden? geenzints; want de Vrienden zyn minder weldadig dan een vreemdeling. Mogelyk heeft hy die drie dagen in een Herberg thuis gelegen? Dat niet, en byaldien zulks geweest ware, zou hy in de Herberg van 't *Witte Kruis* wel te bevragen zyn geweest. De welgegronde Meening van veele

ge-

geleerden is, dat de Joodſche *Rabbynen* te *Jeruſalem* zo verlieft zyn geworden op de Leere van dees gouden Knaap, dat de eene na de andere, en elk om ſtryd hem ter Maaltyd heeft verzocht, terwyl een ander hem al weder de Nacht herberge aanbood, om dat ze zich nietkonden verzadigen in het Godtgeleerde geſprek, dat hy voortbracht. De *Rabbynen* achten niets hogers dan dat, gelyk 'er dan ook wezentlyk niets beters is, dan de wetenſchap in Goddelyke dingen. Hoe ſchoon is 't, als men weet, hoe Godt van eeuwigheid van zich-zelve, Godts Zoon van den Vader, en de H. Geeſt van beide niet geboren, maar geeſtelyk geworden is, en echter de een niet ouder dan den anderen, en dus een in drie, en drie in een zyn. Hoe ſchoon is 't, als men weet, in wien de werking der *Sacramenten*, de waarheid des Geloofs, de onfeilbaarheid der Kerke, de glorie der zaligen, de tuchtiging der verdoemden, de Weldaadt der *Prediſtinatie* of Vóórverkiezing, de oorzaak der *Reprobatie* of Verwerping, de ſterkte der genade, en de Vryheid des willens beſtaat; dit alles, en noch meer weet een Godtgeleerde, of moeſt het ten minſten weten: weshalven deze wetenſchap een Iſraelitiſch Manna, eene Ladder Jacobs, een waterbak van Jeruſalem, een ſlinger Davids, nevens noch ontelbaar andere Eertytelen, genoemt word.

Wat is ſchooner, dan een *Jurisprudentia*, of Rechtsgeleerde te zyn? Want afſchoon zy menigmaal bytende woorden gebruiken, en in het Snyders-Gild indringen (verſta het Eeraffſnyden) 't welk den Rechtsgeleerden

met

met ſchimp doet nazeggen, dat ze hunne ſtellingen en *Leges* kunnen rekken als de Schoenmaker het leder, zo is niet te min hunne leer den gemeenen Wandel ten hoogſten noodzakelyk.

De Propheet *Eliſa* heeft veele grote wonderen gewrocht, onder welken dit niet het geringſte is, dat hy eene Byl op het Water deed dryven. Alhoewel men nu een *Advocaat* of Rechtsgeleerde den naam van Propheet niet zal willen geven, zo moet men echter bekennen, dat hy insgelyks zware zaken licht kan maken, en dus het yzer doen boven dryven; en daar veler harſſens en hoofden geen gat in zien, weet hy wel een ſteel tot de Byl te vinden.

Daniel, die den Leeuwenkuil tot een Levens kuil hadde, *ageerde* voor Advocaat, toen de oude verkoude Booswichten in 't heimelyk in den Hof van *Suſanna* waren geſlopen, alwaar zy met een eerloos opzet naar een Vleeſchdag zochten, doch niet anders dan een *Quatertemper* aantroffen; waar op die geile *Satyrs* de onnozele *Matrone* uit wraak beſchuldigden, dat ze met een jongeling was betrapt in 't groen, haren Luſtboetende. ô Gryskoppige Logenaars! Wat was 'er te doen, de Vrome *Suſanna* moeſt, volgens de Goddelyke wet, gevonniſt worden, en dat Vonnis beſtond daar in, datze de Steeniging zou ondergaan. Wie heeft tot deze Byl een ſteel gevonden? Wie heeft deze knoop opgeloſt? Wie heeft de verlaten en beſchuldigde onſchuld de hand toegereikt? Wie toch? een *Advocaat*, en wel een heilig *Advocaat*, wiens naam is *Daniel*. Deze heeft door zyne welſprekenheid en ge-

wich-

wichtige vertogen de vervolgde Eer van *Susanna* bevryd, en dus roemruchtig voor haar gepleit.

Hoe schoon is 't, wanneer men wel gestudeerd is?
Hoe slecht is 't, wanneer men als eeen stokvis geleerd is?

Keizer *Josephus* de Eerste, noch een Kind zynde, vroeg aan zeker droog persoon: *Hoe vangt men de stokvisch?* de andere antwoordde, zo als men andere Visschen vangt; waar op de jonge Prins hernam: *Zo vangt men de stokvisch?* grypende middelerwyl den anderen by de hand; waar uit alrede deszelfs schranderheid bleek, en de gevangene wel begrypen konde, voor welk een Visch de Prins hem hield. Het is billyk en elk zyn plicht, dat men de onwetenheid vliede, en altoos poge te leeren, op dat men eerlang niet voor een droge stokvisch in de wetenschap word gehouden, ten minsten een ieglyk in die wetenschap, zyn Handwerk en Levenswyze betreffende.

Benyd geen Mensch deszelfs geluk.
Merk hoe 't geschubde Zilverstuk
Dekt gal en graten van de VISSCHEN;
Dus bergt het Leed den Vreugden-stand.
Het Lachen is een wisselpand,
Hoe dat men baast zal de oogen wissen.

VErstandig en wel ervaren was zeker oude Visscher, die op het onderzoeken van de Veranderlykheid der Visschen in de Zee en in de Rivieren, de volgende Reden in het byzyn van een aanzienlyk gezelschap liet horen: Daar is eene ongelooflyke menigvuldigheid en ongelykheid aan de Visschen, zeide hy, 't zy dat ze zich in de Rivieren of in de Zee onthouden, ja daar worden 176 onderscheide soorten geteld. Eenige Visschen zyn met Leeder en hairen bedekt, als de Zee-kalver en Zee-paarden; anderen maar met Leeder alleen, als de Dolphynen of Zee-zwynen; anderen met basten en Schalen, als de Zee-schildpadden; eenige met stekelyke punten, als de zogenaamde *Echini*, of Zee-Egel; eenige met schubben, als de Karpers, enz. anderen met een huid, als de Heijen, welker huid zo ruw en scherp is, dat ze gebruik word om het hout te polysten; anderen zyn gelyk en glad, als de Schollen, botten, enz. anderen lang, als de Aalen, Snoeken, en diergelyken. Zommigen schieten de Kuit tweemaal in 't jaar, als de Snoeken, en anderen maar eenmaal. Eenige hebben de schubben na den kop toe staan, als de Steur, doch

doch de anderen alle naar den ſtaart. De Aalen alleen zwemmen niet, 't welk de anderen in tegendeel altemaal doen. Eenige ſterven terſtond, zo ras als ze maar een weinig uit het water zyn geweeſt, als de Haringen, doch de Aal kan zesdagen zonder water leven. Zommige Viſſchen worden door de Vermenging van 't Manneken en Wyf ken voortgeteeld, en laten de Eyeren varen; doch men wil dat de Aalen zich maar aan de rotzen of elders wryven, en dat het geene zy af wryven, jonge Aalen worden, teelende dus voort zonder vermenging of zaad. Zommige Viſſchen hebben borſten als de Vrouwen, namentlyk de Dolphynen, maar andere hebben 'er geene. Hunner veelen ſchadet het raken aan de aarde niets, doch de Dolphyn ſterft terſtond als hy den aardbodem aanraakt. In de rode Zee word een Viſch gevonden,die men den Harpſlager noemt, deze heeft van het hooft tot den ſtaart verſcheide rechte ſtrepen, gelyk de ſnaren van een Harp; 't welk aan anderen integendeel niet gevonden word. De ſtekelige Zee-Egel heeft zyn bek onder aan 't lyf, doch andere Viſſchen aan den kop. De Roch is de Langkzaamſte, en de Grootkop de grauwſte Viſch. De Walviſch overtreft de andere viſſchen in grootte; de Smeerling is het allerkleinſte. De Viſſchen zyn doorgaans niet bekwaam tot vliegen, maar wel tot zwemmen: doch de Blakviſch en anderen zyn van natuur tot vliegen uitgeruſt. Andere Viſſchen ademen door de ooren, doch de Walviſch door een hem van natuur mede gedeeld pypje. Alle Viſſchen generen zich met malkander op te

vreten, maar de *Cestreus* of Cephalus onthoud zich van den roof. Andere Visschen hebben bloed in 't Lyf, alhoewel weinig, maar de Blakvisch of Vliegende Visschen hebben een soort van inkt by zich, waarom zy ook wel Inktvisch genoemt worden. Alle Visschen zyn koud in het aantasten, behalven de Vyfvoet, of stervisch, welke in tegendeel heet is. Andere Visschen leggen hunne Eyeren in 't water, behalven de schildpad, die ze in het zand legt, en dezelve toegedekt hebbende begeeftze zich weder in Zee; na verloop van zestig dagen komt ze weder by haar Ey, en alsdan in het zelve leven bevindende, sleept zy het jong allengskens mede in 't water. Andere Visschen in een Net gevangen of besloten zynde, steken de kop door de gaten, om'er door te breken; maar wyl de steenbrazem zich niet vertrouwt den kop daar in te steken, slaat hy met de staart, en zoekt aldus eene opening te maken; doch het zeldzaamste hier by is, dat, als een ander van zyns gelyken hem gevangen, en met den staart door 't Net heen ziet, deze hem in den staartbyt, en hem met geweld uit het Net zoekt te trekken. Andere Visschen laten hare vuiligheid van onderen afgaan, doch de Walvisch van boven, door een zeker pypje. Alhoewel nu de vliegende Visschen zomwylen de Vogels nabootzen, zo zyn ze echter geene Vogels; maar in de *Chineesche* Zee is een Visch, die de *Chinezen* den Safraan-Geelen Visch noemen, die te gelyk een Vogel is en een Visch, levende des Zomers op 't land, en des Winters in Zee,

en

en aldus des Zomers een Vogel, en des Winters een Visch zynde.

Alle zodanige Visschen worden den Vischdrager toevertrouwt, als welks werk het is, dezelve te veilen en te verkopen.

In *Italien* lopen zeer veele van deze Menschen, welke met hun *Pesci*, *Pesci*, koop Visch, alle straten doorgaan, en wyl het de Overheid past alle wanorde te vermyden, zo hebben deze Vischdragers onder andere Regelen ook dezen, dat ze op zware straffe den naasten geene stinkende Visschen mogen verkopen; het welk de Logenaars wel in overweeging behoorden te neemen, vermits zy immers met stinkende Visschen, dat zyn Logens, omlopen, en dezelve aan anderen voor goede Visschen, dat is Waarheid, verkopen.

De Logen heeft haren oorspronk uit het Paradys, aldaar heeft de boze Vyand uit de Slange een dubbele Logen gesmeedt: de eerste bestond daar in: *Nequaquam &c.* gy zult geenzints den dood sterven; de andere, *eristis sicuti Dii*, gy zult goden gelyk worden, enz. Hier is de eene Logen zo zichtbaar en gewichtig als de andere. *Eva* speelde mede niet slecht by, want eerstelyk zeide zy: Godt heeft ons geboden, dat wy niet van dezen Boom eeten zullen: dat is 'er al een, want Godt had alleen aan Adam dat verbod gedaan. Wy zullen den Boom niet aanroeren, dat is 'er weder een, want Godt had van geen aanroeren gesproken. Van die tyd af aan, dat onze Eerste Moeder zo opgesneden heeft, aarden de Menschen meerendeels naar

die Moeder. Weinig, weinig worden 'er gevonden, die zo gesteld zyn, als de H. *Thomas Aquinas*. Deze ging eens met zyn makker uit wandelen, welke onderwegen zeide, *ecce Pater*, ziet Vader, daar vliegt een Os: waar op de H. Man om hoog zag, zeggende, Waar? de andere lachte, en zeide: ik hebbe u voor een zo groot *Docter* gehouden, en thans geloofd gy, dat een Os vliegen kan. *ô Frater*, gaf *Thomas* ten antwoord, ik heb eêr geloofd, dat een Os kon vliegen, dan dat een Geestelyke kon liegen. Weinig, weinig Menschen vind men in de waereld, die zo gesteld zyn als de vrome *Loth*, by welken in *Sodom* twee Engelen kwamen in de gedaante van Vreemdelingen: als nu des Nachts de goddeloze *Sodomiten* kwamen en begeerden de jongelingen, kwam *Loth* voor de deur, en bekende dat ze by hem in huis waren, maar dat hy ze niet wilde overgeven; nu hadde hy immers wel kunnen voorgeven, dat ze al weder vertrokken waren, hunnen weg voortzettende: ja een ander zou den Duivel een Oor afgezworen hebben, dat zodanige niet meer in zyn huis waren; maar *Loth* wilde, zelf in 't grootste gevaar zyns levens, geen leugen spreken. De Soldaten, wakende by het Graf van onzen Heiland, doordien ze van de Joden omgekocht waren, brachten die schandelyke Logen onder 't volk, dat zyne Discipelen hem des Nachts gestolen hadden, daar ze ondertusschen gezien hadden, dat hy waarlyk van den doden was opgestaan. Deze Gezellen hebben om het geld gelogen; maar daar zyn 'er zo veel, die zo lichtvaardig zyn, dat
ze

ze om niet, als ware het geen zonde, gantsche ketens van Logens aan malkanderen schakelen, ja het zelf voor eene kunst houden, wanneer zy tot tydverdryf, en om een gezelschap braaf te doen lachen, een reeks van Logens kunnen voor den dag brengen, niet denkende, dat de H. Schrift zegt: *bominatio est Domino labia Mendacia. Valsche lippen zyn den Heere eenen grouwel Prov.* 12.

Een zulk onbeschaamt Logenaar was zeker persoon, die by fatzoenlyke lieden aan tafel zittende, verhaalde, dat het hem zelf gebeurd ware, dat hy op zekeren tyd met zyn Heer langs den oever eener Rivier rydende, zo veele Vischen daar in zag zwemmen, dat hy ze genoegzaam met de hand konde vangen, en, wyl hy groten lust tot Visch had, sprong hy met het Paard in de rivier, doch was op 't oogenblik van een grote Visch met Paard en al ingeslokt. Eenigen tyd daar na hadden zekere Visschers deze Visch gevangen, en toen zy hem op het Land hebbende den kop kloofden, had hy in den kop van de Visch noch in zyne volle rusting te Paard gezeten, en het Paard de sporen gevende, was frisch en gezond weder by zyn Meester gekomen, en had denzelven zyne avontuur verhaald.

Wy Visschen in 't Water, (kunnen dezelve met recht zeggen) die wy door een zonderlinge Vryheid den algemeenen vloek niet onderworpen zyn geweest, ja zelf onze schepper heeft meer dan een wonderwerk door ons gewrocht, als gebleken is met den Visch van *Jonas*, met den Visch van *Tobias*, met den Visch van *Petrus*, met de Visschen waar mede

de Heiland der menſchen zo veele duizend menſchen heeft geſpyſt. Ook is menigmaal in verſcheide Landen van den Cantzel gepredikt, van de Wonderdadige *Antonus de Padua*, dat, wyl de menſchen zyne Prediking van 't woord Godts niet wilden aanhoren, wy van alom in de Zee vergaderd, en zyne Apoſtoliſche Predikatie hebben aangehoord. Wy klagen billyk.

Wy Snoeken, die wy alle *Inſtrumenten* van de *Paſſie* en het Lyden van Chriſtus in 't hoofd dragen, en den Almachtigen Godt onze gehoorzaamheid met de grootſte ſnelligheid tonen, gelyk dan te *Praag* by de *Præmonſtratenzen* genoegzaam bekend is, dat eens de heilige Man *Lubelius* by de Viſch-Vyver wandelde, en zich horen liet, dat hy dien dag gaarne Vaſten wilde; eenige omſtanders zulks horende, zeiden tot ſchimp, de Heere zal u wel met Viſch opwagten! nauwlyks hadden zy deze woorden geſproken, of een grote Snoek ſprong uit den Vyver, en bleef den H. Man voor de voeten leggen. Wy hebben reden tot klagen.

Wy Salmen, die wy onder de geringſte Viſſchen niet geteld worden, en ook altoos in grote Eere en aanzien geweeſt hebben, gelyk dan de Vader *Henrikus* ons geen geringen Lof geeft, als hy ſchryft, dat eens op bevel van den H. *Malachias* in een Water geviſcht wierd, waar in geen eene Viſch ooit gezien was, doch zo ras de H. Man in Godts Naam het Net daar had laten inwerpen, haalde men terſtond twaalf ſchone grote Zalmen op, waar mede de gaſten, inzonderheid drie

be-

beroemde Bisschoppen, gespyst wierden. Wy klagen grotelyks.

Ja wy Haringen, die wy door de gantsche waereld verzonden worden, en niemand ons met recht van onverstand kan beschuldigen, nademaal wy zeer wel met zout voorzien op de baan verschynen; ook kan men ons geene ondeugd voorwerpen, wyl ook de Heiligen Menschen ons eene Eere hebben aangedaan, vermits in 't Leven van *Thom. Aquinas* gemeld word, dat genoemde H. Man in een zware ziekte leggende, van den geneesheer gevraagd wierd, of hy ook ergens lust toe hadde? waar op de H. *Thomas* antwoordde, dat hy wel een frischen Haring wenschte te hebben, zo als ze te *Parys* verkocht wierden. Doch wyl hy zeer verre van die stad af was, en dat het ook volgens het zeggen des Dokters onmoogelyk ware, op die plaats eenen Haring te vinden zo wilde hy echter den zieke zo veel voldoen, als 't mogelyk was, en kocht dienvolgens een andere Visch, welke in zyne handen wonderbaarlyk in een schonen Haring veranderde. Wy Haringen klagen insgelyks niet weinig.

Wy Carpers, die wy zo bekend zyn in Duitschland, en ons voornaamste verblyf hebben in 't Koningryk *Bohemen*, gelyk we dan ook by den Schepper wel gezien zyn geweest, door dien een van ons uit de Rivier de *Elve* den Heiligen Bisschop *Benonie* den Kerken Sleutel heeft weêrgebracht. Wy Carpers klagen ook met recht. Maar waar over klagen toch alle deze Visschen? over de Vischdragers, die met stinkende Visschen

 langs

langs de ſtraten gaan, en inzonderheid over de Viſchwyven, die de Menſchen niet alleen zomtyds vuile bekken geven, maar ook veeltyds dode, verrotte en ſtinkende Viſch verkopen, zweerende by kris en kras dat ze fris en levend zyn: want het ſchynt toch dat het woord *Mendacium* (Liegen) van het vrouwelyk geſlacht is, alſchoon de Spraakmeeſters dat in het onzydige geſlacht plaatzen. Immers kunnen de Viſchwyven zo weêrgaloos Liegen, als of ze by *Mendoza* en de *Lugo* volkomen uitgeſtudeert hadden.

Joſua zond twee verſpieders naar *Jericho*, die hunne intrek namen by een Wyf, gelyk we Lezen *Jos.* 2. als nu den Koning der ſtad ter ooren kwam, dat 'er Vreemdelingen of verſpieders in de ſtad waren, zond hy terſtond eenig volk om de Israëliten gevangen te neemen. Wanneer deze Gaſten voor het huis van *Rachab* (dus hiette het Wyf) gekomen waren, zeiden zy tot haar, brengt de Mannen uit, die tot u gekomen zyn: (nu moet men weeten, dat ze deze Mannen alrede op het dak verſcholen, en met vlasſtoppelen bedekt hadde) daar op begon zy op te ſnyden dat het een aart had, zeggende: Daar zyn wel twee Mannen tot my gekomen, maar ik wiſt niet van waar zy waren. Holla! dat is eene Leugen, No. 1. daar op vervolgd ze verder: toen men de poort zoude ſluiten, als het duiſter was, gingen zy 'er uit. Dat is 'er weder een, No 2. want zy wiſt wel dat ze op het dak zaten. Wyders: maar ik weet niet waar henen die Mannen gegaan zyn; ook een Leugen, N. 3. Eindelyk ſluitze deze Leugens met een

ge-

geveinsden Raadt, zeggende: jaagtze haastelyk na, want gy zult ze achterhalen; lieg al voort, immers zittenze op het Dak. Nu zie ik wel, dat *Mendacia* (Logens) van 't vrouwelyk geslacht zyn.

Daar zyn allerhande Leugens, gesprokene, geschrevene, gedrukte, gesnedene, gezongene, ja ook Hoogduitsche, Latynsche, Spaansche, Fransche, Poolsche, Hongarische, enz. dus ook grote, kleine, middelmatige, beleefde, lompe, plompe, gemeene, byzondere, nieuwe, oude, gezonde, schielyke en langzame Leugens; maar de meeste worden inderderdaad van de Wyven voortgebracht, zo dat ik vast, geloof, dat, als 'er van elken Leugen maar een penning tol moest betaald worden, men zodanig eene geduchte *Armée* op de been zou kunnen brengen, die voorzeker een *Turksche Armée* van zesmaal honderd duizend Man zou kunnen vernielen.

De Poëeten verdichten, dat de Wyven, om hare gewoonte in 't liegen, in *Meesen* zyn herschept. Waarom toch in *Meesen*? de *Meesen* piepen gestadig, en de Wyven doen in 't liegen noch slimmer; want als tegenwoordig iemand op ieder Leugen eens piepen zoude, die de Wyven op de Markten, in de straten en in de hoeken en winkels laten vliegen, diende hy zyn Mond nooit stil te laten staan, en daar is geen Land, geen Stand, geen Wand, of men vind 'er diergelyke *Meesen*, en meenig een is daar in zo ervaren, dat, als ze 'er een grote reeks heeft aan een geschakeld, zy zelf

van gedachten word, dat ze de waarheid heeft gesproken.

Meenig Wyf staat met Leugens op, gaat met Leugens uit, en gaat met Leugens weder te bedt. Als ze opstaat, heet het: dat ze een zeer kwade Nacht gehad, en gantsch niet wel geslapen heeft, daar ze in tegendeel den gantschen nacht doorgeslapen, en gesnurkt heeft, dat men zou denken, dat drie Varkens by malkanderen de Planken hadden gezaagt voor zeker Huis, dat toekomende jaar zal gebouwt worden. Dat is de eerste Leugen. Gaatze uit, zo hiet het: dat ze naar de Kerk of naar de Markt gaat, daar ze ondertusschen by de eene of andere Buurvrouw of kennis blyft labbekakken. Dat is No. 2. Komt ze thuis, en hebbende onderwegen iets gehoord, zo verhaald ze dat aan haar Man met zulk een *Distinctie*, dat ze 'er ten minste de helft byvoegt dat onwaar is, en de helft aflaat dat Waarheid is. Dat is N. 3. Des Avonds zullende naar bedt gaan, zeidze, ja ik hoop Morgen eens Vroegtydig opteftaan, daar ze integendeel van zints is, om tot tien uuren in 't Bed te blyven leggen, gelyk het dan ook doorgaans blykt. Dat is No. 4. foey! welke Leugens!

In *Bohemen* woonde zeker Wyf met Man en Kinderen, welke gaarne zonder eenig Werk de Kost hadden, en alzo zulks niet wel zonder handgrypen geschieden kan, zo behielpen zy zich lang daar mede, namentlyk dat ze hunne gebuuren van 't een en 't ander ontlastten. Dewyl nu zeker welgegoed Man in hun Dorp een goede party Zwynen had gemest

meſt, hadden zy ook luſt om hunne maag met die braadworſt te laven, dierhalven deeden ze hun beſt, om 'er een machtig te worden. Terwyl Man en Vrouw nu bezig waren dat Varken te ſlagten, moeſten de Kinderen het Dorp doorlopen, en toeluiſteren wat de Menſchen, en voornamentlyk de Man, dien het Varken toekwam, daar van zeide: de Kinderen t'huis komende, zeiden, dat men hun Vader en Moeder daar mede beſchuldigde, en dat het gerecht ſtond te komen, om huiszoekinge te doen. Daar op zeide het Wyf tot den Man, gaat gy maar uit, en laat my alleen begaan, ik zal die kool wel ſtoven. Terſtond leide zy het Varken, dat reets gedoodt en ſchoon gemaakt was, in haar Bed, zette een Waſchkaars daar by te branden, en knielde met de Kinderen voor het Bed neder. De Dienaars van 't gerecht in huis komende, vroegen haar wat zy deed? ach, ſprak ze, onze Grootvaar is giſteren geſtorven, en wy bidden voor zyne ziel. De Dienaars het huis doorzogt hebbende, gingen weder heenen, boodſchappende, dat ze niets in 't huis gevonden hadden, dan een doden, voor wiens ziel het Wyf en de Kinderen baden. Wat dunkt u van zulk een Wyve Leugen?

Nu ook eens van de Mannen.

De Inwoonders van *Gibeon*, als zy hoorden wat *Joſua* met de ſtad *Jericho* en *Ai* gedaan hadde, bedachten zy liſten en bedrog, *Jos. cap.* 9. Zy leiden oude zakken op de Ezels, en namen oude geſcheurde en ſamen gebondene

dene Wynzakken; met oude en bevlekte schoenen aan de voeten, en oude Klederen aan. Het brood, door hen mede genomen tot spyze, was hard en beschimmelt. Met zodanigen toestel van Klederen, en met die schone proviant voorzien, kwamen zy tot *Josua*, aan wien zy, gevraagt zynde, wie zyt gy lieden, en van waar komt gy? ten antwoord gaven: uwe knechten zyn uit verre Landen gekomen, op den raad onzer oudsten, en aller Inwoonderen des Lands, om u te verzoeken, een verbond met ons te maken. Ziet, (vervolgen zy verder) dit ons brood hebben wy warm tot onzen teerkost uit onze huizen genomen; Lieg zo voort! en nu is 't wegens de lange reize droog geworden en beschimmelt; Lieg zo voort! Deze ledere Wynzakken waren nieuw en gevult, maar nu zyn ze gescheurd. Lieg al voort zo, 't is maar wonder, dat ook niet uwe Monden en gorgels, even als de Wynzakken, door het overmatig Liegen gescheurd zyn. Wyders: ende deze onze Klederen en onze schoenen zyn oud geworden. Ik beken dat men zelden groter Leugens zal aantreffen; want zy waren noch even zo goed als toen zy ze aangetrokken hadden. *Josua* vertrouwt en gelooft hen, waar uit blykt, dat hy een tot genade en goedheid genegen Oorlogsheld is geweest, en sluit een verbond met hen. Doch na drie dagen wierd het bedrog van deze *Gibeoniten* ontdekt, en zy van *Josua* ter verantwooording gedaagt, zeggende, waarom hebt gy lieden ons bedrogen, zeggende,

wy

wy zyn verre van u lieden? Als dit niet trouw gelogen is, dan weet ik het niet.

Gelyk zeker perſoon, welke in een beruchte ſtad uitſtrooide, dat 'er *Juſtitie* zou worden gedaan; 't welk zeer veele menſchen naar de Gerechtsplaats deed lopen: en vermits de loop des volks hoe langs hoe meer toenam, dacht hy by zich-zelven, dat het waarheid was, en liep al zo hard mede als een ander; wordende dienvolgens in zyn eigen Logen-net gevangen. Onnozele Leugenaar!

Weg met ſtinkende Viſſchen.

Wanneer de Viſſchen friſch zyn, alsdan zyn ze ook roemenswaardig, maar als ze ſtinken, maken zy een' afkeer den Eeter. Dus is 'er ook niet ſchoner dan de Waarheid, die is als friſche en levende Viſch, daar de Leugens gevoeglyk by de ſtinkende Viſch kunnen vergeleken worden. Alle Viſchdragers en Viſchverkopers behoorden de Waarheid na te jagen, maar het ſchynt dat meenig een daar een hair ingevonden heeft, want ze willen 'er niet aan, en 't geen ze maar uithoeſten, is reets tienmaal gelogen. Eylieve!

Der Schulpen zilverblinkend goed,
Werd uit den ſchoot der zouten vloed,
Door PAERELDUIKERS *weggenomen,*
Dus moet hy, die naar wysheid ſtreeft,
Die op den grond der waarheid zweeft,
Ook Duiken in veel yver-ſtromen.

De

DE proef van eene Oosterſche Paerel is de doorſchynendheid tegens het Licht, haar zuiver en zilver water in 't gewicht en glans, gemerkt zy niet anders is dan een zuivere huid over huid, invoegen dat, als daar de eene huid afgetrokken word, de Paerel is en blyft als ze geweeſt is. Zodaniger wyze moet ze doór en door beſchapen zyn, en wie deze eigenſchap niet en heeft, is eene dode Paerel, gelyk de graven der doden, die van buiten ſchoon verſierd, en maar van binnen met doodsbeenderen gevult zyn.

De Paerlen worden op veelerley wyze nagemaakt. Op verſcheide plaatzen weetenze Paerlen uit Paerelſchulpen te drayen. De *enetianen* maken ze heel aardig van glas, en anderen doen het wederom van andere ſtoffe. Ook worden ze gemaakt van *Gecoaguleerd* quikzilver en zilver ſchuim, enz. Maar alle deze ſoorten zyn maar dode Paerlen te noemen, welke eene onnutte donkere ſtoffe zyn, gemerkt eene oprechte Paerel uit een louter fyne en zuivere *Eſſentie* beſtaan moet, welke dienvolgens niet nagebootſt kunnen worden.

De *Amerikaanſche* Paerlen van *Panama* laten zich lichtelyk zuiveren van hare ruigheid, zo dat ze den Ooſterſte Paerlen gelyk worden. De *Schotſche* en *Boheemſche* Paerlen zyn niet tydig en vol onzuivere aarde, invoegen dat, zo ras de buitenſte huid daar af getrokken is, de ſtoffe een dode aarde vertoond en blyft.

Ook worden 'er paerlen gemaakt, en met

een Haring-Ziel overtogen, welke een' ſchoonen zilververwigen glans hebben; maar van binnen is 't niet met al.

In zekere Koopſtad is eens een groot bedrog geſchiedt met een Paerel, die de gedaante van een Peer had, en in de zogenaamde Bank van Leening voor elf duizend guldens verzet wierd.

Na dat ze een jaar en drie Maanden geſtaan hadt, en dat niemand opkwam om dezelve te loſſen, zou ze volgens gebruik der Leeningbanken, aan de Meeſtbiedende verkocht worden. De doorſlepenſte kennaars van Paerlen ontdekten het bedrog, en zy was na de aftrekking der eerſte huid een dode ſtoffe. Dat was een tamelyke buidelſneê.

Een zeker *Siciliaanſch* perſoon, *Pescecola*, of *Viſch-Nicolas* genaamt, is door zyne wonderbaarlyke Duik-Kunſt, en niet minder door zyn rampzalig einde, zeer bekend in de waereld geworden Dees perſoon, welke zich van der jeugd af aan op het Duiken en Zwemmen gelegt had, en zich met het ophalen van Oeſters, Corallen, en andere Zeegewaſſchen geneerde, is eindelyk zo bekwaam en geleerd daar in geworden, dat hy niet alleen vier of vyf daagen onder water blyven konde, als wanneer hy rauwe Viſſchen at voor den Honger; maar eindelyk een Waterbode wierd, welke in een klein wel bezorgt Valiesje de brieven onderwater dóór bracht naar de een of andere plaats, en dus wederom.

Als Koning *Frederik* van *Sicilië* zich nu eens te *Maſſane* ophield, en veel wonderlyke dingen van den Naburigen *Charybdus* of *Siciliaan-*

ſche

ſche Draykolk gehoord had, en deszelfs waarlyke innerlyke geſteltenis wel eens begeerde te weten, bewoog hy dezen Duiker, door een gouden ſchaal in de Kolk te laten werpen, dat hy zich grondtwaars begaf, en na drie kwartier uurs, als een overwinnaar, met de gouden ſchotel weder boven kwam, ook den Koning, na een weinig uitgeruſt te hebben, verhaalde wat hy aldaar gezien had: namentlyk eenen ſtroom, die met zulk een geweld uit den binnenſten afgrond der Zee kwam opborrelen, dat hem ook de ſterkſte Man niet wederſtaan konde. Voorts veele rotzen en klippen, en daar en boven een onderaardſche bron, welke met een hevig geweld tuſſchen deze klippen door ſtorte, en door zyne tegenſtroming deze verſchrikkelyke draijing veroorzaakte. En eindelyke een menigte Monſtereuſe Veelvoeten, welke groter waren dan een Man, nevens veel Honds-Viſſchen, die met een driedubbelde ry tanden gewapend waren.

De Koning vroeg hem, hoe hy dan de ſchaal had kunnen wedervinden? waar op hy ten antwoord gaf, dat dezelve niet regelrecht ten afgrond gezonken, maar door de wederwaardige ſtromen ter zyden af, en in een holle klip was gedreven, waaruit hy ze gehaald had. Men onderſtond of hy noch eens Luſt had, zich in dezen afgrond te wagen? maar hy zeide van neen: maar toen men eenen Buidel met Ducaten vulde, en insgelyk een gouden ſchotel daaraan vaſtgemaakt hebbende, zulks in Zee wierp, liet *Pescecola* zich door de Geldzucht verleiden, en ſprong op nieuw in den Draykolk, om zulks op te halen. Maar noch hy,

noch de beurs met Ducaten, noch de gouden Schotel kwamen weder te voorschyn, invoegen dat alles in dien afgrond gebleven is.

De Inwoonders van het Eyland *Icarië*, 't welk thans *Nicarië* genoemt word, leeren van der jeugd af aan het Duiken of Watertreden, en niemand word zo licht tot een Huwelyk toegelaten, ten zy hy ten minsten acht vademen diep in Zee duiken, en iets van den grond ophalen kan, om dus eene proef van zyne bekwaamheid te geven. Ja wat meer is, als lieden van vermogen hunne Dochter willen uitbesteden, laten ze alle Jongelingen op zekere plaats by malkanderen vergaderen, en de geene, die alsdan 't langste onder Water kan blyven, verkrygt de Dochter. Waar op een iegelyk, die 'er na staat, in de tegenwoordigheid van een menigte aanschouwers, als ook der jonge Dochter zelfs, zich naakt in Zee werpt, en zo spade weder opkoomt als 't hen immers mogelyk is. Doch deze Menschen brengen niet alleen de goederen der geblevene Scheepen, maar ook allerhande zeldzame dingen uit den grond der Zee op.

De Duikers, welke by het Margareten-Eyland Paerlen zoeken moeten dezelve mossels vyf of zes, ja wel zeve of acht vademen diep onder water met zulk een geweld afryten, dat hen, boven komende om adem te scheppen, het bloed den neus en mond uit springt: waar op men hen tot Laafenis slechts een dronk Wyns en een pyp Tabak pleeg te geeven.

De Heilige *Theodulfus* wilde geen harden, ruwen en ongemakkelyken weg Lyden; maar *Theos*, of Godt, heeft geenen anderen, dan een

een harden, steenachtigen en verdrietelyken weg gemaakt, die ten Hemel voert; *Violenti rapiunt illud.* Na dat de goddeloze Koning *Herodes Agrippa*, den Apostel *Jacobus* had doen onthoofden, en bemerkte dat zulks den Volke zeer aangenaam was, gaf hy ook bevel, dat men *Peter* insgelyks in verzekering zoude nemen, 't welk ook geschiedde: maar toen *Petrus* ook des anderendaags zoude omgebracht worden, heeft Godt des nachts te voren eenen Engel gezonden, welke dit hoofd der Apostelen van zyne yzere banden verloste, en uit de gevangenis voerde; doch zy gingen door de eerste en twede Wacht, en kwamen aan de yzere poorte die naar de stad leidt, enz. het welk wel moet aangemerkt worden, dat *Petrus* dóór geen andere poort in de stad *Jerusalem* kwam, dan door eene yzere poort; dus komt ook niemand, merk wel op, onverduldige loskop, niemand komt in de glorieryke Boven-stad *Jerusalem*, ten zy hy door eene yzere poort, dat is door grote droefheden, en wederwaardigheden, door bitter lyden en harde boete, heen gaa: want het Koningryk der Hemelen word van Christus zelf vergeleken by een Zuurdeeg. Niet by zuiker zoete, maar by zuure dagen; want door goede en zoete dagen heeft het noch niemand verworven. Het Koningryk der Hemelen is een Mosterdzaad, als ik daar op byt, ondervinde ik, dat my de oogen overlopen.

De Engel, voor den ingang van 't Paradys staande, had een Vlammend Zwaard, en geen Vossestaart in de hand.

Als iemand de oorzaak niet wetende, in *Indië*

zag, hoe men de Paerelvisſchers in Zee, en zelf in de diepte tot op den grond nederlaat, die zou denken, dat ze verloren waren, en ontwyffelbaar onder zulk een geweld van zout water hondertmaal of verzuipen, of verſtikken moeſten: maar zy, kundig in de zaak, vergaderen daar onder ſlechts hun gewin, en als ze naderhand opgehaald worden, komen ze met louter Paerel-Moſſelen beladen voor den dag, waar uit men vervolgens de edelſte Paerlen zoekt en verkrygt. Aldus, wanneer Godt een' menſch zomtyds in een langdurige ziekte, in een grote vervolging, in Armoede, in Dienſtbaarheid, en in gevangenisſen laat ſteken, zou men denken, dat hy verloren ware: maar als hy de kunſt wel verſtaat, en van de nood eene deugd weet te maken, kan hy uit zyne wederwaardigheden, als uit de zoute Zee, louter Paerel-Moſſelen der deugd, als des gebedts, des gedults, der ootmoedigheid, der gelatenheid, der liefde en vertrouwens tot Godt, en der vergeving zyner vervolgers, vergaderen, met welken hy naderhand verrykt te voorſchyn komt, en daar uit de edelſte paerlen der verdienſte zoekt, die hy in den Hemel voor grote beloningen verhandelt of verkoopt. Wierd niet de onſchuldige *Joſeph* trouwloos van zyne Broederen ter *Egyptiſche* dienſtbaarheid verkocht, waar uit hy niet ontvluchten konde? Maar ziet eens, hoe aandachtig hy zich in die dienſtbaarheid omtrent Godt, hoe vlytig in zyn werk, hoe trouw omtrent zynen Heer, en hoe kuiſch omtrent zyne Vrouw gedroeg, als mede hoe kunſtig hy zich den nood ten nutte maken konde. Wierden niet van *Hen-*

drik den VIIIsten, Koning van *Engeland*, zyne gemalinne *Catharina*, haar Biechtvader de vrome *Pater Forest*, de Ryks-Cancelier *Thomas Morus*, de Bisschop *Fischerus*, en anderen meer onschuldig in de gevangenis geworpen? En ziet welk eene voortreffelyke aandagt, welk eene standvastigheid, en wat voor andere deugden zy daarin geoefent, en hoe veel Paerel-Mosselen der goede werken zy in deze zoute Zee vergadert hebben. Wierd niet *Maria Stuart*, Koninginne van *Schotland*, van de goddeloze Koninginne *Elisabeth*, door beleefde Brieven en veele geschenken, in *Engeland* gelokt, en aldaar gekomen zynde in de gevangenis geworpen, en na 17 jaren zittens opentlyk onthoofd? Was deze vervolging, dit grote onrecht niet eene zoute Zee? Maar wyl zy, 't geen geleden moest worden, geduldiglyk verdroeg, hoe veel ryke Paerlen der goede werken heeft zy daar in vergadert, hoe veel kostbare Paerlen der verdienste heeft ze mede in den Hemel gebracht.

Men heeft den heiligen *Athanasius*, dien volmaakten Bisschop, zeer kwalyk nagesproken, en hem beticht, dat hy den Bisschop *Arsenius* hebbe omgebracht, enz. Men heeft den heiligen *Etherius* opentlyk de Eere ontrooft; men heeft den vromen *Carmeliter Angelus* gantsch boosaardig beticht, dat hy een geveinsde en een groot Logenaar waare; men heeft *Arnulphus* Bisschop van *Metz* schandelyk nagesproken, dat hy verboden wellust pleegde met de Koninginne. Men dorst opentlyk zeggen, dat de heilige *Dionisius* van *Alexanderie* een aartsschelm ware. Men heeft van den heiligen *Daniel Stylita* onbeschaamd uitgestrooid,

dat hy zekere *Batiana* tot een onkuifche byflaap heeft verzocht. Men heeft den vromen Paus *Cornelius* nagegeven, dat hy de Afgoderye aankleefde. Men heeft den heiligen *Diaken* van *Cefarea* voor een Tovenaar uitgekreten. Men heeft den *Alexandrynſchen Macharus* beticht, dat hy een jong Meisje verleidt hebbe. Men heeft den Paus *Sylverius* valfchelyk nagegeven, dat hy den Sleutel van *Petrus* voor geld verkocht. Om kort te gaan, men heeft veele duizend anderen der Eere ontroofd, hunne deugden verkleint, hunnen Wandel zwart gemaakt, en valfchelyk iets nagegeven; en wie is 'er noch tegenwoordig vry van?

De H. *Hieronymus* was van Lichaam een louter Knekelhuis; van ziel een louter Godtshuis; van verftand een louter Raadhuis. Ja de H. Man had geen andere Minareffe dan de boete, deze was zyne liefſte; hy had geen andere Legerftede dan de harde rotzen; hy had geen andere Tafel dan wat harde en befchimmelde brokken broods; hy had geen ander gewaad dan een hairen zak, en evenwel heeft men kwaad van hem gefproken, als hebbe hy het gehouden met zekere *Paula*, 't welk nochtans een oud Wyf was, met een gezicht vol rimpels en plooijen. ô Boze laftertongen, gy fchuwt gantfch niet uw vergift op den glans der heiligen uit te ftorten.

De Bruid in het *Hooglied Salomons*, heeft haren Liefſte en Hemelfchen Bruidegom in *Bethel* gezocht, maar niet gevonden; doch na datze van de Nachtwakers aangedaan en fmertelyk gewond ware, heeft hy zich wel haaft laten vinden, waar uit immers wel af te meten

ten is, dat men zonder Kruis en lyden niet tot Godt kome. In het leven van den H. *Dominicus* ſtaat aangetekend, dat dees H. Man dikwils een vrome Dienareſſe Godts, *Bona* genaamt, bezocht, hare Biecht aangehoord, en haar met de hoogſte Altaar-Geheimenis geſpyſt hebbe, wyl gemelde *Bona* in een jammerlyken toeſtand was, invoegen dat hare halve Borſt reets door de *Kanker* was weg gevreten. Op zekeren tyt begeerde de H. *Dominicus* deze wonde eens te zien, en nadat hy gemerkt had, dat de gantſche borſt reets vervuild, en vol wormen was, en zy echter een vrolyk wezen toonde, verzocht hy haar, dat ze hem toch eens één dier wormtjes uit hare Borſt zoude geven, 't welk zy hem niet wilde afſlaan, maar daar by bedong, dat hy 't wormje haar weder geven moeſt. Na dat *Dominicus* nu het wormtje op zyne vlakke hand gelegt had, zag hy, nevens alle omſtanders, met verwondering, dat het in een ſchone Paerel verandert was, weshalven hem eenige raadden, dat hy 't zelve niet wedergeven moeſt, maar *Bona* wilde hare Paerel volſtrekt weder hebben, en na dat *Dominicus* haar dezelve behandigt, en zy die weder aan hare Borſt gelegt had, is ze wederom in een wormtje verandert. Deze *Bona*, en veele ontelbare *Servis Bonis*, en Dienaren Godts hebben vermaak geſchept in de droeſſeniſſen en wederwaardigheden: ja de Apoſtelen hebben zich verheugd, datze verwaardigt wierden, om Jeſus Chriſtus wille te lyden; de *Seraphijnſche Theresia* wilde ſterven of lyden; *Xaverius* kon niet verzadigt worden in 't lyden, wyl zy

alle wel wiſten, dat het lyden hier op aarden een teken is van zalig te worden. Groten dank dan boze Duivel, dat wy zo veel van u lyden, en gy ons zo veel kwelling aandoet, groten dank, want deze kwelling baand ons eenen weg en voetpad ten Hemel.

De

DE GLASSCHILDER. EN GLASSNYDER.

Schrik niet, myn hart, wat is 't verdriet?
GESCHILDERT GLAS; *dies acht het niet,*
Maar geef u in uws Meesters handen;
Die u alom met deugden sierd,
En uwe kiel dóór rampen stierd,
U vrolyk doende op d' oever landen.

DE Schilders, zy moogen zo wel ervaren zyn als ze willen, kunnen echter hunne Beelden door eenige kunſtgrepen de ſpraak, door welke de innerlyke neigingen en aanſlagen des gemoeds anders moeten erkend worden, niet geven, 't welke oorzaak is, dat ze in het ontwerpen van een geſchiedenis of perſoon des te groter vlyt aanwenden, om de ſtelling des Lichaams, de gebaarden der Leden, en inzonderheid de trekken des wezens zodanig te ſchetzen, dat men genoegzaam daar uit een toornig, een aandachtig, een treurig, een vrolyk, een trots, een beſchroomd, een verlieft, of een wanhopig Menſch kan erkennen: waarom het ook in de ſchilderkunſt voor de voornaamſte handgreep gehouden word, dat men de inwendige gemoedsgeſteltenisſe door de uiterlyke gedaante des lichaams en trekken des gezichts zo natuurlyk weet voor te ſtellen, als of men in het geſchildert ſtuk de geſchiedenis of perſoon zelfs voor oogen zag; weshalven *Apelles* onder de Schilders voor een Vorſt dier kunſt gehouden wierd, vermits hy zyne Beelden door de voorſtelling der lichamelyke gebaarden genoegzaam het leven en de ſpraak wiſt te geven: en toen hy eens den groten *Alexander* in een Veldſlag ſtrydende verbeelde, had hy denzelven zo moedig, toornig en heldhaftig door de voorſtelling der uiterlyke gebaarden geſchetſt, dat elk zich niet genoeg daarover verwonderen konde, en verſchrikte, als of hy *Alexander* zelf voor oogen

zag ſtryden. De beroemde Prins der Schilders, *Raphael d' Urbino*, heeft den ſtervenden Heiland aan 't kruis met voorſtelling des aangezichts en andere gebaarden, zo natuurlyk ontworpen, dat een iegelyk, die het Beeld maar aanzag, tot medelyden bewogen, en zodanig weemoedig wierd, als of hy den Heiland zelf voor oogen zag. Zulk een geweldigen indruk kan de goede verbeelding der leden en gebaarden in een ſtuk ſchildery verwekken.

In 't geen zich de ſchilder bevlytigt te doen, daar in volgt hem de Glasſchilder na. Inzonderheid hebben de Ouden zeer werkzaam geweeſt in het Glazeſchilderen, gelyk men dan noch hedendaags de Glazen in veele Kerken daar mede verſierd vind. Ja zelf hebben de onderzoekers der oudheid in eenige oude onderaardſche graven te *Rome* verſcheide kunſtig geſchilderde Glazen gevonden.

Met drie zodaniger kunſtukken van geſchilderde Glazen praald noch hedendaags inzonderheid de zogenaamde Oude Kerk binnen Amſterdam, welke door den beroemden Glasſchilder *Lange Pier*, die daar tegen over, aan de andere zyde van 't Choor, nevens zyne beide zonen begraven legt, geſchildert heeft. Men vind op zyn' Zerk noch eenige Oude Hollandſche vaerzen uitgehouwen, welke dus beginnen:

De kunſtige Schilder LANGE PIER,
Moet by zyne Zonen leggen hier.

Doch wat de geſchilderde Glazen op zich zelven

zelven betreft, zo ziet men in het eerste Glas, dat, gelyk ook de beide anderen, in twee deelen gescheiden is, aan de eene zyde de geschiedenis van den Groet van den Engel *Gabriel* aan de H. Jongkvrouwe *Maria*, wanneer hy haar de goddelyke ontfangenis verkondigde. Aan de andere zyde, hoe *Elizabeth*, de Moeder van *Johannes* den Doper, door haar Nicht *Maria* bezocht word. Het gebouw in deze Glazen is heerlyk, en de *Perspectief* zeer wel daar in waargenomen. Van onderen ziet men de beide Apostelen, *St. Paulus* met het Zwaard ter rechter, en *St Peter* met den Sleutel ter linker zyde, hebbende elk een Boek voor zich leggen, waar op zy wyzen; ter zyden staat een Bisschop. Voor het Beeld der H. Apostelen knield aan de eene zyde een aanzienlyk Man in een grauw Monniks-gewaad, en aan de andere zyde een Vrouwspersoon in een Nonnen-kleed, doch het hoofd volgens het gebruik dier tyden met een sluijer bedekt. Achter deze Vrouwe staat noch eene andere, welke met eene kroon, als eene Koningin, versierd is. In het bovendeel van het volgende Glas ziet men een' open Hemel, en de schare der Engelen, verkondigende de vrolyke Boodschap van de geboorte des Heilands. Van onderen is een oud vervallen gebouw, waar in verbeeld word, hoe de H. *Joseph* en *Maria*, nevens het Kindeken Jesus, aldaar als in een stal Herbergen, tot welken de Herders komen toelopen, en de Wyzen uit het Oosten met hunne offeren volgen. In 't verschiet staat een Tempel, waar in de Besnydenisse van Christus werd voorgesteld. Aan de eene

yde van onderen ziet men het *Amſterdamſche* Wapen, met twee Leeuwen, die het zelve aſthouden, en eene Keizerlyke Kroon verſierd: daar nevens ſtaad een Krygsknecht met een oud *Romeinſch* gewaad, die de *Amſterdamſche* Vaane voerd. Aan de andere zyde is een Biſſchop, omgeven van verſcheide knielende perſonen. Ten einde van onze lieve Vrouwen Choor is het derde Glas, waar in de ſtervende *Maria* met een Waſchkaars in de hand vertoond word. Rondom het Bed ſtaan veele Menſchen in onderſcheide treurige gebaarden; doch boven haar zweeft het Choor der Engelen, die op hare ziele wagten. Dit is zulk een heerlyk, en ten opzichte der koleuren en verwen zo voortreffelyk ſtuk Werks, dat alle Kunſtenaars der tegenwoordige tyden daar voor verſtomt moeten ſtaan.

Noch eenige andere voor den Vreemdelingen wonderbaarlyk en op zich-zelven wegens hunne Kunſt onſchatbare geſchilderde Glazen vertoond de *Amſterdamſche* Nieuwe Kerk; namentlyk in een derzelven is te zien, hoe Graaf *Willem* de ſtad, in 't byzyn der Burgermeeſters en andere Raadsperſonen, welke dezen Graaf bedanken, het Wapenſchild met de drie Kruiſſen ſchenkt. Voorts ziet men ook in meer dan Levensgrote Beelden, hoe Keizer *Maximiliaan* den *Amſterdammeren*, ter vergelding van hunne getrouwe Dienſten, die zy hem in de Belegering voor *Woerden* en *Rotterdam* betoond hadden, zyne Keizerlyke Krone ſchenkt, om die boven hun drie Kruiſſig ſchild te voeren. Hier zyn noch drie nieuwe Kunſtſtukken van den beroemden Glasſchilder

Bronk-

Bronkhorst bygevoegt, welke den gezegende stand des Vredes verbeelden,

Doch de Glasschilders zyn niet alleen be dacht, de Glazen met fraije koleuren op t pronken, maar ook met Boekstaven te versie ren, het welk geene nieuwe uitvinding, maa insgelyks den ouden bekend geweest is.

By het Glasschilderen kunnen wy ons de Smelt-Oven erinneren, dat wy in de verzoe king blyven, en ons door geene wederwaai digheden van Godt laten scheiden.

Dulcia non Meruit, qui non gustavit amara.

Nooit verdiend by 't zoet,
Die geen bitter heeft ontmoet.

Dus ook:

Die in den Hemel wil wezen,
Moet geen lyden vrezen.

Het lyden en de verdienste zyn de Sporten der Ladder, door middel van welke men ten hemel opklimmen moet, en die de meeste verdienste verzameld, dien behoord den vóórgang. De zegekranssen in den Hemel worden van eenen hemelschen Vader uitgedeeld, deze ziet na geene Vriendschap of Bloedverwantschap, naar geen hogen staat of aanzien, maar die 't meeste lydt, en de meeste verdienste vergadert, zet hy boven aan. Kortom, wie in den Hemel de eeuwige hemelsche zoetheid wil smaken, moet alvorens de bittere Alzem-Drank drinken, en den Kelk des ly-
dens

lens bescheid doen, ook alle droeffenissen en Kruis geduldig verdragen.

Dit heeft de Heiland zyne geliefde Bruid *Ste. Johanna à Jesu Maria*, op zekeren tyd klaarlyk getoond in een gezicht. Want toen deze Godtvruchtige Jonkvrouwe op het Feest der Kruisverhoging heel yverig in den gebede bezig was, kreeg zy eene verrukking, en zag in den geest haren geliefden Zielenbruidegom Jesus, met veele duizend Engelen omgeven, als in een prachtige koninglyke zaal zittende, van welks goddelyk licht de schitterende stralen uitgingen, en haar hart bescheenen. Nevens dees Troon stond de gebenedyde Koninginne des Hemels, *Maria*, met haar gemaal *Joseph*. Deze namen *Johanna* op, en stelden haar Jesum den Heere voor. *Maria* nam het woord, en sprak: neem op, myn waarde zoon, deze uwe geliefde Bruid, welke met uw Koninglyk Wapen en teekens, namentlyk met uwe vyf dierbare wonden. als met schone Diamanten en Robynen versierd is. Waarop de Heiland deze Godvruchte *Johanna*, veel Liefderyker, dan voor dezen de Koning *Asuerus* zyne beminde *Esther*, omarmde en van den aardbodem ophief. Maar terstond daar op kwam de H. *Joseph*, hebbende eene schotel in de hand, waar in tweederley spyzen waren, en verzocht *Johanna*, een van die beide te kiezen. De eene was zo zoet als zuiker en honing; maar de andere zo bitter als galle. Van deze beide gaf hy haar keur, zeggende: verkies eene van deze spyzen, welke gy wilt. *Johanna* schoof het zoete lekkerbeetje aan een zyde, en verkoos de bittere

bittere ſpyze. Als de H. *Joſeph* zulks zag, toonde hy haer wel een koſtelyk, maar ook zwaar Kruis, en zeide tot haar: myne Dochter, gy hebt voorzichtig en wysſelyk gehandelt, dat gy het bitter vóór het zoete hebt gekozen, nademaal 'er geen andere weg ten Hemel is, dan door bitterheid, droefheid en ſmerten. Deze zullen u niet ontbreken, maar zyt getrooſt, en laat u zulks niet afſchrikken; want door Kruis en lyden doet gy Godt een vermaak. Waar op het gezicht verdween; en *Johanna* heeft met groten trooſt erkend, dat zy altoos van haren Bruidegom Jeſus op den Kruisweg is begeleid, gelykerwys hy alle zyne uitverkoornen gevoerd heeft, en hen noch ten eeuwigen leven voerd. Waar uit blykt, dat men tot de Hemelſche vreugde niet anders kan geraken, ten zy men uit den Kelk des Lydens alvorens gedronken hebbe.

Lodewyk de XIIde Koning van *Vrankryk*, voerde tot een zinnebeeld een' Beeker midden onder de Wolken zwevende, welke met vergulde ſtralen uit de duiſterniſſe te voorſchyn kwam, waar onder deze woorden ſtonden: *Inter Eclipſes exorio*, dat is, ik ga op, en late myn zien onder de Duiſterniſſen. Een zodanige Beker met gouden ſtralen is de Kelk des Lydens, welken ons Godt in de duiſternis der tydelyke Droeffeniſſen laat opgaan, ons dien voor ogen ſtellende met deze toezegging en vertrooſting, dat, als wy hier op dewaereld den Kelk des Lydens verheugd uitdrinken, hy ons als dan in de andere waereld, namentlyk in den Hemel, wil op diſ-
ſchen

ſchen een'anderen Kelk, eenen Beker vol hemelſche zoetigheid. Ja, wy moeten de rampen, en wederwaardigheden dezer waereld met des te groter Liefde en gedult verdragen, wyl ons Godt daar door een teken geeft, en aanduidt, dat hy ons ter eeuwige zaligheid uitverkoren heeft. Daar is geen gewiſſer teken der eeuwige genade-verkiezing, zegt de geeſtryke Leeraar *Bloſius*, dan wanneer iemand de droefheden dezer waereld met een demoedig en gewillig gemoed om Godts wille verdraagd.

De Glasſchilders kunnen ſteets denken aan hunne ſterfelykheid; want een menſch is maar een Glas, en hoe ſchielyk breekt dat? Elke wind kan het aan ſtukken ter aarden werpen; ja na datze een Glas fray geſchildert hebben, kunnen zy het zelve wegſluiten, en het dus bewaren; maar hun leven is den Rook gelyk, die zich niet opſluiten laat, en gezwind verdwynd als de Wind. Zonde ware het voorzeker, als zulk een ſchilder veele daalders voor een ſlecht werk eiſchen wilde, en de Kunſt hoog roemde; daar echter maar een Rook was. In het kopen van ſchilderwerk word menig een naar huis gezonden, die noch niet uitgegaan was. *Praxis Multiplex* toond genoeg, hoe dikwils zulks geſchiedt.

Op lang verwagtend Erfgoed bouwen,
Is Kinderwerk, die op den ſchyn,
Van fray GESNEDEN-GLAS *vertrouwen,*
Die niet dan valſche Rykdom zyn.
Laat ons, in ons onzeker Leven,
Naar de Erve en 't goed der Heilgen ſtreven.

DE oude *Romeinen* pronkten reets in hunnen tyd met geſneden Glazen, welke zy *Cælata* noemden, wyl dezelve meerendeels met rondtom gaande Inſnydingen tot hun ſieraad gebracht wierden, hebbende *Phidias* het eerſt deze Kunſt van het Glasſnyden vertoond. In oude tyden was men inzonderheid bedagt, om de Vaerzen van *Homerus* op zodanige Drinkglazen te ſnyden, welke men naderhand *Scyphos Homerios* noemde, van welk ſoort de bloedhond *Nero* eenigen gehad, en dezelve, volgens het getuigenis van *Cœlius Rodiginus Lib.* 7. *Lect. Antiq. Cap. ult.* alle ter aarden geworpen heeft, toen men hem de kwade tyding bracht, dat het met hem uit ware, en zyne heerlykheid een einde hadde.

Het yzer is niet vermogend, om Beeldwerk, Lofwerk, en andere figuren op het Glas te graveren: maar het laat zich voor den Diamant heel handelbaar vinden, om alles aan te nemen, wat de Kunſtenaar daar op ſnyden wil. Onder de Kunſtenaars, welke de Wetenſchap van het Glasſnyden in hare Volkomenheid bezeten hebben, is zeker perſoon inzonderheid te roemen, welke

de

de gantsche stad *Neurenburg*, in verkleining, en naar de *Perspectief*, zo juist en net op een Glas gesneden heeft, dat het een iegelyk, zulks ziende, als iets onmogelyks is voorgekomen. Ook had dees personagie een zekere *Tinctuur* uitgevonden, waarmede hy het Glas zo gedwee konde maken, dat hy 't kon *Etzen* als Koper of eenig ander Metaal. Een iegelyk Mensch is een Glas.

Het Hoofdwerk van al het geschapene is de Mensch, waarom hy niet onbillyk van eenigen een kleine Waereld word genoemt. Want alles, wat in het andere geschapene te vinden zy, is in den Mensch, als in een kleine Inhoud, ook aan te treffen. Ten aanzien van 't Vleesch heeft hy iets van de Aarde; in de Vochtigheid iets van 't Water; in de Warmte iets van 't Vuur, en in het Ademen iets van de Lucht. De zeven wonderwerken der Waereld zyn niets van beduiden tegen het Pronkstuk den Mensch; en dit is in hem te verwonderen, dat de Mensch, vermits Godt na deszelfs schepping den zevenden dag gerust heeft, ook uit louter zeven bestaat, merk dit wel aan, is 't niet in alle Menschen zo, ten minsten in de meesten, en *Descartes* zegt, als het van de Zesmaal Vyfmaal waar is, kan 't voor een algemene zaak gehouden worden.

In de zevende week na de ontfangenis verkrygt de Mensch in's Moeders Lichaam zyne eerste gestalte; in de zevende Maand zyne gantsche volkomenheid; in de zevende Maand naa de geboorte krygt hy tanden; in het zevende jaar vertoond zich het verstand;

in tweemaal zeven, dat is in 't 14. jaar, vertonen zich de hairen om de lippen; in driemaal zeven, dat is in 't 21. jaar, wascht de Baard; in viermaal zeven, dat is in 't 28. jaar, heeft hy zyn volkomen sterkte; in vyfmaal zeven, dat is in 't 35. jaar, is hy van natuur op zyn volmaakste; in zesmaal zeven, dat is in 't 42. jaar, heeft hy 't beste verstand; in zevenmaal zeven, dat is in 't 49. jaar, is hy in zyn besten ouderdom; in achtmaal zeven, dat is in 't 56. jaar, is hy tot alle goede Raadslagen het allerbekwaamste; in negemaal zeven, dat is in 't 63. jaar, nemen zy krachten af; in tienmaal zeven, dat is in 't 70. jaar vind hy zyn einde, of is 'er niet verre van daan, gelyk *David* zelfs getuigt: *De dagen onzer jaren zyn Seventig jaren.* Zo dat men billyk zeggen kan, een Mensch is als een Glas, dat lichtelyk breekt.

Wie zyt gy Mensch? gy zyt een blad van *Jonas* Wonderboom, dat schielyk verwelkt; gy zyt een Muil-Ezel van den Prins *Absolon*, welke schielyk dóórgaat; gy zyt een Pot der Propheten Kinderen, welke vol bitterheids is; gy zyt een Manna der Israeliten, 't welk des anderendaags wormstekig was; gy zyt den staf *Aarons*, welke in een slang veranderde; gy zyt zekere Rivier gelyk, die een schone vertoning maakt, maar kort na haren oorspronk weder in de Aarde verdwynt. Wie zyt gy Mensch? gy zyt een zak, doch niet zodanigen zak, waar in *Joseph* het Geld zyner Broederen liet steken; maar een Drekzak; gy zyt een spys, doch niet zulk eene spys als *Habacuc* aan *Daniel* bracht; maar gy zyt eene spys der Wormen; gy zyt een

een Kuil, doch niet zodanigen Kuil, als daar in de Diefachtige *Achan* zyne geroofde schatten verbergde; maar een stinkende Kuil vol onreinigheden.

Men vertoonde aan *Theophilus*, en eenige andere goede Vrienden, eens een schoon gesneden Glas, met veel aardige figuren versierd, het welk de Bezitter zeer dierbaar schatte, gelyk het dan ook waardig was wegens de Kunst en vlyt, daar aan te kost gelegt. Daar op zeide een vroom Man, dat hy beter oordeelde, dat men zyn Geld aan Goud- of Zilverwerk te koste leide, 't welk men ook sierlyk genoeg kon hebben, en wel daarom, dat men ingeval van nood zich beter van het zelve bedienen konde, en niets anders dan slechts het Arbeidsloon, daar aan verdiend, behoeft te verliezen; daar in tegendeel zulk een Kostbaar Glas, door een kleine onvoorzichtigheid gestoten, zynen bezitter van alles beroofd. *Theophilus* gaf hem ten antwoord: het is inderdaad, als gy zegt; maar ik moet bekennen, dat, als 'er een Meester gevonden wierd, welke het stukkende Glas heel maken, en 'er de daar in gestoten bulten uitslaan konde, ik zulk een Kostbaar Glas hoger zou schatten, dan eenig Goud- of Zilverstuk.

Van den *West-Indischen* Koning van *Peru*, *Attabaliba* genaamt, getuigen de Schryvers, dat hy zich over niets meer, van al het geene de *Spanjaarden* in zyn Land brachten, verwonderden, dan over het Glas; ook tot den *Spaanschen* Bevelhebber, *Francois Pizarro*, zoude gezegt hebben: *Ik kan my niet begrypen, waarom gy hier met zo veel moeite naar Geld zoekt, daar*

gy in Castiliën veel schooner dingen, doelende op het Glas, in *overvloed hebt.* Hierby kunt gy, ô Mensch, bedenken, dat wy doorgaans het vergankelyke beminnen, en het duurzame verachten. Wat is alle de pracht, lust en vermaak der Waereld anders, dan een Glas dat lichtelyk breekt? Een Glas, hoe kostbaar het is, word zomtyds gebroken, als men het zelve tot vermaak denkt te gebruiken. Dus is 't met de Wellust dezer Waereld, die ophoudt, als wy meinen, dat ze eerst beginnen zal. Ja wat zyn we zelfs toch anders, dan gebrokene Glazen, uit stof en assche toebereidt, tot welke wy ook, eêr wy zulks vóórzien, wederom verkeren moeten? Doch myn grootste vermaak aan een Glas is ;dit, als het met Wyn, of maar schoon Water gevult, en van de Zonnestralen doorscheenen word, die met helderblinkende stralen van de schoonste koleuren, als een Diamant, daar door heenstraald: want alsdan erinnere ik my het verklaarde Lichaam, waar mede myn verlosser, na my uit het stof weder verwekt te hebben, my zal begaven: voorzeker het zal helderer en schoonerblinkende zyn, dan het schoonste Glas, de helderste Christallen en Diamanten, ja dan de stralen der Zonne zelve. Dit Lichaam zal hy met zyne genade vervullen, en met den glans zyner eeuwige heerlykheit bestralen. ô Myn verlosser, verdelg dit myn nietig Lichaam, dit vat der zonden, en schenk my een verklaard Lichaam, dat het uwe gelykformig zy, waar in uw zalige licht en Liefde-vlamme eeuwig lichte.

De

De mensch is als een Glas;
Waarom zoude hy zich verheffen?

In het derde Boek *Mosis* heeft Godt den Priesteren bevolen, dat, als zy in zynen Tempel eenen Vogel offerden, zy de Vederen zouden werpen ter plaatze daar de assche lag. Een voornaam Heer, een Adelyke *Felix*, een genadige *Fortunatus*, schoon hy als op een luisteryken Troon verheven, en in groot aanzien staat, moet echter niet trots zyn, en voor al niet vliegen, maar zyne Vederen werpen ter plaatze daar de assche legt, denkende, dat hy een Mensch zy, als een ander, zullende tot stoff en assche worden, als een ander. De Hoofdman te ***Capernaum*** is boven maten van den Heere Christus geprezen geworden, en wel zodanig, dat hy zyns gelyken in gantsch Israël niet gevonden hadt. De Heere had een zonderling genoegen in de Demoedigheid en het zeggen van dees Hoofdman: *Et ego homo sum, ik ben ook een Mensch*; nochtans was hy een Officier, een groot Edelman, wiens naam mogelyke *Ridderberg* was, voorzien met tamelyke middelen en hogen staat, afkomstig van een Oud Huis en beroemd geslacht; echter bekende hy, *& Ego homo sum*, dat hy een Mensch ware. Dierhalven gy, myn voorname Heer en *Minister*, schoon gy aan 't Hof op de eerste bank zit, en dat de Vorst of Vorstin des Lands u hooglyk Eerd, en u byna aanbidt, als de Zon en Maan den *Joseph*, schoon door uw ja en neen byna alles gesloten is, zo wacht u echter, dat *Exaltatio* (verhef-

fing) en *Exultatio* (uitgelatenheid) niet by malkanderen komen, gy zyt geen Godt, en als gy geloofd, dat gy beter zyt dan anderen, alsdan word uw naam van *Minifter* door eene omkeering verandert in dien van *Mentiris*, (Leugens) zeg dieshalven liever met den Hoofdman, *ik ben ook een Menfch*. De Propheet *Ezechiel* zag den Wagen Godts befpannen met vier Dieren, namentlyk met een' Leeuw, Os, Adelaar en een Menfch; waarop de H. *Auguftinus* aanmerkt, dat de Adelaar zich niet boven de andere Dieren verheft, maar ook de Os nevens zich lydt; desgelyks moet zich de Adelaar ook niet hoger fchatten dan een gemeenen Os, ik wil zeggen een' arm en arbeidzaam Menfch, en de gemene Menfchen niet, gelyk veelmaals gebeurd, flecht *Canalje* noemen, maar de Liefde en ware Demoedigheid betonen, welke Les een' iegelyk in de fchool van Chriftus werd voorfchreven: *Discite à me, qui mitis fum, & humilis corde.* Leer van my, die zachtmoedig ben, nederig van herten te zyn.

Hoe fchielyk breekt het Glas?
En wat gebeurd den Menfch dat ras!

Dit is gebleken aan *Hendrik* den IIden, Koning van *Vrankryk*; deze in zynen tyd zyn gantfche Ryk in ruft en Vrede herfteld, veele goede verbinteniffen gefloten, en zyne Zuster *Margaretha* gelukkig aan den Prins van *Savoyen* uitgetrouwt hebbende, ja ook zelf in een volkomen Liefde tot zyne beminde Koninglyke Bruid, de Dochter van *Philippus* Koning

Koning van *Spanjen*, blakende was, zo dat hem niets aan alle bedenkelyk geluk ontbrak, ziet! zo liet hy op de Bruiloft van zyne Zuster *Margaretha* een *Tournoyspel* aanrechten, en wyl hy den eersten dag den prys daar van weggedragen had, kreeg hy Lust, om des anderen daags noch eene Lancie te breken, 't welk hem wel afgeraden wierd; maar hy wilde daar niet naar luisteren, zeggende: *Ac hunc semel, non amplius*, slechts noch éénmaal, en dan niet meer. Daar op wierd hy met een splinter van de Lancie zodanig in zyn oog getroffen, dat hy aanvangkelyk het oog, des anderen daags het verstand, en op den negenden dag het leven met grote smerten verloor. Zulk een Heer en Koning, welke in de beste bloeye zyns levens, in macht en geweld groot, in goederen en geluk ryk, en midden onder zyne Vyanden zeker was, verkeerde, ô onbestendigheid des geluks! juist toen hy wegens de Bruiloft vrolyk was, door zyn onverhoopt sterfgeval, de grootste vreugde in 't grootste leed, de met kostbare Tapyten versierde Bruiloftszaal in een zwart behangen Lykvertrek, de vrolyke Dans-Reijen in een bedroeft en verward samen lopen, en de strelende Muziek in een beklaaglyk gehuil, zynde aldus een merkwaardig *Exempel* van het valsche schyngeluk, en der Menschelyke wederwaerdigheden. ô Hoe waar is 't, wat de H. *Bazilius* gesproken heeft: *Splendor Fortunæ, & gloriæ hujus mundi ut imago Somniantis in momento disparuit.* Het geluk, en alle praal en pracht dezer boze Waereld, vergaat als een droom, verdwynd

in een oogenblik, als een verſchyning inden ſlaap.

De Glasſnyder kan dikwils goede gedachten voeden, en denken: 't is eveneens, als een Menſch ſterft, of als hem een Glas onder de hand breekt, terwyl hy 't op zyn beſte meent te verſieren en op te pronken.

Hierom, als hy den dood wilde vergeten,

Terwyl hy bezig is aan 't Glas,
Ik vraag, of 't niet onnozel was?

Breekbaar is het Glas, breekbaar is de Menſch; zwak ik het Glas, zwak is de Menſch. Let hier wel op, Sinjeur Glasſnyder, en

ATTENDE TIBI.

Geef acht op u-zelven.

De

DE PATERNOSTER-OF ROZEKRANSMAKER.

Onze aandacht ſtaat niet in de band,
Het Hert moet zuchten om zyn kwalen;
Dies rygt dees Chriſti BLOEDKORALEN;
Te zamen door gelovens-band,
En zend ze om hoog in zynen Naame',
Zo volgt der Bede een heilryk Amen!

Petrus

PEtrus de Apostel heeft op een tyd Geld in den Mond van een Visch gevonden, *Matth.* 17. maar *Petrus de Heremyt* van *Amiens* uit Vrankryk heeft noch een groter schat, namentlyk de Rozekranssen uitgevonden, waar van zich alle vrome Catholyken bedienen. Zeker en onloochenbaar is 't, dat de Rozekransmakers der waereld veel nuttelyker zyn, dan de Kaartemakers; ja zelf, het is wel te geloven, dat Godt het Rozekransmaken, en de Duivel het Kaartemaken heeft ingegeven.

Moses heeft met een hout het bittere Water zoet gemaakt, *Samson* heeft met een Been de *Philistynen* verslagen; maar met de houten en Beenen *Paternosters* zyn noch groter wonderen geschiedt, 't welk immers dit handwerk tot een zonderlingen Lof verstrekt.

Placidus Samperius Lib. 2. *Cap.* 14. schryft dat Ao. 1617. te *Missina* in *Sicilie* een verschrikkelyk onweêr onstond, het welk de meeste Menschen bewoog de Rozekrans ter hand te nemen en te bidden: wanneer nu daar op de Donder in den Kruid-Tooren sloeg, en zeer veele Menschen met Aarde en Puin bedekt wierden, zo zyn echter alle de geenen, of schoon zy als levendig begraven waren, onverlet gevonden, welke hunne *Paternosters* of Rozekranssen in de hand hadden gehouden.

De Mantel, welken *Elisa* als een heerlyk Erfdeel van *Elias* verkreeg, is volgens het gevoelen van *Serrarius* en anderen van Schaapsvellen geweest. 2 *Reg.* 2. De Mantel, met welken de oprechte *Mordechay* van den Koning

ning *Ahasuerus* beschonken wierd, is van zyde geweest. *Esth.* 8. De Mantel, welken de Kuische *Joseph* in handen van *Pharaos* geile Wyf liet, is vermoedelyk van kostelyke stof geweest. *Gen.* 39. Maar al wie nooit van eenen houten Regen-Mantel gehoord of gelezen heeft, luistere naar dees geschiedenis: In de *Franciscaner-Kronyk* is te vinden, dat de Vrome en heilige Man *Anton. de Robes*, welke een groot Liefhebber der Moeder Godts is geweest, eens op den weg naar *Vincenzo* van een hevige plasregen wierd overvallen; doch wyl hy noch Huis noch Hutte had, waar in hy schuilen konde, zo heeft hy zich geheellyk der zalige Moeder Godts aanbevolen, en den houten Rozekrans, welken hy doorgaans in zyne handen droeg, op zyn hoofd geleid hebbende, ging hy door den Regen regelrecht naar de stad, zonder dat hy van een druppel Waters nat wierd: zo dat dees houten Rozekrans hem voor een schonen Regenmantel heeft gediend. *Annal. Minor. in An.* 1549.

De Apothekers, welke Wapenen willen smeden tegen den Dood, houden de kleine kogeltjes, welke zy *Pillen* noemen, voor de beste en heilzaamste, gelovende, dat men met dezelve de ziekte ligtelyker overwinnen kan, dan *David* met zynen slingersteen den *Goliath*. De Pillen van *Avicenna*, van *Messus*, van *Nicolas*, van *Rufus*, van *Petrus d' Ebano*, enz. schryven zy zodanige kracht en werking toe, dat men haast geloven zou, dat *Esculapius* dezelve met eigen handen gemaakt hadt. Hunne Medicyn en zogenaamde *Pillen* moet men juist niet verachten; maar de Rozekrans-

ma-

makers, slechts gemeene Handwerkslieden en geene Kunstenaars zynde, vervaardigen zodanige kleine kogeltjes of Pillen, dat men daar mede wonderwerken verrichten, en den Duivel verdryven kan; gelyk bekend is, dat te *Borias Blancas* in *Arragon*, een geestelyk persoon, van den Orden der Predikheren, *Johannes Amar* genaamt, eenige boze geesten uit een bezeten persoon verdreven hebbe, niets anders daar toe gebruikende, dan dat hy hem een gewydden Rozekrans om den hals hing. *Gon. Ao.* 1538.

Het werk der Rozekransmakers is zelf in den Hemel gedragen geworden, 't welk men van eenig ander werk niet zo lichtelyk zal lezen: want toen de heilige *Johanna à Cruce* van hare medezusteren verzocht wierd, dat ze toch door haar vermogen zo veel by Godt mocht uitwerken, dat hare Rozenkranssen afzonderlyk gewydt wierden, waar op de heilige jonkvrouw alle de Rozenkranssen van hare medezusteren door haar eigen bescherm-Engel in den Hemel gezonden heeft, alwaar zy van Godt zelf zyn gewydt geworden. *Wichmannus in Apotheca Spiritual.* 48.

Van het werk der Paternostermakers sprekende, kunnen wy het gebedt zelf niet vergeten. Ons gebedt dan behoorde altoos *Conditionatè*, of met beding te geschieden, namentlyk als het Gode behaagd, en hy vooruit ziet, dat het niet strydig is tegen onze zaligheid. Ons Heer is een *Arts* of *Medicynmeester*, als de zieke te Bedt legt in een heete koorts of andere brandende ziekte, en hy begeerd een soort van drank die van natuur verhittende

is,

;, zo zegt de *Medicus*, gekookt Water is u
utter: ach, zegt de zieke dat luft ik niet,
k moet Wyn, ik moet bier, enz. hebben:
eel goed, antwoord de Geneesheer, ik zal
geven dat u nut is. Dus leeft 'er de Al-
machtige Godt ook mede. Hoe meenig Bidt
net opgeheven handen, met gebogen kniën,
'n met weenende oogen, om een erfgenaam,
naar Godt verhoord zyne bede niet, maar
laat ze af, waarom? om dat hy weet, dat het
hem fchadelyk zou zyn. David heeft by alle
zyne Wyven Kinderen verwekt, behalven by
Michol, de Dochter van *Saul*, en wel daar-
om, wyl zy een ftoute en hoogmoedige Vrouw
was, gelyk genoegzaam is aftenemen, wyl
zy haar Man en Koning befpotte en voor een
zot hield, om dat hy voor de Arke des Hee-
ren danfte. Godt gaf haar geene Kinderen,
om dat hy voorzag, dat ze dezelve in alle
ondeugden zoude opvoeden.

Den vromen werd vaak zyne bede ontzegt,
en de Goddeloze verkrygt ze, 't is wonder-
lyk; maar Godt heeft zyne welgronde reden
en oorzaak. Merk eens aan: daar komen twee
Supplianten met hunne bede voor Godt, on-
der welken een zeer groot onderfcheid is, de
een hiet *Paulus*, en de andere *Duivel*, is dat
onderfcheid niet groot? *Paulus* een Bekeerder,
de *Duivel* een Verkeerder; *Paulus* een Leider,
de *Duivel* een Verleider; *Paulus* een Engel,
de *Duivel* een Bengel; *Paulus* een Bazuinen
geklank; de *Duivel* een boze flang; *Paulus* een
Apoftel, de *Duivel* een *Apoftaat* (afvallige);
Paulus een Lam, de *Duivel* een Ram; *Paulus*
gebedenydt, en de *Duivel* vermaledydt, enz.

Noch-

Nochtans heeft Godt de Bede des Duivels verhoord, en die van *Paulus* afgeslagen. Want toen de *Satan* van Christus begeerde met zynen aanhang in de kudde Zwynen te varen, kreeg hy *fiat*, en het geschiedde: maar toen *Paulus* badt, dat hem Godt bevryden mocht van den Geest der verzoekinge, wierd hy niet verhoord, Hoe? kan de *Duivel* dan beter bidden dan *Paulus*? dat zy verre: maar *Paulus* werd zyne bede ontzegt, om dat hem de verzoekinge tot heil gedydde: want als Godt de verzoekingen had van hem afgenomen, zou hy mogelyk tot ydelheden vervallen zyn. *Exauditus est Dæmon ad damnationem, non exauditus est Paulus ad Salvationem*, zegt de H. Oudvader *Augustinus*, dat is: De Satan is verhoord ter verdoemenis; en Paulus is niet verhoord ter zaligheid. Dus geschied het dikwils, dat Godt onze gebeden afslaat uit Barmhertigheid, die hy anders uit gerechten toorn verhoren zoude.

Dus moet ook in het gebedt de Mensch vry zyn van alle Aardsche gedachten, en op dat zulks geschiede, moet men met zyn hart leven, als met een Ey, dat vol zynde zinkt naar beneden, doch als men een klein gaatje daar in maakt, het wit en den dooyer daar uit blaast, en alsdan hetzelve met Morgendauw vult, en het in de Zonne legt, zal het door derzelver warmtekracht allengs worden opgetrokken en naar de hoogte geheven, gelyk men dikwils by ondervinding heeft waargenomen. Ons hart is een Ey gelyk, en als men vragen zou: waarom dit Ey des herten, dat nochtans tot Hemelsche goederen geschapen

pen is, zo zelden opwaarts ſtygt? zyne gedachten en begeerten byna nooit Hemelwaarts verheffende, hoedanig het ook door Predikatien, dreigementen en beloften zomtyds om hoog gedreven word, zo dat menig een in veel weeken nauwlyks eens aan den Hemel denkt, waar komt dit van daan? Ik zal 't u zeggen: gy hebt een zware dooyer van zonden, lasteren en boze gedachten daarin, en die houden het Ey uwes herten nederwaarts ter aarden. De eene heeft in zyn hert een onreine Liefde drift, die alle gedachten en begeertens op de verboden welluſt trekt, en maakt, dat hem een ogenblik van ſtinkende Welluſten liever is dan tien Hemelen. Dat is de oorzaak, dat hy zelden daar aan gedenkt. Een ander heeft in zyn harte een vervloekte gierigheid, die trekt alle zorgen en gedachten alleen op de Rykdommen en op het ſamen ſchrapen. Deze heeft in zyn hart eene dodelyke Vyandſchap, die trekt alle aanſlagen op de wraak. Geene heeft zyn hart vol tydelyke bezigheden en Huiszorgen, zo dat hy daarin geheel nederzinkt, geene gedachten op het heil der Ziele makende. Alle deze dingen drukken het harte meer ter aarden, dan of het met lood vervult was; dierhalven is 't geen wonder, dat het, als hem tegenſpoed genaakt, byna verſmacht van kleinmoedigheid, zich niet tot Godt, maar tot den Aardſche Trooſt en menſchelyke hulpe wendende. Op dat men nu het Ey des herten doe om hoog ſtygen, en *Maria* in den Hemel navolge, wat moet men doen? men moet 'er een klein gaatje in maken, en den zwaren Dooyer van drif-

ten en aardſche zorgen daar uit blazen, 't welk geſchied als men zich-zelven met zekere ſpreuken der H. Schrift aanſpreekt, zeggende by voorbeeld met *Paulus*: *Non habemus hîc nanentem, civitatem ſed futuram inquirimus. Wy hebben hier geen blyvende plaats, maar zoeken een toekomende* Wat zal ik dan hier zo veel te zamen ſchrapen, als of ik hier eeuwig blyven moeſt. Dus ook met deze ſpreuk: *Nihil intulimus in hunc mundum, haud dubium, quod nec aufferre quid poſſumus. Wy hebben niets mede in de waereld gebracht, en zullen ook niets daar uit dragen, dan alleen het goede en kwade, dat we gedaan hebben.* Waarom zal ik my dan aan het tydelyke zo veel gelegen laten zyn, op dat ik den ondankbare Erfgenamen meer middelen moge nalaten, met welke zy verſpillend leven, Godt beledigen, en vrolyk leven, terwyl ik in de Hel brande. Dan eens met den Wyzen *Salomon*: *Vanitas Vanitatum, & omnia Vanitas. Ydelheid der Ydelheden, alles is Ydelheid.* Eylieve, waarom zal ik dan myn' zin zetten op die nietige dingen, en deswegens de eeuwige Zaligheid verzuimen? wyders ook met de woorden van Chriſtus: *Quid prodeſt homini, ſi mundum univerſum Lucretur, animæ verò ſuæ detrimentum patiatur? Wat baat het den Menſche, dat hy de geheele waereld winne, en lydt ſchade aan zyne Ziele?* En eindelyk weder met *Paulus*: *dum Tempus habemus, operemur bonum. Terwyl wy tyd hebben zo laat ons goed doen*, en dien, met welken wy den Hemel kunnen winnen, niet onnut verſpillen. ô Martha, Martha! (ik meen u Chriſten) wat zyt gy zorgvuldig om veele onnodige dingen, daar gy immers ten hoogſten van no-

noden hebt, dat gy uw eeuwig heil bezorgt! deze en diergelyke ſpreuken, dikwils tot zich zelven geſproken en wel overwogen, openen het herte als met ſpitze priemen, zo dat de zware Dooyer der mateloze liefde en zorge voor het aardſche daar uit gaat: gelyk de ondervinding meenigmaal geleerd heeft. Als dan naderhand het ontleedigde hart door het gebruik der Sacramenten, door het lezen van Geeſtelyke Boeken, en door het ieverig gebedt met den Hemelſchen Dauw der Chriſtelyke aandacht vervuld is, zal de Goddelyke zonne met haar genadeſtralen daar op ſchynen, en hetzelve van de aarde opwaarts trekken, en ten Hemel verheffen.

Om noch iets van de *Paternoſtermakers* te ſpreken, zo zegge ik dat men weinig werk van een Ambachtsman zal vinden, dat zo dienſtig is ter Eere van Godt en zyne Heiligen als de *Paternoſters*, alzo dat het immers jammer en beklaaglyk zou zyn, dat een *Paternoſtermaker* voor den Duivel zou varen, daar hy zelf de wapens tegen denzelven maakt. Echter zyn 'er eenigen van deze Gezellen, die onder het maken van *Paternoſters* of Rozekranſſen vloeken en zweeren dat het een aart heeft, en menigmaal, al maakt hy noch zo veel *Paternoſters* en *Ave Maria's*, zelf den heelen dag aan geen bidden denkt. Zodanig een komt my omtrent voor, als de Timmerlieden, die aan de Arke *Noachs* gewerkt hebben, en zelfs te gronde zyn gegaan. Doch de vrome *Paternoſtermakers* behouden hunnen Lof.

DE ASCHKARREMAN EN STRATEMAKER.

Een goede en Burgerlyke Wet,
Ziet ook op zuiverheid der ſtraten,
Wier vuiligheid men 't beſt belet,
Door de ASCHKAR *in gebruik te laten.*
Dus acht ook ſteets een zuivre Geeſt,
De zuiverheid des harten 't meeſt.

OP zekeren tyd kwamen de Bomen in een Gezelſchap te ſamen, als wanneer een iegelyk zyne goede en heerlyke hoedanigheden op de baan bracht. Ik, zeide de Olyfboom, draage een voortreffelyke vrucht, doordien ik de gantſche waereld braaf ſmeere, en alle Liefhebbers van een vettigen mond moeten my groten dank zeggen. Ik, zeide de Vygeboom, ben zo ſchrander, dat ik zelf den grootſte Vorſten en Heeren de Vygen toon, en ik ben doorgaans onder het Banket, het *Præfect.* Ik, zeide de Noteboom, draag een goede vrucht, en houde dezelve zo vaſt dat men my altoos met ſlaan die af handig moet maken: en ik geloof, dat 'er geen boom in de Waereld is, die zyne kern met zulk een ſterke ſchans omringt en bewaard als ik. Wat? zeide de Appelboom, ik laat my den Vóórrang niet ontfutzelen; want wie onder u allen kan roemen zulks gedaan te hebben, dat ik gedaan hebbe. Ik, en geen ander is 't geweeſt, die den eerſten Menſch *Adam*, door myn bekoorlyk aanzien heb doen vallen. En dus bracht elk boom zyne deugden en daden voor. Terwyl zy dus te zamen hakketeerden om den Vóórrang, gelyk de Apoſtelen eertyds deden, zagen zy de Hoppeſtaak mede onder hun gezelſchap: daar op begonnen alle bomen te roepen, foey! wat doet gy lompen hond hier? wie heeft zyn leven gehoord, dat de Hoppeſtaak mede onder de fatzoenlyke Bomen te tellen zy? Weg, in 't vuur met hem! Zagt, zagt, zeide de Hoppeſtaak, wel

is waar, en ik kan het niet loochenen, dat ik eene arme naakte en blote bloed ben, en bekenne ook, dat ik geene Vrucht drage, als gylieden; maar dit doe ik, mynen naaste help ik. De Hoppe, die arme sloof, welke het bewaar middel van het Bier is, zou te gronde gaan, als ik het niet en deede, en niet toeliet, dat ze zich aan my vast houdende om my heen slingerde.

Dus is 't ook met de *Aschkarreman*, hy is wel gering en slecht, maar strekt echter grotelyks ten nutte van zynen naasten, en word daarom billyk in dit Boek mede geplaatst, en by andere Handwerken gevoegt; want zelf de Barbaren hebben eene achting voor de zuivere straten. Hierom wierden al vóór lange jaren te *Alkairo* acht duizend Kemelen aangesteld, onder welke 'er veele waren, die benevens het water, dat men uit den Nyl in de stad brengt om te verkopen, ook veel water moesten opdragen om de straten daarmede te zuiveren, en het stuiven te beletten. Wyl de straten, waar over men dagelyks gaat, met Sprengen en Vegen moeten zuiver gehouden worden. Hierom heeft men ook de *Aschkarren* in de stad Amsterdam en op andere plaatzen bedacht, welke dagelyks de Assche en het Vulnis van de menschen afhalen, en zulks voor Stadsrekening op zekere plaats brengen, daar ze dan weder tot goede Mist word. Ook leggen in gemelde stad wel schuiten in de Burgwallen die men Vulnisschuiten noemt, waar in den Burger ook zyne assche en Vulnis kan brengen, als hy niet naar de Karreman wil wagten, of als hem die ontvaren is.

Niet

Niet onaaardig word het waardigste Ampt ler Overheid met de geringste Karreman vergeleken, hoe kan dat zyn? De Overheid moet vol oogen zyn, op dat ze de geringste onreinigheid in een gemeente niet dulde. De H. Johannes heeft in zyne hemelsche Openbaring vierderley Dieren gezien, staande voor den Troon Godts, die wonderlyk van gedaante, doch vol oogen waren. *Quatuor animalia plena oculis ante, & retro.* De vier Dieren waren van achter en van voren vol oogen. En niet alleen dit, maar hy zegt verder: *& in circuitu, & intus plena sunt oculis.* Uitwendig en inwendig waren zy vol oogen. Eylieve, waarom waren deze Dieren zo vol oogen? De H. Leeraars zeggen; daar door deze Dieren, als ook door die van *Ezechiel*, verbeeld zyn geworden, de hoge Overheden, zo geestelyke als waereldlyke, en alle die over anderen de zorge en het opzicht hebben, wyl zy om hunne Onderzaten wel voor te staan, de eigenschap dezer vier Dieren moeten hebben. Op zommige tyden moeten zy tonen het gezicht eens menschen, vriendelyk en Lieffelyk met hen handelende. Zomtyds moeten zy een Leeuwen gezicht vertoonen, en tegen de begane misdaden met hunne straffe brullen, en die verschrikken: Zomtyds vertonen het aanzien van een Os, en de moeite en arbeid gaarne met hen uitstaan; en zomtyds moeten zy eenen Adelaar gelyk zyn, en hunne onderzaten met een goed Exempel vóórvliegen, als de Adelaar zyne jongen, om hen bekwaam te maken tot het vliegen naar den Hemel. Hier nevens moeten zy hebben vleugelen des inwendigen

en uitwendigen gebedts, met welke zy dikwils om hoog naar Godt vliegen. Voorts moeten zy vol oogen zyn van vooren en van agteren, op datze zo wel de voorby zynde dingen zien, en daar na de toekomende Leeren schikken; uitwendig vol oogen op de Jeugd, dat die wel opgevoed worde, en op de ouden dat ze wel bezorgt worden; oogen op de kinderen, dat ze niet verleit worden; oogen op de Dienstboden, dat ze niet tegen de wetten en regelen te werk gaan: oogen op de gezonden, dat ze hunnen Dienst wel verrichten; oogen op de zieken, datze wel opgepast, en niet verwaarloost worden: oogen op de Lichamelyke en Huiszelyke zaken, dat alles t'zyner tyd volbracht worde: oogen op den Dienst Godts en de geestelyken, op dat daar aan niets ontbreke. Om kort te gaan, zy moeten buitenwaarts vol oogen zyn, dat ze daarmede op alles, wat hunne zorge aanbevolen is, nauwkeurig acht hebben. Maar waar toe moeten zy ook van binnen oogen hebben? op dat ze daar mede acht geven op hun zelven, op hunne eige fouten en gebreken om de zelve te verbeteren, ook merken op hun eigen wandel: om dien alzo te schikken, dat ze heden of morgen den zelven voor Godt kunnen verantwoorden. Daarom (zegt de H. *Gregorius*) werd gemeld, dat de Dieren, welken de Propheet zag, van buiten en van binnen Oogen gehad hebben. Want die geen, die al wat buiten hem en anderen is, wel aanmerkt en beschikt, maar het inwendige verzuimt,
die

die heeft oogen van buiten, en niet van binnen.

Als men nu eens onderzoeken wilde, hoe veele dat 'er zyn, die wel op anderen nauwkeurig acht geven, en hun-Zelven vergeten, ô! Welk een groot getal van dezulke zou men vinden? ô Hoe veel Overheden vind men wel in de Landen, die anderen de wetten ftreng belaften te houden, en wanneer zy eene overtreding befpeuren dezelve fcherp ftraffen; doch zelf om eigen voordeel de overtreding begaan? Hoe veel zyn 'er, die de Woeker en verboden gemeenfchap in anderen ftraffen, maar zich-zelf daar van bedienen? Hoe veel Huisvaders, die hunne Dienftboden de geringfte ontrouw fcherp verwyten; maar zelf de grootfte aan andere begaan? Die hunne huisgenoten aandachtig, vlytig, gemoedelyk, nuchteren en getrouw willen hebben; maar niet trachten het zelf te wezen. Hoe veel Ouders zyn 'er, die hunne Kinderen veel goeds voorzeggen, en door anderen laten voorzeggen, op dat ze deugdzaam opgevoed mogen worden; maar zelfs in werken en goede voorbeelden zulks niet toonen. Deze en diergelyke hebben van buiten zeer veele oogen, met welken zy op anderen nauwkeurig acht geven; maar van binnen hebbenze geen oogen, om op hun-zelven t zien.

Dierhalven moet eene Overheid of Landbeftierder, byaldien de zaak anders zuiver zal zyn, van buiten en van binnen oogen hebben, op dat alles vlytig doorzocht, alle onreinigheid te zamen op een' hoop geveegt, en alzo weggevoerd worde; uit dien hoofde dient men

zich ook noodzakelyk van binnen te bezien, op dat men niet anderen reinige en zelf vuil blyve.

Het vrouwtje in het Evangelium, 't welk haren penning verloren hadt, heeft niet zo los het huis uitgeveegt, maar zelf een Licht ontſtoken, en met den bezem alle hoeken van 't Huis nauwkeurig uitgeveegt, onder de banken, tafels en kaſten gezocht, hier en daar, gints en weder, rechts en links van voren en van achteren, en van alom met den bezem geveegt, en toegezien, ja dien ook eindelyk gevonden. Al wie rechtſchapen Biechten wil, moet zyn geweeten niet romp ſlomp doorzoeken, maar het zelve ſchoontjes uitvegen, want in die Kamertjes is altoos noch ſtof te vinden, in zulk een Tuin is altoos onkruid, in zulk een Boek zyn altyd fouten; dienvolgens dient 'er wel onder zocht te worden, hoe het geweten beſtaat, en te maken dat het altoos geſteld is, als de open muil des Leeuws, dien *Samſon* verſlagen had; want daar in was honigraad. Veeg dan wel uit uw geweeten, en ondervraag u zelf, gelyk eertyds *Johannes* by de Jordaanſtroom van de afgezondene Joden gevraagt wierd: *Tu quis es?* wie zyt gy? Zoek terdeeg; want ſchoon gy met *Petrus* niemand een Oor hebt af geſneden, zo hebt gy echter mogelyk dezen of geenen de Eer afgeſneden. Zoek ter deeg; want ſchoon gy met de vyf dwaze maagden uwen Oly niet geſtort hebt, zo hebt gy evenwel mogelyk daar van wat verſmeert dat niet nodig was. Zoek ter deeg; want ſchoon gy met de Zwaluwen van *Tobias* niemant bemorſt hebt, zo zult gy evenwel u-

wen

en naaften niet weinig bezoedelt hebben ockt ter deeg; want fchoon gy met Jonas et in den vifch hebt gezeten, zo hebt gy venwel dikwils met ftinkende Viffchen omgaan. Zoek ter deeg; want fchoon gy met *imfon* in den Philistynfchen Tempel de zuin en pylaren niet hebt omverre getrokken, hebt gy evenwel meenigmaal gelogen, dat Balken daar van moeften buigen. Zoek r deeg; want fchoon gy met de Duivelen et in de zwynen zyt gevaren, zo hebt gy evenwel dikwils opgehouden met zwynige onreine gedachten. Zoek ter deeg; want hoon gy niet als de Israëliten van vergiftige langen zyt gebeten, zo fteekt gy evenwel meeigmaal vol fenyn en vergift der gramfchap. oek ter deeg; want fchoon gy met de moeer van *Petrus* Huisvrouw de koorts niet hebt ehadt, zo hebt gy echter meenigmaal een ware ziekte van *Cupido* onder de Leden geadt. Ja zoek maar eens ter deeg in uw geveeten, gy zult 'er wel een kaftje of Laadje vinden, daar noch een fchelm in fteekt. s uw geweten een Koopmans winkel, hoe 't aat, gy zult 'er flechte ware in vinden. Is w geweeten eene ftad, heel goed, gy zult er hier of daar toch een varkensfchot in vinden. Is uw geweeten een fchatkamer, ik ben verzekerd, gy zult 'er kwade Munt in Vinden.

Schrikt niet, ô Heilands Ryksgenoten!
Schoon gy, als steenen in de STRAAT,
Des Vyands treden, Schoppen, Stoten
Moet lyden in verachten Staat;
Want in den Hemel zal nadezen,
Het hier verachtte, dierbaar wezen.

OM de Nuttigheid van dit Hanwerk kortelyk te zeggen, zo gaat men immers veel liever en bekwamer op bestraatte wegen, dan op zandige en slykerige; inzonderheid als het regenachtig weer is, word de grond gladt en glibberig, zo dat men niet wel kan voortgaan, en wel voornamentlyk daar de weegen veel begaan worden: daar integendeel op bestraatte wegen of besteende straten de regen schielyk opdroogt of weg loopt, en zy alzo zuiverder kunnen gehouden worden, en dus makkelyker voor den Wandelaar zyn, inzonderheid voor een' Blinden: want als die op geen bestraatte en gelyke wegen gaat, moet hy gedurig de voeten hoger oplichten, of anderszints meenigen stoot uitstaan.

Een arm Blindman, welke stokblind geboren was, liet zich van zyn kleine Neefje aan een stok leiden, om hier en daar de Aalmoessen op te halen. Als hy nu eens voor eene gaarkeuken kwam, gaf de Vrouw van 't Huis den kleinen jonge een stuk gebraden vleesch, met de gedachten, dat hy het den Blindeman zoude overhandigen. Maar de kleine boef verzweeg het, en wilde het alleen opeeten. De Blinde zeide

zeide al gedurig, ik ruik gebraden vleesch; ô *Cousyn*, zeide de Jonge, dat komt, dat wy hier door een straat gaan, daar in niet anders dan Gaarkeukens zyn. De Blinde merkte eindelyk, aan het schermen der kaken, dat de kleine boef een stuk gebraad moest gekregen hebben, weshalven hy hem de hand vast greep, en het stuk vleesch bygeluk beet kreeg, waar op hy den Jonge noch een brave slag met de stok gaf, 't welk deze als een *Dessert* na de maaltyd moest voorlief nemen, De kleine guit was hier op bedacht, om zich te wreken. Wanneer zy nu eindelyk voor een groot Hardsteene huis kwamen, zeide de Jongen, *Cousyn* hier is een kuil, waar op de arme Blindeman wat wydt daar over wilde stappen, en zodanig met zyn hoofd tegen de Muur van 't huis aan stiet, dat hy wederom stuitte. Toen zich de Blindeman daar over beklaagde, en den Jongen braaf uitscholdt, zeide de knaap, *Cousyn* hebt gy het gebraad kunnen ruiken, zo had gy ook de muur moeten ruiken.

De wraak is by de menschen reets zo diep ingeworteld, dat ze zelf in de kleine Kinderen het hoogste toppunt bereikt. En alhoewel veele menschen een gering, bedroeft en klein geheugen hebben, kunnende niets onthouden, dat hen nodig is, zo zullen ze echter een ontfangen smaat niet licht vergeten, maar altoos op de wraak bedacht zyn, al waart noch zo lang geleden; 't welk nochtans tegen alle regelen der Christenheid is. Wanneer Christus de Heere in de Jordaan gedoopt wierd, is de H. Geest in de gedaante van eene Duive verscheenen. Gelyk nu de Duiven, volgens het gevoe-

gevoelen der Natuurkundigen, geen gal i
zich hebben, alzo wilde de H. Geeſt hie
door te kennen geven, dat alle en een iegelyl
die in den naam der Heilige Drievuldighei
gedoopt zyn, zonder gal, zonder toorn, e
zonder wraak behoorden te zyn. In dit geva
is David boven maten pryswaardig geweeſt
want toen men hem aanraadde, dat hy zich
zoude wreken op de boosheid van *Simeï*, di
hem zo veel ſmaad toevoegde, gaf hy me
een ontruſt gelaat ten antwoord: *Cur efficimin mihi hodiè in Satanam?* waarom wordt gy my
heden tot een Satan? 2. *Sam.* 19. *vs.* 22
Want inderdaad alle wraakgierigheid komt van
den bozen, welke insgelyks den Koning *Sau*
bezat, weshalven hy gedurig vol gramſchap
en toorne was, en woedde en raasde.

Welaan gy Stratemakers, verbryzelt uw ſteene hart, zyt zagtmoedig tegen uwen naasſten, en laat alle wraakgierigheid varen.

Het hart van het Lam Jeſus
Heeft geen Wolfs eigenſchappen.

Na dat *Judas Iskarioth*, door de hulp der Joden, 550 Soldaten te voet, en 56 te Paard van de Garde van *Pontius Pilatus*, welke uit 1425 man beſtond, gekregen had, begaf hy zich benevens andere Joden, zo voornamen als geringen, naar den Hof, alwaar de Heiland in den gebede werkzaam was: doch dat 'er in die nacht-tocht ook Hogepriesters en vorſten der *Sinagoge* by waren, geſchiedde om dat zy den ſnoden *Iskarioth* niet vertrouwden, vrezende, dat

dat hy na het ontfangen van het Geld het hazepad kiezen, en de zaak mocht laten steken. (want een schelm is niet veel te vertrouwen) *Judas* was de Leidsman dezer Krygsknechten, welken hy alvorens had bericht, dat ze de hand zouden slaan aan dien hy kussen zoude. De oorzaak hier van was, op datze niet mistasten zouden, wyl *Jacobus*, in de uiterlyke gedaante, den Heere Christus zeer wel geleek. Zo ras nu dees Verrader in den Hof kwam, is de dierbare Heiland hem met grote schreden te gemoet gegaan, en heeft hem, onaangezien hy deszelfs verraderlyk gemoed vóórlang gekent had, met deze Vriendelyke woorden aangesproken: *Amici, ad quid venisti?* Vrind, waartoe zyt gy gekomen?

En gy, ô Mensch! schoon u niemand naar 't Leven staat, en u slechts door een onbedachtzaam woord raakt, of u een gering scheldwoord toe werpt, of u by een *Instrument* vergelykt, waarmede de Boeren het Kooren dorsschen, of u een beeld noemt, met het welke een Boere Almanach de Vasten aantoond; dan zyt gy ter stond op uw paard, dan is het voort alle Duivels halen my, zo ik hem dat niet vergelde, enz. Zyt gy op deze wyze een Christen? Christus noemt zynen verrader noch een Vriend, en gy uw Evennaasten een' Hond, een 'Beest, ja een' Duivel! Zyt gy een Christen?

Zo ras als de Soldaten met het Joodsche gespuis Christus den Heere, als woedende honden, aangrepen, denzelven met koorden vast bonden, ook een yzere keeten om den hals wierpen, wilde *Petrus* zyn gegeven woord nakomen, weshalven hy terstond van leer trok, en

en *Malchus*, welke het Joodſche geſpuis m
een Lantaarne bezig was te lichten, een O
afkapte, 't welke de Zagtmoedige Jez
terſtond van de aarde opraapte, en het z
danig weder genas, dat men geen Lidteeke
daar van zien konde; offchoon de Heer
wel vóórzag, dat die zelfde *Malchus* hem i
't byzyn van den Hogepriefter *Annas*, ee
Kinnebakſlag zoude geven, zo heeft hy hen
echter het kwade met goed betaald.

En gy Aardworm! ſchoon u niemand in '
gezicht ſlaat, maar alleen den mond wat t
verre opent, gelyk de Viſch van *Tobias* b
den Vloed *Tygris*, of u een weinig van d
Eere affnyd, gelyk *David* van *Sauls* Mantel
of u maar het halve gewin en *intreſt* weg-
neemt, gelyk *Ammon* de Baarden der gezanten
van David; ja ſchoon u iemand weiniger ſteekt
dan een Egyptiſche mugge den Koning *Pharao*, zo is het terſtond verbruid, het bloed
raakt aan koken, en gaat als de baren van
de zee toen de Heiland in het ſchip ſliep.
Dan is 't voort, dat zal ik hem in de oogen doen druipen! Godt zal geen deel aan
my hebben, als ik hem dat en dat niet doen
zal! Ik zal my wreeken, al zoude ik in
Beulshanden geraken! enz. Zyt gy op deze
wyze een Chriſten? Chriſtus, waarlyk Godt
en Menſch, wreekt zich niet eens op den
geenen, van dien hy zo hard geſlagen wierd.
Gy dan een Chriſten?

In het Paleis van den Hogepriefter *Cajaphas*,
heeft de Heere en Heiland oneindig veele
kwelling en martelingen moeten uitſtaan, en
wel zodanig, dat de *H. Hieronymus* zelfs bekend

kend, dat het met geen menschen tongen is uit te spreken. Dus hadden de Hogepriester en andere Vorsten der *Synagoge*, als mede de Schriftgeleerden, het te zamen gerotte volk en het Soldaten gespuis met geld omgekocht, op dat ze den gantschen nacht maar naar hun welgevallen met hem zouden leven gelyk ze ook deden. Want onderanderen bonden zy hem de oogen toe met een oude flet of doek, dien zy van *Cajaphas* Dienstmaagd gekregen hadden, en gaven hem, volgens het gevoelen van *Tiepolus Tom. 6. Cap* 13. in de vierhondert slagen, zo op den rug, hals en hoofd, als in 't gezicht, en vraagden alstoen op een smadelyke wyze: wie heeft u geslagen? Waar op echter de zagtmoedige Jesus geen woord sprak, zich houdende, als wist hy 't niet, of 'er niet meer om dacht. En gy Mensch? Zyt gy een Christen? Men behoeft met u niet eens om te gaan, als *Gideon* met het kooren; men behoeft u niet eens te handelen, als *Balaam* zyne Ezelinne; men behoeft u niet eens te doen, als de Zwaluwen den ouden *Tobias* deden; maar men behoeft u slechts eens aan te zien, en maar een gering smaadwoord over uwe *Reputatie* heen te stryken, dan is 't voort: dat zal ik hem betalen; eêr ik dat zo laat doorgaan haal my die en die, enz. Gy op zulk eene wyze een Christen? Christus Jesus, de Schepper en Verlosser der Waereld, vergeet terstond de hem aangedane smaadt; en gy wilt niets vergeten en vergeven. Zyt gy een Christen?

Na zyne Glorieryke Opstanding heeft zich de Heere in de gedaante van een Vreemde-

gevoegt by de twee reisgenoten die op weg waren naar *Emmaus*, en dezelven gevraagt: wat zy nieuws hadden, en waar zy van ſpraken? Waar over zy zich billyk verwonderden, zeggende: weet gy dan niet, en komt gy van *Jeruſalem*, hoe gruzaam de Joden aldaar met onzen Meeſter gehandelt hebben? Hoe zy dat onſchuldig Lam op de Vleeſchbank gebracht, en het zelve aan het ſmadelyk hout des Kruices genagelt hebben? Zyt gy alleen een Vreemdeling in Jeruſalem, en weet gy niet, wat zy hem in en buiten de ſtad voor pyn en Marteling aangedaan hebben? Waar op de Heere antwoordde: *Quæ*? *Luc.* 24. Wat hebben zy hem gedaan? *Quæ*? Wat? als hadde hy reets vergeten, al 't geene zyne Vyanden hem aangedaan hadden. En zyt gy een Chriſten? De allergeringſte ſmaad, die u door dezen of geenen word aangedaan, maakt u terſtond zodanig vergramt en toornig, dat gy te kennen geeft, dat het onmooglyk zy, zulks te vergeten. Als ik maar van hem hoor ſpreken, zegt gy, meen ik van ſpyt te barſten; Godt vergeef het hem, ik ook; maar laat hy my ſlechts nooit weeder voor de oogen komen, of ik zal hem dit en dat leeren. Zyt gy noch een Chriſten?

De gebenedyde Heiland heeft, aan het Kruis hangende, voor zyne Vyanden gebeden, *Vader vergeeft het hen*, enz. en zyne Moeder bevolen aan *Johannes*. Ziet, hy beval de geenen, die hem gekruicigt hadden, in de handen zyns Vaders; en gy in tegendeel wenſcht, dat alle uwe Vyanden voor den Dui-

vel mogen varen. Zyt gy dan een Chriſten? gy mocht wat anders wezen.

De Stratemaker zorge, dat hy niet op ſteenen lope die hem doen ſtruikelen, en paſſe wel op de ſtraat van zyn geweeten, ingevalle daar een ſteen uitraakt, legge hy terſtond een nieuwen ſteen met aandachtige zinnen daar in, en make dien wel vaſt, zo zal hy ook altoos zyn geweten zo gelyk houden als een welbeſteende ſtraat.

Myn ſchat en myner Vreugde-merk,
Is Godt, zal myne ziele ſpreken,
Des Rykdoms bonte POPPEWERK,
Kan zelf één ongeluk verbreken.
Weg, weg dan met alle ydelheid,
Die zinnen en verſtand verleidt.

Het

Het Poppegoed is voor de Kinderen, die hun grootste vermaak in het spelen hebben, en daar door meer dan een gierigaart door Goudt of Zilver verheugd worden. Door speel- en Poppegoed kan men uit de tedre jeugd trekken wat men wil; want om zulks te verkrygen, doen zy dat geene, waar toe zy alvorens door goede woorden of dreigementen niet te brengen waren. Ja door diergelyk speelgoed kan men derzelver gemoed en Liefde gewinnen, zo dat ze zich naar ons welgevallen laten bestieren en regeren. Men kan ook uit de onderscheiden soorten van Poppegoed, volgens het geen dat zy daar uit kiezen, zeer behendig der Kinderen aart en Inborst gewaar worden, en zien waar toe zy genegen zyn, of zy verwyfde, en kinderachtige, of ernstige dingen, naar hunnen staat, daar uit keuren, hoedanig zy daar mede te werk gaan, en dezelve denken te gebruiken; dus ook wanneer zy dwalen, en anders onderrecht worden, of zy de begaande misslag op een andertyd verbeteren, en dienvolgens de eerste Proef van hunne opmerkzaamheid en goed verstand betonen en laten blyken.

Zelf de Princen van grote Protentaten worden al speelend ter Regeering opgeleid, en in hunne noch tedre jaren in de krygskunde door eenige voorgestelde Poppetjes en afbeeldingen allengskens onderricht en kundig gemaakt. Gelyk dan eens voor zeker Prins, door een Kunstenaar van *Neurenberg*, twee kleine *Armeen*, al te maal van kleine Zilvere Mannetjes, ver-

vaardigt en gemaakt zyn, welke de Krygs-Exercitien, in dien tyd gebruikelyk, heel aardig konden maken, zich flinks en rechts herftellen, hunne gelederen verdubbelen, het geweer nederleggen, ja zelf vuur geven, achteruitwyken, en de Piekeniers de Ruiters uit de Zadels lichten, enz. gelyk ik zelfs, nevens veele hondert andere Menfchen te dier tyd met myn oogen gezien hebbe. Weshalven dan het Poppewerk, indien het niet al te voddig is, geenzints geheellyk te verwerpen is, maar dat het, ter bekwamer tyd gebruikt, zyn gewenfchte voordeel doet.

Een foort van Poppegoed diendt alleen voor 't gezicht, en een ander foort vereifcht eene werkzaamheid. Veele Poppen zyn zodanig gemaakt, dat ze door iets te verdrayen hunne gewenfchte beweging doen; veele anderen zyn wederom zo gefteld, dat ze de jonge Meisjes een goed denkbeeld van al het Huisraad geven, als pannetjes, fchoteltjes, bordjes, kommetjes, enz. ten deele ftellen ze den jonge knaapjes veelerhande beroemde *Exercitien* voor, waar door zy reets eene voorfmaak van dat geene, waar in zy eerlang zullen opgebracht worden, in hunne jeugd genieten. Gelyk dan ook diergelyke dingen en zulk een fpeelgoed veel beter is, dan veel andere en ergerlyke dingen, die zomtyds gebruikt worden om mede te fpeelen.

De ftoffe, waar van dit fpeelgoed of de Poppetjes gemaakt worden, is Goud, Zilver, Steen, Hout, Papier, Wafch, en ander goed. En daar is byna geen handwerk in het groot, of het word ook van de Poppemakers in 't

klein

klein vervaardigt en tot ſpeelgoed gebruikt, gelyk men kan zien in de Poppewinkels, waar in alles met de grootſte pracht ſtaat, om de Kinderen aan te moedigen, dat ze zulk ſpeelgoed begeren.

Voor al moet een Poppemaker zorg dragen, dat hy, ſchoon hy altoos met Kinderwerk bezig is, echter niet Kinderachtig wandele, maar een Mannelyk Leven leide: want daar is niets ongerymder, dan dat men een 50 of 60 jarig Kind onder de Poppemakers vind, welke zich in handel en wandel zodanig gedraagd, dat men hem billyk voor een Kind moet houden.

Dat alles in de Waereld nietig en vluchtig is, kan men ook zien aan het Poppegoed, wyl het zelve zomtyds met grote moeite gemaakt, maar ook ſchielyk weder van de Kinderen gebroken word. Even zo gaat het ook met veele menſchen in de Waereld, welke zich gelukkig hebben kunnen ſchatten, maar van wien het geluk zo ſchielyk verdwenen is, als het Poppegoed van de Kinderen gebroken word.

Heeft ooit het verleidende geluk zyne Valsheid getoond, zo heeft de Boheemſche Koning *Ladislaus* zulks ondervonden. Want hy, een Heer van 18. jaren, was beſtemt, om met *Magdalena*, eene Dochter van *Carel* den VII. Koning van *Vrankryk*, te Trouwen, ten welken einde ook de Bruiloftsdag te *Praag* beraamd wierd. Daar op wierd de Biſſchop *Udalricus* benoemt, om de Koninglyke Bruid van *Parys* naar *Praag* te geleiden. By dit Gezantſchap voegden zich 200. jonge Edellieden uit

Bohemen, 200. uit *Oostenryk*, en 200. uit *Hongarye*, alle van een schone gedaante, en elk om stryd in kostbaarheid uitmuntende, ook verzeld van een grote menigte Bedienden en Livereyen, invoegen dat elk van hen een Koning scheen te verbeelden. Behalven deze 600. *Cavalliers* wierden noch 400. Adelyke *Dames* by dit gezantschap gevoegt, om *Magdalena* de Koninglyke Bruid te bedienen. Wat de pracht en opschik dezer *Dames* betreft, daar van wil ik niet eens spreken; want een iegelyk kan zich licht verbeelden, dat het gescheenen heeft, als hebben de Bergwerken en Wateren hun edelste hier toe moeten opbrengen. Behalven dit gezantschap wierd 'er ook een naar het Keizerlyk Hof, een naar *Polen*, een naar *Beijeren*, een naar *Saxen*, en een naar *Brandenburg* gezonden, om alle deze Vorsten op de Koninglyke Bruiloft van *Ladislaus* te verzoeken. Maar ô Vals en onbestendig geluk! Hoe waar is 't geen *Petrus Damianus* van u gezegt heeft: Het geluk vleid, maakt alles zoet en aangenaam, maar ook in een oogenblik alles weder zo bitter als roet. Zulks heeft ook Koning *Ladislaus* ervaren: alles was in aantocht en op weg naar *Praag*, om de Koninglyke Bruiloft en andere plechtigheden by te wonen. In aantocht is zyne Keizerlyke Majesteit, in aantoch de Koning van *Polen*, in aantocht de Vorsten van *Saxen*, *Beyeren* en *Brandenburg*, in aantocht de Koninglyke Bruid uit *Vrankryk*, en wel noch maar vier dagreizens van *Praag*. Doch nu verandert het Tooneel, alle vreugd verandert in Leed, de Zonne aan 't firmament begon zo 't scheen te treu-

ren.

ren. *Ladislaus* des voordemiddags noch fris en gezond, begint des nademiddags eenige Maagpyn te voelen, om zyne smerten te ontveinzen gaat hy ter tafel, en om dezelve te verdryven blyft hy een halve nacht by zyne *Cavalliers*, begevende zich vervolgens ter rust, in hope, dat zyn ongemak weder verdwynen zoude, zo als het gekomen was. Maar och arme! het is niet alleen gebleven, maar heeft ook zodanig toegenomen, dat *Ladislaus*, een Koninglyke Bruidegom binnen 36 uuren gezond, ziek en dood was. ô Valsch en bedrieghelyk geluk! Hoe veel Landen en Koningryken hebt gy by dit gewaande vreugdefeest misleid, en alle vreugde in treurigheid verandert. Daar op wierden naar alle plaatzen en einden nieuwe *Couriers* gezonden, om de op weg zynde Koninglyke Bruiloftsgasten af te zeggen, en hen het sterfgeval bekend te maken. *Magdalena*, de Koninglyke Princesse van *Vrankryk* was als Bruid uit gegaan, en kwam als weduwe weder t'huis, de 600. Edellieden en 400. Dames alle in Zilver en Goud gekleed, moesten het Rouwgewaad aantrekken. ô Onbestendig geluk! gy zyt immers noch wankelbaarder dan de winden en de baren, ja zelf de Maartsche sneeuw is bestendiger dan gy.

Wat kan toch beter by het geluk vergeleken worden, dan de Wonderboom van *Jonas* hy groeidde schielyk, en verdorde noch schielyker. *Fortuna hujus mundi nihil habet stabile, nihil firmum*; of *het geluk dezer waereld heeft niets standvastigs noch bestendigs*, zyn de gouden woorden van den H. *Chrysostomus*, *hom.* 22.

in Genes. Gelyk zeker Poëet ook aantoond in de volgende vaerzen:

Pasſibus ambiguis fortuna volubilis errat,
Et manet in nullo certa tenaxque loco,
Sed mode læta manet, vultus modò ſumit acerbos,
Et tantum conſtans in levitate ſuâ.

Dat is:

't Geluk is wankelbaar van aart,
Dewyl 't nu komt, dan heenevaart,
Nu geeft het iets, dan neemt het weêr,
Nu heft het op, dan werpt het neêr,
Nu vreede en vreugd, dan Kryg en pyn,
Nu vrolykheid, dan treurig zyn,
Nu ryk en zat, dan angſt en nood,
Nu friſch, gezond, dan ziek en dood.

Dus is het geluk noch onbeſtendiger dan de Maan, van welke zeker Poëet zegt: *Creſcit, decreſcit in eodum ſiſtere neſcit.* Dat zo veel wil zeggen, als: de Maan is nu zo rond als een ſchyf, dan zo krom als een Sikkel, nu zo vet als een gemeſt zwyn, dan zo droog als een Bokking; in zomma, zy is een onbeſtendige *Matrone.*

Maar veel onbeſtendiger is alles, wat 'er in de Waereld is; want de Maan blyft ordentlyk in bekende onbeſtendigheid, maar de Menſch heeft niet beſtendigs aan zich.

Wie wil zich dan op zulke zaken vertrouwen?

NIE-

NIEMAND!

Dierhalven laat ons met zekeren vromen Ordens - Man zeggen: ik hebbe de Waereld al vóórlang uit myn harte verbannen; want zy geeft eindelyk niets dan ſmertelyk verdriet, en kan zich in de aanvechting zelfs niet trooſten. Ik hebbe verloochent alle Eere, en ſtreve alleenlyk naar de diepſte Nederigheid, zo lang ik leve. De Luſt des Vleeſches, en de heimelyke kunſten des bozen Vyands ben ik van herten tegenſtrydig; want zy vermoorden de Ziele, en brengen naderhand veel meer pyn aan, dan zy te voren vermaak hebben toegebracht. Ik verachte alle Rykdommen der gantſche Waereld, houdende geenen ſchat voor beſtendig, dan alleen dien, welken de Menſchen in den Hemel vergaren. Den ydelen Roem, en het nietige Lof der Menſchen houde ik voor zeer elendig, wyl meenig een, door tydelyken Lof gekitteld, dikwils met vollen ren naar de eeuwige ſmaad en ſchande loopt. Ik verachte allen trots en hoogmoedigheid, wyl zy een ſtrik zyn, die veel duizend arme Zielen vangt en naar de plaats voert, alwaar de hovaardige geeſt eeuwig brandt en braadt. Ik verdoeme de ſchandelyke gierigheid, en omhelze de Hemelſche Vrygevigheid, welke den nooddruftigen rykelyk mededeelt.

Ik verbanne eeuwig alle wraak, en vergeve alle de geenen uit grond mynes harten, welke my heimelyk of opentlyk, weetend

tend of onweetend, binnen of buiten 's Lands, in myne Eere of anderszints beledigt hebben. Ik verzoeke ook inzonderheid een jegelyk, die van my op deze of geene wyze beledigt is geworden, dat hy my zulks vergeve. Ik vervloeke alle Laſtering gezamentlyk, van welke de ſnode Waereld verblind naar de oneindige kwelling loopt, ik hate haar, ik vliede haar, en ik verdoeme haar.

Alle Waereldſche ydelheid is ſtrydig met mynen geeſt, en ik wenſchte reets begraven te zyn, en in den ſchoot myner Moeder de aarde te ruſten, in welke wy toch alle moeten verkeeren. Vaartwel gy myne gewezene Goederen, Vaartwel gy myne gewezene Vrinden, ik ben van u geſcheiden, en zal niet wederom komen. Ik bemin de eenzaamheid meer dan uw gezelſchap; want daar door ontwyke ik geen geringe gelegentheid tot zondigen.

Ik hebbe een onderling geſprek; want de Eenzaamheid leerd my op my-zelven merken, en maar te ſpreken van zulke zaken, die nooit vergaan kunnen. Gelukkig is de geene, die u, ô Ydele Waereld! kent, die u niet bemind, en noch gelukkiger die u ontvlucht. Gy maakt veele woorden; maar toond weinig in uwe werken, beloeft uwe Dienaars een' goeden Loon, en betaald hen eindelyk met het Zwaard. Neen, neen, ik zegge u goeden nacht, want ik hange reets dat goed aan, buiten 't welke geen groter kan gevonden worden.

De

De waereld is een poppegoed,
Zy ſtreeld den Kinderen 't gemoed;
Doch 't paſt den wyzen op te waken:
Weg, weg dan met alle ydele zaken,

DE ZAGEMAKER EN VYLEMAKER.

Vermeng uw reden met beleidt,
Met Deugd en met zagtmoedigheid,
En denk, dat al het zondig ſnappen,
Des Santans ZAAG *is en zyn Boor;*
Dringt hy daar mede u door het Oor,
Zo erft gy ook boze eigenſchappen.

Daar

DAar zyn 'er veele, die alle dagen gaarne lekker eeten en drinken willen, en dat het hen echter niet laſtig viel; diergelyke was de Ryke Braſſer.

Daar zyn 'er veele, die gaarne boven anderen zyn, van allen den voorrang hebben, en elk trotzeren, en braveren willen, en dat het hen echter niet moeylyk viel; diergelyke was de ſtoute Koning *Nebucadnezar*.

Daar zyn 'er veele, die gaarne nacht en dag met hunne Boelen willen omgaan, en dat het hen echter niet zwaar viel; diergelyke was *Sardanapalus*.

Daar zyn 'er veele, die gaarne met kroezen en ſoezen de Goude tyd verliezen willen, en dat het hen echter niet kwalyk opbrak; diergelyke was *Abſalon*.

Daar zyn 'er veele, die met ſpeelen en labbekakken gaarne eenige uuren na malkanderen doorbrengen willen, en dat het hen echter niet hard viel; diergelyken zyn 'er een heel Land vol.

Maar zeer weinig zyn 'er, die gaarne dikke planken Zagen, ofſchoon hen de Zagemaker goede Middelen daar toe bereidt.

De uitvinders van het Zagemaken en Boremaken zyn *Dædalus* en *Perdix*, waar van de eerſte, volgens 't gevoelen van *Plinius*, de Boor, en de laatſte, naar 't getuigenis van *Ovidius*, de Zaag uitgevonden heeft. Doch *Diodorus Siculus* wil, dat *Talaus* de uitvinder van de Zage zy geweeſt, en niet *Perdix*, als welke alleenlyk den Paſſer zoude uitgevonden hebben,

ben, gelyk hier na by den Passersmit zal gezegt worden. Doch hunner veelen zyn met deze meining niet te vreden; oordeelende dat deze *Instrumenten* en Werktuigen ten tyde van *Noach* al bekend moeten zyn geweest, vermits hy zonder dezen zyne Arke niet zoude hebben kunnen bouwen. Hoedanig nu *Dedalus* op de gedachten en uitvinding der Boor is gekomen, vinde ik nergens uitgedrukt: maar tot de zaag zou een Graad van een slang of van een visch aanleiding gegeven hebben, nademaal de uitvinder daar mede eens alspeelende op een hout gewreven, en dus gezien zoude hebben, dat de tanden daar in sneden; waaruit hy aanleiding nam, zodanig een getand werktuig van yzer te maken, en het hout daar mede naar believen door te snyden, of om beter te zeggen, door te Zagen. Zien wy de nuttigheid van dit Handwerk aan, zo moet men bekennen, dat weinig werklieden de Zage en het Boor kunnen ontberen, voornamentlyk zyn ze den Timmerlieden zeer dienstig, nademaal zy de Balken en Ribben nooit zo net en ter behoorlyker lengte en dikte zouden kunnen te zamen voegen, als zy de Zaag niet gebruikten. En waar zouden toch zo veele planken van daan komen? want met het splyten der stammen zou het bezwaarlyk gaan; ja wie weet niet, hoe ruw de planken van de Zaag komen, hoe glad en effen zy naderhand met de schaaf worden; 't welk echter niet geschieden konde, zo niet de Zagemaker de Yzergereedschappen hier toe vervaardigde. Waar zouden toch de sierlyke en schone peneelen en Lystwerken blyven, als de Zage- en Boremaker

ker den schrynwerker niet de benodigde werktuigen verschafte? Hoe krom zouden niet de Nagels ingeslagen worden, en hoe dikwils de planken niet barsten, als men niet door middel van het Boor dit ongeluk vóórkwam?

Het is alles daar op aangelegt, dat de eene Mensch den anderen helpe, dat de beminde *Charitas* of Liefdadigheid altoos den vóórrang behoude; want daar staat geschreven: *Major serviat minori*, de grote zal den minderen dienen, wat zal dan de Mindere doen?

ô Wat behaagd het den almachtigen wonder wel, dat men medelyden hebbe met de arme Menschen, en dezelven ondersteune. Een Ryke behoorde van rechtswegen te zyn als de Hemel. Godt de Heere heeft Hemel en Aarde geschapen, maar den Hemel veel meer verrykt dan de Aarde. In den Hemel heeft hy gesteld de Gouden Zonne, en Zilvere Maan, de schitterende sterren, enz. Maar de Aarde is heel slecht, arm en veracht, men treed ze met voeten, men werpt allerhande onreinigheid op dezelve, zy moet de grootste en zwaarste gebouwen op haar dragen al zouden haar de ribben kraken; hier nevens heeft ze niets, dan 't geen de Hemel haar mede deeld, hy voorziet ze rykelyk met heilzamen regen, met goede invloeijingen, met hemel-dauw, enz. en verlaat de arme Nooddruftige Aarde nooit, behalven als Godt zulks over haar besluit tot een zonderlinge straffe, gelyk ten tyde van *Elias* geschiedde. De Ryke is gelyk den Hemel, met Goud en Zilver voorzien, het schittert alles aan hem, Kisten en Kasten zyn vol; de arme daar en tegen is als de Aarde,

heeft niet anders, dan als hy gaat en ſtaat, en wagt gedurig op een genadige Invloed van den ryken Hemel. Ja een Hemel, en wel een milde Hemel moet een ryke zyn, en zynen Invloed en hulpe geen' armen Menſch weigeren. Want als hy het *Do* (geven) is, het *Do* blyft, en het *Do* gevonden werd, dan kunnen zy met zekerheid hopen, dat de Goddelyke Richter hen ten jongſten dage tot zich zal roepen, zeggende: *Venite*, kom herwaarts *Do*, ter plaatze daar de uitverkorenen zyn, *Do* ter rechte hand, alwaar de ſchapen ſtaan. Ja zelf de Pſalmiſt David heeft den Milden Aalmoes-Gever reets op de Waereld, recht tegen het gebruik der Catholyke Kerke, Zalig geſproken, zeggende *Beatus*, *qui intelligit Super egenum & pauperem.*

Doch dit is niet alleen te verſtaan van 't Aalmoes geven, maar ook dat wy in andere gevallen onzen naaſten moeten byſtaan, inzonderheid in tyden van ziekten en gebreken.

Niet eens, maar verſcheide malen hebbe ik Krankebedienaars horen klagen en zeggen: ik wilde den zieken wel gaarne dienen naar myn beſte vermogen, als wel wetende dat het een groot werk der barmhertigheid is, waar in de Belooner alles goeds een groot welbehagen heeft: maar de zieke is zo onruſtig, onvergenoegt, ondankbaar en verdrietig; hy erkend de Weldaden niet, hy is niet te vreden: Ja zelf al hadde ik hondert armen en handen, gelyk de grote Reus *Briacus*, waar mede ik hem dienen en helpen konde, zo zou het noch niet genoeg wezen, en hy evenwel niet anders dan klagen, ſchelden en onver-

verduldige woorden laten horen. Wie zoude by zodanig een zyn gedult kunnen behouden? Wel hoe! zo gy uwen naaſten waarlyk bemint, zo zult gy ook weten, wat de Liefde vermag en doet, ook wat de Apoſtel van de geſteltenifſe der oprechte Liefde zeid: *De Liefde*, zegt hy, *is geduldig, zy is goedig, enz.* 2. *Cor.* 13. welke woorden de H. *Chryſoſtomus* aldus verklaard: *de Liefde baard geduld*; of gelyk de H. *Thomas* zegt: *Liefde doet geduldig lyden. Ruffinus* verhaald, dat *Johannes* van klein *Thebe*, een Diſcipel van den Abt *Hammonis*, twaalf jaren lang eenen ouden zieken Munnik met groten vlyt hebbe opgepaſt, doch met ſlechten dank. Want ofſchoon de oude Munnik des jongelings vlyt en ieverigen Dienſt genoegzaam beſpeurde, zo heeft hy echter nooit eenig teken of woord van dankbaarheid, maar ſteets een grote Wederwil laten blyken. Dit niet tegenſtaande wierd de andere niet verdrietig of nalatig in zyn Ampt, maar diende hem vlytig in eeten en drinken en alles op zyn tyd te geven, zyn bed te ſchudden, en zyne *Cel* te reinigen, in 't kort alles wat de zieke van noden had of begeerde, deed hy met de grootſte Liefde des warelds, en met niet minder gedult. Als nu eindelyk de oude voelde, dat hy ſterven zoude, greep hy *Johannes* by de hand, en zeide tot hem: Gy word zalig, gy word zalig! en zich vervolgens tot de omſtanders gewendt hebbende, zeide hy, ik beveele u dees perſoon, welke niet een Menſch, maar veel meer een Engel in Menſchen ſchyn is: want hy heeft my in myne ziekte nu zo lange jaren gediendt en opgepaſt,

ook alles goeds getoond, en van my nooit een vriendelyk woord ontfangen, en echter altoos gewillig voor my, en geduldig met my geweeſt. Waar heeft hy nu dat geduld van daan gekregen? van de Liefde, dewyl hy wiſt zynen naaſten waarlyk lief te hebben, daarom was hy ook altyd geduldig. Insgelyks, wanneer de Liefde waarlyk in u is, zult gy ook met gedult de zieken oppasſen, en zyne gebreken door de vingeren kunnen zien. Want de Liefde is geduldig. Bovendien, de liefde is geduldig, zegt *St. Gregorius*, dewyl zy voor het boze het goede rykelyk uitdeeld, en niet verdrietig of ongeduldig word, offchoon zy kwaad voor goed ontfangt.

De een moet den anderen dienen.

Alter alterius onera portate:

De een helpt des anderens laſt dragen.

Een arm, oud en vreemd man was uitgegaan om aalmoesſen op te halen; doch wyl hy van mattigheid niet verder konde voortkomen, had hy zich op ſtraat by een muur nedergelegt, met zyn hooft op een verheven ſteen. *Theophiles* vond hem daar voorby komende in dien beklaaglyken toeſtand; en na dat hy hem aangeſproken, ondervraagt, en bericht van zynen toeſtand verkregen had, trooſte hy hem, en beloofde hem, op middelen te zullen bedacht zyn, om hem te hulp te komen zo ras als 't mogelyk was; gelyk hy

hy ook deedt. Vervolgens zeide *Theophiles*: Ach! myn Godt, hoe onnaſpeurlyk zyn uwe wegen, en hoe onbegrypelyk uwe oordeelen! Hoe wonderlyk deeld gy uwe gaven uit! De een leeft in groten overvloed, en heeft allerley gemak naar wille en wenſch; een ander legt op de ſtraat, hebbende den Hemel tot zyn Dekzel, en de harde ſtenen tot een Bedt, daar zy nochtans beide Menſchen zyn, en mogelyk de aanzienlykſte uw Vyand, en de andere uw vriend en geliefde Kind. Wat hebbe ik, myn Godt, u meer gegeven, dan deze arme *Lazarus*, en wat is 't dat my dien vóórrang geeft? niets, dan dat ik mogelyk meer zonde by my, en meer genade (het tydelyke betreffende) by u hebbe. Nu, myn Vader! ik zal my deze gelegentheid, met uwe hulpe, ten nutte maken. Uw Propheet zegt: Wel dien, die zich den nooddruftigen aanneemt, die verſtand en nadenken heeft over de Armen en Elendigen. Wat behoeft 'er, zou men denken, veel nadenken, daar men den beklaaglyken toeſtand voor ogen ziet? De Waereld loopt 'er verby, denkende. wie weet, wat voor een Landloper het is? wie weet of hy zich niet zelf in elende geſtort heeft? Maar ik weet, dat zomwylen hoge Perſonen een ſlecht gewaad hebben aangedaan, om de gemoederen der hunnen te ontdekken: ik weet ook, dat myn Jeſus zich wel onder de Bedelaars Mantel verbergt, om myn hart op de proef te ſtellen, en te ontdekken, of hy, of myn geld my liever zy? neen, neen, myn Verloſſer! gy moet my zo niet verby gaan. Vermom u,

zo veel gy wilt, ik kenne u toch, ik zal de Elende van dees verlaten Man ter harten nemen; en hem helpen zo veel ik kan. Ik danke u, dat gy my verwaardigt hebt, aan myne deur aan te kloppen, en hulpe van my te begeeren. Het zal my lief zyn, wanneer gy, myn waarde Jefus, ik en deze arme Man van een ftuk broods eeten, en van eenen dronk drinken mogen; voor zulk een Maal begeer ik geene Konings Tafel. Ach, myn Verlosfer! geef my niet alleen het doen, maar ook het willen, en laat u myn arme doen en willen in genade welbehagen. Thans komt gy voor myne deur, haaft kome ik voor de uwe; ach laat de deure der Genade en des Hemels nooit voor my gefloten zyn!

De Zage-en Boremaker neeme hier een voorbeeld van, en fluite nooit zyn hart voor het geroep der Armen. Wat helpt het, veel te hebben, en niemand daar mede te laven? Wat helpt het veel geld te kunnen tonen, als de armen en nooddruftigen geen genot daar van mogen hebben? Wat helpt het te hebben veel Ducaten, als men zyn evenmenfch wil in Armoe laten? Wat helpt het, al hebt gy veele duizend gulden, terwyl uw arme naaften fteekt over 't hoofd in de fchulden? Help hem, help hem! zo zal Chriftus zulks ten jongften dage voor de oogen der gantfche Waereld pryzen, en u ook niet van de hand afwyzen, en hy zal dan niet tot u zeggen *Ite* (gaat), maar wel *Venite* (koomt).

DE

Wie scherp naar vreemde feilen wroet,
Maar nimmer van zich-zelfs afdoet
Veroude Lasters en gebreeken.
Gelykt een scherpe VYL *niet vreemt,*
Die wel den roest van 't Yzer neemt,
Maar zelf vol roest en stof blyft steken.

De grote nuttigheid, en de onvermydelyke noodzakelykheid van dit Handwerk kan genoegzaam afgemeten worden, als men maar bedenkt, dat een Goudsmit, Zilversmit, Orlogiemaker, enz. kleine scherpe en zagte Vyltjes, en wederom een Smit en andere Handwerkslieden, die in Yzer, Koper, of Loot werken, grote Vylen, en eindelyk zommige houtwerkers grove Raspen moeten gebruiken. Alle deze en noch honderden van Handwerken meer bedienen zich van de Vylen, gebruikende vierkante, platte, driekante, halfronde, heelronde, grote, kleine, korte, lange, scherpe en zagte Vylen. Om kort te gaan, de Vylen zyn zo verscheiden in soorten, dat ze niet wel alle op te noemen zyn.

Doch de Almachtige Godt gebruikt noch een byzonder soort van Vylen, met welken hy den roest der zonden van ons afvylt, ofschoon zich hunner veelen daar over beklagen, zeggende: dat het Godt erbarme! wat hebbe ik toch gedaan, dat ik myn leven zo armzalig toebrengen, en steets nacht en dag aan den Hongerschonk moet knagen, terwyl andere ondertusschen naar hunnen vryen wille han-

handelen, in weelde en wellust leven? Want daar is immers noit in hunne Keuken gebrek, noch in hunnen Kelder de Waterzucht, noch aan hunne Tafel *Quatertemper*? Immers doen ze den gantschen dag niet anders dan op alle vermaken denken, lekker eeten en drinken, speelen en dansen, levende dus als in gedurige Maaltyden, *Comediën* en diergelyken; daar ik armen hals nevens de mynen in de grootste armoede, honger, kommer en gebrek leven, en gedurig noch geld opbrengen moet, ook met zware diensten en lasten gedrukt worde! ach, Godt! hoe ongelyk en eenzydig handelt gy met de arme Menschen! ô gy onverduldig Mensch! zwyg, zwyg, en legt den vinger op uwen Mond, en hoor eens wat u de volgende *Fabel* kan leeren:

Daar woonden eens twee Dieren, gelyk wel meer gebeurt, te samen by een Heerschop, namentlyk een Ezel en een Zwyn. Het Zwyn wierd dikwils op éénen dag van de Huisbedienden wel gespyst, doch de Ezel niet alleen in de kost zeer kwalyk onderhouden, maar nevens zynen dagelykschen zwaren arbeid dikwils geslagen en mishandelt; dierhalven begon het te morren en te knorren, en zich over zyn' Meester te beklagen, ter oorzaak dat het morssige Zwyn, dat dag en nacht in wellust leefde, niet anders deedt dan slapen, lui leggen, of eeten en drinken, en nooit den minsten dienst ten voordeele zyns Meesters verrichtte, en evenwel op krachtige spyze onthaald, en alle naar wensch gegeven wierd; daar ik in te

gen

gendeel, zeide de Ezel, van 'smorgens vroeg tot 's avonds en zelf laat in de nacht met lasten beladen worde, en zonder eenige kost of rust den arbeid myns Meesters verrichten moet, en dit niet tegenstaande toond men my niet de minste liefde of genegentheid, maar (dat noch wel 't slimste is) na dat men my des daags op slagen onthaald heeft, geeft men my des nachts in plaats van goed voeder slechts een handvol hooy of stroo, en zulks noch met zo kleine maat, als ware het kostelyk confyt. Deze ongelykheid des levens verdroot den armen Ezel zodanig, dat hy zich niet onthouden konde te murmureren, 't welk oorzaak was, dat hy dees zynen rampzaligen toestand byna dagelyks aan den oppersten *Jupiter* klaagde, en zeide: hoe hebt gy, ô grote *Jupiter*! in de uitdeeling uwer gaven tegen my zo spaarzaam geweest, en u tegen myn makker het Zwyn zo milddadig getoond? Ziet, ik moet den gantschen dag zware lasten dragen, dat my de ribben kraken, echter geeft men my geen handvol goed voeder, maar het Zwyn, dat den gantschen dag lui en ledig legt, geeft men zulks in overvloed; ja zelf als het van luiheid legt te slapen, word het opgewekt, en genoegzaam tot het eten gedwongen, en met kostelyke spyzen opgehoopt. Dus klaagde de Ezel, ten aanzien van het goede leven des Zwyns en desselfs tegenwoordigen toestand, en ten opzichte van zyn ongeluk en rampzaligheid; maar bedacht niet wat 'er in 't toekomende gebeuren konde.

In de maand *December*, toen het Zwyn genoeg gemest was, gaf de Meester bevel, dat

men, naar gewoonte, het Zwyn ſlagten, het ſpek inzouten, en voor de winterproviſie van zyn Huisgezin bewaren zoude; 't welk ook des anderen daags in 't aanzien des Ezels geſchiedde. Dit Spectakel zag de Lang-oor aan, en kon zich des niet genoeg verwonderen. Neen, neen, dacht hy toen, als de wellust, die het Zwyn genoten heeft, eindelyk in zulk een *Lami* uitgaat, wil ik liever arm en elendig leven, dan op zulk eene wyze in wellust zweven; daar op erkende hy zynen miſſlag, en dankte den opperſten *Jupiter*, dat hy hem tot een Ezel, en niet tot een Zwyn geſchapen hadt. Ik danke u, hoogſte beheerſcher, zeide hy, dat gy my tot den arbeid, en niet tot het lediggaan geſchikt hebt, nademaal het lui en ledig leven van het Zwyn zulk een ſlechten uitgang heeft gehadt. Ik wil duizendmaal liever een arme en verachte Ezel, dan een welgemeſt Zwyn wezen, al zou men my noch eens zo ſlecht behandelen, als tot hier toe geſchied is.

Wilde Godt, dat alle Menſchen deze *Fabel* wel ter harten namen, inzonderheid die geenen, welke dikwils zonder eenig verſtand, en zonder oorzaak tegen Godt en deſſelfs rechtmatige ſchikking murmureren, en zich beklagen, als geſchiedde hen te veel, en als ware hunnen laſt te zwaar. ô Murmurerende Menſchen, misgunt de Waereldlingen hun geluk en vreugd en hunne wellust niet, gy dwaalt zeer verre, zo gy alleen het tegenwoordige, en niet tegelyk, ja vóór af het toekomende betracht. Wel is waar, dat veele Menſchen een vry en vreugdig

lee-

eeven naar hun believen leiden: maar zie, en bedenk wel, hoe veel gevaren zulks onderworpen is, zo zult gy bevinden, dat veel *Epicurische* Menschen, gelykerwys zy met den Ryken Brasser steets Zwynachtig geleeft hebben, alzo ook Zwynachtig gestorven, en van den dood dikwils in hun beste jeugd zyn weggerukt geworden. Wanneer gy zulks dienvolgens wel ter harten neemt, zo zult gy voorzeker, is 'er anders noch een vonkje verstand in u, met den bovengemelden Ezel, Godt danken en duizendvoudig loven, dat hy u door uwen slechten en nedrigen stand en nooddrufc van diergelyke gevaren genadig bewaard, en u inmiddels gelegentheid gegeven heeft, in uwe armoê u in het gedult te oeffenen, op dat gy hier naamaals met den armen Lazarus in Abrahams schoot met eeuwigen Hemelschen overvloed moogt verzadigt worden; daar ondertusschen de buitensporige Waereldlingen, welke met den Ryken Brasser steets maaltyden houden, met eeuwigen dorst in de Helle zullen gepynigt worden. Wilt gy dienvolgens niet hier en namaals van Godt gestraft worden, zo murmureerd niet tegen Godt en deszelfs wonderbaarlyke schikking; want wie is 't ooit gelukt, die tegen Godt gemurmureert heeft, zegt de vrome *Job*. *Grave Peccatum, est murmuratio; regnum cœlorum nullus, qui murmurat, accipit: de modo benè vivendi*, zyn de woorden van den H. Oudvader *Bernardus*, dat is: het murmureren is een groote zonde, geen murmureerder kan in het Ryke Godts ingaan.

De droefheid is een Hemels-goed;
Vrees niet, als Godt u op wil laden
Een PAK *of laſt, houd goeden moed,*
En acht het Panden der Genaden,
Vermits hy weêr te zyner tyd,
Met Ruſt zal kronen uwen vlyt.

Wan-

WAnneer ik deze Menſchen aanmerk, ſchynt het my toe, als of zy mede van de voornaamſten zyn, die veel van het morgen ontbyt houden; want wyl het dikwils gebeurt, dat ze 'er des morgens al vroeg op uit moeten, zo zynze ook gaarne in de voorbaat om de maag te voorzien, en de meeſten houden ook meer van een goed ſtuk oſſevleeſch en kalfsvleeſch, dan van een ſnipje met zyn drekje. Doch men zal 'er ook zelden des morgens vroeg een ontdekken, die niet alrede den Heer *Brandemoris*, of den Heer *Jeneveris* goeden morgen gezegt heeft, op dat hy zyn werk over dag des te makkelyker verrichten moge.

De Koopmanſchap is een der nodigſte dingen in de Waereld. Door den Koophandel word dat geene in een Land gebracht, 't welk het nodig heeft, en waar mede de Goddelyke Wysheid een ander land rykelyk voorzien heeft, op dat dus het eene Land het gebrek van het andere vergoede. Door de Koopmanſchap word de beſte *Correspondentie* tuſſchen de *Natiën* onderhouden, en men word door dezelve gewaar, wat 'er in andere landen en Provincien gebeurt, door haar word het Reizen bevordert; de *Religie* voortgeplant; de kunſten en wetenſchappen tot groteren wasdom gebracht; veele goede uitvindingen aan andere plaatzen medegedeelt, ſteden gebouwt, woeſte Landen met volkplantingen bezet, de nodige verbinteniſſen geſloten, en duizend andere dingen tot welzyn van 't Menſchdom

be-

bewerkt. Door de Koopmanſchap worden de Schatkameren van grote Heren gevult; de zware krygskoſten groten deels gedragen; goedkooptyden aangebracht; de dierte vermindert; de Magazynen met behoorlyken voorraat voorzien; ontallyke menſchen geſpyſt; her lediggaan belet; de deugden voortgeplant, de zoete vrucht des vredes vermeerdert, en menigen zegen, als door een hoorn des overvloeds, van de hand des Heeren op het menſchelyk geſlacht uitgeſtort.

Nu is 'er zelden eene Neering, waar by men niet zekere bedienden nodig heeft, die het werk verrichten, 't een en 't ander beſtellen, of van den eenen naar den anderen dragen of kruijen moeten, het welk in Holland en elders de manier is; doch in Duitſchland leggen die Menſchen de pakken, te zwaar om te dragen zynde, op een ſoort van een wagen, en worden daarom ook aldaar *Op- en Afladers* genoemt.

In de koopſteden en zeeſteden vind men veel van diergelyke en zogenaamde kruijers en pakkedragers, welke niet alleen ten dienſt der Kooplieden zyn, om de Waaren en Goederen naar de Markt, naar de Waag, naar de Pakhuizen, of naar de vertrekkende Scheepen te brengen, als mede dezelve uit de aankomende Scheepen te halen, en naar des Eigenaars huis te brengen; maar ook ten dienſte der Reizigers, om hunne pakkagie van Koffers, Kiſten, Valiezen, enz. naar de Herberg te dragen of te kruijen, voor een billyke beloning.

In *Holland* zyn ze gemeenlyk byderhand, zittende op de hoeken der ſtraten in Pothui-

zen, waar in ze doorgaans in den ledigen tyd schoene lappen, en straks gereed zyn, als ze geroepen worden, om boodschappen te doen, (waar in mede hunne verrichting bestaat) of pakken weg te brengen of te halen als gezegt is. Dog ziet men hen aldaar dikwils dragen en kruijen dat ze zweten, zo moeten de *Op-* en *Afladers* in Duitschland niet minder den rug schrapzetten, en hun werk met veel moeite verrichten.

De Hemelsche Op- en Aflader is Christus Jesus, die zynen Gelovigen op de Waereld het Kruis oplaadt, en daar toe hout van zyn heilig Kruis schenkt.

De arme, naakte, kranke, hongerige, dorstige, en elendige Lazarus, heeft voor de deur des Ryken Mans daarom zo veel geleden, zegt de H. *Chrysostomus conc.* 1, *de Laz.* wyl hy geen ander diergelyk elendig mensch naast hem zag; want de elende schynt iemand doorgaans verdragelyker te zyn, wanneer hy meer zyns gelyken ziet. Hoe kan dan, ô Mensch! u het Kruis zo zwaar voorkomen, daar gy immers ziet, dat uw Heiland een veel zwaarder gedragen heeft? Waarom zoud gy u van smaad en schande beklagen, daar immers uw Heiland veel meer uitgestaan heeft, ja zelf onder de Moorders en rovers is gerekent geworden? Hoe kan u den Nood en armoede zo zwaar vallen, daar gy immers weet, dat uw verlosser naakt en bloot aan 't Kruis is genagelt? Wanneer de Koning *St. Lodewyk*, door een zonderlinge Goddelyke schikking in Turkyen gevangen, en in Ketens en banden gesloten was, het welk hem zeer treurig en bedroeft maakte, heeft een Heiden, een onge-

gelovig *Mahomethaan* hem zulks verweten, zeggende: ik verwondere my niet weinig, ô Koning, dat gy eenen elendigen en aan 't Kruisgenagelden Godt aanbidt, en u-zelfs noch over deze Ketens en banden beklaagd. Laat u, ô Mensch, dan goedwillig den Last of een pak op en afleggen, alwat Christus wil en beveelt.

Dorstig ware het Volk Israels in de Woestyn, en verlangde met de uiterste begeerte naar water om te drinken; en wanneer zy water aantroffen, was het zelve zo bitter als gal, waar op zy ook verbitterd wordende, niet weinig smaad- en scheldwoorden tegen *Moses* uitbraakten, welke om zyn volk te bevredigen, door de Goddelyke ingeving, een hout nam, het zelve in het bittere water wierp, en het daar mede zoet maakte. *Exod.* 15. Bitter, bitter komt u, ô Mensch, uwen bedroefden en elendigen staat voor, bitter, bitter, als gy geen gezonde uure hebt, en met uw Lichaam moet te werk gaan, als de Apostelen met hunne Netten, welke zy boetten of herstellen moesten; bitter; bitter, dat gy in armoede en nood steekt tot over de ooren toe, en echter de Schuldeischers voor de deur hoort roepen om Geld, schoon gy armer zyt dan een slak, die noch zyn eigen wooning heeft; bitter, bitter schynt het u toe, wanneer gy van alle kanten vervolgt word, en gy by elk zo aangenaam zyt, als de vyf dwaze Maagden met hunne ledige Lampen, welken men de deur voor de neus toesloot; bitter dunkt u alle verdrukkinge, maar volg mynen raad, en *Mosis* daad, neem een hout,

en

en wel dat geene, aan 't welke u Heiland met yzere nagels gehecht is, zo zult gy naderhand ondervinden, dat dit hout alle uwe bitterheid zal verzoeten. Het ware te wenſchen, dat gy eenen Viſch navolgde, en wel eenen ſnoek, welke in zynen kop alle tekens van het Lyden Chriſti draagt; te wenſchen ware het, dat gy dikwils het bittere lyden uwes Heilands overwoogt, waar door al uw ongedult wel haaſt verſtuiven zoude, en gy de droefheid wellekom heten, niet met het Au! of gekerm, maar met het *Ave!* zyt gegroet, enz.

Van een vorſtelyke Princeſſe uit Holſtein, ſchryft *Moygerus* die voor 200 jaren geleeft heeft, datze van eene ſchone geſtalte, ook met zeldzame gaven des lichaams en des gemoeds voorzien was, weshalven zy van hare Moeder zo hoog geſchat wierd, dat zy dezelve aan niemand dan aan een groot Potentaat, meende ten Huwelyk te geven. Gelyk dan ook die Princes zelf op hare ſchone geſtalte (als het gemeenlyk gaat) zo moedig was, dat ze alle perſonen, die naar haar bezit ſtonden, afwees, en ten minſten een Koninglyke Erfprins ten Huwelyk hoopte te krygen De ſchoonheid en Hovaardy ſtreden by haar om den voorrang. Doch beide wierden zy door Godt gematigt, toen hy haar, tot Huwbare jaren gekomen zynde, een groot kropgezwel aan den hals liet groeijen, dat noch eenige kleine kropjes nevens zich hadt, en dusdoende hare ſchoonheid veel meer verduiſterde dan een kaarslicht door de ſtralen der zonne. De Natuur had deze ſchone Princes niets onaangenamers kunnen veréêren, dan dit kropgezwel, 't welk zo wel de Moe-

der als de Dochter in groot herten leed bracht. Men ſtelde wel alle middelen in 't werk, om het weder te verdryven, maar in plaats van kleinder te worden, groeidde deze dikte hoe langs hoe meer. Ach onheil! wat koſt toch aan zulk eene ſchoonheid ongerymder zyn, dan een zo hatelyke dikte? men poogde ook wel dezelve te bedekken met deze of gene halsdoeken, invoegen dat men den eertyds naakten hals nu tot aan de kin toedekte; maar het was om niet, de krop liet zich wel bedekken, echter niet voor 't gezicht verbergen. Zy, die voordezen een' luſt hadde, zich in den ſpiegel te beſpiegelen, en zich met hare ſchoonheid te vermaken, kreeg als nu een ſteek in 't herte, en de tranen in de oogen, zo dikwils als zy hare wangeſtalte in den ſpiegel bezag; die voordezen voor de gantſche Hofſtoet, inzonderheid voor de vreemdelingen als eene Paauw praalde en pronkte, verſtak zich alsnu, gelyk eene Nacht-uil, in haar geheim vertrek, en ſchaamden zich voor den dag te komen. Al wie voor dezen hare ſchoonheid roemde, en naar haar bezit geſtaan hadden, doch afgewezen waren, dreven als nu den ſpot met haar. Die voor dezen een Koninglyke Erfprins meende te krygen, zou men als nu gaarne aan een gering Edelman gegeven hebben; maar niemand wilde haar hebben. Dienvolgens zo zy niet geheel met haare kruidfleſch in de roeſtkamer wilde komen, moeſt zy, alhoewel ongaarne in een klooſter gaan, op dat ze der waereld uit de oogen kwam. Dierhalven was deze krop eene boze ſchatting van welke zich Godt bediende, om de ſchoonheid dezer hoogmoedige Vorſtin te verduiſteren,

ren, op dat ze anderen tot een voorbeeld ſtrekken mochte.

Op deze wyze maakt het Godt met de waereld, en alle hare gelukzaligheden, die wel ſchoon en aangenaam zyn, invoegen dat alle menſchen daar naar ſtreven met groten vlyt, en dezelve verkregen hebbende, zich hooggelyk daar over verheugen, maar Godt heeft hen haar ydele weezen, hare ſchielyke vergangkelykheid, als een hatelyk kropgezwel laaten aangroeijen, die alle haare aangenaamheid verduiſterd, op welken de H. *Johannes* zinſpeeld, als hy zegt: *Mundus, tranſit. & concupiscentia ejus*, de waereld vergaat, alle hare goederen, alles wat in haar bekoorlyk is, vergaat. De Rykdommen zyn aangenaam, en beminnelyk; maar vergangkelyk: om een weinig verlaten zy haren bezitter, en komen anderen, en daarna wederom anderen in de hand. De welluſt is aangenaam; maar hoe ſchielyk, terwyl men ze geniet, en eêr men noch zat daar van is, vergaat zy. De Hoogheid en Eere worden waardig geſchat; maar ach! hoe haaſt dalen zy ten grave, en worden met voeten getreden. En wyl zy dit gebrek hebben, dat zy als een hatelyk kropgezwel dragen moeten, maakt het zelve hen zo verachtelyk, dat reets veele duizenden hunne grote Rykdómmen, hunne grote Eere, en hunne welluſt, die ze gehad hebben, veracht, verlaten, en tegen de grootſte armoede, met nederigheid en met de ſtrengſte Boetwerken, hebbe moeten verruilen.

Al wat God den Menſch oplaad, moet hy

met gedult verdragen, verzekert zynde, dat hy het te zyner tyd weder afladen zal.

Humiliat & ſublevat.

Wat voor 't overige de Kruyers en diergelyke Werkgaſten betreft, zo dienenze voornamentlyk ſterk en krachtig te wezen, wegens de zware vrachten, die ze zomwylen moeten doen want de zwakheid en tederheid is voor een Kruyer even zo goed als een varkens worſt in een joden keuken. Ook moeten ze niet zonder geweten zyn, maar gedurig hetzelve in 't oog houden, opdatze den vreemdelingen, wier goederen zy dragen of kruyen, geen dubbeld geld afnemen, of op een andere wyze by de neus krygen, wyl zulks hen eindelyk tot een veel zwaarder laſt zoude worden, dan de zwaarſte vracht, die ze van hun leven gedaan hebben. En wyl ze gedurig hunne lichamelyke krachten beproeven, moetenze de geeſtelyke niet vergeten; maar dezelve ook zoeken aan te kweken, om des te beter te kunnen dragen, al 't geen Gode behaagt hen op te leggen.

R E-

REGISTER,

Over den Inhoudt der zaken en ſtoffen hier in verhandelt.

A.

A Anmerking op de Ampten .
Aarde, moet veel Lyden 267.
Abſolom, waarom aan 't hair is blyven hangen 124.
Adalbertus (de Biſſchop) zyn geval met een handſchoen 90.
Adam, welke hem tytels mochten gegeven worden. 100. Zyn ſchielyk verval 101. hoedanig geſchapen is 179.
Advocaten zyn nodig 382.
Alexander de Lellis, zeldzaam bekeerd 26.
Amptenaars zyn nodig in de waereld 2. voorbeeld van redelyk Amptenaars 3. het moet niet verzuimt worden 5. voorbeeld van een kwaad Amptenaar. 6.
Ankerſmit 271. zyn werk is noodzakelyk voor de Scheepvaard 272. hy behoord niet wankelbaar te zyn 277. vermaning aan hem 278.
Antonius (de Abt) zynen ſtryd 185.
Aſchkar, is nodig 438.
Auguſtus (Keizer) bevryd een ſlaaf en beſtraft deszelfs meeſter 205.

B.

B *Eeren*, hoedanig geleerd en tam gemaakt worden 366. behouden echter hunne wilde Natuur 367.
Bernlyders, 366. wat voor volk het doorgaans is, *ibid.*
Bezembinders 56. Zinnebeeld van den Bezem *ibid.* begonnen te Groenen &c.
Blaasbalcken, door wien uitgevonden zyn, 45. Zeldzaam ſoort derzelven *ibid.* 46. zyn dienſtig voor de Berglieden 46. een Zinnebeeld der dankbaarheid 47. der hovaardy ibid.
Boden (Jobs) wat ze geweeſt zyn 27.
Bomen, twiſten om den Vóórrang 437.
Buskruid waar van en hoedanig gemaakt word 299. 300, kan niet geheel veracht worden. 307.

C.

C *Atharina* van *Senis*, haren ſtryd met de boze geeſten, 186.
Chriſtenen worden in hun gedrag berispt 216—220.

D.

D *Iamantſlyper* 109. moeten demoedig zyn 111.
Dienſtboden 65. Moeten getrouw zyn. 67. voorbeel-

beelden van getrouwe *ibid.* worden zelden gevonden 68. hebben flechte gewoonten 70. worden ook wel flecht behandelt. 71.
Dienftmaagden, winnen weinig en worden echter prachtig 68.
Dobbelaar (een) kluchtig bekeerd 338.
Donau, zyn oorfpronk aangemerkt 87.
Dood, verfcheide ftellingen wat hy zy 240. moet betracht worden 298.
Is de befte raadgever 303. ontziet niets 307.
Duivel zyne fterkte 173. is bezwaarlyk te dienen 208. is een profeffor in het fpel 334.
Duiven verftrekken bodens 28. waarom altoos jonge moeften geoffert worden 131.

E.

E *Ddelgefteenten*, welke die zyn 110. hunnen oorfpronk *ibid.*
Edelman, (zeker) had een flechte vrouw 327.
Elias (de Proph.) wat hy geweeft zy 33.
Elfen, waar van en hoe gemaakt worden 354.
Ellefmit 352. word vermaant 364.
Efpernon (de Hertog) deed een zeldzame fprong 234.

G.

G *Ebedt*, ondermynt des Zatans Liften 155. hoedanig moet zyn 229. 430. word van Vromen dikwils ontzegt, en den bozen toegeftaan 431.
Geduld een Voorbeeld daar van 466.

Geluk, is niet bestendig 457. wat het zy 341.
Geschut, hoedanig is uitgevonden 17.
Geweten ('t boze) is de scherpste rechter 353. verlaat een Zondaar nooit 356. 363
Gewoonte (een kwade) is niet ligt af te brengen 106.
Glasschilderen 410. is een oude Kunst 411.
Glassnyden by de ouden gebruikelyk 418 de uitvinder *ibid.*
Glazen (geschilderde) te Amsterdam in de Oude en Nieuwe Kerk, zyn merkwaardig 412 dezelve uitgelegt *ibid.*
Godt is overal tegenwoordig 164. vind weinig herberg 284. heeft tot alles rechtvaardige oorzaken 293 enz.
Gordel (een zeldzame) 130. 132.
Gordelmaken, oudtyds een slegte Kunst 129. hun werk word veel gebruikt 130 enz. dezelve vermaand 133.
Goud, moet veel uitslaan 85. word zomtyds ten kwaden gebruikt 86.
Gouddraad (de) moet veel uitstaan 136.
Gouddraadtrekkers, hebben een pryswaardige Kunst 135. maar zyn niet altoos zo als hunnen draad 138.
Goudslager 85. waar toe hun werk diend 86.
Goudspinnen 139. bedrog daar by 140. hoedanig in Vrankryk geschied 141.
Gregorius den IV. waar in pryswaardig is geweest. 165.

H.

H*andschoenen* zyn lang in gebruik geweest 90.

90. wie de eerste gemaakt heeft ibid. wonderlyk geval daar van 91.
Herbergen zyn nodig 280. een zeldzaame herberg. 286.
Herbergiers of *Waarden*, hun plicht 281. 283. worden berispt 284.

I.

Janitzaren, door wie zyn aangesteld 210. worden van Christen Kinderen gemaakt 211. plechtigheden by hunne aanneeming gebruikelyk 211. 212.
Jean Royer, een Kunstig Waterspuwer
Jerobeam, was een slecht amptman 5 enz.
Joh. Faust. (Dr.) vertoond Wyndruiven in den Winter 199
Johanna à Jesu Maria, hadde een wonderlyk gezicht 415.
Jood (een) aardig bedrogen 257
Joseph was een getrouw Dienaar 65. heeft moeten stryden 184.
Julius (zekere) word onverziens de Moorder van zyne Ouders 280.

K.

Kaatsbaan. door wie is uitgevonden 288.
Kalk, waar ze van gemaakt word 321. wie de beste is 322.
Kalkbranden, hoe geschied 323.
Kam, moet gebruikt worden. 74. Zinnebeeld daar van 75.

Kammemaken 74. is al oud 75.
Kammemakers van wien ze vyanden zyn 77. hun gedrag berispt *ibid.* zeldzaam soort van kammen 77.
Kantoorknechten zyn groote Heeren van kleine winsten 69.
Kiezetrekkers, 9. hunne behandeling 10. hun bedrog 12. vermaning aan hen 13.
Klok- en Geschutgieter, hunnen roem 15. 17. de Duivel is hun vriend niet 17 hun bedrog 18.
Klokken, wanneer in gebruik zyn gekomen 15. wie de uitvinder is *ibid.* luiden van zelf 16.
Koetziers en Voerlieden, hun Oorspronk 32. zeldzaam geval van een Voerman 33. hun gedrag 34. 35. 36. voorbeeld van een goed Koetzier 37.
Kok (zekere) geraakt op een zeldzame wyze tot een hoge Waardigheid in Constantinopel 212.
Kolebranden, hoedanig geschied 315.
Kolebrander, verschrik een heel gezelschap van allerhande handwerkslieden 311. kan leering uit zyn werk trekken 320.
Kolen doen veel nut 315. deszelfs. gebruik is oud *ibid.* zyn goed uit te leggen 316. ook kwaad 317.
Koopman (zeker) wierd op een zeldzame wyze bedrogen 254.
Koornmolenaars zyn noodzakelyk 95. hunnen roem 96. hun gedrag berispt *ibid.*
Kriekje, zyn wonderlyk geval 113. enz.
Kruijers, zyn zeer noodzakelyk 477. hun werk is lastig 478. kunnen daar uit Leren, 484. dezelve berispt 477.

L.

Ladiſlaus, Koning van Bohemen, heeft de valsheid van 't geluk ondervonden 455.
Landſtreek ontrent Sodom, waar om zo wel geſtraft wierd als de Steden 76. 77.
Laſteraars beriſpt 257. 264.
Logen (zeldzame) van een Wyf in Bohemen 394.
Logens, derzelver oorſpronk 387. zeldzame 389. veelerhande logens 393.

M.

Manfredus van Nobe, een kunſtig Waterſpuwer 245.
Menſch, heeft van alle elementen iets 267. waarom meeſt van de Aarde, 268. moet geduldig lyden 269. is een kleine waereld. 419. beſtaat merendeels uit zeven *ibid.* hoe zich moet gedragen in 't gebedt 432.
Molen (zeldzame) in Schotland 96.
Muzick, heeft twederley uitwerking 224. doet een toornige bedaren 226.
Mynen zyn geen nieuwe uitvinding 148. verſcheide Manieren 149.

N.

Naaldemakers 157. waar de beſte, en wie de eerſte uitvinders daar van geweeſt zyn *ibid.* geval van een naald 159. zyn zomtyds bedrieglyk 160.
Nagels, waar mede Chriſtus aan 't kruis genagelt is, zyn op meer plaatzen te vinden dan hun getal is 347.
Nagelſmit 346.
Nemen, verſcheidenheid daar van 111.
Nieuwsgierigheid is kwaad 190. ook gevaarlyk 198.

O.

O.

Ondankbaarheid afgeſchetſt 48. 49. 50. 51. 52. hoe geſtraft wierd 53.
Onvoorzichtigheid, is niet altoos met de ongelukken vermengt 376.
Orgelen, door wie zyn ingevoert 223. verſcheiden ſoorten *ibid.*
Orgelmaker 222. wie de eerſte was 229. kan leering uit zyn Muziek trekken 231
Overheid moet vol oogen zyn 439.

P.

Paerelen, hoedanig moeten zyn 399. worden op veelerhande wyze na gemaakt *ibid*
Paternoſtermakers, hun gedrag beriſpt 435.
Paternoſters, door wie zyn uitgevonden 428. wonderen daar door bedreven *ibid*
Pescecola, een beroemd Duiker 400.
Philoſophen weten veel 379.
Poppemaker 453. moet niet kinderachtig wandelen 455.
Poppen, kunſtig gemaakt 454. zyn niet geheel te verwerpen *ibid.*
Poſtillon en *bode* 26. bedrieglyke 29. moeten veel uitſtaan *ibid.*
P. Scotus verhaal van een wonderlyke Beker 246.

R.

Raadzel, wegens het ſpeelen 332.
Richardſon (Sier) een kunſtig vuurſpuwer.
Riemmakers, waarin hun werk beſtaat 124. wie de eerſte zyn geweeſt is onkekend ibid. zyn by de Turken in groot aanzien 127. vermaning aan hen 128.
Rivieren (verſcheide) hebben wonderen getoond 244. enz.

Rook (gelykenis by den) 61. 62.
Ruiters, (zeldzame) 22.
Rykdommen zyn aan en voor zich' zelven niet kwaad 158.
Ryschool 21.

S.

Samson was een Molenaar 95. roemde kwalyk op zyne overwinning op de Philistynen 243.
Schermen is nut 169. waar men tegen schermen moet 170. 171. 172. 173. en voordeelig voor de gezondheid 177.
Schermeester, zyn' plicht 176.
Schermschool 175. waarom is opgerecht 176.
Schoonheid, schielyk verwelkt 481.
Schoorsteenveger 60. winnen hun brood in bitterheid *ibid.* kunnen goede Zedelessen uit hun werk trekken 63, hun Gebrek berispt *ibid.*
Schuyermakers 79. zyn noodzakelyk *ibid.* waar zy op roemen kunnen 82. zyn tot Zuipen genegen *ibid.* hun werk berispt *ibid.*
Senanus een Godvruchtig Molenaar 97.
Slaven, worden verkocht als het Vee 202. moeten veel uitstaan 203.
——— hoedanig te Rome wierden vrygemaakt 203. item by de Oude Duitschers 204.
Slotemaken, wanneer is uitgevonden 163.
Slotemakers, hun werk is nut 164. hun gedrag berispt 167.
Soldaten (zeldzaam geval van twee) 41. roven gaarne 308.
Speelen en Dobbelen berispt 333. enz.
Sporemakers zyn nuttelyk 119. hun gedrag berispt 122.
Springen, waar toe dienstig is 233. was by de Romeinen in gebruik 234. verscheide soorten van sprongen 236.
Springer (een zeldzame) 237.
Stokvisschen, waar gevangen worden, 375. wie de beste zyn,

zyn, en hoe dezelve toebereid moeten worden 376.
Stratemaker 444. nuttigheid van zyn werk *ibid.* vermaand 446. 451.
Susanna, oneerlyk beticht 328.
Sybariten, leerden hunne paarden dansen 21.

T.

T*Anden*, wanneer groeijen, verwisselen enz. 9.
Tasschenspeelen, wat het zy 252. is geen loffelyke Kunst 253. verscheiden soort 254. 257.
Thales Milesius flechte beloning zyner nieuwsgierigheid 196.
Turken, hoedanig met hunne doden leven 127

V.

U*Baldus* (de Bisschop) word flecht behandelt van de Kalkbranders 321
Verloren Zoon, aardig afgeschetst 368.
Vischdragers en Viswyven berispt 392.
Visschen, hoe veelerley soort men 'er steld 384. zyn de algemene vloek niet onderworpen geweest 389. hebben reden tot klagen 390. waar over 391.
Vleesch in Vis verkeerd 29.
Vleyery aardig beschreven 248.
Vriendschap is onbestendig 142. enz.
Vrouwen kunnen listig vleyen 348. moeten niet vertrouwt worden 349.
Vuur dat niet brand 261.
Vuurspuwers by den berg *Etna* vergeleken 261.
Vuurvreten, zinnebeeldig uitgelegt, kan tot leering dienen 265.
Vylemaken 471.

W.

W*Aereld*, is niet te vertrouwen 368.
Wagen zyn noodzakelyk 192.

Water

Water is tienmaal groter dan de aarde 243. ook een nutbaar element *ibid*
Water,puwen is geen nieuwe kunst 245.
Weger 390.
Werricius (de Prioor) had een zeldzaam paard 23. 24.
Wolframus, zyn geval met zynen Ezel 355.
Wonderen (verscheide) 335.
Wywater is niets nieuws 81. kracht daar van *ibid*

Z.

Zaagmolen beschreven 102 enz. derzelver nutheid *ibid*
Zaagmolenaar 99. hun werk 102. dezelve vermaand 107.
Zagen, door wie zyn uitgevonden 463. zyn zeer nut464.
Zagemaker 462. vermaand 470.
Zeven, door wie uitgevonden 39. vergelyking daar by *ibid* 40.
Zevemakers, hun werk 41. gedrag 43.
Zwaluwen, fabel daar van 153.

ERRATA.

Pag. 21. in 't vaars staat: *Jongen-paard*, lees *Tongen-paard.*
40. boven aan staat. *dorven*, lees *bedorven.*
42. reg. 6. van ond. staat; *droeffenissen*. lees *droeffenissen.*
52. boven aan staat: *geluk*, lees *gelyk.*
63. onderaan staat: *doorspeelen*, lees *doorspoelen.*
124. reg. 21. staat: *Joas* lees *Joab.*
212. reg. 3. staat: *ogeschreven*, lees *opgeschreven.*
218. reg. 3. staat: *zoud*, lees *zoudt.*
254. reg 4. van ond. staat; *maar kon dien maar*, lees *maar kon dien naam.*
283. reg. 14. staat: *maar*, lees *naar.*
308. reg. 5. van ond. staat; *zonder maar*. lees *zonder maat.*
370. reg. 7. staat: *gevolgen*, lees *gevlogen.*
371. reg. 8 van ond. staat: *maar*. lees *naar.*
375. reg. 16. staat: *Compagaie* lees *Compagnie.*
431. onder aan staat; *gebedenyt*, lees *gebenedyt.*

[*][3], A–Z[8], Aa–Hh[8]
[6], 484, [12] pp
with 42 plates

light stain to lower outer margins of several
leaves at beginning of volume.

